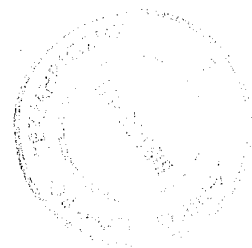

ND= >5+4

#BEKT 00439

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΣΑΧΙΝΙΔΗ

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΧΟΡΟΥ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ :
Το παράδειγμα του Νομού Μαγνησίας**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 1994

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΧΟΡΟΥ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ :
Το παράδειγμα του Νομού Μαγνησίας**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΣΑΧΙΝΙΔΗ

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΧΟΡΟΥ
ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ :
Το παράδειγμα του Νομού Μαγνησίας**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 1994

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- Επιβλέπων Καθηγητής* : - Βασίλης ΦΙΛΙΑΣ, Καθηγητής Κοινωνιολογίας
Μέλη : - Μιχάλης ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Καθηγητής Λαογραφίας
- Νεοκλής ΣΑΡΡΗΣ, Αναπλ. Καθηγ. Κοινωνιολογίας

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- Βασίλης ΦΙΛΙΑΣ, Καθηγητής
- Μιχάλης ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Καθηγητής
- Βάλτερ ΠΟΥΧΝΕΡ, Καθηγητής
- Νεοκλής ΣΑΡΡΗΣ, Αναπλ. Καθηγητής
- Μηνάς ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Αναπλ. Καθηγητής
- Ηλίας ΔΗΜΑΣ, Επίκ. Καθηγητής
- Μάγδα ΖΩΓΡΑΦΟΥ, Επίκ. Καθηγήτρια

Η διατριβή εγκρίθηκε στις 6-4-1994

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα, (Νόμος 5343/32, άρθρο 202, παρ.2)

Αφιερώνεται στους αγρότες γονείς μου
και σε όλους τους αγρότες της Θεσσαλίας

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	<u>Σελίδα</u>
Εισαγωγή	9
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'	
Οι χοροί στην παραδοσιακή και στη σύγχρονη κοινωνία του Νομού Μαγνησίας.....	15
1.1. Η ανάπτυξη των παραδοσιακών χορών και οι προσδιοριστικοί της παράγοντες.....	15
1.1.1. Ιστορικοί παράγοντες διαμόρφωσης των χορών	16
1.1.2. Θρησκευτικοί παράγοντες.....	21
1.1.3. Γεωγραφικοί και δημογραφικοί παράγοντες ανάπτυξης των χορών.	21
1.1.4. Οικονομικοί παράγοντες ανάπτυξης των χορών.....	24
1.1.4.1. Πρωτογενής τομέας παραγωγής και οι επιδράσεις του στους χορούς της Μαγνησίας.....	25
1.1.4.2. Τριτογενής τομέας παραγωγής και οι επιδράσεις του στους χορούς.	26
1.1.5. Ξένοι πολιτιστικοί παράγοντες διαμόρφωσης των χορών της Μαγνησίας.....	27
1.1.5.1. Ανατολικές επιδράσεις	28
1.1.5.2. Δυτικές επιδράσεις.....	29
1.1.6. Διάφοροι άλλοι κοινωνικοί παράγοντες ανάπτυξης των χορών της Μαγνησίας και οι λειτουργίες τους.....	29
1.1.6.1. Κοινωνικές αντιλήψεις, μύθοι και προκαταλήψεις της Μαγνησίας για τους χορούς.....	31
1.2. Χορευτικά έθιμα και αγερμοί του Ν. Μαγνησίας.....	32
1.2.1. Θρησκευτικά ήθη και έθιμα Δωδεκαημέρου και Πάσχα.....	34
1.2.1.1. Εθιμικά δρώμενα του Δωδεκαημέρου (Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Θεοφανείων).....	34

1.2.1.2. Έθιμα του Πάσχα.....	36
1.2.2. Έθιμα και χοροί της Αποκριάς.....	37
1.2.3. Φυσιολατρικά αγροτικά έθιμα - "Μάηδες " Πηλίου.....	39
1.2.4. Εθιμικές εκδηλώσεις του γάμου.....	41
1.2.5. Τα πανηγύρια στη λαϊκή παράδοση της Μαγνησίας.....	45
1.2.6. Διάφορες άλλες εθιμικές εκδηλώσεις και χοροί	48
Σημειώσεις.....	50

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Οι παραδοσιακοί χοροί και η σύγχρονη ελληνική αγροτική κοινωνία:

Έρευνα σε αγροτικές κοινότητες του Ν. Μαγνησίας.....	59
2.1.1. Χρησιμότητα και σκοπιμότητα της έρευνας.....	59
2.1.2. Μεθοδολογία της έρευνας.....	59
2.1.3. Διαμόρφωση του δείγματος.....	60
2.1.4. Επιλογή ερευνητικής περιοχής.....	62
2.1.5. Οι βασικές υποθέσεις της έρευνας.....	63
2.1.6. Συλλογή στοιχείων.....	64
2.1.6.1. Μεθοδολογία του ερωτηματολογίου.....	64
2.1.6.2. Περιεχόμενο ερωτηματολογίου.....	65
2.1.6.3. Διαδικασία συλλογής στοιχείων - Δειγματοληψία.....	67
2.1.6.4. Ανταπόκριση των κατοίκων.....	68
2.1.6.5. Προβλήματα προσέγγισης του δείγματος κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.....	70
2.2. Αποτελέσματα της έρευνας.....	72
2.2.1. Ανάλυση στοιχείων της έρευνας.....	72
2.2.2. Βασικά πληροφοριακά δημογραφικά χαρακτηριστικά - Κατανομές δείγματος κατά φύλο και ηλικία.....	73

2.2.3. Κατανομή του δείγματος κατά γεωγραφική και τουριστική περιοχή	74
2.2.4. Πληροφοριακά στοιχεία του δείγματος.....	77
2.2.4.1.Προσωπικά και οικογενειακά στοιχεία.....	78
2.2.4.1. 1.Τοπικός προσδιορισμός του δείγματος και του οικογενειακού του περιβάλλοντος.....	79
2.2.4.1.2. Επίπεδο εκπαίδευσης του δείγματος και του οικογενειακού του περιβάλλοντος.....	83
2.2.4.1.3. Επαγγελματική απασχόληση του δείγματος	87
2.2.4.1.4. Οικογενειακό εισόδημα των κατοίκων του δείγματος.....	92
2.2.4.1.5. Γενικός προσδιορισμός των χωρών των κατοίκων της ερευνητικής περιοχής.....	93
2.2.4.1.5.1.Τοπικοί χοροί των κατοίκων του δείγματος.....	94
2.2.4.1.5.2.Χοροί των κατοίκων του δείγματος με διαφορετική τοπική προέλευση	96
2.2.4.1.5.3.Προσδιορισμός των χωρών που χορεύονται κατά κοινότητα	97
2.2.4.2. Γνωσιολογικά στοιχεία - Αξιολόγηση των χορευτικών γνώσεων.	99
2.2.4.2.1. Γενικός προσδιορισμός και αξιολόγηση του βαθμού γνώσεων των ελληνικών χωρών.....	99
2.2.4.2.2. Γενικός προσδιορισμός των γνώσεων των χωρών με διάκρισή τους σε ηπειρωτικούς (στεριανούς), νησιώτικούς και λαϊκούς.	102
2.2.4.2.3. Κινητικότητα των χωρών - Γενικός προσδιορισμός και αξιολόγηση του βαθμού γνώσεων των χωρών με διάκρισή τους κατά γεωγραφικό διαμέρισμα της χώρας.....	105
2.2.4.2.4. Τρόπος απόκτησης των χορευτικών γνώσεων	108
2.2.4.2.5. Παράγοντες επίδρασης ως προς την εκμάθηση των παραδοσιακών χωρών.....	110

2.2.4.2.6. Χορευτικές γνώσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος των κατοίκων του δείγματος.....	113
2.2.5. Κοινωνικές λειτουργίες των χορών και επιδράσεις.....	115
2.2.5.1. Κοινωνικές λειτουργίες των χορών.....	115
2.2.5.1.1. Αξιοποίηση των χορευτικών γνώσεων - Κοινωνικές χορευτικές περιπτώσεις και χορευτικές δραστηριότητες.....	115
2.2.5.1.2. Ψυχαγωγικές λειτουργίες των χορών	121
2.2.5.1.3. Σύγχρονες επικοινωνιακές λειτουργίες των χορών- Συμμετοχή σε χορευτικά συγκροτήματα.....	124
2.2.5.1.4. Αισθητικές, καλλιτεχνικές και άλλες λειτουργίες των χορών - Προσδιορισμός βαθμού παρακολούθησής τους.....	127
2.2.5.1.5. Διερεύνηση βαθμού λειτουργίας των χορών σε σχέση με τις εποχές, τους μήνες, τις θρησκευτικές γιορτές, τις επαγγελματικές δραστηριότητες, το περιβάλλον και το φύλο	132
2.2.5.1.6. Λειτουργίες του χορού ως μέσου έκφρασης.....	134
2.2.5.1.7. Διερεύνηση βαθμού σπουδαιότητας των χορών.....	135
2.2.5.1.8. Ψυχολογικοί και συναισθηματικοί παράγοντες που επενεργούν για την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων.....	138
2.2.5.2. Κοινωνικές επιδράσεις.....	140
2.2.5.2.1. Τρόπος διάθεσης του ελεύθερου χρόνου.....	140
2.2.5.2.2. Προτιμήσεις παρακολούθησης χορών στις διάφορες εκδηλώσεις και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.....	142
2.2.5.2.3. Βαθμός ακροαματικότητας της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής.....	144
2.2.5.2.4. Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του δείγματος με τους συντοπίτες.....	145

2.2.5.2.5. Ενδογενείς επιδράσεις.....	146
2.2.5.2.5.1. Κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος στο εσωτερικό.....	147
2.2.5.2.5.2. Δεσμοί με τη γενέτειρα, τον τόπο κατοικίας των γονέων και τη γενέτειρα.....	148
2.2.5.2.5.3. Δεσμοί με τη γενέτειρα των συζύγων και τον τόπο κατοικίας των γονέων.....	149
2.2.5.2.5.4. Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του δείγματος με ετεροδημότες συγγενείς και φίλους.....	150
2.2.5.2.5.5. Βαθμός επίδρασης από την κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος και του οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος....	153
2.2.5.2.6. Εξωγενείς επιδράσεις.....	154
2.2.5.2.6.1. Γνωσιολογικά στοιχεία παλαιών ξένων ευρωπαϊκών χωρών.....	154
2.2.5.2.6.2. Γνωσιολογικά στοιχεία ξένων μοντέρνων χωρών.....	155
2.2.5.2.6.3. Ψυχαγωγικές λειτουργίες των ξένων χωρών σε χώρους αναψυχής με ξένη μουσική (ντισκοτέκ, πάμπ, καφετέριες κ.λπ.)..	157
2.2.5.2.6.4. Διερεύνηση βαθμού σπουδαιότητας των ξένων χωρών.....	158
2.2.5.2.6.5. Ψυχολογικοί και συναισθηματικοί παράγοντες που επενεργούν στην άσκηση χορευτικών δραστηριοτήτων με ξένους χορούς.....	159
2.2.5.2.6.6. Βαθμός ακροαματικότητας ξένης μοντέρνας μουσικής.....	160
2.2.5.2.6.7. Κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος προς το εξωτερικό....	162
2.2.5.2.6.8. Η μετανάστευση ως παράγοντας επίδρασης στους χορούς - Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις με συγγενείς και φίλους που ζουν στο εξωτερικό.....	163
2.2.5.2.6.9. Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του δείγματος με τους τουρίστες.....	165

2.2.5.2.6.10. Βαθμός επίδρασης από τους τουρίστες ως προς την εκμάθηση ξένων χορών.....	167
2.2.6. Κοινωνικά προβλήματα λειτουργίας των χορών και οι προοπτικές τους.....	168
2.2.6.1. Κοινωνικά προβλήματα λειτουργίας των χορών.....	168
2.2.6.1.1. Προβλήματα ανάπτυξης χορευτικών δραστηριοτήτων.....	168
2.2.6.1.2. Προβλήματα λήθης ορισμένων παλαιών χορών.....	170
2.2.6.1.3. Προβλήματα εκμάθησης νέων χορών.....	171
2.2.6.1.4. Κρατική πολιτική στον τομέα της Εκπαίδευσης σε σχέση με τους χορούς και βαθμός ικανοποίησης των κατοίκων του δείγματος.....	173
2.2.6.1.5. Κρατική πολιτική στον τομέα των χορευτικών συγκροτημάτων των Πολιτιστικών Φορέων και βαθμός ικανοποίησης των κατοίκων του δείγματος.....	175
2.2.6.2. Προοπτικές συνέχισης της λειτουργίας των παραδοσιακών χορών.....	176
2.2.6.2.1. Προϋποθέσεις ανάπτυξης των χορών στις νεότερες γενιές.....	176
2.2.6.2.1.1. Στάση των γονέων για την εκμάθηση ελληνικών χορών στα παιδιά τους.....	177
2.2.6.2.1.2. Φορέας εκμάθησης χορών.....	177
2.2.6.2.1.3. Ανάπτυξη της χορευτικής συνείδησης στα παιδιά και συμμετοχή τους στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις.....	179
2.2.6.2.2. Κοινωνικές στάσεις των κατοίκων του δείγματος απέναντι στους χορούς.....	180
2.2.6.2.2.1. Προδιάθεση για ενασχόληση με ελληνικούς χορούς.....	180
2.2.6.2.2.2. Προδιάθεση για εκμάθηση νέων ή άλλων ελληνικών χορών.....	181
2.2.6.2.2.3. Προδιάθεση για ενασχόληση με ξένους χορούς.....	182

2.2.6.2.2.4. Προδιάθεση για εκμάθηση νέων ξένων χορών.....	183
2.3. Συμπεράσματα της έρευνας.....	185
2.3.1. Σημασία, χρησιμότητα και αξιοποίηση των χορών από τους κατοίκους του δείγματος.....	188
2.3.2. Κοινωνική αντιμετώπιση των χορών και χορευτικές δραστηριότητες των κατοίκων του δείγματος.....	196
2.3.2.1. Χορευτικές δραστηριότητες των ηλικιωμένων κατοίκων του δείγματος 55 ετών και άνω.....	197
2.3.2.2. Χορευτικές δραστηριότητες των νέων κατοίκων του δείγματος 15-25 ετών.....	199
2.3.2.3. Χορευτικές δραστηριότητες των ανδρών.....	200
2.3.2.4. Χορευτικές δραστηριότητες των γυναικών.....	202
2.4. Γενικά συμπεράσματα της μελέτης.....	204
Σημειώσεις.....	212
Βιβλιογραφία.....	217
Παράρτημα Ι.....	222
Ερωτηματολόγιο.....	

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από τη θέση αυτή είναι σκόπιμο να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους βοήθησαν με οποιοδήποτε τρόπο και σε οποιοδήποτε επίπεδο (επιστημονικό, τεχνικό και πληροφοριακό) κατά την πορεία συγγραφής της μελέτης και της συλλογής του υλικού της.

Στον βασικό σχεδιασμό και στη συνολική εκπόνηση της διατριβής βοήθησε σημαντικά ο Καθηγητής κ. Βασίλης Φίλιας, ο οποίος ως Επιβλέπων Καθηγητής παρακολούθησε με μεγάλο ενδιαφέρον και καθοδήγησε συστηματικά όλα τα στάδια διεξαγωγής της με πολύτιμες γενικές και ειδικές παρατηρήσεις και υποδείξεις.

Ιδιαίτερα αξιόλογη ήταν επίσης και η βοήθεια του μέλους της Τριμελούς Επιτροπής Καθηγητή της Λαογραφίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μιχάλη Μερακλή, ο οποίος επέδειξε ουσιαστική συμπαράσταση και διαρκή φροντίδα. Με τις εύστοχες συστάσεις του και τις λεπτομερείς παρατηρήσεις του συνέβαλε στην πληρέστερη ποιοτική και φιλολογική βελτίωση της μελέτης. Επίσης στην ολοκλήρωση της διατριβής συνέβαλε και ο Αναπληρωτής Καθηγητής κ. Νεοκλής Σαρρής ως μέλος της Τριμελούς Επιτροπής. Ακόμη βοήθησαν με τις παρατηρήσεις τους σημαντικά και τα υπόλοιπα μέλη της Επταμελούς Εξεταστικής επιτροπής κ.κ. : Βάλτερ Πούχνερ, Καθηγητής Θεατρολογίας στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, Μηνάς Αλεξιάδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Λαογραφίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ηλίας Δήμας και Μάγδα Ζωγράφου, Επίκουροι Καθηγητές χορού στο Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στον αρχικό σχεδιασμό της μελέτης και της έρευνας σημαντική ήταν η βοήθεια του Δρα κ. Γρηγ. Γκιζέλη, Διευθυντή του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Κοινωνίας της Ακαδημίας Αθηνών. Επίσης στην τελική διαμόρφωση του ερωτηματολογίου είχε αξιόλογη συμβολή με τις παρατηρήσεις της η Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας κα Κ. Κασιμάτη και ο κ. Δημ. Καρμακόλιας, δρ. Κοινωνιολογίας .

Για τη συλλογή του πληροφοριακού υλικού κατά τη διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας πολύτιμη ήταν η συμμετοχή των κατοίκων της ερευνητικής περιοχής του Ν. Μαγνησίας και η προθυμία που έδειξαν για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Αξιόλογη συμβολή στην παροχή πληροφοριακών στοιχείων είχαν επίσης και οι κοινοτικές αρχές και οι υπάλληλοι των κοινοτήτων της ερευνητικής περιοχής καθώς και διάφοροι άλλοι ειδικοί πληροφορητές.

Η επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας με Η/Υ έγινε από τον προγραμματιστή - αναλυτή κ. Π. Γεωργιάδη ενώ στην κωδικοποίηση του ερωτηματολογίου βοήθησε και ο προγραμματιστής κ. Γ. Σμυρλής. Επίσης η εισαγωγή των στοιχείων στον Η/Υ έγινε από την Π. Αγγελοπούλου ενώ στα αρχικά στάδια της μελέτης βοήθησαν σημαντικά στη γραμματειακή υποστήριξη και η Ρ. Αθανασοπούλου με τη Χρ. Βραδή.

Σε όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής της διατριβής, σημαντική ήταν και η συμπαράσταση των πρυτανικών και διοικητικών αρχών του Πανεπιστημίου Πειραιά και ιδιαίτερα του πρώην Πρύτανη Καθηγ. κ. Παν. Αθανασόπουλου, του σημερινού Πρύτανη Καθηγ. κ. Θεόδ. Γκαμαλέτσου, του Προϊσταμένου Γραμματείας κ. Αγγ. Γκότση, καθώς και άλλων διοικητικών παραγόντων.

Ιούνιος 1994

Κ.Γ. Σαχινίδης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια κοινωνιολογική μελέτη διερεύνησης της σχέσης των παραδοσιακών χορών με τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η εξέταση του θέματος είναι αρκετά σημαντική από την άποψη, ότι τα μέχρι σήμερα υπάρχοντα κοινωνιολογικά στοιχεία για τους παραδοσιακούς χορούς σε σχέση με το σύγχρονο Έλληνα είναι ελάχιστα.

Η θεωρητική τους μελέτη έχει σημειώσει μεγάλη καθυστέρηση, παρά το γεγονός ότι οι χοροί χρησιμοποιούνται ως ένα από τα βασικά μέσα ψυχαγωγίας αλλά και ως ένα υπερκαταναλωτικό προϊόν σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις ενώ οι συστηματικές κοινωνιολογικές έρευνες και η σχετική βιβλιογραφία, που έχουν αναπτυχθεί για τους σύγχρονους ελληνικούς χορούς, είναι πολύ περιορισμένες. Οι λίγες υπάρχουσες έρευνες δεν είναι όμως αρκετές από μόνες τους, ώστε να θεωρηθούν ότι έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα για τη σε βάθος έρευνα του θέματος, επειδή δεν κατορθώνουν να καλύψουν την ευρύτητα του φαινομένου των χορών επιπλέον εξετάζουν τους χορούς κυρίως από ανθρωπολογική ή και λαογραφική άποψη και όχι ως κοινωνιολογικό είδος. Αν και ο χορός είναι ένα κοινωνικό προϊόν και αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, δεν αποδίδεται η δέουσα σημασία στην επιστημονική έρευνα, ώστε να μπορούμε να οδηγηθούμε στην ουσία του.

Η εξέταση των χορών ως κοινωνιολογικού είδους συνιστά και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζει το θέμα της μελέτης για την επιστήμη της Κοινωνιολογίας. Κύριο αντικείμενο είναι η εξέταση των παραδοσιακών χορών, ως ενός κοινωνικού φαινομένου, καθώς και ο εντοπισμός και η ανάλυση της σχέσης του με τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Σκοπός της μελέτης είναι να εξεταστούν η λειτουργικότητα των χορών, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και οι προοπτικές, που παρουσιάζουν μέσα από τις σημερινές κοινωνικές εξελίξεις που συντελούνται. Τα πορίσματά της επιχειρούν να εντοπίσουν τα προβλήματα, που αντιμετωπίζουν οι παραδοσιακοί χοροί στη σύγχρονη κοινωνία, όπως αυτή εξελίσσεται κατά ηλικία και φύλο στην πόλη και στην ύπαιθρο. Γίνεται μια γενικότερη διερεύνηση των μορφωτικών και πολιτικών θεσμών καθώς και της αντιμετώπισης του φαινομένου των χορών από την πολιτεία και τους κοινωνικούς φορείς. Επίσης διερευνώνται οι ενδογενείς και οι εξωγενείς επιδράσεις που δέχονται οι χοροί μέσα από τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τις κοινωνικές αλλαγές, που συντελούνται στη διαδικασία του κοινωνικού "γίγνεσθαι".

Με βάση τη γνώση των πολιτιστικών εμπειριών και τη γνώση της πολλαπλής αιτιότητας των χορών που έχει τις ρίζες της στην κοινωνία, εξετάζεται η σχέση του κοινωνικού φαινομένου των χορών και της κοινωνικής πραγματικότητας. Ειδικότερα γίνεται θεωρητική διερεύνηση και αναφορά στην κοινωνική εξέλιξή τους καθώς και στη σχέση τους με την κοινωνία και ερευνώνται οι σχέσεις που απορρέουν από την παραγωγική διαδικασία με όλες τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που συντελέστηκαν σ' αυτές και επέδρασαν και στους χορούς.

Εξετάζεται ακόμα η κοινωνική και εθιμική λειτουργία των παραδοσιακών χορών στις θρησκευτικές εκδηλώσεις, στα πανηγύρια, στις αποκριές και στους γάμους και αναπτύσσεται η σύγχρονη λειτουργία των εθιμικών χορευτικών δρώμενων. Η θέση των χορών στο χώρο και στο χρόνο της ανάπτυξής τους, προσδιορίζεται κυρίως στην παραδοσιακή ελληνική κοινωνία, που οριοθετείται στο χρονικό πλαίσιο του 19ου - 20ου αι. (1821 -1940), και στη σύγχρονη, που οριοθετείται από το 1945 μέχρι σήμερα.

Ερευνάται η λειτουργία των χορών στην κοινωνία της υπαίθρου και στην ηπειρωτική και νησιώτικη κοινωνία καθώς και οι σχέσεις και οι διαφορές των χορών στις κοινωνίες αυτές μαζί με τα κύρια χαρακτηριστικά τους που αφορούν την

χωροταξική και γεωγραφική κατάταξη των κοινωνικών ομάδων και την κινητικότητά τους. Επίσης ερευνώνται οι κοινωνικές ανάγκες που εξυπηρετούν οι χοροί και οι παράγοντες που επέδρασαν καθοριστικά στη δημιουργία τους και έχουν σχέση με την απασχόληση των κοινωνικών ομάδων (ναυτιλία, αλιεία, κτηνοτροφία, γεωργία), τον τρόπο, την εποχή και το είδος καλλιέργειας, την εδαφολογική κατάσταση και τον τρόπο κοινωνικής οργάνωσης. Ακόμη εξετάζεται η μεταβαλλόμενη διαμόρφωση των κοινωνικών ομάδων και η κοινωνική διαστρωμάτωση που δημιουργούν την πολυμορφία των χωρών και βοηθούν στην κινητικότητά τους.

Το περιεχόμενο της μελέτης εκτός υποδιαιρείται σε δύο κεφάλαια. Στο πρώτο Κεφάλαιο, που αποτελεί και την εισαγωγή, γίνεται προσπάθεια να καθοριστούν οι χοροί και τα χορευτικά δρώμενα της παραδοσιακής κοινωνίας του Ν. Μαγνησίας προκειμένου να προσδιοριστεί ευρύτερα το κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο ανάπτυξης των χωρών της ερευνητικής περιοχής. Εξετάζονται οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ανάπτυξης των παραδοσιακών χωρών του Ν. Μαγνησίας που έχουν σχέση με ιστορικούς, θρησκευτικούς, γεωγραφικούς, δημογραφικούς και οικονομικούς παράγοντες, με τις επιδράσεις που δέχτηκαν από τον πρωτογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής. Επίσης εντοπίζονται οι επιδράσεις που προκάλεσαν στους χορούς οι ξένοι πολιτιστικοί παράγοντες, όπως οι Δυτικές και Ανατολικές επιδράσεις, αλλά και διάφοροι άλλοι κοινωνικοί παράγοντες με τις λειτουργίες τους, που έχουν σχέση με τους χορούς. Εξετάζεται ακόμη ο εθιμικός τρόπος ζωής των κατοίκων του Ν. Μαγνησίας και ιδιαίτερα τα θρησκευτικά ήθη και έθιμα, τα έθιμα του Δωδεκαημέρου, του Πάσχα και της αποκριάς, τα φυσιολατρικά αγροτικά έθιμα και οι "Μήδεις" του Πηλίου, καθώς και διάφορες άλλες εθιμικές εκδηλώσεις (γάμος, πανηγύρια κ.ά.).

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη σχέση των παραδοσιακών χορών και της σύγχρονης ελληνικής αγροτικής κοινωνίας και ειδικότερα στα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε ένα προσεγγιστικά αντιπροσωπευτικό - τυχαίο (πληροφοριακό) δείγμα 300 κατοίκων από 10 αγροτικές κοινότητες του Νομού Μαγνησίας. Ειδικότερα στο κεφάλαιο αυτό αναπτύσσεται η μεθοδολογία, η χρησιμότητα, η σκοπιμότητα και οι βασικές υποθέσεις της έρευνας και εξηγείται η διαμόρφωση του δείγματος, η επιλογή των αγροτικών κοινοτήτων και η διαδικασία της συλλογής των στοιχείων. Επίσης αναφέρονται τα προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά την έρευνα και η ανταπόκριση των κατοίκων. Γίνεται μια διερεύνηση των ενδογενών και εξωγενών κοινωνικών επιδράσεων που δέχονται οι χοροί και επιχειρείται μια προσέγγιση στα κοινωνικά φαινόμενα και στους παράγοντες που τις προκαλούν.

Διερευνώνται ακόμη οι διάφοροι κοινωνικοί θεσμοί, όπως είναι διαμορφωμένοι μέχρι σήμερα σε σχέση με τους παραδοσιακούς χορούς και όπως αναπτύσσονται μέσα από τους μορφωτικούς, πολιτικούς και άλλους κοινωνικούς φορείς (όπως είναι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, πολιτιστικοί φορείς κ.α.). Ακόμη αναπτύσσονται τα προβλήματα και οι πηγές προέλευσής τους, όπως αυτά εμφανίζονται στη λειτουργικότητα και την ανάπτυξη των χορών, καθώς και οι προοπτικές που διαγράφονται στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία για τη συνέχιση του κοινωνικού τους ρόλου.

Για τη συγκέντρωση του υλικού και για την τεκμηρίωση της μελέτης χρησιμοποιήθηκαν δύο βασικές κοινωνιολογικές μέθοδοι, που επιτρέπουν την σε βάθος έρευνα του θέματος. Αυτές είναι η μέθοδος της χρήσης υπαρχόντων στοιχείων με τη συγκέντρωση δευτερογενούς υλικού (βιβλιογραφία), για να γίνουν οι ανάλογες παραπομπές και συγκρίσεις, και η μέθοδος της δειγματοληπτικής επισκόπησης και της παρατήρησης, για τη θεμελίωση της μελέτης και την τεκμηρίωση των συμπερασμάτων.

Η χρησιμοποίηση των παραπάνω μεθόδων έγινε τμηματικά κατά κεφάλαιο και όχι όλων μαζί, για λόγους περιορισμένων χρονικών και οικονομικών δυνατοτήτων. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο Κεφάλαιο της μελέτης ακολουθήθηκε κύρια η μέθοδος της χρήσης υπαρχόντων στοιχείων δευτερογενούς υλικού (βιβλιογραφία), για να προσδιοριστεί το κοινωνικοοικονομικό - ιστορικό πλαίσιο της μελέτης καθώς και για την καλύτερη κατανόηση του κοινωνικού φαινομένου των χωρών με την πρόσβαση στις απαρχές και τις αιτίες του, αλλά και της διαδρομής που διάνυσε κατά την εξέλιξη των κοινωνικών ομάδων και θεσμών.

Στο δεύτερο Κεφάλαιο χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι της δειγματοληπτικής επισκόπησης, όπως καθορίζεται παραπάνω, της παρατήρησης και της χρήσης υπαρχόντων στοιχείων δευτερογενούς υλικού, για τις ανάλογες παραπομπές και συγκρίσεις. Για την καλύτερη προσέγγιση του δείγματος χρησιμοποιήθηκε ένα δοκιμασμένο ερωτηματολόγιο με ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις που είναι σχετικές με τα πληροφοριακά στοιχεία (προσωπικά, οικογενειακά και γνωσιολογικά στοιχεία των χωρών), με τη λειτουργικότητα των χωρών και τις επιδράσεις που δέχονται και προκαλούν καθώς και με τα προβλήματα και τις προοπτικές των χωρών στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Για την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας χρησιμοποιείται η μέθοδος της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου του υλικού με σταθερές μεταβλητές κυρίως την ηλικία και το φύλο. Οι διάφοροι συνδυασμοί που έγιναν μεταξύ των σταθερών μεταβλητών σε συσχέτιση με τις απαντήσεις που δόθηκαν και την παρατήρηση, βοήθησαν να συναχθούν συμπεράσματα χρήσιμα για τη μελέτη.

Η επιλογή αγροτικής περιοχής της Ελλάδας, ως ερευνητικής περιοχής, έγινε επειδή πιστεύεται ότι ο αγροτικός πληθυσμός διατηρεί ακόμη ικανά παραδοσιακά χορευτικά στοιχεία, αφού άλλωστε αποτελεί την πηγή προέλευσης του μεγαλύτερου αριθμού

των παραδοσιακών χωρών. Ο τοπικός προσδιορισμός της έρευνας στην περιοχή του Νομού Μαγνησίας έγινε λόγω της κοινωνικής και γεωγραφικής πολυμορφίας και της γεωγραφικής της θέσης, που προσεγγίζουν σε ένα βαθμό το σύνολο της ελληνικής αστικής, ημιαστικής και αγροτικής κοινωνίας. Επίσης η περιοχή της Μαγνησίας θεωρείται ως η πλέον αντιπροσωπευτική, επειδή στον ίδιο γεωγραφικό χώρο συγκεντρώνει πολλά από τα γενικά χαρακτηριστικά της ηπειρωτικής και της νησιωτικής (ορεινής, ημιορεινής και πεδινής) κοινωνίας. Για το λόγο αυτό πιστεύεται ότι είναι πιο εύκολος ο εντοπισμός και η εξέταση των διάφορων επιδράσεων που δέχονται ή προκαλούν τα διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και οι χοροί μαζί με τους κατοίκους. Επίσης η πλούσια παράδοση και ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στη Μαγνησία από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα επιτρέπουν τη διαχρονική εξέταση της λειτουργίας των κοινωνικών χορευτικών και άλλων φαινομένων.

Στη μελέτη συχνά γίνεται αναφορά σε πολλά κοινωνικά φαινόμενα, που όμως δεν είναι σκοπός μας (και ούτε είναι δυνατό άλλωστε) να αναπτυχθούν πλήρως, παρά μόνο όσο χρειάζεται, για ναδειχθεί η σχέση τους με τους χορούς.

1.ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Οι χοροί στην παραδοσιακή και στη σύγχρονη κοινωνία του Νομού Μαγνησίας

1.1. Η ανάπτυξη των παραδοσιακών χορών της Μαγνησίας και οι προσδιοριστικοί της παράγοντες.

Η ανάπτυξη των παραδοσιακών χορών του Ν. Μαγνησίας διακρίνεται από την πολυμορφία που τους διακρίνει και βασίζεται στην ιδιότυπη ανάπτυξη του τοπικού λαϊκού πολιτισμού. Μία από τις πλέον εκφραστικές μορφές του πολιτισμού αυτού και του εθιμικού τρόπου ζωής είναι και οι τοπικοί παραδοσιακοί χοροί.

Οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν την ανάπτυξη των χορών και καθορίζουν τη διαμόρφωσή τους είναι οι ιστορικοί, οι θρησκευτικοί, οι γεωγραφικοί, οι κοινωνικοί, οι οικονομικοί και οι ξένοι πολιτιστικοί. Οι παράγοντες αυτοί συνέβαλαν σημαντικά όχι μόνο στη μέχρι σήμερα ανάπτυξη των χορών αλλά και στη διατήρησή τους. Κατά εποχές προκάλεσαν διάφορες επιδράσεις στους χορούς και δημιούργησαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνικής τους λειτουργίας. Ειδικότερα τα διάφορα ιστορικά γεγονότα της περιοχής, η παραγωγική διαδικασία, η θρησκευτική ζωή, η ετερογένεια των κατοίκων της Μαγνησίας, η γειτνίαση και οι σχέσεις τους με άλλες περιφέρειες επέδρασαν ουσιαστικά στη διαμόρφωση των τοπικών παραδοσιακών χορών. Επίσης οι διάφοροι άλλοι γεωγραφικοί παράγοντες, οι ξένες πολιτιστικές επιδράσεις και οι διάφορες κοινωνικές και οικονομικές ανακατατάξεις και αναδιαρθρώσεις επέδρασαν στη μορφολογία και στο περιεχόμενό τους με αποκλίσεις σε πολλά σημεία. Οι μεταξύ τους διαφορές γίνονται φανερές ιδιαίτερα στους χορούς και στα έθιμα των κατοίκων της Μαγνησίας που έχουν διαφορετική προέλευση, όπως στους χορούς των Βλάχων, των προσφύγων της Μ. Ασίας, του Πόντου και της Αν. Ρωμυλίας, των Καραγκούνηδων, των Ηπειρωτών, των Πηλιορείτων, των κατοίκων των Β. Σποράδων κ.λπ.

Κατά την πορεία της διαμόρφωσης των σημερινών χορών της Μαγνησίας προστέθηκαν αρκετά νεότερα στοιχεία για διάφορες πρακτικές και αισθητικές ανάγκες, όπως συνέβη και σε άλλες μορφές λαϊκής τέχνης¹. Τα στοιχεία αυτά δημιούργησαν μια ενιαία αλλά πολυποίκιλη φυσιογνωμία των χορών αυτών και βοήθησαν στην καλύτερη λειτουργία τους κατά τη σύγχρονη περίοδο.

1.1.1. Ιστορικοί παράγοντες διαμόρφωσης των χωρών

Η ιστορική ανάπτυξη των χωρών ακολουθεί την ιστορική εξέλιξη της ευρύτερης περιοχής της Μαγνησίας που διαφοροποιείται κυρίως ως προς την αλλαγή του διαμορφωμένου οικιστικού χώρου από περίοδο σε περίοδο. Μέσα από τη μακράιωνη ανάπτυξη του τοπικού πολιτισμού και την κοινωνική εξέλιξη οι ιστορικοί παράγοντες και οι διάφορες κοινωνικές αλλαγές που έγιναν κατά εποχές επέδρασαν και ως προς την κοινωνική λειτουργία των χωρών αλλά και ως προς τη διαμόρφωση τους.

Το πολιτιστικό πλαίσιο ανάπτυξής τους είχε ως βάση την τοπική πολιτισμική ενότητα, που διαμορφώθηκε και διατήρηθηκε στο χρόνο και εντάσσεται σε μία ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια. Κατά περιόδους πολλές αλλαγές σημειώθηκαν, ως προς τις εστίες συνοικισμού, από τις διάφορες μεγάλες ή μικρές ισχυρές κοινωνικές ομάδες που κυριάρχησαν στη Μαγνησία (όπως ήταν οι Πελασγοί, Μινύαι Θετταλοί ή Πετθαλοί, Μακεδόνες, Ρωμαίοι, Βυζαντινοί, Καταλανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι και Τούρκοι)². Με την εγκατάσταση των λαών αυτών προστέθηκαν τα ιδιαίτερα χορευτικά στοιχεία του κάθε ένα και αρκετά από αυτά διασώθηκαν μέχρι σήμερα. Η επαφή και πρόσμιξη των λαών και των διάφορων κοινωνικών ομάδων κατά εποχές επέδρασαν στη δημιουργία μιας πολυμορφίας στους χορούς και στον εθιμικό πλούτο της Μαγνησίας διατηρώντας τις ιδιαιτερότητες της πολιτιστικής τους παράδοσης και δεχόμενοι τις διάφορες αλληλεπιδράσεις των (ξένων προς αυτούς) ντόπιων πολιτισμικών στοιχείων. Σε όλο τον αρχαίο κόσμο της Μαγνησίας η θέση των παραδοσιακών χωρών ήταν πολύ σημαντική και γι' αυτό αναφέρονται συχνά και στη μυθολογία. Ο Ευριπίδης σημειώνει (στην "Ιφιγένεια εν Αυλίδι") ότι στο μυθικό γάμο των γονέων του Αχιλλέα, του Πηλέα και της Θέτιδας, οι νύμφες Νηρηίδες τραγούδησαν και χόρεψαν "χτυπώντας τα πόδια στη γή με τα χρυσά σανδάλια". Από αυτές κατά μια εκδοχή της μυθολογίας έμαθαν οι Πηλιορείτισσες να χορεύουν στην παραλία του Χορευτού και στο γεγονός αυτό αποδίδεται η προέλευση του τοπωνυμίου της περιοχής³.

Στην αρχαία Μαγνησία αναπτύχθηκε επίσης και μια σημαντική πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση, όπως διαπιστώνεται από τις μαρμάρινες επιγραφές και τους τάφους, που βρέθηκαν και αναφέρονται στην καθημερινή κοινωνική ζωή. Τα ισχυρά διοικητικά και οικονομικά κέντρα που δημιουργήθηκαν κατά καιρούς ανέπτυξαν διεθνείς εμπορικές συναλλαγές με χώρες της Αφρικής (Αίγυπτος, Συρία) και πρόσθεσαν νέα πολιτισμικά στοιχεία στην κοινωνική ζωή της περιοχής. Τα κυριότερα

οικιστικά κέντρα που κυριάρχησαν στην περιοχή κατά περιόδους από τη νεολιθική εποχή μέχρι τη Μυκηναϊκή ήταν κυρίως οι πόλεις : Σέσκλο, Διμήνιο, Μύραι, Κασθαναία, Ευρυμεναί, Κορόπη Νηλείας, Ιωλκός, Παγασαί, Γλαφυραί, Ολιζών, Βοίβη κ.ά.⁴

Η κοινωνική οργάνωση των κατοίκων της περιοχής στην αρχαιότητα διαφοροποιείται με την κυριαρχία των Θεσσαλών (11ος π.Χ.), που διαίρεσαν διοικητικά τη Θεσσαλία σε "τετραρχίες" ή "μοίρες" και δημιούργησαν την τάξη των κατακτητών με τους ηγεμόνες τους ("ταγούς") και την τάξη των δούλων με τους "Θετταλοικέτες". Αργότερα με την κυριαρχία των Μακεδόνων (352 π.Χ.) και την κυριαρχία των Ρωμαίων (191 π.Χ.) και των Βυζαντινών αναπτύχθηκαν οι πόλεις Άλος, Άνω και Κάτω Αλμυρός και η Δημητριάδα. Σε όλη τη Βυζαντινή περίοδο η κοινωνική και η διοικητική οργάνωση της Μαγνησίας ήταν κατά τα Βυζαντινά φεουδαρχικά πρότυπα με μεγάλες ή μικρές ιδιοκτησίες (τις λεγόμενες "επισκέψεις", "πρόνοιες" και "ζευγολατεία") και τους (δουλο)πάροικους ("προσκαθήμενους"), που ανήκαν στα κτήματα, ενώ από το 10ο αι. και μετά αναφέρονται και ορισμένες κοινότητες ως "μητροκωμίες" (ελεύθερα "κεφαλοχώρια" που δεν τα εξουσίαζε κανείς), όπως ήταν η Δημητριάδα, η Ζαγορά, τα Λεχώνια κ.α.⁵

Στην περίοδο αυτή η εμφάνιση και ανάπτυξη της πειρατείας στα νησιά και στις παράλιες περιοχές προκάλεσε έντονες δημογραφικές μεταβολές και την προσφυγή των κατοίκων τους στις ορεινές περιοχές. Η παρουσία και η εγκατάσταση των πειρατών στις Βόρειες Σποράδες (Σαρακηνοί, Λιάπηδες, Τραταραίοι και Αγαρηνοί) κατά τους 9ο-12ο αι. προκάλεσε σημαντικές επιδράσεις ακόμη και στον εθιμικό τρόπο ζωής των κατοίκων της Μαγνησίας⁶. Στους παραδοσιακούς χορούς, στα τραγούδια και στα έθιμα της περιοχής είναι εμφανή μέχρι σήμερα πολλά στοιχεία των Πειρατών όπως στο έθιμο, στο χορό και στα τραγούδια της "Τράτας" .

Στον πολιτισμό και στους χορούς της Μαγνησίας είναι εμφανείς μέχρι σήμερα οι επιδράσεις που προκάλεσαν οι μαζικές μετοικεσίες της Βυζαντινής περιόδου των μετακινουμένων κτηνοτρόφων και η εγκατάσταση Κουτσόβλαχων κατά τον 11ο - 12ο αι. που πρόσθεσαν τους δικούς τους χορούς. Ο χορός "Βλάχα" Σκοπέλου που κατά μία εκδοχή πήρε το όνομά του από την αποκριάτικη ενδυμασία της "Βλάχας" ή "Μπρούμδας", ίσως να σχετίζεται με την εγκατάσταση στη Σκόπελο Βλάχων από τη Θεσσαλία και την Εύβοια⁷. Επίσης κατά την περίοδο της Καταλανικής και της Βενετσιάνικης κυριαρχίας (12ος - 15ος αι.), με τη διοικητική, εκκλησιαστική,

πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη που γνώρισε η Μαγνησία σημειώθηκε ένα έντονο διεθνές διαμετακομιστικό εμπόριο. Οι διεθνείς συναλλαγές που αναπτύχθηκαν από τις εμπορικές Σκάλες (των Λικόνια κ.ά.) είχαν σημαντικές επιδράσεις στον πολιτισμό και στους χορούς της⁸.

Οι παραδοσιακοί χοροί και τα έθιμα της Μαγνησίας δέχθηκαν πολλές άμεσες και έμμεσες Τουρκικές επιδράσεις στην περίοδο της Τουρκοκρατίας (1423 - 1881)⁹. Οι άμεσες επιδράσεις έγιναν εμφανείς με την προσθήκη χορών Μικρασιατικής προέλευσης στους τοπικούς χορούς, όπως είναι η Σούστα Πηλίου και άλλοι αντικρυστοί χοροί, όπως οι Καρσιλαμάδες, το Τσιφτετέλι και ιδιαίτερα ο Ζειμπέκικος χορός (που χορεύεται ευρύτατα ακόμη και σήμερα σε όλη τη Μαγνησία). Η ευρεία διάδοση των χορών αυτών είναι αποτέλεσμα της Τουρκικής πολιτιστικής επίδρασης στους χορούς και στα έθιμα της Μαγνησίας και ίσως συνδέεται άμεσα με την εγκατάσταση (1420-1456 ή 1640 μ.Χ.) των πρώτων Τούρκων εποίκων ("Κονιάρων") που είχαν προέλευση από το Ικόνιο της Μικράς Ασίας και που προκάλεσαν έντονες δημογραφικές, γεωκτησιακές και άλλες μεταβολές στην ευρύτερη περιοχή¹⁰. Οι Μικρασιατικοί χοροί ενισχύθηκαν και από την μετέπειτα εγκατάσταση σε ορισμένες περιοχές της Μαγνησίας, των Ελλήνων προσφύγων από τη Μικρά Ασία (μετά το 1922) που συνέβαλαν στην καλύτερη αφομοίωση και διατήρησή τους. Είναι χαρακτηριστικό όμως το γεγονός ότι οι χοροί αυτοί εντοπίζονται και σε άλλες κοινότητες, όπου δεν σημειώθηκε εγκατάσταση προσφύγων.

Μέσα από τον εθιμικό τρόπο ζωής και τους χορούς της Μαγνησίας αναφαίνεται επίσης ο φεουδαρχικός τρόπος παραγωγής με ιστορικές προεκτάσεις ως προς την κοινωνική και διοικητική οργάνωση της περιοχής κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όπως στο πανηγύρι του Θωμά της Μακρινίτσας, στο οποίο εκφραζόταν η σχετική αυτονομία ορισμένων κοινοτήτων του Πηλίου (των βακουφίων) αλλά και η σχέση υποταγής στους Τούρκους¹¹.

Οι έμμεσες επιδράσεις της τουρκικής κατοχής συνδέονται με τη δημογραφική διόγκωση του Πηλίου και τις άλλες δημογραφικές επίσης μεταβολές που δημιούργησαν οι τουρκικές διώξεις με την προσέλευση κατοίκων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Στους πρώτους κατοίκους του Πηλίου που εγκαταστάθηκαν κατά την περίοδο αυτή, με προέλευση την Εύβοια, πιθανόν να οφείλονται τα νησιώτικα χαρακτηριστικά των πηλιορείτικων χορών και τραγουδιών. Επίσης οι ομαδικές εγκαταστάσεις καταδιωγμένων Ηπειρωτών (από τον 16ο μέχρι τον 19ο αιώνα), πρόσθεσαν τους δικούς τους χορούς που χορεύονται σε όλη σχεδόν τη Μαγνησία μέχρι σήμερα¹².

Στις έμμεσες επιδράσεις που προκάλεσαν οι Τούρκοι ανήκουν και οι διάφορες εκδηλώσεις των επαναστατημένων δυνάμεων που εκφράστηκαν μέσα από τους χορούς, δεδομένου ότι μία από τις σημαντικότερες λειτουργίες των χορών κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν και η έκφραση του επαναστατικού πνεύματος των Ελλήνων. Στα ελεύθερα πανηγύρια οι χοροί συνένωναν τις επαναστατημένες δυνάμεις με τους κατοίκους και ενίσχυαν τις προϋποθέσεις για τη διατήρηση του επαναστατικού φρονήματος¹³. Όπως αναφέρεται, οι οπλαρχηγοί του Πηλίου Γαρέφης και Καρβούνης στο πανηγύρι της Αγιάς χόρευαν με τους άντρες τους τον ένοπλο Κλέφτικο χορό, ενώ ο καπετάνιος Κ. Μπασδέκης και οι άντρες του, όταν έμαθαν την κήρυξη της επανάστασης του Πηλίου (1821), άρχισαν να χορεύουν εκφράζοντας και μεταδίδοντας τον ενθουσιασμό τους στους υπόλοιπους κατοίκους¹⁴. Με τον κλέφτικο χορό και με το τραγούδι " Κάτω στου Βάλτου τα χωριά" κάλεσε τους εθελοντές ο Οδυσσέας Ανδρούτσος να οχυρωθούν στο Χάνι της Γραβιάς για να αντιμετωπίσουν τις δυνάμεις του Ομέρ - Βρυώνη (1821) ανάμεσά τους ήταν και δύο Πηλιορείτες από το Νεοχώρι (Γ. Βίτσιος και Κ. Μπέκος)¹⁵. Επίσης αναφέρεται ότι οι Μιτζελιώτισσες χορεύοντας έπεσαν στα βράχια (της Καμπέραινας) κοντά στην παραλία για να αποφύγουν την ατίμωση των Τούρκων (το 1827). Κατά μια άλλη άποψη όμως το γεγονός αυτό αναφέρεται μόνο σε μια γυναίκα (στην Καμπέραινα) που έπεσε χωρίς να χορέψει, αφού πρώτα πέταξε το παιδί της¹⁶. Ακόμη σε όλο το Πήλιο η απελευθέρωση της Μαγνησίας από τους Τούρκους (1881) και η ένωσή της με την υπόλοιπη Ελλάδα¹⁷ γιορτάστηκε με πανηγυρικό τρόπο και με πολλές χορευτικές δραστηριότητες.

Μετά την απελευθέρωση της Μαγνησίας (1881) οι χοροί ακολουθούν την πορεία της νέας κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης. Η φεουδαρχική οργάνωση που στηριζόταν πλέον στους "τσιφλικάδες" και στους "κολλήγους" μετά τους κοινωνικούς αγώνες των τελευταίων (με κορύφωση την εξέγερση του Κιλελέρ κατά το 1910) και την επίλυση του αγροτικού ζητήματος υποχώρησε σταδιακά κάτω από την αστική ανάπτυξη¹⁸. Με τη νέα πολιτειακή και κοινωνική συγκρότηση κατά τη νεότερη περίοδο (19ος-20ος αι.) οι χοροί προσαρμόζονται στις νέες μορφές του κοινωνικού βίου και σε ένα νέο πολιτισμικό πλαίσιο ανάπτυξης της αστικής κοινωνίας σε βάρος της αγροτικής. Οι νέες πολιτιστικές ανάγκες που δημιουργήθηκαν και η τάση για αφομοίωση πνευματικών και καλλιτεχνικών προϊόντων από πλατύτερες μάζες έδωσαν πιο γρήγορους ρυθμούς εξαστισμού του Βόλου, ώστε σε λίγα χρόνια να

παρουσιάσει μια δυναμική και παραγωγική πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη που είχε απήχηση και στον τομέα των χορών¹⁹. Στη νέα πολιτιστική φυσιογνωμία της Μαγνησίας, όπως και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, στους παραδοσιακούς χορούς της προστίθενται σταδιακά οι ρεμπέτικοι και οι Ευρωπαϊκοί χοροί. Η συγκέντρωση μεγάλων βιομηχανικών μονάδων στην περιοχή του Βόλου και οι δημογραφικές μεταβολές που έγιναν, ευνόησαν την ανάπτυξη της εργατικής τάξης και τη διαμόρφωση μιας πολιτισμικής συμπεριφοράς με ορισμένα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά²⁰. Τα νέα στοιχεία με τις κοινωνικές τους αναφορές που εκφράστηκαν ανάλογα σε όλα τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας εκδηλώθηκαν αρχικά μέσα από τους ρεμπέτικους χορούς και αργότερα μέσα από τους χορούς του έντεχνου λαϊκού τραγουδιού²¹.

Από την πρώτη δεκαετία του 20ου αι., καθώς και κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου (1920 - 1940) όπως και στις δύο τελευταίες δεκαετίες (1970. 1980) σημειώθηκε σημαντική ανάπτυξη με την παραγωγή πολιτισμικών προϊόντων και με διάφορες πολιτιστικές εκφάνσεις. Το υλικό υπόβαθρο του πολιτισμού του Βόλου και η διάθεση για πολιτιστική έκφραση πήραν την οριστική τους μορφή και εκφράστηκαν μέσα από πολλά συλλογικά όργανα και αξιόλογους φορείς και ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών, που έγιναν και οι βασικοί συντελεστές στη διαμόρφωση της πνευματικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας του Βόλου παρουσιάζοντας μια σημαντική κίνηση²². Για την ικανοποίηση αρχικά των αναγκών της αστικής τάξης και αργότερα των ευρύτερων αστικοποιημένων τάσεων δημιουργήθηκαν στο Βόλο (με παραρτήματα και σε πολλές κοινότητες του Νομού) οι ακαδημίες (Σχολές) Ευρωπαϊκών χορών του Ν. Βάκατου (διατηρήθηκε μέχρι το 1939) και του Γ. Τσουκάτου (διατηρήθηκε μέχρι το 1960). Πριν από αυτούς μέχρι το 1917 διδασκευρωπαϊκούς χορούς και ο Γ. Πλουμής²³.

Κατά τη νεότερη περίοδο νέα χορευτικά και άλλα εθιμικά στοιχεία προστέθηκαν στη Μαγνησία με τις μαζικές εγκαταστάσεις των Ελλήνων προσφύγων από τον Πόντο, τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Ρωμυλία που έγιναν μετά το 1922. Η σταδιακή και μακρόχρονη πορεία ενσωμάτωσης και αφομοίωσής τους ακολούθησε τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες ως προς την αποδοχή τους από τους γηγενείς. Η επίδραση των προσφύγων στον εμπλουτισμό των τοπικών χορών είναι πιο φανερή σε ορισμένες περιοχές (από όπου αποχώρησαν μετά από πρόσκαιρη εγκατάστασή τους), όπου τα νέα χορευτικά στοιχεία που είχαν προστεθεί ατόνησαν λόγω αλλαγής του τόπου διαμονής των προσφύγων (στην κοινότητα Αγίου Γεωργίου Νηλείας και αλλού).

1.1.2. Θρησκευτικοί παράγοντες

Οι παραδοσιακοί χοροί της Μαγνησίας συνδέονται κατά μεγάλο μέρος με τη θρησκευτική ζωή, τους θρύλους και τις παραδόσεις των κατοίκων σε όλες τις περιόδους, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η θρησκευτική συνείδηση και η λαϊκή πίστη αποτελούν τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των θρησκευτικών χορών και της λειτουργίας άλλων, μέσα σε θρησκευτικά πλαίσια. Άλλοι επιμέρους συναφείς παράγοντες είναι και τα διάφορα θρησκευτικά έθιμα (π.χ. των Χριστουγέννων και του Πάσχα) και οι εκκλησιαστικές εκδηλώσεις (γάμοι, πανηγύρια) που αναπτύσσονται πιο κάτω. Ειδικότερα κατά την πρώτη ημέρα του Πάσχα σε πολλές κοινότητες της Μαγνησίας μετά τη θρησκευτική τελετή ακολουθούσαν ολοήμερες χορευτικές εκδηλώσεις στο προαύλιο της εκκλησίας (Άγιος Γεώργιος Νηλείας) ή συνήθως στην πλατεία (Στεφανοβίκειο, Μηλιές, Ριζόμυλος κ.ά.) με τη συνοδεία παραδοσιακής ορχήστρας. Επίσης με το χορό "Πατινάδα" γινόταν η κατάβαση των πιστών από το εξωκλήσι του Προφήτη Ηλία προς την πλατεία του Αγίου Γεωργίου Νηλείας κατά την ημέρα της ομώνυμης γιορτής.

Σε μερικές περιπτώσεις η εκδήλωση της έντονης θρησκευτικής συνείδησης και λατρείας με τους χορούς αποτυπώθηκε και στη λαϊκή ζωγραφική, στον αγιογραφικό διάκοσμο των θρησκευτικών κτισμάτων (εκκλησίες, εξωκλήσια, μονές κ.α.). Στις διάφορες λατρευτικές μορφές και σκηνές της θρησκευτικής και καθημερινής ζωής, που αποτελούν το ηθογραφικό περιεχόμενο της εικαστικής έκφρασης των εκκλησιών, οι χοροί περιλαμβάνονται ως θεματολογικά στοιχεία. Στο ναΐδριο της Παναγίας της Ράσσοβας στη Ζαγορά, καθώς επίσης και στο εκκλησάκι του Άη - Νικόλα στο Χορευτό του Πηλίου, απεικονίζονται μερικές γυναίκες να χορεύουν με τη συνοδεία μουσικών, που παίζουν λαούτο, ζουρνάδες και τύμπανα²⁴.

1.1.3. Γεωγραφικοί και δημογραφικοί παράγοντες ανάπτυξης των χορών

Η ιδιαίτερη γεωφυσική πολυμορφία της Μαγνησίας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εδαφικής της μορφής αποτελούν τους βασικούς γεωγραφικούς παράγοντες ανάπτυξης του τοπικού πολιτισμού και των τοπικών χορών.

Η γεωγραφική διάρθρωση και η μορφολογία του εδάφους, που αποτελείται από την ορεινή περιοχή του Πηλίου (ανάμεσα στον Παγασητικό κόλπο και το Αιγαίο Πέλαγος), την πεδινή περιοχή (στο Ανατολικό μέρος του Θεσσαλικού κάμπου) και τα

νησιά των Β. Σποράδων (πίνακες 1,2,3.4, παράρτ.Ι)²⁵, επέδρασαν σημαντικά στη διαμόρφωση της ιδιοτυπίας και πολυμορφίας των παραδοσιακών χωρών της περιοχής. Η μορφολογία και το περιεχόμενο των χωρών συγκεντρώνει τα στοιχεία των κατοίκων των πεδινών, των παράλιων και των ορεινών περιοχών, με όλες τις γεωγραφικές αποκλίσεις, αλλά και της ευρύτερης περιοχής που αποτελούν τη βάση της μεταξύ τους διάκρισης σε χορούς της ηπειρωτικής (πεδινής ή ορεινής) και της νησιωτικής Μαγνησίας.

Στα κινησιολογικά στοιχεία των χωρών είναι εμφανείς οι διάφορες επιδράσεις που δέχτηκαν από τους χορούς των γειτονικών περιοχών αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Ελλάδας και κυρίως από τη Θεσσαλία και την Ηπειρο. Η ιδιαίτερα πλεονεκτική κεντρική γεωγραφική θέση της περιοχής προκάλεσε κατά εποχές την προσέλευση και εγκατάσταση διαφόρων λαών και κοινωνικών ομάδων και την ανάπτυξη διαφόρων διοικητικών και εμπορικών κέντρων, όπως προαναφέρεται, ανάλογα με τα κοινωνικο-οικονομικά συμφέροντα που εξυπηρετούσαν κάθε φορά. Οι δημογραφικές μεταβολές που ακολούθησαν και η συμβίωση διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (Βλάχοι, Καραγκούνηδες, Ηπειρώτες, πρόσφυγες του Πόντου, της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Ρωμυλίας) συνέβαλαν στη διαμόρφωση της πολυμορφίας των χωρών και των εθίμων της Μαγνησίας, που λειτουργούν μέχρι σήμερα. Ιδιαίτερα όμως κατά τη νεότερη και τη σύγχρονη περίοδο η εξέλιξη του πληθυσμού με τις νέες δημογραφικές ανακατατάξεις, οδήγησε στην υπερσυγκέντρωσή του στην αστική περιοχή του Βόλου και αντίστοιχα στην περιοδική εκκένωση των αγροτικών (κυρίως των ορεινών) περιοχών²⁶, ασκώντας σημαντικές αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη των χωρών.

Περισσότερο αναπτυγμένοι χοροί της Μαγνησίας παρουσιάζονται οι χοροί των ορεινών περιοχών. Οι κατά εποχές μαζικές μετατοπίσεις κατοίκων προς τις περιοχές αυτές (κυρίως στο Πήλιο), που έγιναν για λόγους αυτοπροστασίας από τους Πειρατές (κατά τη Βυζαντινή περίοδο) και από τους διωγμούς των Τούρκων (κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας), βοήθησαν στην ανάπτυξη των ορεινών πολιτισμικών κέντρων αλλά και των ορεινών χωρών. Στους χορούς αυτούς εντάσσονται οι πηλιορείτικοι, όπως ο Γεωργαλάκης, της Γαλανής το Φόρεμα, ο Πηλιορείτικός Συρτός, ο Πηλιορείτικός Μπάλος (ή Αντικρυστός), η Σούστα Πηλίου, ο Ζέπος και ο Χαραλάμπης Τρικερίου, καθώς επίσης και οι ποιμενικοί Βλάχικοι και Ηπειρώτικοι χοροί, που είναι αργοί με παλαιότερες μορφές έκφρασης και με μια ιδιάζουσα βαρύτητα (Συρτός στα τρία κ.ά.)²⁷.

Στις ορεινές περιοχές η παραγωγική διαδικασία διαμόρφωσε τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο εκμάθησης των χορών με ατομικές προσπάθειες των κτηνοτρόφων που, στο περιθώριο των ασχολιών τους, συνήθιζαν να χορεύουν με τη χρησιμοποίηση δέντρων για τη στήριξή τους λόγω του μοναχικού ποιμενικού βίου (Μηλιές, Σέσκλο κ.α.). Βέβαια ο συνήθης τρόπος εκμάθησης των χορών στην παραδοσιακή κοινωνία τόσο των ορεινών όσο και των πεδινών περιοχών, εκτός από τις ατομικές πρωτοβουλίες και προσπάθειες, γινόταν και με τις υποδείξεις από άλλους έμπειρους χορευτές. Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις η εκμάθηση ορισμένων χορών γινόταν στο Σχολείο με σκοπό να χρησιμοποιηθούν στις εκδηλώσεις των εθνικών εορτών και των γυμναστικών επιδείξεων. Για το λόγο αυτό μερικοί χοροί χαρακτηρίστηκαν και ως "σχολικοί", όπως ο "Μενούσης", ο "χορός του Ζαλόγγου", ο "Τσάμικος" κ.λπ.

Λιγότερο αναπτυγμένοι είναι οι χοροί των πεδινών περιοχών του Θεσσαλικού κάμπου. Ιδιαίτερα στην πεδινή Μαγνησία, που βρίσκεται προς την περιοχή του Ν. Λάρισας αλλά και στο Πήλιο, σε ένα μικρό βαθμό χορεύονται οι συγκαθιστοί χοροί : Μπεράτι Θεσσαλίας και Καραπατάκι (που επέδρασαν σε όλους τους υπόλοιπους χορούς), οι χοροί Αηδόνη και Αριστείδης Βελεστίνου, καθώς και οι χοροί Σβαρνιάρα, Καραγκούνα, Αρβανιτοβλάχικος, Συρτός στα τρία, Τσάμικος κ.ά.

Στην παραθαλάσσια ζώνη της Μαγνησίας ξεχωρίζουν οι χοροί των Βόρειων Σποράδων με νησιωτικό χαρακτήρα, όπως είναι η Καμάρα Σκιάθου, η Τράτα, η Βλάχα Σκοπέλου, ο Πηδηχτός Σκοπέλου κ.ά. Παρά τις γενικότερες επιρροές όμως που δέχτηκαν οι κάτοικοι των Β. Σποράδων από τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, δεν συνηθίζουν να χορεύουν περισσότερους νησιώτικους χορούς εκτός από το Μπάλο, που χορεύεται σε μικρό βαθμό, και τους νησιώτικους συρτούς χορούς. Η γειτνίαση όμως των Β. Σποράδων με τα νησιά του Αιγαίου βοήθησε στο πέρασμα των νησιώτικων τραγουδιών και χορών προς την ηπειρωτική Ελλάδα και αντίστροφα²⁸. Ειδικότερα τα Πηλιορείτικα τραγούδια και οι χοροί παρουσιάζουν χαρακτηριστικά από τον Μπάλο των νησιών του Αιγαίου και από το Συγκαθιστό χορό της Θεσσαλίας. Επίσης οι χοροί των παραθαλάσσιων περιοχών δέχτηκαν διάφορες εσωτερικές και εξωτερικές επιδράσεις από την κατά καιρούς ανάπτυξη των παραλιακών πολιτισμικών κέντρων και τις διεθνείς επικοινωνίες τους με άλλους ξένους πολιτισμούς, όπως αναπτύσσεται αμέσως πιο κάτω.

Σε όλες τις περιοχές της Μαγνησίας ο τοπικός προσδιορισμός ανάπτυξης των χορών βασίζεται κυρίως στο οικιστικό περιβάλλον και στην περιοχή ανάπτυξης της

παραγωγικής διαδικασίας στην παραδοσιακή κοινωνία. Το τοπικό σημείο αναφοράς των χωρών συνήθως ήταν η πλατεία της κάθε κοινότητας (όπου γινόταν οι "γενικοί" ή "κοινοί" χοροί) και διάφορα άλλα καθορισμένα σημεία (σε κεντρικά σταυροδρόμια, στις γειτονιές, στη βρύση κ.α.) που ονομάζονταν "χορεύτρες" ή "χοροστάσια". Επίσης συνήθη τοπικά σημεία χορευτικών δραστηριοτήτων αποτελούσαν τα πλέον χαρακτηριστικά σημεία της αγροτικής ή κτηνοτροφικής παραγωγικής διαδικασίας όπως τα "αλώνια" (για τους γεωργούς) και οι ορεινές "βοσκές" και η "κορεύτρα" (σημείο όπου κούρευαν τα αιγοπρόβατα οι κτηνοτρόφοι). (Μηλιές, Αγ. Γεώργιος Νηλείας). Στις περισσότερες περιπτώσεις (συνήθως στις μη κεντρικές "χορεύτρες") οι χοροί γίνονταν με τραγούδι, ενώ σε άλλες σημαντικές και μη χορευτικές περιστάσεις (γάμος, πανηγύρι κ.ά.) ήταν απαραίτητη η συνοδεία ορχήστρας, πλαισιωμένη με μερικά από τα παραδοσιακά όργανα όπως κλαρίνο, βιολί, λαγούτο, γκάιντα, ποντιακή λύρα, ζουρνάς, αυλός, νταϊρές, σαντούρι κ.ά.²⁹

1.1.4. Οικονομικοί παράγοντες ανάπτυξης των χωρών.

Κατά την παραδοσιακή περίοδο καθοριστικές ήταν οι επιδράσεις που δέχτηκαν οι παραδοσιακοί χοροί της Μαγνησίας από παράγοντες που έχουν σχέση με την οικονομική διάρθρωση της περιοχής. Οι βασικοί οικονομικοί συντελεστές παραγωγής (κυρίως ο πρωτογενής και λιγότερο ο τριτογενής τομέας) συνέβαλαν σημαντικά στη δημιουργία των όρων και των προϋποθέσεων της διαμόρφωσης των χωρών.

Σε όλες τις περιόδους οι παραγωγικές και γενικότερα οι οικονομικές δραστηριότητες, που αναπτύχθηκαν πιο πολύ στο πλαίσιο της οικογενειακής αγροτικής εκμετάλλευσης και της αγροτικής οικονομίας, προκάλεσαν ευνοϊκές επιδράσεις στους χορούς και αποτέλεσαν τη βάση της ανάπτυξής τους. Οι διάφορες μεταβολές όμως που συντελέστηκαν και συντελούνται ακόμη οδήγησαν σε σταδιακή οικονομική αναδιάρθρωση της περιοχής³⁰ με σημαντικές επιδράσεις και στην εξέλιξη των χωρών.

1.1.4.1. Πρωτογενής τομέας παραγωγής και οι επιδράσεις του στους χορούς της Μαγνησίας

Στον πρωτογενή τομέα η παραγωγική διαδικασία της γεωργίας, της αλιείας και της κτηνοτροφίας αποτέλεσε τη λειτουργική βάση ανάπτυξης των χορών. Η άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων, που αναπτύσσονταν κυρίως στις αγροτικές περιοχές, ήταν σε άμεση εξάρτηση με τις αγροτικές εργασίες και ανάλογη με το λίγο ελεύθερο χρόνο που επέτρεπε η εποχιακή ύφεση ή αναστολή τους. Με βάση τους χρονικούς περιορισμούς μπορούν να διακριθούν διαφορετικές χρονικές περίοδοι χορευτικών δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με τις αγροτικές εργασίες της κάθε περιοχής. Στις ορεινές περιοχές οι περισσότερες χορευτικές δραστηριότητες σημειώνονταν κατά τη χρονική περίοδο των μηνών Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου και Απριλίου - Ιουνίου στο περιθώριο των κτηνοτροφικών εργασιών. Μεγαλύτερη συχνότητα υπήρχε στις πεδινές περιοχές, όπου σχεδόν σε κάθε ελεύθερη χρονική περίοδο αγρανάπαυσης σημειώνονταν χορευτικές δραστηριότητες στα χοροστάσια (συνήθως ο χρόνος αυτός ήταν καθορισμένος στο απόγευμα της Κυριακής, οπότε υπήρχε αναστολή των γεωργικών εργασιών) (Ριζόμυλος και αλλού).

Το περιεχόμενο, η μορφή και η περιοδικότητα της λειτουργίας των παραδοσιακών χορών της Μαγνησίας συνδέεται σε ένα μεγάλο βαθμό με την παραγωγική διαδικασία των ορεινών ή των πεδινών περιοχών της. Η ζωική παραγωγή και ο εθιμικός τρόπος ζωής των κτηνοτρόφων ευνόησαν σημαντικά την ανάπτυξή τους στις ορεινές περιοχές. Η περίοδος των εποχιακών μετακινήσεων των νομάδων κτηνοτρόφων αποτέλεσε σε πολλές περιπτώσεις αφορμή για τον πανηγυρικό γιορτασμό της αναχώρησης προς τις θερινές βοσκές με χορούς και τραγούδια (Σέσκλο). Ιδιαίτερα στην κοινότητα Γλαφυρών οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι αναπαριστάνουν κάθε χρόνο την κάθοδό τους από τις ορεινές βοσκές με τον Τσάμικο χορό.

Με την παραγωγική διαδικασία, κυρίως στις ορεινές περιοχές, συνδέεται και μια άλλη εθιμική κτηνοτροφική εκδήλωση, που παλαιότερα γιορταζόταν με πανηγυρικό τρόπο και κατέληγε σε χορευτικές δραστηριότητες. Το κτηνοτροφικό έθιμο του "Κούρου" ή της "Κουράς" των αιγοπροβάτων είναι χαρακτηριστικό της νομαδικής ζωής και εκφράζει την κοινωνική αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια που συνεχίζεται

μέχρι σήμερα σε όλη την Ελλάδα³¹. Παλαιότερα βέβαια υπήρχαν και άλλα αντίστοιχα έθιμα που περιείχαν το συνδυασμό της εργασίας με το χορό (όπως τα έθιμα του τρύγου κ.ά.) τα οποία σήμερα έχουν καταργηθεί σχεδόν όλα³².

Στις πεδινές περιοχές κυρίως υπήρχαν ορισμένα εθιμικά χορευτικά δρώμενα που είχαν άμεση σχέση με τη γεωργική παραγωγή. Το έθιμο της "Περπερούνας" με τις χορευτικές του προεκτάσεις είχε ως βασική επιδίωξη την πρόκληση της βροχής. ομοιοπαθητικά, σε περίοδο ανομβρίας, ενώ το χορευτικό έθιμο των "Μαηδων" των ορεινών κοινοτήτων του Πηλίου είχε ως σκοπό την αναβλαστικότητα της γής³³. Ο πλέον εκφραστικός χορός της παραγωγικής διαδικασίας ήταν ο σατιρικός χορός "Πέρασα απ' την Ικαριά" ή "Πώς φυτεύουν τα κουκιά" με εικονική αναφορά σε όλες τις γεωργικές δραστηριότητες (γίνεται πλήρης ομαδική αναπαράσταση κατά πώς οι γεωργοί σπέρνουν, σκαλίζουν, ξεβοτανίζουν, θερίζουν κ.λπ).

Μια άλλη μορφή της παραγωγικής διαδικασίας, που αναφαινεται μέσα από τους χορούς της Μαγνησίας, είναι η ομαδική προσέλευση ξένων εποχιακών εργατών γης στις αγροκαλλιέργειες κατά τις περιόδους της συγκομιδής³⁴. Παλαιότερα οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονταν από άλλες περιοχές της Θεσσαλίας (κυρίως από την περιοχή Τρικάλων και Καρδίτσας) και της Ηπείρου και σε πολλές περιπτώσεις παρέμειναν μόνιμα στη Μαγνησία και αφομοιώθηκαν πλήρως, προσθέτοντας και καθιερώνοντας τα δικά τους χορευτικά στοιχεία (όπως τους Θεσσαλικούς χορούς (Καραγκούνα κ.ά.) και πολλούς Ηπειρώτικους χορούς).

1.1.4.2. Τριτογενής τομέας παραγωγής και οι επιδράσεις του στους χορούς.

Σημαντικές επιδράσεις δέχτηκαν οι χοροί της Μαγνησίας και από τον τριτογενή τομέα και ειδικότερα από τον τομέα των μεταφορών και της ναυτιλίας, που κατά την παραδοσιακή περίοδο ήταν περισσότερο ευνοϊκές, ενώ στη σύγχρονη περίοδο έγιναν αρνητικές (όπως είναι οι επιδράσεις του τουρισμού κ.λπ).

Η κεντρική γεωγραφική θέση της Μαγνησίας στον ελληνικό χώρο με τις διαπεριφερειακές συγκοινωνιακές συνδέσεις βοήθησε το νομό να γίνει αυτή ένα διεθνές διαμετακομιστικό κέντρο με αυξημένη διακίνηση ανθρώπων και οικονομικών και πολιτιστικών αγαθών³⁵. Η θαλάσσια επικοινωνία με άλλες περιοχές της Ελλάδας

και του εξωτερικού με τις σχετικές εμπειρίες των ναυτικών γίνεται φανερή και στους χορούς και στα τραγούδια με ρητές αναφορές, όπως στην Κρήτη, στη Ρόδο κ.λπ³⁶. Ειδικότερα ο σατιρικός χορός "Πέρασα απ' την Ικαριά" αναφέρεται στις επικοινωνιακές σχέσεις των ναυτικών με την Ικαρία.

Οι θαλάσσιες δραστηριότητες εκφράστηκαν και μέσα από τα χορευτικά έθιμα της Μαγνησίας, όπως γίνεται φανερό στο έθιμο της "Τράτας" Σκοπέλου και στην πανηγυρική υποδοχή με χορούς των ναυτικών στο λιμάνι κατά την ημέρα της επιστροφής τους³⁷. Ιδιαίτερα το Χορευτό Πηλίου, κατά μία άποψη, στους χορούς αυτούς οφείλει και το όνομά του. Επίσης στη Γλώσσα Σκοπέλου η υποδοχή των κατά καιρούς διερχόμενων πλοίων γινόταν με χορούς στο λιμάνι, όπου υπήρχε ειδικό χοροστάσι. Με το χορό "Ζαγοριανά καράβια", που χορευόταν από τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής της Ζαγοράς αλλά και από τους κατοίκους της κοινότητας Αγίου Γεωργίου Νηλείας, εκφράστηκε η σημαντική ναυτική δύναμη της Ζαγοράς και του Πηλίου που είχαν κατά το 18ο - 19ο αι. , αν και ήταν ορεινή περιοχή³⁸. Επίσης η ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών και η επικοινωνία με τη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη, την Αφρική και την Ανατολή (κυρίως κατά το 18ο - 19ο αι.) πρόσθεσε νέα εξωτερικά στοιχεία, που έγιναν εμφανή με την ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών και Ανατολίτικων χωρών, όπως αναπτύσσεται πιο κάτω.

Η θαλάσσια παραγωγική διαδικασία εκφράστηκε και μέσα από διάφορα εθιμικά στοιχεία, όπως ήταν το ομοίωμα ενός караβιού (από χαρτί ή από ξύλο) που χρησιμοποιούσαν στους διάφορους αγερμούς. Στα Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα με το ομοίωμα του караβιού εκδηλωνόταν η φιλοδοξία των παιδιών για απόκτηση δικού τους караβιού και η έμμεση μεταβίβαση του ναυτικού επαγγέλματος από τους γονείς στους απογόνους. Εικονικό ομοίωμα караβιού υπήρχε και στο ομώνυμο γαμήλιο έθιμο ("του караβιού") κατά το γαμήλιο δείπνο, ενώ στα εθιμικά στοιχεία της Τράτας Σκοπέλου υπήρχε ένας κανονικός σκελετός μικρού πλοιαρίου με το πλήρωμά του που το μετέφερε³⁹.

1.1.5. Ξένοι πολιτιστικοί παράγοντες διαμόρφωσης των χωρών της Μαγνησίας.

Η μακράιωνη ανάπτυξη των οικιστικών κέντρων της Μαγνησίας ως διεθνών διαμετακομιστικών εμπορικών κέντρων είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής. Σε κάθε εποχή οι εθνικές και διεθνείς

επικοινωνίες μαζί με τα ξένα εμπορικά προϊόντα προσκόμιζαν και νέα χορευτικά και άλλα στοιχεία που προστέθηκαν σταδιακά στο λαϊκό πολιτισμό της Μαγνησίας. Με την ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών και την επικοινωνία με τη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη, την Ανατολή και τη Μικρά Ασία⁴⁰ κατά το 18ο - 19ο αι. προστέθηκαν νέα εντυπωσιακά στοιχεία στα εξωτερικά γνωρίσματα του τοπικού πολιτισμού που αποτυπώθηκαν στη λαϊκή τέχνη και στους χορούς.

Πολλά νέα πολιτιστικά στοιχεία προστέθηκαν επίσης και με την εγκατάσταση και την πολύχρονη παραμονή κατοίκων ξένης προέλευσης, οι οποίοι σταδιακά ενσωματώθηκαν στον τοπικό πολιτισμό. Ειδικότερα στους παραδοσιακούς χορούς και στα τραγούδια της Σκοπέλου μεταφέρθηκαν και διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα οι επιδράσεις που δέχτηκαν από τους "Λιάπηδες και τους Τραταραίους" πειρατές, όπως προαναφέρεται.

Γενικότερα οι ξένες επιδράσεις, που δεχτηκαν οι χοροί της Μαγνησίας στην παραδοσιακή κοινωνία και πριν από αυτή, διακρίνονται, ανάλογα με την ευρύτερη περιοχή της προέλευσής τους, σε Ανατολικές και Δυτικές.

1.1.5.1. Ανατολικές επιδράσεις

Στον τοπικό πολιτισμό της Μαγνησίας διατηρούνται μέχρι σήμερα πολλά στοιχεία της Ανατολικής τέχνης και παράδοσης. Τα στοιχεία αυτά υπάρχουν κυρίως στα εξωτερικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής ορισμένων σπιτιών του Πηλίου⁴¹ αλλά και στους παραδοσιακούς χορούς. Οι ανατολικές χορευτικές επιδράσεις γίνονται άμεσα φανερές στους διάφορους αντικριστούς χορούς της Μαγνησίας που έχουν Μικρασιάτικη προέλευση (όπως οι "Καρσιλαμάδες", η Πηλιορείτικη Σούστα, οι διάφοροι τύποι του χορού "Τσιφτετέλι" και ο Ζειμπέκικος χορός)⁴². Η Ανατολική επίδραση γίνεται περισσότερο εμφανής στον εθνικό τρόπο ζωής της Μαγνησίας και ιδιαίτερα στα χορευτικά δρώμενα του εθνικού "οι Μάηδες" του Πηλίου με τον πολεμικό χορό των "Ζειμπεκίων" (ή "Ζειμπέκ" χορός) και τα διάφορα εθνικά πρόσωπα (Ζειμπέκια, Βοεβόδας, Γενίτσαροι κ.ά.)⁴³.

1.1.5.2. Δυτικές επιδράσεις

Οι σημαντικότερες Δυτικές επιδράσεις, που δέχτηκε η παραδοσιακή κοινωνία και ο πολιτισμός της Μαγνησίας, έχουν την προέλευσή τους στην Καταλανική και Βενετσιάνικη κυριαρχία (12ος- 14ος αι.) και στην ανάπτυξη της επικοινωνίας και των εμπορικών σχέσεων με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (18ος - 19ος αι.)⁴⁴. Οι επιδράσεις αυτές είναι περισσότερο φανερές στην αρχιτεκτονική ορισμένων σπιτιών (αρχοντικών) του Πηλίου που έχουν έντονα τα νεοκλασικά δυτικοευρωπαϊκά στοιχεία της Αναγεννησιακής τέχνης, και στη ζωγραφική που έχει στοιχεία του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού⁴⁵. Επίσης διάφορες ξένες τάσεις και δυτικές επιδράσεις της Ευρωπαϊκής μόδας δέχτηκαν και ορισμένες τοπικές παραδοσιακές ενδυμασίες της Μαγνησίας (ιδιαίτερα στην περιοχή της Σκοπέλου) που οριστικοποίησαν την μορφή τους κατά τους 18ο - 19ο αι.⁴⁶ Οι ενδυματολογικές αυτές επιδράσεις εκφράστηκαν και στους χορούς, όπως στην ονοματολογία και στο περιεχόμενο του χορού "Της Γαλανής το φόρεμα". Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της σταδιακής αντικατάστασης των παραδοσιακών φορεσιών με τις αυθεντικές πλέον ευρωπαϊκές ενδυμασίες κατά τους 19ο - 20ο αι.

Η Δυτική επίδραση είναι φανερή και στον εθιμικό τρόπο ζωής της Μαγνησίας και ιδιαίτερα στη μεταμφίεση που είχαν ορισμένα εθιμικά πρόσωπα των "Μάηδων" (όπως οι Φράγκοι και τα Φραγκούλια που συνόδευαν το γιατρό)⁴⁷. Οι σημαντικότερες επιδράσεις που δέχτηκε ο τοπικός πολιτισμός και ειδικά οι χοροί είναι αυτές που προκλήθηκαν κατά τη διαδικασία της αστικοποίησης της κοινωνίας της Μαγνησίας. Με τη δημιουργία των Ακαδημιών χορού του Ν. Βάκατου και του Γ. Τσουκάτου, όπως προαναφέρεται, μεταφέρθηκαν από τη Γαλλία και διδάχτηκαν σχεδόν σε όλη την περιφέρεια οι Ευρωπαϊκοί χοροί Φοξ, Μπλουζ, Ταγκό, Βάλς, Εζιτασιόν, Φόξ-Τρότ, Ζακί-Φοξ, Μποστόν Τσάρλεστον, Πασάκα κ.ά.⁴⁸

1.1.6. Διάφοροι άλλοι κοινωνικοί παράγοντες ανάπτυξης των χορών της Μαγνησίας και οι λειτουργίες τους.

Στην κοινωνία της Μαγνησίας παλαιότερα οι χοροί επιτελούσαν πολύ σημαντικές λειτουργίες και ήταν αναγκαίοι στην κοινωνική ζωή των κατοίκων της για διάφορους λόγους. Οι δημόσιοι χοροί (στους γάμους, στα πανηγύρια και στις άλλες χορευτικές εκδηλώσεις) δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για την προσέγγιση των διάφορων

κοινωνικών ομάδων.Στις αγροτικές κοινότητες οι σοβαρές χορευτικές περιστάσεις αποτελούσαν πάντα ένα σοβαρό λόγο για αγραναύπαση και συνάντηση όλων των μελών της κοινότητας που, λόγω της παραγωγικής διαδικασίας, ήταν αναγκασμένα να διαμένουν μόνιμα ή εποχιακά κοντά στις αγροκαλλιέργειές τους (όπως ήταν οι "Ξωμερίτες" στη Μηλίνα ή οι κάτοικοι του Αγ. Γεωργίου Νηλείας, του Χορευτού, των Μηλιών κ.α. με τις εποχιακές ομαδικές μετακινήσεις τους στις περιόδους της συγκομιδής) ή στις βοσκές τους (πολλοί κτηνοτρόφοι)⁴⁹.

Μια άλλη λειτουργία των χορών αυτών ήταν το γεγονός, ότι αποτελούσαν ένα προστάδιο του γάμου, επειδή οι δημόσιοι χοροί συνιστούσαν σημείο συνάντησης και αναφοράς των νέων και αφετηρία για τα σχετικά συνοικέσια, που οδηγούσαν στο γάμο. Στους κοινούς χορούς υπήρχαν οι δυνατότητες και οι προϋποθέσεις για την εκδήλωση ενδιαφέροντος από τις υποψήφιες για γάμο γυναίκες και για την επιλογή τους⁵⁰. Μέσα από τις χορευτικές διαδικασίες εξ άλλου τα κορυφαία γεγονότα της προσωπικής ζωής (όπως ήταν ο γάμος, ο αρραβώνας κ.ά.) αποκτούσαν τον πανηγυρικό τους χαρακτήρα και την κοινωνική τους αναγνώριση και επισημοποίηση. Στα χορευτικά έθιμα του γάμου και περισσότερο στους χορούς που ακολουθούν μετά τη θρησκευτική τελετή διαφαίνεται η συγγενική ιεραρχία με πρώτη την οικογένεια του γαμπρού και μετά της νύφης⁵¹.

Στους δημόσιους (ή "κοινούς " ή "γενικούς") χορούς γίνεται φανερή και η κοινωνική δομή της κοινότητας με την τήρηση της υπάρχουσας ιεραρχίας ως προς την έναρξη των χορών και την κατά σειρά τοποθέτηση στο κύκλο, όπου στην αρχή η πρώτη θέση ανήκε πάντα στον πρόεδρο και ακολουθούσε το κοινοτικό συμβούλιο (κοινότητα Αγίου Γεωργίου Νηλείας κ.α.)⁵². Επίσης στους χορούς αυτούς φαίνονται οι διάφορες κοινωνικοοικονομικές επιδράσεις από την κοινωνική επαφή και την πρόσμιξη των διάφορων κοινωνικών ομάδων της κοινότητας που επέβαλαν κατά εποχές οι διάφοροι ιστορικοί ή άλλοι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες. Η μεταξύ τους κοινωνική διαφοροποίηση διατηρήθηκε για μια μεγάλη χρονική περίοδο μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες και εκφράστηκε έντονα στους κοινούς χορούς και σε άλλες εκδηλώσεις. Στην κοινότητα Ριζομύλου οι κοινωνικές διαφορές επέβαλαν δύο διαφορετικούς κύκλους χορών στην πλατεία λόγω των προκαταλήψεων που είχαν οι ντόπιοι, για να μη "Βουλγαρέψουν" από τους πρόσφυγες της Ανατολικής Ρωμυλίας. Με τη σταδιακή κοινωνική αφομοίωση που έγινε οι διακρίσεις αυτές σήμερα σχεδόν

καταργήθηκαν και οι κάτοικοι χορεύουν σε ένα ενιαίο κύκλο. Χορευτικές και άλλες κοινωνικές διαφορές είχαν επίσης και οι Βλάχοι του Σέσκλου με τους "ντόπιους" ή ("Γκρέκους" όπως τους αποκαλούν) αλλά σήμερα και εκεί σχεδόν καταργήθηκαν.

1.1.6.1. Κοινωνικές αντιλήψεις, μύθοι και προκαταλήψεις της Μαγνησίας για τους χορούς.

Σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη των χορών αποτέλεσαν και οι διάφορες αντιλήψεις και προκαταλήψεις που διαμορφώθηκαν σε σχέση με τους χορούς στον εθιμικό κύκλο των κατοίκων της Μαγνησίας. Στα ήθη και στις κοινωνικές αντιλήψεις παράλληλα αναφαίνεται και η μεγάλη σπουδαιότητα των χορών και οι κοινωνικές τους λειτουργίες. Η ηθική δεοντολογία που δημιουργήθηκε επέβαλλε μια συγκεκριμένη χορευτική συμπεριφορά καθολικά αποδεκτή, ενώ κάθε παραβίαση μπορούσε να θεωρηθεί ως ντροπή⁵³ ή ως "βαρύ". Στους "γενικούς" ή "κοινούς" χορούς που γίνονταν στις αγροτικές κοινότητες της Μαγνησίας φανερώνεται η πλήρης κοινωνική διαστρωμάτωση, από την οποία απορρέουν οι διάφορες κοινωνικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που τηρήθηκαν απαρέκκλιτα επί αιώνες ως ένα άτυπο εθιμικό δίκαιο.

Η κοινωνική διαφοροποίηση και διαστρωμάτωση διακρίνεται στους χορούς από τη θέση που κατέχουν στον κύκλο αυτοί που χορεύουν ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και την κοινωνική τους θέση⁵³. Η τήρηση της διάκρισης ως προς το φύλο επέβαλε στους ομαδικούς κυκλικούς χορούς να προηγούνται οι άνδρες και να ακολουθούν οι γυναίκες (Γλαφυρές, Μηλιές, Στεφανοβίκειο, Ριζόμυλος κ.α.). Για τη σύνδεση του τελευταίου άνδρα με την πρώτη γυναίκα ήταν απαραίτητη η χρήση "μαντιλιού" ώστε να μην υπάρχει άμεση επαφή των χεριών⁵⁴, πράγμα που θεωρούσαν "ντροπή". Σε ορισμένες περιπτώσεις στην πρώτη θέση του χορού υπήρχε ένας άνδρας και ακολουθούσαν μόνο γυναίκες, ενώ οι υπόλοιποι άνδρες συμμετείχαν διαδοχικά στο χορό με τη σειρά τους (Γλώσσα Σκοπέλου). Σε άλλες περιπτώσεις όμως θεωρούσαν προσβλητικό για τις γυναίκες να μη χορέψουν στην πρώτη θέση ή κάθε μια ξεχωριστά. (Άγιος Γεώργιος Νηλείας). Επίσης ήταν "ντροπή" για τις γυναίκες (μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες) να χορεύουν ορισμένους χορούς που θεωρούσαν ότι ήταν

ανδρικοί (ο Τσάμικος, το Μπεράτι, ο Ζειμπεκικός, ο χορός " Πώς το τριβουν το πιπέρι" κ.ά.) (Στεφανοβίκειο, Σέσκλο κ.α.). Κατά τη διάρκεια των "γενικών" χορών που γίνονταν στην πλατεία οι γυναίκες έπρεπε να στέκονται όρθιες γύρω από το χορό, ενώ οι άνδρες μπορούσαν να κάθονται (Αγ. Γεώργιος Νηλείας, Γλώσσα Σκοπέλου). Σε κάθε περίπτωση όμως δεν επιτρεπόταν στις γυναίκες η χρήση οινόπνευματων ποτών και να τραγουδούν στην πλατεία. Το τραγούδι επιτρεπόταν στις νέες γυναίκες μόνο στις μικρές κοινωνικές συγκεντρώσεις τους, που γίνονταν σε καθορισμένα σημεία στις γειτονιές (κάθε Κυριακή απόγευμα) στις "χορεύτρες" ή στα "χοροστάσια", όπου κατέληγαν σε χορευτικές δραστηριότητες (Μηλιές κ.α.) Οι γυναίκες μπορούσαν να χορεύουν ελεύθερα μετά το γάμο, ενώ πριν η συνοδεία συγγενικού προσώπου (της μητέρας κυρίως) στο χορό ήταν απαραίτητη, για να μη θεωρείται "ντροπή" η ελεύθερη συμμετοχή της (Ριζόμυλος).

Η άγνοια χορών ήταν απαράδεκτη και ειδικά για τους μη παντρεμένους αποτελούσε σοβαρό πρόβλημα ως προς την εξασφάλιση της υποψήφιας συζύγου. Την πραγματική βάση της αντίληψης αυτής όμως αποτελεί ο περιορισμός των δυνατοτήτων επιλογής, δεδομένου ότι οι σχετικές με το γάμο επιλογές, όπως προαναφέρεται, γίνονταν συνήθως στους δημόσιους χορούς.

Ανασταλτικό παράγοντα για χορευτικές δραστηριότητες αποτελούσε η μεγάλη ηλικία περισσότερο για τις γυναίκες, επειδή αυτό αποτελούσε "ντροπή" και κινδύνευε να χαρακτηριστεί ως "τρελή" όποια ηλικιωμένη χόρευε (Στεφανοβίκειο, Ριζόμυλος). Επίσης ανασταλτικό παράγοντα για χορευτικές δραστηριότητες, κυρίως για τους ηλικιωμένους, αποτελούσε ο θάνατος συγγενικού προσώπου και η περίοδος του σχετικού πένθους με την ηθική απαγόρευση που απαιτούσε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά και αποχή από κάθε είδους διασκέδαση και ψυχαγωγία για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα (3 χρόνια).

1.2. Χορευτικά έθιμα και αγερμοί του Ν. Μαγνησίας

Ένα πλήθος από ήθη, έθιμα, δοξασίες και δρώμενα διακρίνουν την εθιμική παραδοσιακή ζωή των κατοίκων της Μαγνησίας. Ο πλούτος των θρύλων και των παραδόσεων διατηρήθηκε για πολλούς αιώνες, αλλά στη σύγχρονη εποχή άρχισε να αποδυναμώνεται.

Η γεωγραφική θέση και ο κοινωνικός παράγοντας με τις όλες πολιτισμικές δραστηριότητες ενταγμένες στην παράδοση λειτούργησαν για πολλούς αιώνες και συνέβαλαν στη διατήρηση πολλών εθιμικών στοιχείων. Οι ιστορικές συνθήκες, οι οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές και το ευρύτερο πολιτιστικό πλαίσιο προκάλεσαν διάφορες επιδράσεις στο σύνολο των θρησκευτικών, κοινωνικών και ηθικών αντιλήψεων και εκδηλώσεων. Επίσης συνέβαλαν στην διαμόρφωση του τοπικού πολιτισμού της περιοχής μέσα από μία αργή αφομοιωτική διαδικασία κατεργασίας και προσαρμογής των παλαιών μορφών, που ενσωματώθηκαν με τα νέα στοιχεία με μεταλλαγές και μικρές διαφοροποιήσεις, για να αποτελέσουν ένα ενιαίο τρόπο έκφρασης.

Η ετερογένεια των κατοίκων της περιοχής δημιουργήθηκε από τα ανομοιογενή κοινωνικά σύνολα που κατά καιρούς εγκαταστάθηκαν εκεί και αποτέλεσαν μικρές πολιτιστικές ενότητες με διάφορες αλληλεπιδράσεις. Μέσα από την ιστορική συνύπαρξη όλων αυτών των πολιτισμικών στοιχείων δημιουργήθηκε στη Μαγνησία μια μεγάλη ποικιλία από διάφορα έθιμα (όπως τα Βλάχικα και τα Καραγκούνικα, τα έθιμα των προσφύγων της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Ρωμυλίας και του Πόντου, των Πηλιορείτων, των νησιών των Β. Σποράδων κ.ά.) από τα οποία άλλα καταργήθηκαν και άλλα διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα με συρρικνωμένες τις εθιμικές τους διαδικασίες (έθιμα γάμου κ.λπ.).

Τα διάφορα κοινωνικά έθιμα, οι προλήψεις, τα ήθη και τα δρώμενα της Μαγνησίας συνδέονται με τις θρησκευτικές γιορτές, την παραγωγική διαδικασία και τους κοινωνικούς κύκλους ζωής, για την εξασφάλιση ή αποτροπή εξελίξεων, και καθορίζουν συγκεκριμένες συμπεριφορές και εκδηλώσεις που έχουν σχέση με τη γέννηση, το γάμο, το θάνατο, τη φύση, και την παραγωγή⁵⁵. Στον πλούσιο εθιμικό κόσμο της Μαγνησίας οι παραδοσιακοί χοροί αποτελούσαν πάντα βασικό συντελεστή των παραστατικών δρωμένων και πολλών άλλων λαϊκών εκδηλώσεων του κοινωνικού βίου. Τα χορευτικά έθιμα διακρίνονται σε θρησκευτικά, (Δωδεκαημέρου και Πάσχα), φυσιολατρικά, έθιμα της Αποκριάς και άλλα που περιλαμβάνονται σε διάφορες εκδηλώσεις της τοπικής λαϊκής παράδοσης (όπως σε εκδηλώσεις του γάμου, των πανηγυριών κ.α.).

1.2.1. Θρησκευτικά ήθη και έθιμα Δωδεκαημέρου και Πάσχα

Η έντονη θρησκευτική ζωή και συνείδηση των κατοίκων της Μαγνησίας γίνεται φανερή όχι μόνο στα πολλά θρησκευτικά κτίσματα (μοναστήρια, εκκλησίες, ναΐδρια, εξωκλήσια κ.λπ.) που υπάρχουν στο νομό (η Σκόπελος μόνο διαθέτει 600 μεγάλες και μικρές εκκλησίες), αλλά και στον εθιμικό τρόπο ζωής τους.

Στα θρησκευτικά έθιμα εντάσσονται τα έθιμα του Δωδεκαημέρου (των Χριστουγέννων, και των Θεοφανείων), και του Πάσχα (του Σαββάτου του Λαζάρου, της Μεγάλης Παρασκευής και της Λαμπρής) που είναι εμπλουτισμένα με πολλά χορευτικά στοιχεία. Σε όλα τα εθιμικά δρώμενα υπάρχουν χριστιανικά και ειδωλολατρικά στοιχεία που έχουν σχέση με θρησκευτικά γεγονότα (γιορτές) αλλά και με τη γονιμότητα της γης και την παραγωγική διαδικασία⁵⁶.

1.2.1.1. Εθιμικά δρώμενα του Δωδεκαημέρου (Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Θεοφανείων).

Οι αγερμοί του Δωδεκαημέρου με τα ιδιόμορφα χορευτικά δρώμενα καθώς και οι παραδοσιακές προετοιμασίες στην οικογενειακή ζωή της παραδοσιακής κοινωνίας αποτελούσαν το κέντρο των λατρευτικών Χριστουγεννιάτικων εκδηλώσεων και τελετών κατά εθιμοτυπικό τρόπο. Στα έθιμα αυτά περιέχονται έντονα τα στοιχεία του Χριστιανισμού και της φυσιολατρίας. Ο θρησκευτικός τους χαρακτήρας συνδυάζεται με ειδωλολατρικά στοιχεία για τη γονιμότητα και την απομάκρυνση των μαγικών δαιμονικών και επιβλαβών δυνάμεων⁵⁷.

Στις θρησκευτικές γιορτές του Δωδεκαημέρου (Χριστούγεννα, Φώτα) και στην παγανιστική γιορτή της Πρωτοχρονιάς ανήκουν οι αγερμοί νέων και παιδιών για τα κάλαντα, τα οποία είναι αποτέλεσμα της απλής λαϊκής μουσικής και ποιητικής έκφρασης ως μια θρησκευτική εκδήλωση. Βασικό εθιμικό στοιχείο των αγερμών αυτών ήταν η περιφορά ομοιώματος ξύλινου караβιού με τη συνοδεία (πολλές φορές) μουσικών και με σκοπό την ανταμοιβή με μικρά φιλοδωρήματα. Εκτός από τις απλές μορφές των Χριστουγεννιάτικων καλάντων υπήρχαν και οι σύνθετες μορφές με καθορισμένες τελετουργίες και παντομιμικές πράξεις συμπαθητικής μαγείας (όπως η απομίμηση ζώων για την υποστήριξη και εξασφάλιση της γονιμότητας). Η χρησιμοποίηση της μεταμφίεσης από τα παιδιά των αγερμών και οι διάφορες

θεατρικές και χορευτικές κινήσεις εκδήλωναν τις γενικές δεισιδαιμονίες του Δωδεκαημέρου και την ιδέα για την παρουσία στη γη δαιμονικών δυνάμεων⁵⁸.

Συνήθειες ήταν επίσης και οι απλές και οι σύνθετες μορφές των αγερμών των νέων για τα Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα στην ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας με παγανιστική εθιμοτυπία (περιφορά ομοιώματος караβιού), αλλά χωρίς κανένα θρησκευτικό στοιχείο στο περιεχόμενο του τραγουδιού. Το κύριο χαρακτηριστικό στις σύνθετες μορφές των αγερμών ήταν οι θηριομορφικές μεταμφιέσεις και η κωδωνοφορία.

Παρόμοια μορφολογικά στοιχεία υπήρχαν και στα κάλαντα των Θεοφανείων, στα οποία πολλές φορές συμμετείχε και ιερέας (Ανατ. Πήλιο) αν και ο θρησκευτικός τους χαρακτήρας περιοριζόταν μόνο στο τραγούδι. Ο συμβολισμός του εθίμου για γονιμότητα και καρποφορία μαζί με τις προχριστιανικές αντιλήψεις και μύθους για επενέργεια των μαγικών δυνάμεων αποτελούν την πνευματική και βιοτική βάση όλων των εκδηλώσεων του Δωδεκαημέρου και ιδιαίτερα των Θεοφανείων, που αποτελούν και την τελευταία του ημέρα⁵⁹. Τα εθιμικά στοιχεία των δρωμένων των σύνθετων μορφών ήταν στερεότυπα ως προς τα πρόσωπα (νύφη, γαμπρός, γέρος, γριά, γιατρός, ζητιάνος γενίτσaros, αράπης με ή χωρίς φουστanέλα κ.ά.) και ως προς τις μικρές αυτοσχέδιες θεατρικές και χορευτικές δραστηριότητες με υπαρκτό πάντα το συμβολικό στοιχείο της νεκρανάστασης (της νύφης, ή του γαμπρού) και την επιβολή προστίμου ή την καταβολή λύτρων (Λυγαριά, Ανακασία, Βελεστίνο, Βρύναινα)⁶⁰. Όλα τα μέλη της ομάδας ήταν άνδρες και χρησιμοποιούσαν μάσκες και κωδωνοφορία για να δημιουργούν μια έντονα δαιμονική ατμόσφαιρα. Οι πιο εξελιγμένες μορφές των δρωμένων των Θεοφανείων ήταν οι "Κολιντράδες" ή "Καλινδράδες" (κυρίως στην κοινότητα Κοκκωτών και στην υπόλοιπη περιοχή του Αλμυρού) με αγερμούς από διάφορες ομάδες 20-25 νέων. Κατά την περιφορά τους από γειτονιά σε γειτονιά και κατά διαστήματα διαμόρφωναν δύο ημιχώρια για να χορεύουν ανάμεσά τους σατιρικούς χορούς μερικοί μεταμφιεσμένοι (νύφη, γαμπρός, αράπης, πεθερά, γιατρός κ.ά.). Χαρακτηριστικά εθιμοτυπικά στοιχεία των αγερμών αυτών ήταν η λιποθυμία και η θεραπεία της νύφης (όπως η νεκρανάσταση σε άλλα δρώμενα) μετά από παρέμβαση του γιατρού και τη "θεραπευτική" - μαγική επενέργεια του κρασιού⁶¹. Μικρές διαφοροποιήσεις των δρωμένων υπήρχαν και στην Κουκουράβα Πηλίου και στο Κεραμίδι με περισσότερο εμφανή τα στοιχεία της νεκρανάστασης αλλά όμως δεν έφθασαν μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες.

1.2.1.2. Έθιμα του Πάσχα

Στα θρησκευτικά έθιμα του Πάσχα στην περιοχή της Μαγνησίας κυριαρχούν τα έθιμα του Σαββάτου του Λαζάρου (με τις Λαζαρίνες), της Μεγάλης Παρασκευής και της ημέρας του Πάσχα (της Λαμπρής). Το ανοιξιάτικο θρησκευτικό έθιμο με τις "Λαζαρίνες" πραγματοποιείται, ακόμη και σήμερα σε μερικές κοινότητες, από αγερμούς μικρών κοριτσιών το Σάββατο του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων. Περιφέρονται από σπίτι σε σπίτι, τραγουδώντας τα κάλαντα (με διάφορες παραλλαγές) και προσδοκώντας μικρά φιλοδωρήματα. Στα χέρια τους κρατούν ένα ξύλινο καλάθι (στολισμένο με άνθη ή δάφνες), στο οποίο υπάρχει ένα ομοίωμα του Λαζάρου (μια κούκλα από ύφασμα). Παλαιότερα το έθιμο αυτό αποτελούσε μια παγανιστική εθιμοτυπία, που διατήρησε το θρησκευτικό στοιχείο της νεκρανάστασης του Λαζάρου και είχε ως γενικότερο συμβολισμό την ανάσταση της φύσης που ανανεώνεται⁶².

Ένα άλλο θρησκευτικό έθιμο της περιόδου του Πάσχα ήταν το "μοιρολόι της Παναγιάς" (ή τα "Πάθη του Χριστού") που τραγουδούσαν οι νέοι με απλές μορφές αγερμών σε μερικές περιοχές της Μαγνησίας (Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Λυγαριά, Βρύναινα) κατά την ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής (ή της Μεγάλης Πέμπτης στη Σκιάθο)⁶³.

Η πλέον σημαντική εθιμική εκδήλωση των ημερών του Πάσχα ήταν το πανηγύρι της Λαμπρής στην περιοχή του Πηλίου που άρχιζε από το πρωί της πρώτης ημέρας με χορούς και συνέχιζε μέχρι το βράδυ της τρίτης ημέρας στην κεντρική πλατεία και στα χοροστάσια των περισσότερων κοινοτήτων. Το χορό ξεκινούσαν οι τοπικοί άρχοντες και ακολουθούσαν στον "Κάβο" (στην πρώτη θέση) οι ξένοι επισκέπτες και μετά οι κάτοικοι της κάθε κοινότητας. Στις εκδηλώσεις αυτές υπήρχε και το έθιμο του "Ιούδα", μια συμβολική τιμωρία του Ιούδα από τους Χριστιανούς με κρέμασμα του ομοιώματος του στο καμπαναριό της εκκλησίας (ή με περιφορά του από γειτονιά σε γειτονιά της Σκιάθου) και συνέχιζε με το λιθοβολισμό του. Το έθιμο τελείωνε με χορούς γύρω από τη φωτιά όπου στο τέλος καιγόταν το ομοίωμα του Ιούδα⁶⁴. Επίσης στο Αϊδίνι του Αλμυρού υπήρχε και το έθιμο "Αρατε πύλας" που ήταν μια τελετουργική αναπαράσταση (της μετάβασης του Χριστού στον Άδη).

1.2.2. Έθιμα και χοροί της Αποκριάς.

Σε ολόκληρο τον εθιμικό κύκλο της Αποκριάς στην παραδοσιακή κοινωνία της Μαγνησίας υπήρχε μια ιδιόρρυθμη τελετουργία με πολλές τοπικές ιδιαιτερότητες. Το κύριο χαρακτηριστικό των εθιμικών εκδηλώσεων της Αποκριάς ήταν τα αποκριάτικα τραγούδια και οι αποκριάτικοι χοροί που ήταν μια λαϊκή εκδήλωση και έκφραση των εσωτερικών παρορμήσεων και διαθέσεων των κατοίκων της περιοχής, πέρα από τις κοινωνικές συμβατικότητες της καθημερινής ζωής, με έντονο το σατιρικό και το σκωπτικό στοιχείο. Στην περιοχή του Πηλίου ειδικότερα πολλά από τα σατιρικά τραγούδια ήταν επιτραπέζια (καθιστικά) αλλά και χορευτικά στο ρυθμό της Πηλιορείτικης Σούστας⁶⁵. Στη Γλώσσα και στην ευρύτερη περιοχή της Σκοπέλου υπήρχε το τοπικό έθιμο των νυχτερινών επισκέψεων και συγκεντρώσεων σε φιλικά ή συγγενικά σπίτια, όπου με ρυθμικά χτυπήματα των ποδιών στο "αβέρτο" (όπως λεγόταν το ειδικά κατασκευασμένο για χορούς ξύλινο πάτωμα του κάθε σπιτιού) τραγουδούσαν σατιρικά τραγούδια και χόρευαν κυρίως τον τοπικό "Πηδηχτό" ή "Πηδητό " χορό. Στην περιοχή της Σκοπέλου αλλά και σε ολόκληρη τη Μαγνησία οι συγκεντρώσεις και οι χορευτικές εκδηλώσεις συνήθως συνοδεύονταν με διάφορα ομαδικά ευτράπελα παιχνίδια όπως η "κολοκυθιά" και η "Χάσκα" με πολλές κωμικές κινήσεις⁶⁶.

Στις αποκριάτικες εκδηλώσεις βασικό στοιχείο αποτελούσαν οι ομαδικές αναπαραστάσεις διάφορων κοινωνικών εκδηλώσεων (γάμοι, βαφτίσια κ.ά.) με ανάλογη μεταμφίεση. Χαρακτηριστικός είναι ο σατιρικός αποκριάτικος παντομιμικός χορός "Πώς το τρίβουν το πιπέρι" και "Πέρασα από την Ικαριά" ή "Πώς φυτεύουν τα κουκιά" με ανάλογες ομαδικές αναπαραστάσεις⁶⁷. Η κορύφωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων ήταν κατά την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς (κρεατινή) και την "καθαρή " Δευτέρα" με ομαδικούς αγερμούς μεταμφιεσμένων και ολοήμερη γιορταστική ατμόσφαιρα. Ειδικότερα κατά την "Καθαρή Δευτέρα" οι κάτοικοι του Πηλίου σταματούσαν τους χορούς και κατέβαιναν στις παραλίες (για νηστήσιμη θαλασσινή τροφή) ενώ στη Σκόπελο συνέχιζαν τους χορούς για 2-3 ημέρες επιπλέον⁶⁸. Κατά την ίδια ημέρα στο Ριζόμυλο Μαγνησίας οι πρόσφυγες από την Ανατολική Ρωμυλία είχαν τα πλέον χαρακτηριστικά αποκριάτικα έθιμα. Στο έθιμο της Τζαμάλας (καμήλας), με ανάλογη ζωομορφική μεταμφίεση, ακολουθούσαν πολλά και

διάφορα χορευτικά δρώμενα. Επίσης το έθιμο με το "κρέμασμα" των σκυλιών⁶⁹ για τη συμβολική προφύλαξή τους από ασθένειες και (κυρίως της λύσσας) συνοδευόταν με χορούς γύρω από την "κρεμάλα" με τους ήχους της γκάϊντας. Στη συνέχεια ακολουθούσε το εικονικό δικαστήριο από ένα "δικαστή" με ανάλογη μεταμφίεση, που συνήθως έπαιρνε καταδικαστικές αποφάσεις για τους "δικαζόμενους" με την ποινή της καταβολής προστίμου ή της "κρεμάλας". Τη διοργάνωση του εθίμου αναλάμβανε επιτροπή νέων εθελοντών με στόχο τη συγκέντρωση χρημάτων για κάποιο κοινωνικό σκοπό. Το έθιμο της "κρεμάλας" σταμάτησε να εκτελείται με τον ίδιο τρόπο από το 1982 μετά από απόφαση της πλειοψηφίας της Γενικής Συνέλευσης του τοπικού Πολιτιστικού Συλλόγου οπότε καταργήθηκε η χρήση πραγματικών σκυλιών επειδή θεωρήθηκε ότι προκαλεί τον βασανισμό τους. Από τότε μέχρι σήμερα το έθιμο αναβιώνει με τη χρησιμοποίηση ομοιώματος σκυλιού και με οργανωτικό φορέα τον Πολιτιστικό Σύλλογο. Υπάρχουν ωστόσο ιδιαίτερες δυσκολίες στην ανεύρεση εθελοντή "δικαστή" επειδή τελευταία έχουν δημιουργηθεί διάφορες αρνητικές προκαταλήψεις λόγω του τυχαίου φυσικού θανάτου προηγούμενων "δικαστών". Επίσης ένα άλλο αποκριάτικο έθιμο της Σκοπέλου ήταν το έθιμο της Τράτας με την περιφορά νέων από γειτονιά σε γειτονιά με χορούς και τραγούδια ("φυσώντας τη Μπουρού"). Το έθιμο αυτό πραγματοποιείται και σήμερα στη Γλώσσα με οργανωτικό φορέα τον τοπικό Πολιτιστικό Σύλλογο.

Σε όλη τη Μαγνησία χαρακτηριστικές ήταν οι μεγάλες ή μικρές συναθροίσεις γύρω από καθιερωμένες φωτιές της τελευταίας βραδιάς (για το κάψιμο του καρνάβαλου). Με τις φωτιές αυτές τελείωναν όλες οι αποκριάτικες εκδηλώσεις με χορούς και τραγούδια γύρω τους, ενώ παλαιότερα γινόταν διαγωνισμός για τις φωτιές της κάθε κοινότητας.

Η μεταμφίεση αποτελούσε ένα βασικό μορφολογικό στοιχείο των αποκριάτικων εκδηλώσεων, εκφράζοντας την ανθρώπινη τάση για εξωτερική παραλλαγή. Για το λόγο αυτό σε μερικές περιοχές της Μαγνησίας οι νέοι χρησιμοποιούσαν τα ενδύματα των γονέων τους, ενώ αλλού ανέστρεφαν τα δικά τους από την ανάποδη πλευρά. Ο τρόπος μεταμφίεσης με τα εξωτερικά του γνωρίσματα (προσωπίδες, κουδούνια κ.λπ.) και οι άρρυθμες χορευτικές ή θεατρικές κινήσεις δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για την πρόσκαιρη ανατροπή των καθορισμένων αξιών, συμπεριφορών και κοινωνικών ρόλων και την προβολή των αντιθέτων τους⁷⁰. Σε ορισμένες περιπτώσεις η μεταμφίεση αποκτά και ιστορική σημασία. Το γεγονός, ότι παλαιότερα η βασική

αποκριάτικη ενδυμασία της Σκοπέλου ήταν η φουστανέλα,⁷¹ είναι πιθανό να συνδέεται με την περίοδο της Τουρκοκρατίας και να εμπεριέχει στοιχεία αντίστασης σε αντιστοιχία με το έθιμο με τις "Μπούλες" της Νάουσας και των "Μωμόγερων" του Πόντου για τα οποία επίσης πιθανολογείται κάτι τέτοιο. Και στη Σκόπελο κατά την Κυριακή της Τυρινής μεταμφιέζονταν οι "καλές μουτσούνες" (με αυτοσχέδιες μεταμφιέσεις σε βλάχες, ευζώνους, βρακοφόρους, Αθηναίους κ.λπ.) ενώ κατά την επομένη Κυριακή (της Κρεατινής) έκαναν εμφάνιση οι αγερμοί με τις "κακές μουτσούνες" (μεταμφιεσμένοι με δέρμα από αιγοπρόβατα). Στην ίδια περιοχή υπήρχε μάλιστα και ειδική αποκριάτικη ενδυμασία που λεγόταν "Βλάχα" ή "Μπράμδα" και δείχνει την επίδραση των Βλάχων⁷².

1.2.3. Φυσιολατρικά αγροτικά έθιμα - "Μάηδες" Πηλίου

Η ανεπίσημη λαϊκή λατρεία και η εξωλογική - μεταφυσική πίστη, που απορρέει από τις διάφορες φοβίες και την επιθυμία για υγεία και καλοχρονιά (ευετηρία), δημιούργησαν τα μαγικά αγροτικά εθιμικά δρώμενα. Τα φυσιολατρικά αυτά αγροτικά έθιμα ήταν μαγικοθρησκευτικά δραματοποιημένα θεάματα και μιμοδράματα (δρώμενα) που είχαν ευετηριακή, προφυλακτική και αποτρεπτική σκοπιμότητα. Με τη δραματική παράσταση της αναγέννησης της φύσης και της ζωής καθώς και με την αναμενόμενη, ομοιοπαθητικά, επίδραση αποκτούσαν συμβολικό αναβλαστικό χαρακτήρα για την ευφορία της γής και για την ευγονία και ευζωΐα των ανθρώπων. Τα έθιμα αυτά ανάλογα με τη σκοπιμότητά τους διακρίνονται σε γονιμικά ή αναβλαστικά (για γονιμότητα) και σε αποτρεπτικά, προφυλακτικά ή αντιβασκανικά (για προφύλαξη από κακοτυχίες, κακοδαιμονίες, αρρώστιες και μυστικές μαγικές ή επιβλαβείς δυνάμεις)⁷³.

Στα αγροτικά έθιμα της Μαγνησίας επεκράτησαν τα ανοιξιάτικα έθιμα και κυρίως τα διάφορα έθιμα της Πρωτομαγιάς που ήταν παραδοσιακές αγροτικές γιορτές στις οποίες τα βιώματα εκφράζονταν με εκδηλώσεις παγανιστικού χαρακτήρα. Τα τελετουργικά τους γνωρίσματα ήταν συμβολικά της βλάστησης, της αναγέννησης της φύσης, της αναπαραγωγής και της ζωής, με κάποια σχετική αναλογία προς αρχαίες αντίστοιχες τελετές. Ένα από τα ανοιξιάτικα αγροτικά φυσιολατρικά έθιμα ήταν και το μαγικοθρησκευτικό έθιμο των "Μάηδων" του Πηλίου, που είχε μια εύθυμη

σατιρική διάθεση και σύνθεση μορφών και δημιουργούσε πανηγυρική ατμόσφαιρα με χορούς και άλλες εκδηλώσεις. Ήταν ένα χορευτικό μιμητικό δράμα και ταυτόχρονα μια χορομιμική λαϊκή παράσταση που, με τη συνοδεία της ορχήστρας του (πίπιζες, νταούλια και ζουρνάδες), έπαιρνε τη μορφή ενός λαϊκού πανηγυριού με χορούς μεγάλης διάρκειας. Τα δρώμενα και η μεταμφίεση του έθιμου αυτού είναι μοναδικά στην Ελληνική παράδοση για την ημέρα της Πρωτομαγιάς και τα εθιμικά του στοιχεία είχαν αρχικά αναβλαστικό χαρακτήρα (όπως ήταν το στοιχείο της νεκρανάστασης, το χλωρό κλαδί που ήταν πάνω στο νεκρό και οι εικονικοί πόνοι τοκετού των γυναικών του αγερμού, της νύφης, και της γύφτισσας). Επίσης εθιμικό στοιχείο αποτελούσε και ο ίδιος ο Αρχιμάης, που ήταν στολισμένος ολόκληρος (με άνθη, κισσούς, κλήμα κλπ.) και είχε άνθινο στεφάνι. Με το μαγικό φαλλοφόρο σκήπτρο του (μαγιόξυλο), ως αναπαραγωγικό σύμβολο, κτυπούσε συμβολικά τη γη για παγανιστική επενέργεια και ευφορία της φύσης και του ανθρώπου κάτω από την επίδραση του σχετικού ειδικού τραγουδιού και χορού⁷⁴.

Στους αγερμούς των "Μάηδων" συμμετείχαν 15-25 νέοι μεταμφιεσμένοι που περιφέρονταν χορεύοντας στις γειτονιές και τις κοινότητες του Πηλίου για 8 ημέρες από την Πρωτομαγιά μέχρι τη γιορτή του φυσιολάτρη Αη- Γιάννη του "Λουλουδίτη" (8 Μαΐου). Ο Αρχιμάης ήταν το κυρίαρχο πρόσωπο του αγερμού που καθοδηγούσε και όριζε την τάξη και τη σειρά των δρωμένων και των ακολούθων του, που ήταν όλοι άνδρες. Οι διάφοροι ρόλοι τους και η φυτομορφική και ζωομορφική τους μεταμφίεση αντιστοιχούσαν, έστω και εκ των υστέρων, σε ιστορικά στοιχεία και πρόσωπα της καθημερινής ζωής με ιδιαίτερα συμβολικό χαρακτήρα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (Γενίτσαρος με φουστανέλα, Μωαμεθανοί, Χότζας, Βοεβόδας, "Χανούμια", Ζεϊμπέκια κ.ά.). Υπήρχαν επίσης διάφορα πρόσωπα που προκαλούν ιδιαίτερη εντύπωση (όπως ο γαμπρός, η νύφη, ο διάβολος, η γριά ή "Μονοδοντού", ο γύφτος, η γύφτισσα, ο γιατρός και οι μαθητές του τα Φραγκούλια, η αρκούδα και ο αρκουδιάρης κ.λπ.) καθώς και πρόσωπα που δείχνουν τις ξενικές επιδράσεις που είχε δεχτεί το έθιμο (Φράγκοι, Τούρκοι, Εβραίοι κ.ά.). Όλοι μαζί χόρευαν ασταμάτητα, αλλά από αυτούς ξεχώριζαν οι Ζεϊμπέκηδες και ο Χότζας με τον πολεμικό τους χορό (που λεγόταν "Ζεϊμπέκ" χορός), τις άγριες πολεμικές κραυγές και τις λίγες στερεότυπες φράσεις που ήταν αυστηρά προσηλωμένες στην παράδοση⁷⁵.

Το έθιμο των "Μάηδων" δέχτηκε πολλές επιδράσεις ως προς το περιεχόμενο και τη σημασιολογία του, που σημειώθηκαν στην αρχική πλοκή του μύθου με παραλλαγές

στις λεπτομέρειες και συμπληρώσεις με νέα στοιχεία. Μετά τη δεκαετία του 1940 έλειψε το στοιχείο της νεκρανάστασης (της νύφης ή του νέου ή του γέρου) και αντικαταστάθηκε με ωφελιμιστικά στοιχεία (προσφορές από σύκα, καρύδια, φουντούκια, αμύγδαλα, χρήματα κ.ά.). Από την περίοδο της Τουρκοκρατίας και μέχρι την πιο πάνω περίοδο συνέχιζε να τελείται σε όλες τις κοινότητες του Πηλίου, αλλά αργότερα περιορίστηκε στη Μακρινίτσα και οι αγερμοί του έφθαναν μέχρι τις μεγάλες κοινότητες του Πηλίου (Ζαγορά, Λεχώνια, Μηλιές κ.α.). Πολύ αργότερα στην περίοδο της επτάχρονης δικτατορίας επιβλήθηκε η βίαιη κατάργησή του⁷⁶. Στα τελευταία χρόνια έγινε προσπάθεια για την αναβίωση του εθίμου στη Μακρινίτσα με τουριστική σκοπιμότητα, αλλά φάνηκε πολύ δύσκολη η συνέχισή του, επειδή έπαψε πλέον να εκφράζει βιώματα της λαϊκής ψυχής, χάνοντας εκτός των άλλων και τον προηγούμενο ιερόπρεπο και μυστηριακό χαρακτήρα. Με την κατάργηση των "Μάηδων" καταργήθηκαν και οι γιορταστικές εκδηλώσεις με χορούς που γίνονταν την ημέρα του Άη Γιάννη του Λουλουδίτη. Οι εκδηλώσεις αυτές όμως αντικαταστάθηκαν με επισκέψεις κατά την ημέρα εκείνη στο εξωκλήσι του Άη- Δημήτρη⁷⁷.

Ένα άλλο αγροτικό έθιμο είναι και το αγερμικό δρώμενο της "Περπερούνας" που τελείται, σε περίπτωση ανομβρίας, με σκοπό τη γονιμότητα. Με τη φυτομορφική φυλλομορφική μεταμπίεση ενός παιδιού (κορίτσι) και το ραντισμό του επιδιώκεται η πρόκληση της βροχής κάτω από την επίδραση των διαφόρων πράξεων ομοιοπαθητικής μαγείας και του ειδικού τραγουδιού και χορού⁷⁸.

1.2.4. Εθιμικές εκδηλώσεις του γάμου

Οι εθιμικές εκδηλώσεις και τα δρώμενα του γάμου στην παραδοσιακή κοινωνία της Μαγνησίας αποτελούν ένα παραδοσιακό θεσμό που περιέχει ένα σύνολο τελετουργικών και γιορταστικών εκδηλώσεων με πολλούς συμβολισμούς για προφυλακτικούς, αποτρεπτικούς και γονιμικούς σκοπούς. Ο γάμος θεωρείται ένα κορυφαίο γεγονός στην κοινωνική ζωή, που ικανοποιεί το λαϊκό αίσθημα και με την ιεροπραξία της θρησκευτικής επικύρωσης προσδίδει την κοινωνική και ηθική καταξίωση.

Η εθιμική συμπεριφορά και οι εθιμικές διαδικασίες, αν και είναι καθορισμένες, παρουσιάζουν κάποιες διαφορές, μικρές ή μεγάλες, στις λεπτομέρειες από περιοχή σε περιοχή ανάλογα με την προέλευση των κατοίκων. Σε γενικά όμως πλαίσια

ακολουθείται μια παρόμοια εθιμοτυπία χωρίς ουσιαστικές διαφορές και με κυρίαρχο στοιχείο πάντα το χορό, δεδομένου ότι σε όλες τις γαμήλιες εκδηλώσεις οι χορευτικές δραστηριότητες αποτελούν την προέκταση της χαρούμενης ατμόσφαιρας που δημιουργείται⁷⁹. Οι κυριότερες γαμήλιες χορευτικές περιστάσεις ήταν οι αρραβώνες, οι γαμήλιες πομπές κατά τη μεταφορά των προικίων το βράδυ της παραμονής του γάμου και η ημέρα του γάμου από το πρωί μέχρι το βράδυ με καθολική συμμετοχή συγγενών και φίλων. Οι γαμήλιοι χοροί ήταν ίδιοι με τους χορούς των άλλων χορευτικών περιστάσεων, αλλά διέφεραν ως προς το περιεχόμενό τους. Τα τραγούδια συνήθως ήταν προσαρμοσμένα στα συγκεκριμένα πρόσωπα που πρωταγωνιστούσαν σε όλες τις διαδικασίες του γάμου (ο γαμπρός, η νύφη, οι γονείς τους, ο κουμπάρος, τα μπρατίμια κ.ά.) ή σε άλλα συγγενικά ή φιλικά άτομα που χόρευαν στην πρώτη θέση του γαμήλιου χορού. Υπάρχουν όμως και οι ειδικοί χοροί του γάμου, όπως είναι ο χορός "Γαλάτα" της Γλώσσας Σκοπέλου, ο νυφιάτικος χορός της "Κοντούρας" Σκοπέλου και οι απλές χορευτικές μορφές του γάμου, οι "Πατινάδες"⁸⁰.

Τα προκαταρκτικά στάδια του γάμου άρχιζαν με την επιλογή των υποψήφιων συζύγων, που πολλές φορές γινόταν στους χορούς των πανηγυριών όπου συμμετείχαν όλες οι υποψήφιες για γάμο γυναίκες. Η προσέγγισή τους από τους υποψήφιους άνδρες αποτελούσε έμμεση πρόταση γάμου, δεδομένου ότι ο κοινός χορός των δύο νέων σήμαινε την αποδοχή αλλά και τη δημόσια δήλωση των προθέσεων για μελλοντικό γάμο. Οι χοροί αυτοί αποτελούσαν την αφετηρία για τα προξενιά που οδηγούσαν στο γάμο. Επίσης στους χορούς αυτούς οι μη υποψήφιες για γάμο νέες γυναίκες συνήθιζαν να κάνουν το καθιερωμένο "σεργιάνι" στην πλατεία, παρακολουθώντας όσους συμμετείχαν στο χορό (κυρίως στο Σέσκλο). Στην εκλογή των υποψήφιων συζύγων κύριο χαρακτηριστικό στοιχείο των περισσότερων γάμων ήταν η επιδίωξη για κοινή προέλευση των συζύγων από την ίδια κοινότητα ή ακόμα και από την ίδια ευρύτερη κοινωνική ομάδα ("φυλή"). Οι δυνατότητες και προϋποθέσεις που δημιουργούσαν οι χοροί για την επικοινωνία και επαφή των μελών της κοινότητας έμμεσα συντελούσαν στην ενδογαμία. Σε άλλες περιοχές όμως οι χοροί εκφράστηκαν πιο άμεσα σε σχέση με την ενδογαμία (όπως ο χορός Τσακώνικος της Πελοποννήσου, που με τα παραστατικά συμβολικά χορευτικά του σχήματα και το τραγούδι γίνεται προσπάθεια να περιορισθεί η εξωγαμία)⁸¹.

Οι εθιμικές διαδικασίες άρχιζαν συνήθως με τις διαπραγματεύσεις μεταξύ της προξενήτρας και των γονέων, οι οποίοι είχαν την αποφασιστική και αποκλειστική, σε πολλές περιπτώσεις, δικαιοδοσία για τα "λογοδοσίματα" και τα "ταξίματα" (προίκα). Η υλική όψη του γάμου (προίκα) ήταν ένα μέρος του εθιμικού δικαίου και για τη διασφάλισή της πολλές φορές χρειαζόταν έγκυρο συμβόλαιο (προικοσύμφωνο). Η επισημοποίηση όλων αυτών των συμφωνιών γινόταν με τους αρραβώνες (κάποιο Σάββατο συνήθως ή και Κυριακή στη Σκόπελο) με την παρουσία συγγενών και φίλων (και σε πολλές περιπτώσεις συμμετείχε ο ιερέας, ο πρόεδρος και ο δάσκαλος) που κατέληγαν σε ολονύκτιες χορευτικές δραστηριότητες. Η δημοσιοποίηση των αρραβώνων γινόταν με την κοινή εμφάνιση στην εκκλησία κατά την επόμενη Κυριακή από τους υποψήφιους συζύγους⁸².

Το εθιμικό μέρος του γάμου και η τελική του φάση με όλες τις χορευτικές και άλλες διαδικασίες του εξελισσόταν κατά την τελευταία εβδομάδα πριν από το γάμο, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις στις λεπτομέρειες από κοινότητα σε κοινότητα. Η κάθε ημέρα είχε το δικό της προορισμό και ιδιαίτερες προετοιμασίες με συγκεκριμένες, καθολικές σχεδόν, ενέργειες και με μικρές παραλλαγές, ως προς την ημέρα ή άλλες λεπτομέρειες. Ουσιαστικά όμως οι διαδικασίες του γάμου στις περισσότερες περιοχές ξεκινούσαν την Τετάρτη με την προπαρασκευή των "ψωμιών του γάμου" (τα "αναπιάσματα" ή "προζύμια") και ακολουθούσαν τα "αλευρώματα" του γαμπρού ή και της νύφης που ήταν συμβολικά της μακροζωίας (ν' ασπρίσουν σαν το αλεύρι και να γεράσουν). Μια άλλη πανηγυρική προδιαδικασία του γάμου ήταν η έκθεση των προικιών που ξεκινούσε με το στήσιμο της "θηκιαστής" στο σπίτι της νύφης (τη Δευτέρα στη Μακρινίτσα, την Τετάρτη στο Μούρεσι και την Παρασκευή στο υπόλοιπο Πήλιο). Η διαδικασία αυτή κατέληγε (την Παρασκευή συνήθως) στη μεταφορά και στην παράδοση των προικιών στο σπίτι των νεονύμφων με πομπή και με χορούς και εύθυμες "Πατινάδες" από τους προπορευόμενους μουσικούς. Όλες οι τελευταίες προετοιμασίες έκλειναν το Σάββατο με την πρόσκληση όλων των κατοίκων της κοινότητας στο γάμο από τα "μπρατίμια" (στη Μακρινίτσα γινόταν από τους συμπεθέρους μια εβδομάδα πριν) και με τα αποχαιρετιστήρια "υστερόδειπνα" ή "σταρόδειπνα" το βράδυ⁸³.

Ο γαμήλιος κύκλος έφθανε προς το τέλος του με τις πανηγυρικές εκδηλώσεις της Κυριακής που ήταν και οι σπουδαιότερες, όπως το επίσημο "ξύρισμα" του γαμπρού (με τους ήχους ειδικού τραγουδιού από την ορχήστρα), το "ντύσιμο" της νύφης, τη

γαμήλια πομπή (πρώτα στον κουμπάρο, μετά στη νύφη και μετά στην εκκλησία) με τις καθιερωμένες "Πατινάδες". Μετά τη θρησκευτική τελετουργία ακολουθούσε ο καθιερωμένος "χορός των συντέκνων" στην πλατεία με πρώτο τον κουμπάρο στον "κάβο"(μπροστά), το ζεύγος, τους συγγενείς και τους φίλους, από τους οποίους ο κάθε ένας με τη σειρά έπαιρνε την πρώτη θέση στο χορό για να "χορέψει" τη νύφη ως ένδειξη σύνδεσης και αποχαιρετισμού με τη νύφη (στη Γλώσσα Σκοπέλου ο γαμπρός επέβλεπε για την τήρηση της ακολουθούμενης σειράς). Ο πρώτος που χόρευε κάθε φορά ήταν ο αρχηγός του χορού και τη στιγμή εκείνη είχε το γενικό "πρόσταγμα". Στο Πήλιο στο γαμήλιο δείπνο το βράδυ της Κυριακής, που γινόταν στο σπίτι, με τους ήχους της "παραπονιάρας" άρχιζε το έθιμο του "καραβιού"⁸⁴ με την περιφορά ομοιώματος караβιού για τη συλλογή φιλοδωρημάτων. Μεταξύ των κοινοτήτων υπήρχαν διάφορες παραλλαγές του εθίμου ως προς το ομοίωμα του караβιού (από μία φέτα ψωμιού ή από κοίλωμα ενός ολόκληρου ή μισού ψωμιού για τη συλλογή κερμάτων έχοντας στη μέση του δύο μικρά ξύλα για κατάρτια ή ένα καλάμι με εγκοπές για τα χαρτονομίσματα), ως προς τα πρόσωπα που το περιφέρουν (κουμπάρος, λαουτιέρης ή και ο μπράτιμος στο Πουρί) αλλά και ως προς τα πρόσωπα που απευθύνονται τα φιλοδωρήματα (για τους μουσικούς ή και για τα μπρατίμια στο Πουρί)⁸⁵. Παλαιότερα οι χοροί αυτοί κρατούσαν τρεις ημέρες και νύχτες και έκλειναν με σατιρικούς χορούς (όπως "Πώς το τρίβουν το πιπέρι" κ.ά.) και διάφορα παιχνίδια (δέσιμο του γαμπρού κ.λπ.). Κατά τη Δευτέρα (το πρωί) η νύφη πήγαινε στη βρύση όπου τα "μπρατίμια" μόνο μετά από ικανοποιητικές υποσχέσεις της επέτρεπαν να πάρει καθαρό νερό για το γαμπρό⁸⁶.

Στις εθιμικές εκδηλώσεις του γάμου ήταν και τα "μαντηλώματα" ή το "μάντλησμα" (στη Σκόπελο) των "μπρατιμιών" (την Παρασκευή), της νύφης και του γαμπρού (την Κυριακή) καθώς και των μεταφορικών μέσων των προικιών. Ακόμη υπήρχε το "ξουραφουμάντλου" του γαμπρού κεντημένο από τη νύφη. Επίσης το κόψιμο και το ράψιμο του νυφικού αποτελούσε μια εκδήλωση χαράς και χορού (τη Δευτέρα στο Πήλιο ή την προηγούμενη Κυριακή στο Πουρί). Άλλη εκδήλωση ήταν οι χαρακτηριστικές χειρονομίες με το "ασήμωμα" στο ράψιμο του νυφικού, στη "θηκιαστή", στο φόρεμα των παπουτσιών της νύφης από τα μπρατίμια, στο "ξουραφομάντηλο" και στη βρύση⁸⁷.

Στα σπουδαιότερα δρώμενα του γάμου τιμητική θέση κατέχει ο κουμπάρος πριν από τους γονείς του γαμπρού και μετά της νύφης. Επίσης η θέση των μπρατιμιών είναι όχι μόνο τιμητική αλλά και βοηθητική σε όλες τις διαδικασίες του γάμου. Σε όλα

τα έθιμα του γάμου και κυρίως στα χορευτικά είναι καθορισμένη η αυστηρή ιεράρχηση του οικογενειακού ρόλου σε σχέση με την ηλικία, το φύλο και την οικογένεια, (της νύφης ή του γαμπρού). Η ιεραρχία αυτή ακολουθείται απaréκκλιτα σε όλη την υπόλοιπη ζωή του ζεύγους, που πλέον καθορίζεται από αλλαγή της κοινωνικής του συμπεριφοράς⁸⁸.

Από όλες αυτές τις διαδικασίες σήμερα διατηρείται μόνο το θρησκευτικό στοιχείο στους περισσότερους γάμους χωρίς τα βασικά εθιμικά στοιχεία και με ελάχιστες εξαιρέσεις, ένα μέρος της παλαιάς εθιμοτυπίας (Μούρεσι κ.α.) με τις καθιερωμένες χορευτικές και τελετουργικές διαδικασίες. Ο τρόπος εκλογής των υποψηφίων για γάμο και η διαδικασία του αρραβώνα και του γάμου απλουστεύθηκαν πολύ και άλλαξαν σημαντικά. Οι περισσότεροι σύγχρονοι γάμοι περιορίζονται στο γαμήλιο δείπνο και πολλές φορές δεν έχουν τις απαραίτητες μέχρι πριν χορευτικές προεκτάσεις, ενώ σε μερικές περιπτώσεις(πολύ λίγες) εμφανίζεται και ο πολιτικός γάμος μαζί ή και χωρίς το θρησκευτικό⁸⁹.

1.2.5. Τα πανηγύρια στη λαϊκή παράδοση της Μαγνησίας.

Το πανηγύρι με τις χορευτικές του δραστηριότητες είχε διάφορες λειτουργίες στην παραδοσιακή κοινωνία της Μαγνησίας. Στα πλαίσια της άσκησης των θρησκευτικών εκδηλώσεων ο θεσμός του πανηγυριού παρουσίαζε ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και εμπορικές προεκτάσεις με ανάλογες επιδράσεις και στις κοινωνικές ομάδες.

Τα λαϊκά έθιμα των πανηγυριών, που καθιερώθηκαν επί αιώνες, συνδέθηκαν άμεσα με τις κοινωνικές και ιστορικές εξελίξεις, όπως το πανηγύρι του Θωμά στη Μακρινίτσα που γινόταν, χωρίς να υπάρχει ομώνυμη εκκλησία, κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα με τιμώμενο πρόσωπο αρχικά το Βοεβόδα και αργότερα τον Δεσπότη της περιοχής. Το έθιμο αυτό υπογράμμιζε κυρίως την υποταγή στους Τούρκους επειδή είχε σχέση με την υποχρέωση της απόδοσης φόρων και δώρων στον Τούρκο διοικητή(βοεβόδα) από τους προεστούς των κοινοτήτων του Πηλίου, που ήταν "βακούφια". Λειτουργήσε περίπου ενάμισο αιώνα με κύριο χαρακτηριστικό την προσφορά δώρων από τους κουμπάρους και γι' αυτό λεγόταν και πανηγύρι των κουμπάρων ή των δώρων. Διατηρήθηκε πολλές δεκαετίες, αλλά αργότερα ατόνησε

το ενδιαφέρον επειδή έπαψαν να υπάρχουν οι λόγοι που το συντηρούσαν και ξεχάστηκε. Μια άλλη, ενδεχόμενα, ιστορική προέκταση των πανηγυριών ήταν ότι σ' αυτά προσέρχονταν ελεύθερα και οι οπλαργηχοί με τους άντρες τους και χόρευαν μαζί με τους κατοίκους κλέφτικους και άλλους χορούς ενθαρρύνοντάς τους για τα επαναστατικά κινήματα που ακολούθησαν⁹⁰.

Η λαϊκή παράδοση και οι λαϊκές λατρευτικές εκδηλώσεις του πανηγυριού εμπεριέχουν το θρησκευτικό στοιχείο με το λατρευτικό του τυπικό και το έντονο χορευτικό στοιχείο. Οι θρησκευτικές γιορτές καθορίζουν σχεδόν πάντα τα πανηγύρια με μια μεγάλη αντιστοιχία, δεδομένου ότι τα περισσότερα θρησκευτικά κτίσματα (εκκλησίες, μοναστήρια και εξωκλήσια) στη Μαγνησία όπως και σε όλη την Ελλάδα είχαν το δικό τους πανηγύρι. Ειδικότερα στην περιοχή του Πηλίου είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η εκκλησία κάθε κοινότητας βρίσκεται στην κεντρική πλατεία, όπου βρίσκεται και το χοροστάσι (χορεύτρα ή παζάρι). Επίσης στα πανηγύρια που γίνονταν στα εξωκλήσια, (κυρίως κατά τη θερινή περίοδο), κατά την παραμονή της θρησκευτικής γιορτής μετά το μεγάλο εσπερινό και την επόμενη ημέρα μετά την εκκλησιαστική ιεροτελεστία, ο χορός άρχιζε με πρώτο τον ιερέα και μετά συνέχιζαν οι υπόλοιποι μέχρι το βράδυ για 2,3 ή και 4 ημέρες, όση ήταν και η διάρκεια του πανηγυριού. Κατά μια παλαιότερη συνήθεια ο πανηγυρικός εορτασμός στα εξωκλήσια γινόταν με αγρυπνία και χορό κατά το βράδυ της θρησκευτικής εορτής (κυρίως στους οικισμούς Έλος και Νέο Κλήμα Σκοπέλου)⁹¹.

Στα πανηγύρια του Πηλίου κατά την εθιμική διαδικασία την ημέρα της γιορτής, μετά τις φιλικές ή συγγενικές επισκέψεις σε σπίτια, ο "τύμπανος" έκανε την έναρξη του χορού στο "παζάρι" και ο αυλός καλούσε τον κόσμο στη χορεύτρα. Σύμφωνα με τους εθιμικούς κανόνες οι γυναίκες παρατάσσονταν σε μια πλευρά απέναντι από τους άντρες και οι νέοι έκαναν την αρχή του χορού. Μετά ακολουθούσαν οι γυναίκες, πιασμένες δίπλα σε συγγενικά πρόσωπα, και συνήθως παρέμεναν μέχρι το βράδυ, οπότε οι άντρες συνέχιζαν μόνοι τους με συχνές αντιμαχίες μεταξύ τους για την πρώτη θέση του χορού (στον "κάβο"). Παλαιότερα στα πανηγύρια χόρευαν μόνο οι άντρες, ενώ στη Γλώσσα Σκοπέλου οι άντρες χόρευαν ένας- ένας με τη σειρά μόνο στην πρώτη θέση ("στον κάβο") και πίσω ακολουθούσαν μόνο οι γυναίκες⁹². Σε άλλες περιοχές όμως στους ομαδικούς χορούς των πανηγυριών υπήρχε ένας εσωτερικός κύκλος με γυναίκες και ένας εξωτερικός κύκλος με άνδρες (Στεφανοβίκειο).

Στην παραδοσιακή κοινωνία της Μαγνησίας το πανηγύρι και οι χοροί του εξυπηρετούσαν διάφορους σκοπούς για τις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Σε κάθε περιοχή δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις και έδιναν την ευκαιρία για τις δημόσιες εμφανίσεις των αγροτών και κτηνοτρόφων, που ήταν πολύ περιορισμένες σε όλο τον υπόλοιπο χρόνο λόγω ασχολιών. Ακόμη και αυτοί που διέμεναν μόνιμα στις βοσκές και στις αγροκαλλιέργειες (οι "ξωμερίτες") συμμετείχαν στο γενικό χορό κατά ομάδες (Μηλίνα). Συνηθισμένη ήταν επίσης και η προσέλευση κατοίκων των γειτονικών κοινοτήτων που είχαν ξεχωριστή θέση στα πανηγύρια και (ειδικά στα εξωκλήσια) δημιουργούσαν ιδιαίτερους χορευτικούς κύκλους με τη συνοδεία δικής τους ορχήστρας⁹³. Μια άλλη κοινωνική προέκταση του πανηγυριού ήταν το γεγονός, ότι αποτελούσε μια από τις βασικές αιτίες για τη δημόσια εμφάνιση των υποψηφίων για γάμο γυναικών, όπως προαναφέρεται, χωρίς όμως να έχουν το ίδιο δικαίωμα και οι μικρότερες αδελφές τους. Γι' αυτό μετά από κάθε πανηγύρι ήταν πολύ συνηθισμένο φαινόμενο στη Μαγνησία η αναγγελία αρραβώνων⁹⁴. Παράλληλα με όλες τις πιο πάνω λειτουργίες του το πανηγύρι είχε και τις οικονομικές του προεκτάσεις. Οι εμπορικές του δραστηριότητες εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της κάθε περιοχής που στις περισσότερες περιπτώσεις βρισκόταν σε απομόνωση ή είχε ελλιπή επικοινωνία με τα μεγάλα οικονομικά και εμπορικά κέντρα της Μαγνησίας⁹⁵. Ταυτόχρονα όμως το πανηγύρι και οι χορευτικές του δραστηριότητες δέχτηκαν σημαντικές επιδράσεις από την παραγωγική διαδικασία ως προς το χρόνο πραγματοποίησης του, και σε μερικές κοινότητες χρειάστηκε η χρονική μεταφορά του. Το πανηγύρι του Σέσκλου μεταφέρθηκε από το Νοέμβριο στο Μάιο λόγω της εποχιακής αναχώρησης και του ομαδικού αποχαιρετισμού των μετακινούμενων κτηνοτρόφων με τους κατοίκους που παρέμεναν. Επίσης το πανηγύρι του Στεφανοβικείου μεταφέρθηκε από το Μάιο στον Αύγουστο λόγω των αγροτικών εργασιών. Στο Ριζόμυλο όμως η μεταφορά του πανηγυριού από τον Ιανουάριο στο Μάιο έγινε λόγω των ψυχρών καιρικών συνθηκών κατά την περίοδο εκείνη, αλλά οι εμπορικές του δραστηριότητες εξακολουθούν να λειτουργούν, όπως παλαιά.

Βασικός συντελεστής του πανηγυριού ήταν η ορχήστρα που μπορούσε να αποτελείται με κάποια από τα όργανα : σαντούρι, ζουρνάς, νταούλι, κλαρίνο, βιολί, λαούτο, αυλός, φλογέρα, άσκαυλος, ζαμόρα, και νταϊρές⁹⁶. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες σε πολλές περιοχές στα πανηγύρια γίνεται χρήση σύγχρονων λαϊκών οργάνων αλλά αποτελούν ξεχωριστή ορχήστρα και έχουν διαφορετική θέση από την παραδοσιακή ορχήστρα (Στεφανοβίκειο)⁹⁷.

Η σημερινή μορφή των πανηγυριών, όπου γίνονται, είναι πολύ διαφορετική από την παραδοσιακή αλλά τα βασικά χαρακτηριστικά παραμένουν ίδια όπως η σύνδεση με τη θρησκευτική γιορτή της εκκλησίας, η προσέλευση κατοίκων από τις γύρω περιοχές, οι χοροί κ.α. Χαρακτηριστική προσπάθεια για την αναβίωση των παλαιών μορφών του πανηγυριού αποτελεί η αναβίωση του πανηγυριού του Προφήτη Ηλία στον Άγιο Γεώργιο Νηλείας. Αναπαριστώνοντας την παλιά εθιμοτυπία, μετά τη θρησκευτική τελετή και τη χορευτική παράσταση στο εξωκλήσι, οι χορευτές με τις τοπικές παραδοσιακές τους φορεσιές κατέρχονται στην πλατεία της κοινότητας ιππεύοντας σε άλογα για να συνεχίσουν εκεί τις χορευτικές τους δραστηριότητες. Σε πολλές περιπτώσεις διαφέρει ο οργανωτικός φορέας που συνήθως σήμερα είναι οι τοπικοί πολιτιστικοί φορείς και η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

1.2.6. Διάφορες άλλες εθιμικές εκδηλώσεις και χοροί

Στις λαϊκές εκδηλώσεις περιλαμβάνονται ακόμα διάφορα έθιμα και αντιλήψεις που είχαν μαντική, προφυλακτική ή αποτρεπτική σκοπιμότητα ή αποτελούσαν απλή έκφραση της κοινωνικής αλληλεγγύης. Οι παραδοσιακές εκδηλώσεις την ημέρα της γιορτής του Αη-Γιάννη του Κλήδονα (ή του Ριγανά όπως λεγόταν στη Σκόπελο) (24 Ιουνίου), περιείχαν πολλά εθιμικά στοιχεία (όπως το παιχνίδι με το "αμίλητο" νερό, τα μαντέματα, τις φωτιές, όπου έκαιγαν τα πρωτομαγιάτικα στεφάνια και πηδούσαν επάνω τους κ.ά.). Όλες αυτές οι εκδηλώσεις έκλειναν με χορούς και τραγούδια μετά το Μεγάλο Εσπερινό της Εκκλησίας⁹⁸.

Στον εθιμικό τρόπο λατρείας με τις θυσιαστικές τελετές παλαιότερα υπήρχαν και οι αιματηρές θυσίες κατοικίδιων ζώων για αποτρεπτικούς και προφυλακτικούς λόγους, που αργότερα αντικαταστάθηκαν από τον αγιασμό του ιερέα. Όμως μερικά από τα παλαιά θυσιαστικά στοιχεία επέζησαν σε ορισμένες εκδηλώσεις, όπως στο θεμελίωμα ή στο κτίσιμο του σπιτιού (Αλόννησος, Αγ. Λαυρέντιος Πηλίου και αλλού)⁹⁹.

Με την κατασκευή του σπιτιού στην περιοχή της Μαγνησίας συνδέεται και ένας κύκλος εθιμικών φυλακτικών και αποτρεπτικών πράξεων που έχουν σχέση με τη διάρκεια ζωής, την ευτυχία των ενοίκων και την επιτυχία των μαστόρων. Αυτές οι εθιμικές εκδηλώσεις που αφορούν το θεμελίωμα, το μαντήλωμα και τον αγιασμό ή τα εγκαίνια της οικοδομής δεν αποτελούν μόνο πανελλήνια έθιμα αλλά είναι διεθνή και

εντάσσονται στις μεταβατικές τελετές (rites de passage). Πανηγυρική μορφή είχε η γιορτή της "στέγης" με κύριο χαρακτηριστικό το "μάντλωμα" του σπιτιού (τοποθέτηση μαντηλιών και ενδυμάτων στη σκεπή) που αποτελούσε μια συμβατική υποχρέωση του ιδιοκτήτη και ταυτόχρονα ένα εθιμικό δικαίωμα των κατασκευαστών (μαστόρων). Ο εορτασμός του τέλους των οικοδομικών εργασιών κατέληγε σε χορούς και τραγούδια στον ίδιο χώρο και πολλές φορές υπήρχε συνοδεία μουσικών της περιοχής¹⁰⁰. Σήμερα το έθιμο της στέγης αντικαταστάθηκε με τον αγιασμό ή τα εγκαίνια του σπιτιού.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Κ. Μακρής : Βήματα, Αθήνα 1979, σ. 20
2. 1. Ν. Παπαχατζής : Τα λείψανα και η ιστορία των αρχαίων πόλεων της περιοχής Βόλου, Βόλος 1937, σ. 9-12.
2. Γ. Κορδάτος : Η επανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας το 1821, Αθήνα 1974, σ. 27,29
3. Απ. Δ. Παπαθανασίου : Οι Μελισσηνοί της Δημητριάδας κτήτορες Ι. Μονών, Αθήνα 1989, σ. 18-28, 58-59
3. Κ. Λιβανός : "Λαογραφικά Θεσσαλίας", Ιστορικά Πηλίου, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία των Θεσσαλών εν Αθήναις, τόμος Η, τεύχος Δ, Βόλος 1959, σ. 15.
4. 1. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 9-11,15
2. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 21-22
5. 1. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 24-25
2. Απ. Δ. Παπαθανασίου : ό.π., σ. 15,22
6. 1. Απ. Δ. Παπαθανασίου : ό.π., σ. 21,25
2. Ν. Τσακνή : Παραδοσιακά διηγήματα αγάπης της Σκοπέλου, Αθήνα 1985, σ. 136,163.
7. Α. Σάμψων : "Η λαϊκή φορεσιά της Σκοπέλου και της Αλοννήσου", Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, τομ. Ε', Βόλος 1979, σ. 127
8. 1. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 29
2. Απ. Δ. Παπαθανασίου : ό.π., σ. 14,15,23,25-26,28,54,62,64
3. Α. Σάμψων : ό.π., σ. 98
9. Απ. Δ. Παπαθανασίου :ό.π., σ. 61-64
10. 1. Α. Βακαλόπουλος : "Η εγκατάσταση των Τούρκων στη Θεσσαλία", Μαγνησιακά - Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, (1971), σ. 13-15, 24-25
2. Σ. Τριανταφυλλίδης : Οι κολλίγοι της Θεσσαλίας, Αθήνα 1974, σ. 22-25
11. 1. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 33-38
2. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 83-86
3. Δ. Παντελοδήμος : "Η αυτοδιοίκηση του Πηλίου κατά την τελευταίαν περίοδον της Τουρκοκρατίας", Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών, τομ. Γ', Βόλος 1974, σ. 117-122
4. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : Σελίδες απ' τη Μακρινίτσα, Βόλος 1981, σ. 117-123.

12.
 1. Κ. Λιβανός : ό.π., σ. 17
 2. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 31-33
 3. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 12, 84-85
 4. Δ.Σ. Λουκάτος : Εισαγωγή στην Ελληνική λαογραφία, Αθήνα, 1985, σ. 79
13. Δ. Λουκάτος : "Ο χορός στη Λαογραφία μας", Νέα Εστία, τομ. 67, 1960, σ. 49
14.
 1. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 77
 2. Θ. Χατζημιχάλη : Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς, Αθήνα 1975, σ. 121-122
15. Γ. Ζαχαρίου : Το Νεοχώρι του Πηλίου - Ιστορικά , Λαογραφικά, Βόλος 1990, σ. 65
16.
 1. Κ. Λιβανός: ό.π., σ. 32
 2. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 159
17. Γ. Κορδάτος : Το Πήλιο, Αθήνα 1983, σ. 85-86
18.
 1. Γ. Κορδάτος : Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού κινήματος, Αθήνα 1972, σ. 100-104, 141
 2. Σ. Τριανταφυλλίδης : ό.π., σ. 9-11
 3. Γ. Μουγογιάννης : Η Πανθεσσαλική Αγροτική Ένωση 1919- 1925, Βόλος 1990, σ. 11-24, 26-27
19.
 1. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 12,93
 2. Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης Α.Ε.: Βόλος ΙΙΙ, τεύχος 11, Αθήνα 1962, σ. 12
 3. Γ. Μουγογιάννης : Ο Βολιώτικος πολιτισμός του Μεσοπολέμου, Αθήνα 1990, σ. 11-13, 79-80
 4. Ν. Σωτηρίου : "Πολιτιστική Μαγνησία, Τα πολιτιστικά ζητήματα του Βόλου", άρθρ, περιοδ. Τέχνη και Πολιτισμός, τευχ. 3, (Σεπτ-Οκτωβρ. 1979), σ. 22,26
20.
 1. Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης Α.Ε. : ό.π., σ. 12
 2. Γ. Μουγογιάννης : Η Πανθεσσαλική Αγροτική Ένωση 1919 - 1925, ό.π, σ. 25
21. Στ. Δαμιανάκος : "Ζείμπέκικος και Χασάπικος - Κοινωνιολογική ανάγνωση δύο λαϊκών χορών του Ελληνικού αστικού κέντρου", Πρακτικά 1ου Παγκοσμίου Συνεδρίου Λαϊκών Χορών, Λάρισα 1-5/7/1987, σ. 31

22. 1. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 136,138-143
2. Ν. Σωτηρίου : ό.π., σ. 21-22,26
3. Γ. Μουγογιάννης : ό.π., σ. 12-13
23. Γ. Μουγογιάννης : ό.π., σ. 39-41
24. 1. Κ. Μακρής : "Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου", Τέχνη και Πολιτισμός, τεύχ. 3, (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1979), σ. 31
2. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης , Αθήνα 1990, σ. 15, 17-18, 20-22, 89-90
25. 1. Υπουργείο Εσωτερικών : Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα 1985, σ. 31
2. Ε.Σ.Υ.Ε. : Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές, Αθήνα 1984, σ. 56-57
26. 1. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας : Πρόγραμμα Περιφερειακής Αναπτύξεως 1981-1985, Αθήνα 1980, σ. 161
2. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών - Επιτροπή Εθνικού προτύπου Αναπτύξεως : Σχέδιο προγράμματος μακροχρονίου προοπτικής της Ελλάδος 1971 - 1985, Μέρος Β', Πρότυπα Αναπτύξεως τομέων και περιφερειών, Αθήνα, Μάιος 1972, σ.298
27. Δ.Σ. Λουκάτος : ό.π., σ. 79
28. 1. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 150
2. Δ.Σ. Λουκάτος : ό.π., σ. 78-79
3. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : Δημοτικά τραγούδια της Μακρινίτσας, Μακρινίτσα 1990, σ. 5
29. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 151
30. 1. Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης Α.Ε. : ό.π., σ. 12,48
2. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 12,86,93
3. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας : Πρόγραμμα Περιφερειακής Αναπτύξεως 1981-1985, ό.π., σ. 161-162
4. ΥΠΕΘΟ, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών : Πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης 1983-1987, προκαταρκτικά, Τελική εισήγηση, Αθήνα, Αύγουστος 1985, σ. 492
31. 1. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, ό.π., σ. 83,85,88
2. Κ. Καρυδάκης : Πηλιορείτικη Λαογραφία, Βόλος 1968, σ. 34

32. 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 83,85,88
2. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 34-35
33. 1. W. Puchner : "Δρώμενα του εορτολογίου στο Θεσσαλικό χώρο", Ανάτυπο από τα πρακτικά του Α' Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών, Ιστορική Λαογραφική Εταιρεία των Θεσσαλών, Θεσσαλικά χρονικά, 13 (1980), σ. 237-241,
2. Γ. Κορδάτος : Το Πήλιο, ό.π., σ. 14-15
3. Β. Πλάτανος : "Οι Μάηδες - ένα διονυσιακό πανηγύρι"; Δρώμενα, τεύχ. 2, (Μάης- Ιούνης 1984), σ. 55-57
4. Κ. Λιάπης : Ώρες Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, Αθήνα 1990, σ. 32-42
34. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας : ό.π., σ. 162
35. 1. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών - Επιτροπή Εθνικού προτύπου Αναπτύξεως : Σχέδιο προγράμματος μακροχρονίου προοπτικής της Ελλάδος 1971- 1985, ό.π., σ. 289-290
2. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας : ό.π., σ. 169-170
3. Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης Α.Ε. : ό.π., σ. 11
36. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : Δημοτικά τραγούδια της Μακρινίτσας : ο.π., σ. 5
37. 1. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 136, 163
2. Απ. Παπαθανασίου : ό.π., σ. 15,22
3. Κ. Λιάπης : Ώρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 208
38. Γ. Κορδάτος : Η επανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας, το 1821, ό.π., σελ. 42,44
39. 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 24
2. Κ. Λιάπης : Ώρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού ό.π., σ. 75
3. W.Puchner: ό.π., σ. 214
4. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 136, 163
40. 1. Κ.Μακρής : Βήματα, ό.π., σ. 53
2. Δ. Παντελοδήμος : ό.π., σ. 123
3. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 12,85,93
41. 1. Κ. Μακρής : Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου, ό.π., σ. 30-31
2. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, ό.π., σ. 17

42. 1. Α. Βακαλόπουλος : ό.π., σ. 13-15, 24-25
2. Σ. Τριανταφυλλίδης : ό.π., σ. 22-25
43. 1. Β. Πλάτανος : ό.π.,
2. W.Puchner : ό.π.,
44. 1. Κ. Μακρής : Βήματα, ό.π., σ. 32-33
2. Γ. Κορδάτος : Η επανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας το 1821, ό.π., σ. 29
3. Απ. Δ. Παπαθανασίου : ό.π., σ. 14,15,23,25-26, 28, 54,62,64
45. 1. Κ. Μακρής : Βήματα, ό.π., σ. 72-73, 32-33
2. Κ.Μακρής : Η λαϊκή Τέχνη του Πηλίου, ό.π., σ. 30-31
3. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 17
46. 1. Κ. Μακρής : Βήματα, ό.π., σ. 246 -248
2. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 14-16
3. Α. Σάμψων : ό.π., σ. 98
47. Β. Πλάτανος : ό.π.,
48. Γ. Μουγογιάννης : ό.π., σ. 39-41
49. 1. Ν. Παπαχατζής : ό.π., σ. 84
2. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, ό.π., σ. 98
50. Γ. Ζαχαρίου : ό.π., σ. 25
51. Μ.Ε. Hadman - Ξιφαρά : "Ο Πουριανός γάμος", Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών, 5(1979), σ. 161
52. 1. Κ. Λιάπης : Ωρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 105
2. Γ. Κορδάτος : Το Πήλιο, ό.π., σ. 85-86
53. Η. Δήμας : Ο παραδοσιακός χορός στο Συρράκο, Λαογραφική και Ανθρωπολογική προσέγγιση, Ιωάννινα, 1989, Διδ. διατρ., σ. 34-35, 45-46
54. 1. Η. Δήμας : όπ., σ. 68-69
2. Μ. Ζωγράφου : Θεωρητικά στοιχεία του ελληνικού παραδοσιακού χορού, Αθήνα, 1988, σ. 54
3. Φ. Κουκουλές : "Βυζαντινών βίος και πολιτισμός" , Αθήνα 1952, τομ. Ε', σ. 223
55. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 16-17
56. W. Puchner :ό.π., σ. 208 - 209

57.
 1. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 142
 2. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης : ό.π., σ. 48
 3. Κ. Λιάπης : Ωρες Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 77-94
 4. W. Puchner : ό.π.,
58. W. Puchner : ό.π., σ. 210-214
59. W. Puchner : ό.π., σ. 213-214, 218-221
60. W. Puchner : ό.π., σ. 221
61.
 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 25
 2. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 53
 3. Β. Πούχνερ : Λαϊκό Θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια, Αθήνα 1989, σ. 97,107
 4. W. Puchner : ό.π., σ. 221-224
62.
 1. W. Puchner : ό.π., σ. 231-235
 2. Κ. Λιάπης : Ωρες Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 93-100
63. W. Puchner : ό.π., σ. 235
64.
 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 31-32
 2. Κ. Λιάπης : Ωρες Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, σ. 101-106
 3. W. Puchner : ό.π., σ. 236
65. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, ό.π., σ. 51-61
66.
 1. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης : ο.π.,σ. 53-58
 2. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 160
 3. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 29
67. Κ. Λιάπης : "Ο χορός στην Πηλιορείτικη λαογραφία", Ανάτυπο ΙΕ τομ. των "Θεσσαλικών Χρονικών ", Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών (1980), Αθήνα 1984, σ. 456
68.
 1. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 163
 2. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 61
69. W. Puchner : ό.π., σ. 226
70. W. Puchner : ό.π., σ. 226-228
71. Α. Σάμψων : ό.π., σ. 135

72. 1. Α. Σάμψων : ό.π., σ. 127
2. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 164
73. 1. Β. Πλάτανος : "Οι "Μάηδες, ένα διονυσιακό πανηγύρι", ό.π., σ. 55-56
2. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 62
74. 1. Β. Πλάτανος : ό.π., σ. 55-57
2. Κ. Λιάπης : Ωρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 31,34,36,39
3. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 9
4. W. Ruchner : ό.π., σ. 237-239
75. 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 37-38,44,46
2. Β. Πλάτανος : ό.π., σ. 57
3. W. Ruchner : ό.π., σ. 238
4. Γ. Κορδάτος : Το Πήλιο, ό.π.,σ. 14
76. 1. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης , ό.π., σ. 34-36,68-69
2. Β. Πλάτανος : ό.π., σ., 57
3. Κ. Λιάπης : Ωρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 34,36,40
4. W. Ruchner : ό.π., σ. 238
77. 1. Β. Πλάτανος : ό.π., σ. 57
2. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 44,46
3. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, ό.π., σ. 70
78. W. Ruchner : ό.π., σ. 239-241
79. 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 34-35
2. Κ. Λιάπης : Ωρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 65
80. Α. Σάμψων : ό.π., σ. 108
81. Β. Νιτσιάκος : Παραδοσιακές κοινωνικές δομές, Αθήνα, 1991, σ. 85
82. 1. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 143-145
2. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 17
3. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, ό.π., σ. 34-35
83. 1. Μ.Ε. Handman - Ξιφαρά : ό.π., σ. 148-149
2. Κ. Λιάπης : Ωρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, ό.π., σ. 66-69
3. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : Σελίδες απ' τη Μακρινίτσα, ό.π., σ. 27

84.
 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 18-20
 2. Μ.Ε. Handman - Ξιφαρά : ό.π., σ. 154-155, 158-159
 3. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 71,75
 4. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : ό.π., σ. 29-31
 5. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 148-149
85.
 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 75
 2. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 21
 3. Μ.Ε. Handman - Ξιφαρά : ό.π., σ. 159
86.
 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 76
 2. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : ό.π., σ. 31
87.
 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 18
 2. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 67,71
 3. Μ.Ε. Handman - Ξιφαρά : ό.π., σ. 151
88.
 1. Στ. Δ. Ήμελλος : Λαογραφικά, ποικίλα, τόμ. Β',
Αθήνα 1992, σ. 239.
 2. Μ.Ε. Handman - Ξιφαρά : ό.π., σ. 161-162
89.
 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 66
 2. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : ό.π., σ. 26,27
 3. Ν. Τσακνή : ό.π.,σ. 148
90.
 1. Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : ό.π., σ. 117, 122-124
 2. Θ. Χατζημιχάλη : ό.π., σ. 103
91.
 1. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης , ό.π.,σ. 90-96
 2. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 32-33
 3. Γ. Ζαχαρίου : ό.π., σ. 25
 4. Γ. Κορδάτος : το Πήλιο , ό.π., σ. 89-90
92.
 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 32
 2. Θ.Χατζημιχάλη : ό.π., σ. 102-104
 3. Κ. Λιάπης : Ωρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου
βουνού, ό.π., σ. 97-98
 4. Κ. Λιάπης : "Ο χορός στην Πηλιορείτικη λαογραφία", ό.π., σ. 458
93.
 1. Γ. Ζαχαρίου : ό.π., σ. 25
 2. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης , ό.π., σ. 90-96
 3. Γ. Κορδάτος : ό.π. , σ. 90-91

94. 1. Γ. Ζαχαρίου : ό.π., σ. 25
2. Γ. Κορδάτος ό.π., σ. 92
3. Βλέπε και στη σ. 139
95. Γ. Κορδάτος : ό.π., σ. 89
96. 1. Κ. Καρυδάκης : ό.π., σ. 32
2. Θ. Χατζημιχάλη : ό.π., σ. 104
3. Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία, Λαϊκή Τέχνη, τόμ. Γ', Αθήνα 1992, σ. 80-81
97. Μ. Γ. Μερακλής : ό.π., σ. 86
98. 1. Ν. Τσακνή : ό.π., σ. 169
2. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 51,60,64
99. Γ.Ν. Αικατερινίδης : Νεοελληνικές αιματηρές θυσίες, Διδ. Διατρ.,Ελλην. Λαογρ.Εταιρεία, Αθήνα 1979, σ.85-86,127
100. 1. Γ. Θωμάς : "Μαντηλώματα σπιτιών στο Πήλιο", Μαγνησιακά - Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1(1971), σ. 115-116
2. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης , ό.π., σ. 32

2. Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Β'

Οι παραδοσιακοί χοροί και η σύγχρονη ελληνική αγροτική κοινωνία : Έρευνα σε αγροτικές κοινότητες του Ν. Μαγνησίας

2.1.1. Χρησιμότητα - σκοπιμότητα της Έρευνας

Σκοπός της έρευνας, όπως προαναφέρεται, ήταν ο εντοπισμός και η ανάλυση της σχέσης του κοινωνικού φαινομένου των παραδοσιακών χορών προς τη σύγχρονη ελληνική αγροτική κοινωνία. Ειδικότερα βασική επιδίωξη ήταν η διερεύνηση και διαπίστωση της χορευτικής δραστηριότητας και της λειτουργίας των χορών, με όλες τις παραμέτρους αλλά και τις προοπτικές που παρουσιάζουν.

Για το λόγο αυτό ένας από τους στόχους της έρευνας ήταν να υπάρξουν κατά το δυνατόν ακριβέστερα στοιχεία στα ζητήματα που συνδέονται με τους παραδοσιακούς χορούς ως κοινωνικό φαινόμενο, στις αγροτικές κοινότητες του Ν. Μαγνησίας.

Για την προσέγγιση των στόχων διερευνήθηκαν οι ενδογενείς και οι εξωγενείς επιδράσεις, που δέχονται αλλά και προκαλούν οι χοροί, στα πλαίσια του κοινωνικού γίνεσθαι μέσα από τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τις κοινωνικές αλλαγές που συντελούνται. Με την έρευνα έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν και να εντοπισθούν τα προβλήματα της λειτουργίας των χορών και οι προοπτικές τους στη σύγχρονη ελληνική αγροτική κοινωνία στα διάφορα στάδια της εξέλιξής της κατά ηλικία και φύλο. Επίσης έγινε μία γενικότερη διερεύνηση των μορφωτικών και πολιτικών θεσμών, καθώς και της αντιμετώπισης του κοινωνικού φαινομένου των παραδοσιακών χορών από την Πολιτεία και τον Ιδιωτικό Φορέα.

2.1.2. Μεθοδολογία της έρευνας

Οι βασικές κοινωνιολογικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας για τη συγκέντρωση του υλικού ήταν η μέθοδος της σε βάθος έρευνας με επιτόπια έρευνα και με ερωτηματολόγιο, προσωπικές συνεντεύξεις και παρατήρηση, καθώς και η μέθοδος της χρήσης υπαρχόντων στοιχείων με τη συγκέντρωση δευτερογενούς υλικού (βιβλιογραφία)¹. Η πρώτη βοήθησε στην ποιοτική ανάλυση των στοιχείων και η δεύτερη βοήθησε να γίνουν οι ανάλογες παραπομπές και συγκρίσεις για τη θεμελίωση της μελέτης και την τεκμηρίωση των συμπερασμάτων που έχουν συναχθεί.

Ο σχεδιασμός της εφαρμογής των μεθόδων που ακολουθήθηκαν στηρίχτηκε στη διαμόρφωση του δείγματος, στη σύνταξη του ερωτηματολογίου, στη συλλογή των στοιχείων με προσωπικές συνεντεύξεις και στην επεξεργασία και ανάλυση περιεχομένου των στοιχείων. Για την ακριβέστερη και επιτυχή διεξαγωγή της έρευνας βοήθησαν και τα σεμινάρια (45 ωρών) πανεπιστημιακού (μεταπτυχιακού) επιπέδου που διοργάνωσε το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής με θέμα τις σύγχρονες μεθόδους έρευνας των κοινωνικών επιστημών.

2.1.3. Διαμόρφωση του δείγματος

Κατά τη διαμόρφωση του δείγματος επήλθαν ορισμένες τροποποιήσεις από τον αρχικό σχεδιασμό για λόγους μεθοδολογικούς, στατιστικούς και άλλους, προκειμένου να εξασφαλισθεί η αντιπροσωπευτικότητα και αναλογικότητα του δείγματος σε μεγαλύτερο βαθμό. Επίσης με την τροποποίηση αυτή περιορίστηκε η διασπορά και η διάσπαση του δείγματος σε περισσότερα μικρά επίπεδα υποομάδων, που θα είχαν στις κατανομές ως αποτέλεσμα την αύξηση του μεγέθους της απόκλισης και τη μείωση της αξιοπιστίας του. Ένα πρόσθετο λόγο αποτέλεσαν οι περιορισμένες οικονομικές, χρονικές και άλλες τεχνικές δυνατότητες, που θα δυσχέραιναν την αποτελεσματική διερεύνηση μιας ευρύτερης ερευνητικής περιοχής.

Για όλους τους παραπάνω λόγους κατά την εξέλιξη της μελέτης κρίθηκε σκόπιμος ο περιορισμός του δείγματος σε 300 κατοίκους της αγροτικής περιοχής του Νομού Μαγνησίας με διάκριση κατά φύλο και ηλικία σε δύο κατηγορίες ηλικιών, των 15-25 και 55 ετών και άνω (πίνακες 2,3).

Η διάκριση αυτή του δείγματος στις βασικές του παραμέτρους έγινε, επειδή πιστεύεται ότι μπορούν να αποδώσουν μια ευρύτερη εκτίμηση και χρήσιμες πληροφορίες, που επιτρέπουν τις συγκρίσεις μεταξύ νέων και ηλικιωμένων (ανδρών και γυναικών), ως προς τη λειτουργία των χορών. Η διαμορφωμένη χορευτική δραστηριότητα και συνείδηση μπορεί να θεωρηθεί ότι αναπτύσσονται αυτόβουλα συνήθως από την ηλικία των 15 ετών και άνω, απαλλαγμένη από έμμεσες ή άμεσες γονικές ή άλλες προσπάθειες επιβολής χορευτικών προτύπων, όπως συμβαίνει συνήθως στις μικρότερες ηλικίες². Τα κοινωνικά χορευτικά βιώματα διαμορφώνουν και καθορίζουν τις χορευτικές προτιμήσεις κυρίως στις μεγάλες ηλικίες, ενώ συνήθως στις μικρότερες των 15 ετών ηλικίες οι χορευτικές εκφράσεις στηρίζονται στη μίμηση και σε στιγμιαίες ενστικτώδεις παρορμήσεις, δεδομένου ότι τα χορευτικά τους ενδιαφέροντα είναι ευμετάβολα.

Η κατηγοριοποίηση αυτή του δείγματος είναι ενδεικτική και πιστεύεται ότι σε αυτά τα δύο επίπεδα ηλικιών μπορούν να εντοπισθούν καλύτερα οι διαφοροποιήσεις μεταξύ νέων και ηλικιωμένων ως προς την ομοιόμορφη κατά κατηγορία χορευτική δραστηριότητα και συνείδηση, αλλά και ως προς την αποδοχή ή όχι των διάφορων κοινωνικών επιδράσεων³. Η κατηγορία των 15-25 χρόνων συνήθως δέχεται σχεδόν ομοιόμορφα τα διάφορα κοινωνικά και χορευτικά ερεθίσματα, σε αντίθεση με την κατηγορία των 55 και άνω χρόνων, που

αντιδρά σ' αυτά διαφορετικά. Η διερεύνηση κατά φύλο γίνεται, επειδή θεωρείται ότι τα διάφορα κοινωνικά φαινόμενα προκαλούν διαφορετικές επιδράσεις στα δύο φύλα και τα αποτελέσματά τους εκδηλώνονται μερικές φορές με διαφορετικά χαρακτηριστικά στοιχεία τόσο στους ανδρικούς όσο και στους γυναικείους χορούς.

Το δείγμα είναι πληροφοριακό (informational sample) και έγινε προσπάθεια να είναι και αντιπροσωπευτικό και προσεγγιστικά τυχαίο (random sample). Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στη διαστρωμάτωση των μεγεθών του δείγματος για την επαρκή αξιοπιστία της έρευνας ως προς την αντιπροσωπευτική σύνθεση του δείγματος, ώστε η επιλογή του να αντιπροσωπεύει κατά το δυνατό τον ευρύτερο αγροτικό πληθυσμό. Για την ορθότερη και αντικειμενικότερη αναγωγή σε ευρύτερα πληθυσμιακά πλαίσια η διαμόρφωσή του έγινε με βάση τις κοινωνικές ποσοστιαίες αναλογίες και αντιστοιχίες, ώστε να επιτυγχάνεται προσέγγιση των ποσοστιαίων διαφορών που υπάρχουν στις κατηγορίες ηλικιών και φύλου κατά αναλογία των αντίστοιχων διαφορών που υπάρχουν στον πληθυσμό της χώρας⁴. Ειδικότερα η ποσοστιαία κατανομή του δείγματος σχετίζεται με την ποσοστιαία κατανομή κατά ομάδες ηλικιών και φύλο του υπολογιζόμενου πληθυσμού στην Ελλάδα κατά το 1987 (πίνακες 7,8,9,10 παράρτ.Ι)⁵.

Η σχέση αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος των 300 κατοίκων από τις δέκα κοινότητες του Νομού Μαγνησίας και του συνολικού μετρούμενου πληθυσμού (11.087) είναι 2,7%. Η σχέση αυτή υπάρχει κατά μέσον όρο σχεδόν σε όλες τις επιμέρους κατανομές του δείγματος, σε όλες τις κοινότητες (πίνακας 6, παράρτ.Ι), και πιστεύεται ότι μπορεί να επιτρέψει, με αρκετή αξιοπιστία, τη γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας σε ευρύτερες ομάδες πληθυσμού. Πριν από την έναρξη της έρευνας, στο σχεδιασμό της, προϋπολογίστηκε η προσέγγιση σε 350-360 νοικοκυριά λόγω των αναμενόμενων αρνήσεων, προκειμένου να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο μέγεθος του δείγματος, ώστε να μπορεί να αποτελεί λειτουργικό παράγοντα στη μεθοδολογία της έρευνας και να θεωρείται ως παράγοντας της αξιοπιστίας της. Βέβαια και πάλι η ακρίβεια του δείγματος μόνο κατά προσέγγιση μπορεί να θεωρηθεί, αλλά οι τυχόν μικρές αποκλίσεις του πιστεύεται ότι δεν ανααιρούν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας. Τελικά η έρευνα κάλυψε συνολικά 350 νοικοκυριά (πίνακες 11,12,14, παράρτ.Ι) και η επιλογή του δείγματος έγινε από τυχαίους κατοίκους των αγροτικών κοινοτήτων του νομού, χωρίς κανένα κριτήριο επιλεκτικότητας, παρά μόνο αναλογικά στις κατηγορίες, που αναφέρθηκαν πιο πάνω, ως προς την ηλικία και το φύλο⁶. Ο προϋπολογισμός των νοικοκυριών σε κάθε κοινότητα έγινε με βάση τον πληθυσμό και τις πληροφορίες που έδωσαν οι κοινοτικοί υπάλληλοι και οι κοινοτάρχες. Ακολουθήθηκε το σύστημα "πόρτα-πόρτα" (door to door) με συχνότητα κάθε 10 νοικοκυριά και σε μερικές κοινότητες κάθε 15, ανάλογα με το μέγεθος του μόνιμου πληθυσμού των κοινοτήτων, ενώ πολλά νοικοκυριά ήταν κλειστά, επειδή οι κάτοικοί τους έλειπαν μακροχρόνια (Γλώσσα, Μηλίνα κ.α.) λόγω εσωτερικής ή εξωτερικής μετανάστευσης.

2.1.4. Επιλογή ερευνητικής περιοχής

Με βάση τις πιο πάνω εκτιμήσεις κρίθηκε σκόπιμο να γίνει ο προσδιορισμός του δείγματος σε 300 κατοίκους προερχόμενους από 15 αγροτικές κοινότητες του νομού. Η επιλογή των κοινοτήτων της ερευνητικής περιοχής έγινε με κλήρωση από το σύνολο των 70 αγροτικών κοινοτήτων (πίνακας 5, παράρτ.Ι) του νομού Μαγνησίας. Η κατανομή του δείγματος εξάλλου έγινε με αναλογικό συσχετισμό και σταθερή αντιστοιχία του πληθυσμού της κάθε κοινότητας με το συνολικό μετρούμενο πληθυσμό όλων των κοινοτήτων, ώστε το δείγμα να είναι συστηματικό, αντιπροσωπευτικό και να μπορεί να δώσει αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία. Ο καθορισμός του αριθμού (ν) των ερωτημένων κάθε κοινότητας έγινε με βάση τον πληθυσμό της (Ν) και το συνολικό αριθμό του δείγματος (300) σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό των κοινοτήτων του δείγματος (11.087) ($v = N \times 300 / 11.087$). Από τις κοινότητες που κληρώθηκαν όμως οι πέντε μικρότερες (Λαμπινού, Μικρό Περιβολάκι, Ξορύχτι, Άγιος Ιωάννης και Ξινόβρυση) είχαν σχετικά λίγους κατοίκους και το δείγμα, που αναλογούσε σε αυτές σύμφωνα με τον πιο πάνω υπολογισμό, ήταν πολύ μικρό (κάτω από 10 κατοίκους) και δεν θα επέτρεπε αποτελεσματική επεξεργασία για επαρκείς στατιστικές συγκρίσεις με την αναγκαία αντιπροσωπευτικότητα. Για το λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο τελικά το δείγμα να περιοριστεί στις υπόλοιπες δέκα κοινότητες με αναλογική κατανομή, όπως προαναφέρεται. Το τελικό δείγμα που επιλέχτηκε ήταν από τις κοινότητες : Ριζόμυλος 43, Σέσκλο 21, Αμαλιάπολη 13, Κάτω Λεχώνια 36, Στεφανοβίκειο 52, Γλαφυρές 11, Γλώσσα 37, Άγιος Γεώργιος Νηλείας 34, Μηλίνα 23, Μηλιές 30 (πίνακας 6, παράρτ.Ι)⁷.

Τα ποσοστιαία μεγέθη που διαμορφώθηκαν στο δείγμα επιτρέπουν την ακριβέστερη καταγραφή του μετρούμενου πληθυσμού και μπορούν να δώσουν αξιόπιστα στοιχεία, δεδομένου ότι το μέγεθος του δείγματος προσεγγίζει το 2,7% των κατοίκων των κοινοτήτων που επιλέχθηκαν, όπως προαναφέρεται, και το 0,16% του συνολικού πληθυσμού του νομού, ενώ ο πληθυσμός των κοινοτήτων του δείγματος αποτελεί το 21,45% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού του νομού σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Βέβαια ο πληθυσμός αυτός αυξήθηκε περίπου 3,7% στην απογραφή του 1991 (πίνακας 14, παράρτ.Ι), αλλά τα αποτελέσματά της δεν χρησιμοποιούνται στην έρευνα, γιατί είναι ανεπίσημα και αδημοσίευτα.

2.1.5. Οι βασικές υποθέσεις της έρευνας

Η διεξαγωγή της έρευνας στηρίχτηκε στις δύο πιο κάτω βασικές υποθέσεις :

1. Θεωρείται ότι οι παραδοσιακοί χοροί διατηρούν την κοινωνική τους λειτουργία στη σύγχρονη ελληνική αγροτική κοινωνία, παρά τις όποιες επιδράσεις, αλλοιώσεις ή διαφοροποιήσεις που έχουν έχουν δεχθεί⁸. Η σχέση των παραδοσιακών χορών τόσο με την παλαιότερη όσο και με τη σύγχρονη κοινωνία όχι μόνο είναι υπαρκτή, αλλά τους καθιστά ένα παραδοσιακό κοινωνικό φαινόμενο με συνέχεια, σταθερότητα και ομοιομορφία (εξετάζεται στο 1ο κεφάλαιο).
2. Η εξέλιξη των χορών δέχεται τις διάφορες ενδογενείς ή εξωγενείς κοινωνικές επιδράσεις ακολουθώντας τους σύγχρονους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τη γενικότερη τάση προς το φολκλορισμό, όπως συμβαίνει και σε άλλους τομείς του λαϊκού πολιτισμού (παραδοσιακή μουσική, αρχιτεκτονική, χειροτεχνία, διακοσμητική κ.λπ.)⁹. Έτσι προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες εξαστισμού της ζωής, που διαμορφώνονται, και στις νέες κοινωνικές εξελίξεις, αλλά με κάποια σχετική βραδύτητα, αφού ο σταδιακός μετασχηματισμός της εξέλιξής τους επηρεάζεται άμεσα από το βαθμό δεκτικότητας των επιδράσεων, που δέχονται οι κοινωνικές ομάδες. Ειδικότερα καθορίζεται από το επίπεδο ανάπτυξης, τη χωροταξική και γεωγραφική κατανομή τους στην αγροτική κοινωνία, αλλά και από την ανάπτυξή τους κατά ηλικία και φύλο. Οι νέες κοινωνικές σχέσεις που δημιουργήσε η βιομηχανική και η σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη μαζί με τα ήθη, τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς και τους κοινωνικούς φορείς, προδιαγράφουν τα προβλήματα και τις προοπτικές στα πλαίσια της λειτουργικότητας των χορών (εξετάζονται πιο κάτω).

2.1.6. Συλλογή στοιχείων

2.1.6.1. Μεθοδολογία του ερωτηματολογίου

Η συλλογή στοιχείων έγινε με τη μέθοδο της δειγματοληπτικής επισκόπησης με προσωπικές δομημένες συνεντεύξεις βασισμένες σε ένα ερωτηματολόγιο για την σε βάθος προσέγγιση του θέματος και του δείγματος. Παράλληλα όμως η συλλογή πληροφοριών γενικότερου ενδιαφέροντος επεκτάθηκε και σε κεντρικές και περιφερειακές δημόσιες υπηρεσίες (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Ε.Σ.Υ.Ε., Νομαρχία Μαγνησίας, Διεύθυνση ΕΟΤ Θεσσαλίας, κ.ά.). Επίσης συνεντεύξεις γενικού τοπικού ενδιαφέροντος έγιναν και με εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Πολιτιστικών Φορέων, ερασιτεχνικών και επαγγελματικών χορευτικών συγκροτημάτων κ.λπ. Οι προσωπικές συνεντεύξεις των κατοίκων του δείγματος βοήθησαν στην καλύτερη και πληρέστερη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων με τη συζήτηση που έγινε στα επιμέρους ερωτήματα και τις αναγκαίες διευκρινίσεις, δεδομένου ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε από τον ρευνητή με βάση τις απαντήσεις που έδιναν οι ερωτώμενοι. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε κατά τη σύνταξη του ερωτηματολογίου στη σειρά και στη διατύπωση των ερωτήσεων με προσχεδιασμένο προσανατολισμό των ερωτωμένων, για την αποφυγή προκατειλημμένων απαντήσεων, που θα οδηγούσαν στη νόθευση του δείγματος με τη δημιουργία ευμενών ιαθέσεων προς θετική ανταπόκριση των ερωτωμένων ή προδιάθεσης για αρνητικές απαντήσεις, ανεξάρτητα από το περιεχόμενό τους¹⁰. Η κατάταξη των ερωτήσεων, που αφορούσαν τα προσωπικά, τα οικογενειακά και τα δημογραφικά στοιχεία, στη μέση του ερωτηματολογίου διευκόλυνε τη συνέντευξη και βοήθησε στην εύκολη σύνταξη και πάντησή τους, επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις οι απαντήσεις ήταν πλήρεις, σαφείς και αξιόπιστες.

Κατά την κατάρτιση του ερωτηματολογίου ήταν απαραίτητη η κωδικοποίηση των απαντήσεων για τη συντομότερη καταγραφή κατά τη συμπλήρωσή τους, την ταξινόμηση την αταμέτρηση και την ποσοτικοποίησή τους. Η καθορισμένη δομή και ο τύπος του ερωτηματολογίου προκαθόριζαν και απαντήσεις αναγκαστικής επιλογής (forced choice), με λίμακες, που να καλύπτουν σε πλάτος πολλούς τομείς σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα με περισσότερο αξιόπιστα αποτελέσματα, παρά το πρόβλημα που εμπεριέχει η μέθοδος αυτή για περιορισμό του βάθους και της ευελιξίας των απαντήσεων¹¹. Η μορφή των ερωτήσεων ήταν προκαθορισμένα συγκριτική με μια διαβαθμισμένη κλίμακα, με πολλές εναλλακτικές τυποποιημένες επιλογές απαντήσεων, οι οποίες διευκόλυναν τους ερωτώμενους να επιλέξουν σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Οι απαντήσεις βέβαια άθε τυποποιημένης μεθόδου που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση και τον προσδιορισμό των στάσεων και των αντιλήψεων μπορεί να έχει υποκειμενική σημασία γιατί εμπεριέχει την έννοια του σημασιολογικού φορτίου που αποδίδει κάθε ερωτώμενος, αλλά η τεχνική αυτή δίνει πολλές δυνατότητες για την εκτίμηση της λειτουργίας των χορών.

Οι περισσότερες από τις 69 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ήταν "κλειστές", ενώ υπήρχαν και μερικές "ανοικτές" ερωτήσεις (10,48,67,68,69), που αφορούσαν πληροφορίες σχετικές με τις χορευτικές γνώσεις και το επάγγελμα των ερωτωμένων και συγγενικών τους προσώπων. Η κωδικοποίηση στις απαντήσεις των ανοιχτών ερωτήσεων έγινε αργότερα, μετά την έρευνα, κατά την επεξεργασία των στοιχείων για τη διευκόλυνση της καταχώρισής τους. Για την αποφυγή των παραγόντων εκείνων που αλλοιώνουν τα στοιχεία και τις μετρήσεις και για την εξασφάλιση της μεγαλύτερης αξιοπιστίας της έρευνας στο ερωτηματολόγιο, τοποθετήθηκαν μερικές επαληθευτικές ερωτήσεις (3,4,7,22,33,38,66,67), που βοήθησαν στη συμπλήρωσή του με ακριβέστερες απαντήσεις¹².

Η μεγάλη απόσταση και οι μεγάλες βιολογικές και άλλες διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις δύο κατηγορίες των ομάδων ηλικιών αποτέλεσαν σημαντικό πρόβλημα κατά τη σύνταξη του ερωτηματολογίου, και αυτό είναι η βασική αδυναμία του, λόγω της έλλειψης δυνατότητας ενιαίας χρονικής αναφοράς στις απαντήσεις ορισμένων ερωτήσεων. Στους περισσότερους ερωτώμενους της κατηγορίας των ηλικιωμένων είναι σημαντική η έλλειψη της απαραίτητης για τους χορούς ακμαίας φυσικής κατάστασης, που δεν τους επιτρέπει χορευτικές δραστηριότητες, παρά τις διαθέσεις και τις χορευτικές τους γνώσεις. Για το λόγο αυτό οι απαντήσεις τους στις ερωτήσεις αυτές (2,4, 9, 11, 17, 18, 19, 36 και 55) αφορούν παρελθόντα χρόνο και όχι τη σημερινή εποχή.

2.1.6.2. Περιεχόμενο ερωτηματολογίου

Βασική επιδίωξη του ερωτηματολογίου ήταν να συμπληρωθεί, όσο είναι δυνατό, ένα λεπτομερές και αντικειμενικό ιστορικό, ώστε να μπορέσουν να αναλυθούν η κοινωνική λειτουργία των χορών και οι σύγχρονες στάσεις και αξίες που περνούν ανάμεσα από τους χορούς της αγροτικής κοινωνίας.

Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου στηρίχθηκε στη σκοπιμότητα και στις υποθέσεις της έρευνας. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην ανάδειξη της λειτουργίας και της σημασίας των παραδοσιακών χορών στη σημερινή αγροτική κοινωνία. Η γενικότερη κατεύθυνση της συλλογής των στοιχείων ήταν σε τομείς σχετικούς με τα δημογραφικά δεδομένα, τις χορευτικές γνώσεις και τον τρόπο αξιοποίησής τους και τον σκοπό των χορευτικών δραστηριοτήτων. Για το λόγο αυτό οι ερωτήσεις αναφέρονται σε γνωσιολογικά στοιχεία σε σχέση με τους χορούς. Αρκετές ερωτήσεις αναφέρονται στις διάφορες χορευτικές και άλλες δραστηριότητες σε σχέση με το χώρο, το χρόνο, το περιβάλλον κ.α., όπου αναπτύσσονται οι χοροί, καθώς και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Προσδιορίζεται ο βαθμός γνώσεων των χορών κατά κατηγορίες και είδη χορών σε σχέση με την προέλευσή τους από την ηπειρωτική ή νησιωτική Ελλάδα και κατά γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας για την εξακρίβωση της κινητικότητας των χορών. Γίνεται διερεύνηση του

βαθμού λειτουργίας των χορών κατά εποχές, μήνες, θρησκευτικές γιορτές, επαγγελματικές δραστηριότητες, περιβάλλον και φύλο. Ακόμη εξετάζεται ο βαθμός γνώσεων και οι προτιμήσεις των ξένων χορών κατά κατηγορίες και ο τρόπος απόκτησης των παραπάνω γνώσεων με ιδιαίτερη αναφορά στον τομέα της εκπαίδευσης. Διερευνάται η αξιοποίηση των γνώσεων των χορών μέσα από φορείς ή κοινωνικούς θεσμούς (κοινωνικές εκδηλώσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ευχάριστα ή δυσάρεστα γεγονότα, συμμετοχή σε συγκρότημα, κ.λπ.). Επίσης εξετάζεται κατά πόσο θεωρείται ο χορός σημαντικό στοιχείο στη ζωή, τι εκφράζει και ποιές ανάγκες εξυπηρετεί για το σύγχρονο Έλληνα.

Μεταξύ των άλλων περιλαμβάνονται και ερωτήσεις σχετικές με δημογραφικά πληροφοριακά, βιογραφικά στοιχεία, προσωπικά, οικογενειακά κ.ά., που αποτελούν φυσιολογικές διαστάσεις για τη διαπίστωση της χορευτικής δραστηριότητας. Τα στοιχεία αυτά έχουν σχέση με την ηλικία, τον τόπο γέννησης και διαμονής, την οικογενειακή και οικονομική κατάσταση, το επάγγελμα και τη μόρφωση των ερωτώμενων και των άμεσων συγγενών τους, προκειμένου να ερευνηθούν οι αντικειμενικοί δείκτες της επίδρασης που μπορεί να δέχτηκε ο ερωτώμενος. Γι' αυτό ζητήθηκαν στοιχεία από τα σημαντικά οικογενειακά ή τα συγγενικά και φιλικά πρόσωπα, για να προσδιοριστεί σε ποιο βαθμό έχουν δεχθεί τυχόν επιρροές από τα πρόσωπα αυτά, και αναζητείται ακόμη η σχέση των επαγγελματικών κατηγοριών με άλλους αντικειμενικούς δείκτες. Ερευνάται η κοινωνική στάση και συμπεριφορά των ατόμων με τη δημιουργική ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, τη διαμόρφωση και τη διαπλάση τους. Με τις περισσότερες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου γίνεται διερεύνηση των κοινωνικών επιδράσεων που τυχόν δέχονται οι ερωτώμενοι και μαζί τους και οι χοροί, από τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και τις αλλαγές που συντελέστηκαν ή συντελούνται μέχρι σήμερα, για να αναδειχθεί η αντοχή των χορών στο χρόνο. Οι ερωτήσεις αυτές περιέχουν κλίμακες συχνότητας που ερευνούν τις διαπροσωπικές σχέσεις και παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις αντιλήψεις και τις τυχόν επιδράσεις που δέχτηκε η χορευτική δραστηριότητα. Ακόμη έγινε διερεύνηση για τις τυχόν επιδράσεις που έχουν δεχτεί οι ερωτώμενοι σε σχέση με τους χορούς από την εισβολή ξένων στοιχείων και ρευμάτων και τις τυχόν εκφραστικές διαφοροποιήσεις που προκάλεσαν.

Εξετάζεται ο τρόπος της διάθεσης του ελεύθερου χρόνου, οι προτιμήσεις, οι επιδράσεις του ξένου και του ελληνικού τρόπου ζωής στις καθημερινές συνήθειες, στην ψυχαγωγία (μουσική, θέατρο, κινηματογράφος, τηλεόραση, βιβλίο κ.λπ.) και στην κατανάλωση αγαθών. Εξετάζεται ακόμη η συμμετοχή σε διάφορες κοινωνικές ομάδες και κοινωνικούς φορείς. Ερευνώνται οι επιδράσεις που προκαλούν η κοινωνική κινητικότητα, η αστική ζωή, η αστυφιλία, οι σχέσεις με τους άλλους, η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, ο τουρισμός, καθώς και τα αίτια που τις προκαλούν. Επίσης διερευνάται το ενδιαφέρον για τους χορούς, η θέληση για μάθηση νέων χορών, η συνέχιση των χορών στους νεότερους

και κατά πόσο συνηθίζουν τα παιδιά στον ελληνικό τρόπο ζωής. Ένας άλλος τομέας διερεύνησης είναι ο βαθμός της συμβολής και ο ρόλος που παίζει σήμερα στους χορούς το κοινωνικό (οικογενειακό και φιλικό) περιβάλλον, η εκπαίδευση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η Πολιτεία και ο ιδιωτικός φορέας.

Μερικές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου επιχειρούν να αποτυπώσουν το βαθμό ικανοποίησης σε σχέση με τους χορούς για την έγκυρη μέτρηση των στάσεων. Οι διάφορες αποτιμητικές κλίμακες επιθέτων, που δηλώνουν αξιολόγηση και χρησιμοποιήθηκαν στο ερωτηματολόγιο, στηρίχτηκαν στη μέθοδο των *Semantic differential* (των Osgood, Suci, Tannenbaum) και σε μεθοδολογικά στοιχεία από το τεστ *Edwards Personal Preference Schedule* (EPPS)¹³. Οι κλίμακες αυτές με το αποτιμητικό τους περιεχόμενο και με το συνολικό τους βαθμό ικανοποίησης, που περιγράφουν στις απαντήσεις τους, υποκρύπτουν μια μονοδιάστατη μέτρηση της στάσης απέναντι στην κρατική πολιτική. Για το λόγο αυτό σε μερικές περιπτώσεις οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν σχετικοποιημένες και υποκειμενικές λόγω της πολιτικής και κομματικής τοποθέτησης των ερωτωμένων, αν και από πριν διευκρινιζόταν ότι αυτό δεν ήταν το επιδιωκόμενο.

2.1.6.3. Διαδικασία συλλογής στοιχείων - Δειγματοληψία

Ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας για τη συλλογή των στοιχείων ήταν σχεδόν ένας μήνας από 20 Μαΐου 1991 μέχρι και 20 Ιουνίου 1991 με εξαίρεση τις ενδιάμεσες ημέρες του Σαββάτου και της Κυριακής (πίνακες 15 και 6, παράρτ. Ι). Ο περιορισμός της έρευνας στις 5 εργάσιμες ημέρες (Δευτέρα- Παρασκευή) έγινε για να αποδοθεί πλήρως η πιστότητα της καθημερινής σύνθεσης και του καθημερινού τρόπου ζωής των κατοίκων της κάθε κοινότητας και να αποφευχθούν τυχόν προβλήματα στη διεξαγωγή της έρευνας από την παρουσία συγγενικών προσώπων που ζουν σε άλλες περιοχές (ιδιαίτερα στο Βόλο και στη Λάρισα) και επισκέπτονται συχνά τον τόπο τους κατά τις αργίες του Σαββάτου και της Κυριακής.

Η δειγματοληψία ήταν σταθμισμένη με βάση την πραγματική σύνθεση του πληθυσμού, ως προς την περιοχή, το φύλο και τις δύο κατηγορίες ηλικιών των ερωτωμένων και τυχαία, ως προς την επιλογή των δειγματοληπτικών μονάδων (ατόμων) μέσα σε κάθε επιλεγμένη περιοχή των αγροτικών κοινοτήτων του Νομού Μαγνησίας. Η επιλογή και ο προσδιορισμός του δείγματος, όπως προαναφέρεται, έγινε με προσέγγιση των ερωτωμένων με το σύστημα πόρτα - πόρτα (*door to door*) ανά κάθε 10-15 νοικοκυριά, αναλογικά, σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία κάθε κοινότητας, για να εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή αναλογικότητα και αντιπροσωπευτικότητα στο δείγμα.

Για την πλήρη προσέγγιση σε όλους τους κατοίκους και την πρόσβαση σε όλους τους οικισμούς των κοινοτήτων που επιλέχθηκαν για την έρευνα, χρησιμοποιήθηκαν σχεδόν όλα τα μέσα μαζικής μεταφοράς των οδικών, σιδηροδρομικών και θαλάσσιων συγκοινωνιών (αστικά - υπεραστικά λεωφορεία, Ι.Χ. και Δ. Χ. αυτοκίνητα, τραίνα, επιβατηγά - οχηματαγωγά πλοία κ.λπ.). Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα, για την πρόσβαση σε απρόσιτους οικισμούς ορισμένων κοινοτήτων, χρειάστηκε η πεζοπορία (σχεδόν δύο ωρών) με διάφορες περιπλανήσεις λόγω έλλειψης παντελούς συγκοινωνιακής επικοινωνίας (ιδίως στον οικισμό Δύο Ρέματα της κοινότητας Αγίου Γεωργίου Νηλείας). Επίσης στην κακή κατάσταση και παλαιότητα των συγκοινωνιακών μέσων οφείλεται το χαρακτηριστικό περιστατικό που συνέβη στον οικισμό της Αγίας Τριάδας της ίδιας κοινότητας, όπου για την αναστροφή του λεωφορείου του ΚΤΕΛ χρειάστηκε η ωθητική δύναμη των επιβατών λόγω χρόνιας βλάβης (σύμφωνα με την ομολογία του οδηγού).

2.1.6.4. Ανταπόκριση των κατοίκων

Οι περισσότεροι από τους κατοίκους του δείγματος είχαν θετική ανταπόκριση και κατά την αρχική προσέγγιση έδειξαν θετικές αντιδράσεις με ευχάριστη αποδοχή και διάθεση. Το ποσοστό των κατοίκων που δέχθηκαν τις συνεντεύξεις σε σύγκριση με το ποσοστό αυτών που αρνήθηκαν μπορεί να θεωρηθεί πολύ ικανοποιητικό, αν ληφθεί υπόψη ότι στις περισσότερες επιτόπιες έρευνες τα ποσοστά αρνήσεων είναι πολύ υψηλότερα¹⁴. Στους 350 ερωτηθέντες απάντησαν οι 300, δηλ. ποσοστό 85,7% και αρνήθηκαν οι 50, δηλ. 14,3% (πίνακες 11 και 12. παράρτ. Ι). Σε ορισμένες περιπτώσεις στην αρχή της συνέντευξης συνήθως υπήρχε μεγάλη διστακτικότητα από όλες τις κατηγορίες με την επίκληση, ότι δεν γνωρίζουν χορούς, αλλά στη συνέχεια αποκάλυπταν τις σχετικές τους γνώσεις. Σε μερικά ηλικιωμένα άτομα η πρώτη αντίδραση είχε σχέση με τη σημερινή φυσική τους κατάσταση (γηρατιά) που δεν επιτρέπει χορευτική δραστηριότητα, ενώ για μερικές ηλικιωμένες γυναίκες εθεωρείτο ντροπή να χορεύουν σήμερα λόγω της μεγάλης ηλικίας που είχαν. Σε αρκετές περιπτώσεις μεγάλη επιφυλακτικότητα και συστολή προκαλούσε το ενδεχόμενο διεξαγωγής της έρευνας από εκπρόσωπο κάποιας κρατικής υπηρεσίας, ενώ μετά τις εξηγήσεις, ότι πρόκειται για ακαδημαϊκή έρευνα στα πλαίσια της διατριβής, εκφράζονταν κάποια σχετική ικανοποίηση ή και ευχαρίστηση.

Κατά την προσέγγιση σε αρκετούς ηλικιωμένους κυρίως υπήρξε μεγάλη δυσπιστία μαζί με τις πολλές τους επιφυλάξεις, αλλά στη συνέχεια επικρατούσε μεγαλύτερη οικειότητα και διάθεση για περισσότερη συζήτηση. Ως προς τη διάρκεια της συνέντευξης γινόνταν προσπάθεια να μην ξεπεράσει αυτή τα όρια της υπομονής του διαθέσιμου χρόνου και της προθυμίας των ερωτωμένων. Στους νέους συνήθως ήταν 10' - 15' λεπτά της ώρας, ενώ στους ηλικιωμένους έφθανε στη μισή ώρα και περισσότερο λόγω της έντονης

αφηγηματικής τους διάθεσης. Η μεγαλύτερη δυσπιστία των ηλικιωμένων εκδηλώθηκε με την άρνηση των 35 ερωτωμένων (δηλ. 70%) από τους 50, που δεν δέχθηκαν να απαντήσουν στις συνεντεύξεις, ενώ αντίστοιχα οι νέοι ήταν 15 (δηλ. 30%) (πίνακες 11,12 και 13, παράρτ. Ι). Από αυτούς οι 23 (δηλ. 46%) ήταν γυναίκες ηλικιωμένες, οι 12 (δηλ. 24%) ήταν ηλικιωμένοι άνδρες, οι 7 (δηλ. 14%) ήταν νέες γυναίκες και οι 8 (δηλ. 16%) ήταν νέοι άνδρες(πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Κάτοικοι που αρνήθηκαν τις συνεντεύξεις και ποσοστά %
κατά ηλικία και φύλο

Ομάδες ηλικιών	Άνδρες	Ποσοστό	Γυναίκες	Ποσοστό	Σύνολο	Ποσοστό
3-25	8	16	7	14	15	30
3 και άνω	12	24	23	46	35	70
ΥΝΟΛΟ	20	40	30	60	50	100

Η δυσπιστία και η συστολή των κατοίκων αυτών οφείλεται σε διάφορες αιτίες και γι' αυτό πολλές από τις αρνήσεις ήταν άμεσες, χωρίς να γίνονται αποδεκτές οποιεσδήποτε εξηγήσεις. Οι εμπειρίες από διάφορους περιφερόμενους επιτηδευματίες ("ντήλες") βιβλίων και διάφορων άλλων ειδών (ασφαλιστές κ.λπ.) και σε μερικές περιπτώσεις οι κλοπές από τσιγγάνους και Αλβανούς (Ριζόμυλος) δημιούργησαν σύγχυση και επηρέασαν αρνητικά τους κατοίκους αυτούς στις διαπροσωπικές σχέσεις τους. Μερικοί έδειξαν πλήρη αδιαφορία, επειδή δεν γνώριζαν χορούς, όπως δήλωσαν, ενώ υπήρξαν και έμμεσες αρνήσεις από ορισμένες ηλικιωμένες γυναίκες που επικαλέστηκαν την απουσία του συζύγου από το σπίτι ή λόγους πένθους ή ασθένειας ή ακόμα την άγνοια χορών, επειδή είναι γυναίκες. Επίσης υπήρξαν διάφοροι λόγοι άρνησης, όπως η παρακολούθηση τηλεοπτικού "σήριαλ" από ένα ηλικιωμένο (οικισμός Κ. Γατζέας της κοινότητας Αγ. Γεωργίου Νηλείας), ενώ

ορισμένοι από τους λόγους, για τους οποίους αρνήθηκαν οι νέοι, ήταν η συστολή (Σέσκλο), η επίσκεψη σε καφενείο (Γλαφυρές), η μετάβαση για θαλάσσιο μπάνιο (Κ. Γατζέα) κ.λπ. Έναν άλλο βασικό λόγο που επικλήθηκαν οι αρνούμενοι να απαντήσουν όλων των κατηγοριών (ηλικιών και φύλου) αποτέλεσαν οι αγροτικές ασχολίες.

Δεν έλειψαν ακόμα και περιπτώσεις βίαιης απαγόρευσης σε νέους μαθητές από τους γονείς τους, που διέκοψαν τη συνέντευξη στη μέση, επειδή υποψιάζονταν τυχόν πολιτική ή ιδεολογική επιρροή ή για να μην ξεγελασθούν ή παρασυρθούν ενδεχομένως σε οτιδήποτε (Σέσκλο, Κ. Λεχώνια, Γλαφυρές). Εκρηκτική διακοπή της συνέντευξης σημειώθηκε επίσης και από ένα ηλικιωμένο (Σέσκλο) στο σημείο του ερωτηματολογίου που αναφέρεται στο οικογενειακό εισόδημα. Πρέπει να αναφερθεί ότι τα ερωτηματολόγια αυτά, στα οποία έγινε διακοπή της συνέντευξης, δεν λήφθηκαν υπόψη κατά την επεξεργασία των στοιχείων μαζί με τα υπόλοιπα.

Εντύπωση δημιούργησε η ιδιαίτερη προθυμία μερικών νέων κάτω των 15 ετών να δώσουν συνέντευξη, οι οποίοι και επικαλούνταν αρχικά ψευδή ηλικία, αλλά στη συνέχεια της συνέντευξης αποκαλύπτονταν, προς απογοήτευσή τους. Αξίζει να αναφερθεί η διάθεση φιλοξενίας πολλών κατοίκων από όλες τις κοινότητες όπου έγινε η έρευνα, χωρίς όμως να λείπουν και αντιθετες έως και εχθρικές διαθέσεις, από πολύ λίγους εν τούτοις. Πολλοί από τους ερωτώμενους ζήτησαν τη μη δημοσιοποίηση του ονόματός τους για διάφορους λόγους και γ' αυτό η σχετική κατάσταση με τα ονόματα και τα άλλα προσωπικά στοιχεία δεν περιλαμβάνεται στα δημοσιευμένα στοιχεία της μελέτης.

2.1.6.5. Προβλήματα προσέγγισης του δείγματος κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

Κατά την προσέγγιση του δείγματος παρουσιάστηκαν πολλά και διάφορα προβλήματα, δυσκολίες και περιορισμοί στη διερεύνηση λόγω της πολυμορφίας των κοινοτήτων και των κατοίκων. Οι μετακινήσεις με τα μέσα μαζικής συγκοινωνίας για την πρόσβαση σε όλους τους οικισμούς των κοινοτήτων που επιλέχθηκαν για την έρευνα αποτέλεσαν ένα βασικό πρόβλημα σε σχέση με την απώλεια χρόνου, δεδομένου ότι τα δρομολόγια των αστικών και υπεραστικών λεωφορείων, αν και ήταν τακτικά, δεν εξυπηρετούσαν χρονικά τις απαιτούμενες ανάγκες. Για το λόγο αυτό μερικές φορές έγινε διανυκτέρευση στις ερευνώμενες κοινότητες, ενώ στις υπόλοιπες ημέρες έδρα διαμονής ήταν ο Βόλος. Σοβαρό πρόβλημα αποτέλεσε η μεγάλη διασπορά των οικισμών, αλλά και των οικιών σε μεγάλες εκτάσεις και με μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους, ώστε για την προσέγγισή τους να απαιτείται χρονοβόρα και επίπονη πεζοπορία (Αγ. Γεώργιος Νηλείας, Κάτω Λεχώνια). Σε αρκετές κοινότητες και ειδικά σε ορισμένους ορεινούς οικισμούς πολλά σπίτια ήταν ακατοίκητα και αυτό δημιουργούσε πρόβλημα ως προς τον ακριβή καθορισμό του δείγματος (Αγιος Γεώργιος Νηλείας, Γλώσσα, Αμαλιάπολη κ.α.). Πολλά από αυτά τα σπίτια κατοικούνται μόνο κατά τη θερινή περίοδο, ενώ άλλα δεν κατοικούνται καθόλου.

Χαρακτηριστική είναι η μαζική μετακίνηση του πληθυσμού της κοινότητας Αγίου Γεωργίου Νηλείας, της οποίας οι περισσότεροι κάτοικοι κάθε έξι μήνες μετακινούνται σε πεδινούς ή ημιορεινούς και παραθαλάσσιους οικισμούς (Ανω και Κάτω Γατζέα, Αγ. Τριάδα, Δύο Ρέματα κ.λπ). Σημαντικά προβλήματα παρουσιάστηκαν επίσης από τους χρονικούς περιορισμούς των δυνατοτήτων προσέγγισης του δείγματος τόσο των ηλικιωμένων όσο και των νέων ανδρών και γυναικών. Στους ηλικιωμένους υπήρχε το κώλυμα της μεσημβρινής ανάπαυσης που περιόριζε την έρευνα στις πρωινές και απογευματινές ώρες. Για τους νέους το πρόβλημα της προσέγγισης ήταν πολύ μεγαλύτερο λόγω της απουσίας τους στις αγροτικές ή άλλες εργασίες ή στο σχολείο, για τους μαθητές, κατά τις πρωινές ώρες και στα φροντιστήρια κατά τις απογευματινές ή ακόμα στις καθιερωμένες απογευματινές ή βραδινές εξόδους αναψυχής για τους υπόλοιπους.

Πολλά προβλήματα παρουσιάστηκαν επίσης και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Από τους περισσότερους ερωτώμενους στην αρχή υπήρχε μια εμφανής επιφυλακτικότητα, όπως προαναφέρεται, που υποχωρούσε με την πρόοδο της συνέντευξης και έδινε τη θέση της στην οικειότητα και τη φιλική διάθεση. Σε μερικές περιπτώσεις η επιφυλακτικότητα προκαλούσε ανακριβείς ή αναληθείς απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, αν και η δομή του ήταν τυποποιημένη και προκατασκευασμένη με τρόπο που να επιτρέπει μια εξελικτική πορεία χωρίς ενδοιασμούς. Οι ανακριβείς αυτές εντοπιζόνταν με τις επαληθευτικές ερωτήσεις και διορθώνονταν αμέσως. Ωστόσο ορισμένα ερωτήματα σε μερικές περιπτώσεις δεν απαντήθηκαν, π.χ. ως προς την ακριβή ημερομηνία γέννησης, λόγω της σχετικής αγνοίας που διακρίνει πολλούς από τους υπερήλικες. Επίσης κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου προβληματικές ήταν πολλές απαντήσεις σχετικές με το χορευτικό ρεπερτόριο που γενίκευαν τους χορούς σε κατηγορίες κατά γεωγραφικές περιφέρειες χωρίς εξειδίκευση στην ονομαστική αναφορά τους (Ηπειρώτικα, Θεσσαλικά, Ευρωπαϊκά, Λαϊκά κ.λπ.).

Ένα από τα στοιχεία που προέκυψαν κατά την επιτόπια έρευνα στην κάθε κοινότητα του Νομού Μαγνησίας αποτελεί το γεγονός, ότι σε πολλούς κατοίκους συναντάται το ίδιο ονοματεπώνυμο με κάποιο βαθμό (μεγάλο ή μικρό) συγγένειας μεταξύ τους ή με απλή συνωνυμία. Η αποφυγή της συνωνυμίας ήταν αδύνατη, επειδή κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε αλλοιώσεις ως προς το τυχαίο του δείγματος, δεδομένου ότι όλοι αυτοί οι κάτοικοι ζουν σε ξεχωριστά νοικοκυριά, διάσπαρτοι σε διαφορετικά σημεία της κάθε κοινότητας ή είναι συγκεντρωμένοι σε μια ολόκληρη συνοικία¹⁵.

Με την παρούσα έρευνα έγινε μια προσπάθεια για προσέγγιση και καταγραφή της λειτουργίας των παραδοσιακών χορών και των επιδράσεων που δέχθηκαν στις αγροτικές κοινότητες του Νομού Μαγνησίας, αλλά πολλές πλευρές του θέματος και της περιοχής εξακολουθούν να παραμένουν ανεξερευνήτες, επειδή οι παραδοσιακοί χοροί και ο παραδοσιακός πολιτισμός γενικά αποτελούν ένα πολυσύνθετο κοινωνικό φαινόμενο. Μια από τις βασικές διαπιστώσεις της έρευνας είναι, ότι απαιτείται πληρέστερη και μεγαλύτερη

σε βάθος έρευνα της περιοχής για τον παραδοσιακό πλούτο που διαθέτει. Άλλωστε είναι ευκολότερο να γίνει σε κάθε μια κοινότητα ξεχωριστά παρά σε ομάδα κοινοτήτων ή σε ολόκληρο τον Νομό Μαγνησίας για την ακριβή καταγραφή και ανάλυση του θέματος.

2.2. Αποτελέσματα της έρευνας

2.2.1. Ανάλυση στοιχείων της έρευνας

Κατά την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας ακολουθούνται δύο βασικές μέθοδοι ανάλυσης :

- η στατιστική, για μια ποσοτική μέτρηση του δείγματος, και η μέθοδος ανάλυσης περιεχομένου του υλικού για μια ποιοτική ανάλυση των στοιχείων στις βασικές τους διαστάσεις. Οι ποσοτικές μετρήσεις της πρώτης μεθόδου γίνονται σύμφωνα με τη δεδομένη κλίμακα του ερωτηματολογίου και τις τιμές που διαμορφώνονται από τις απαντήσεις και τις ανάλογες διακυμάνσεις που παρατηρούνται. Βέβαια η μεθοδολογία αυτή με τους επιμέρους καταμερισμούς του δείγματος ενέχει εγγενείς περιορισμούς αξιοπιστίας, διατηρεί όμως τα όρια εμπιστοσύνης και εξασφαλίζει τη σημαντικότητα των συγκεκριμένων συγκρίσεων που γίνονται και των διαφορών τους. Για την εφαρμογή των πιο πάνω μεθόδων χρησιμοποιούνται, ως ανεξάρτητες και σταθερές μεταβλητές, οι δύο ομάδες ηλικιών και το φύλο και ως εξαρτώμενες μεταβλητές η γεωγραφική περιοχή, το επάγγελμα, η μόρφωση, το εισόδημα και η κοινωνική κατάσταση.

Η ανάλυση των στοιχείων της έρευνας γίνεται σε δύο επίπεδα, που εξετάζουν τα χαρακτηριστικά των ομάδων και μπορούν να επιτρέπουν την αναγωγή των συμπερασμάτων στο ευρύτερο σύνολο του νομού, καθώς και σε ευρύτερα πληθυσμιακά μεγέθη της χώρας με παρόμοια χαρακτηριστικά. Αρχικά γίνεται μια συνολική εξέταση του δείγματος και παρουσιάζονται συγκεντρωτικά και ενοποιημένες οι ποσοστιαίες τιμές των αποτελεσμάτων της έρευνας, με μια απλή καταμέτρηση των απαντήσεων που δόθηκαν, για να γίνει μια προσέγγιση κάποιων πιο γενικών συμπερασμάτων. Στη συνέχεια δίνονται πιο αναλυτικά οι ποσοστιαίες τιμές των στοιχείων ανά κατηγορίες ομάδων και υποομάδων αναφορικά προς τις μεταβλητές, για να γίνουν ξεχωριστά οι μεταξύ τους συγκρίσεις των αποτελεσμάτων κατά κατηγορίες ηλικιών και φύλου και να αναλυθούν οι διαφορές τους. Οι χωριστές μετρήσεις επιτρέπουν να γίνουν διάφοροι ενδοσυσχετισμοί και συνδυασμοί με άλλες μεταβλητές και με στοιχεία ομαδικής απόδοσης.

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας αρχίζει με τα βιογραφικά (προσωπικά και οικογενειακά) και τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτηματολογίου. Ακολουθούν τα γνωσιολογικά και λειτουργικά στοιχεία, που έχουν σχέση με την αξιολόγηση και αξιοποίηση των χορευτικών γνώσεων, με τις επιδράσεις που δέχονται καθώς και τις υπόλοιπες παραμέτρους. Πολλές από τις συγκρίσεις, που έγιναν στις δημογραφικές αναλύσεις, βασίστηκαν στα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος.

Για τη διευκόλυνση της επεξεργασίας και της δημοσίευσης των αποτελεσμάτων και των αναγκαίων υπολογισμών των δεδομένων στοιχείων έγινε τυποποίηση των σταθερών μεταβλητών του δείγματος. Οι βασικοί τύποι (forms) που χρησιμοποιήθηκαν αντιστοιχούν στους νέους άνδρες και στις νέες γυναίκες των 15-25 ετών, καθώς και στους ηλικιωμένους άνδρες και στις ηλικιωμένες γυναίκες των 55 ετών και άνω. Για την ακριβέστερη και πιο περιεκτική μέτρηση των αποτελεσμάτων κατά την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ηλεκτρονικός υπολογιστής.

2.2.2. Βασικά πληροφοριακά δημογραφικά χαρακτηριστικά - Κατανομές δείγματος κατά φύλο και ηλικία

Το μέγεθος του δείγματος των 300 κατοίκων από τις δέκα αγροτικές κοινότητες του Νομού Μαγνησίας αποτελεί, όπως προαναφέρεται, το 0.16% του συνολικού πληθυσμού του νομού (182.222) και το 2,7% του μετρούμενου πληθυσμού (11.087) (πίνακας 6. παράρτ.Ι).

Η διαστρωμάτωση του δείγματος κατά φύλο και ηλικία περιλαμβάνει 155 γυναίκες, δηλ. 52%, και 145 άνδρες, δηλ. 48%, (πίνακες 2.3.), ενώ στον πληθυσμό του Ν. Μαγνησίας και της Ελλάδος τα αντίστοιχα ποσοστά είναι σχεδόν 51% στις γυναίκες και περίπου 49% στους άνδρες (πίνακας 7, παράρτ.Ι)¹⁶. Από τις 155 γυναίκες οι 73 (47%) είναι νέες 15-25 ετών και οι 82 (53%) είναι ηλικιωμένες, ενώ από τους 145 άνδρες οι νέοι είναι 77 (53%) και οι ηλικιωμένοι 68 (47%) (πίνακας 2).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 2.
Κατανομή του δείγματος
κατά φύλο και ηλικία

Φύλο	Ομ. ηλικ.	Ποσοστό %	Ομ. ηλικ.	Ποσοστό %	Σύνολο
	15-25		55 και άνω		
Άνδρες	77	53	68	47	145
Γυναίκες	73	47	82	53	155
	-				
Όλο	150	50	150	50	300

Συνολικά το δείγμα περιλαμβάνει 150 (δηλ. 50%) νέους κατοίκους ηλικίας 15-25 ετών και 150 (δηλ. 50%) ηλικιωμένους 55 ετών και άνω (πίνακες 2 και 3,) Στην κατηγορία των κατοίκων ηλικίας 15-25 ετών οι 77 (51%) είναι άνδρες και οι 73 (49%) είναι γυναίκες και από τους ηλικιωμένους 55 ετών και άνω οι 68 (45%) είναι άνδρες και οι 82 (55%) είναι γυναίκες (πίνακας 3). Η ποσοστιαία κατανομή του δείγματος σχετίζεται με την ποσοστιαία κατανομή κατά ομάδες ηλικιών και φύλο του υπολογιζόμενου πληθυσμού της χώρας κατά το 1987, σύμφωνα με τον οποίο οι νέοι άνδρες είναι 51,6% και οι νέες γυναίκες είναι 48,4%, ενώ οι ηλικιωμένοι άνδρες είναι 45,6% και οι ηλικιωμένες γυναίκες 54,4% (πίνακες 7,8,9, και 10 παράρτ.Ι)¹⁷.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Κατανομή του δείγματος κατά ομάδες
ηλικιών και φύλο
(Ερωτήσεις 37,38,39)

Κατηγορία	Άνδρες	Ποσοστό %	Γυναίκες	Ποσοστό %	Σύνολο
15-25 ετών	77	51	73	49	150
55 ετών και άνω	68	45	82	55	150
Σύνολο	145	48	155	52	300

3.2.3. Κατανομή του δείγματος κατά γεωγραφική και τουριστική περιοχή.

Από τη γεωγραφική κατανομή των κατοίκων του δείγματος προκύπτει ότι οι 101, δηλ. ποσοστό 33,67%, είναι μόνιμοι κάτοικοι των ορεινών περιοχών του Νομού (κοινότητα Αγίου Γεωργίου Νηλείας 34, Γλώσσης 37, Μηλεών 30). Οι 55 ερωτώμενοι, δηλ. 18,33%, είναι κάτοικοι ημιορεινών περιοχών (κοινότητες Γλαφυρών 11, Μηλίνης 23 και Σέσκλου 21) και οι 144, δηλ. 48% είναι κάτοικοι πεδινών περιοχών (κοινότητες Αμαλιαπόλεως 13, Κάτω Μεχωνίων 36, Ριζομύλου 43 και Στεφανοβικείου 52) (πίνακας 4 και πίνακες 16,17,18 και 19,4,5, παράρτ.Ι)¹⁸.

Από τους νέους κατοίκους του δείγματος 36 άνδρες και 36 γυναίκες κατοικούν σε πεδινές περιοχές, 14 άνδρες και 13 γυναίκες σε ημιορεινές και 27 άνδρες και 24 γυναίκες σε ορεινές. Από τους ηλικιωμένους 32 άνδρες και 40 γυναίκες κατοικούν σε πεδινές περιοχές, 14 άνδρες και 14 γυναίκες σε ημιορεινές και 22 άνδρες και 28 γυναίκες σε ορεινές(πίνακας 4 και πίνακας 18, παράρτ.Ι)

Συνολικά οι 72 νέοι των 15-25 ετών (24%) κατοικούν σε πεδινές περιοχές, οι 27 (9%) κατοικούν σε ημιορεινές περιοχές και 51 (17%) κατοικούν σε ορεινές, ενώ αντίστοιχα 72 ηλικιωμένοι των 55 ετών και άνω (24%) κατοικούν σε πεδινές περιοχές, 28 (9%) σε ημιορεινές και 50 (17%) σε ορεινές περιοχές (πίνακας 4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.

Συγκεντρωτική κατανομή του δείγματος κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και ποσοστά κατανομής % σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές (Ερώτηση 43).

Ομάδα	Νέοι 15-25				Ηλικιωμένοι 55 και άνω				Γενικό Σύνολο	Συνολικό Ποσοστό %
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ποσοστό %	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ποσοστό %		
Πεδινή	36	36	72	24	32	40	72	24	144	48
Ημιορεινή	14	13	27	9	14	14	28	9	55	18.33
Ορεινή	27	24	51	17	22	28	50	17	101	33.67
ΛΟ	77	73	150	50	68	82	150	50	300	100

Σύμφωνα με μίαν άλλη κοινωνικοοικονομική εξέταση του δείγματος προκύπτει, ότι οι 137 (46%) κάτοικοι ζουν σε πολύ τουριστικές περιοχές (Γλώσσα 37, Αγ. Γεώργιος Νη- λείας 34, Μηλιές 30, Μηλίνα 23 και Αμαλιάπολη 13). οι 57 (19%) είναι κάτοικοι περιοχών λίγο τουριστικών (Σέσκλο 21 και Κάτω Λεχώνια 36) και οι 106 (35%) είναι κάτοικοι μη τουριστικών περιοχών (Γλαφυρές, 11, Ριζόμυλος 43 και Στεφανοβίκειο 52)(πίνακας 5)¹⁹.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.

Συγκεντρωτική κατανομή του δείγματος κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και ποσοστά κατανομής % σε πολύ, λίγο και μη τουριστικές κοινότητες.

Ηλικιακές ομάδες	Νέοι 15-25				Ηλικιωμένοι 55 και άνω				Γενικό Σύνολο	Συνολικό Ποσοστό %
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ποσοστό %	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ποσοστό %		
Πολύ	36	34	70	23.3	31	36	67	22.3	137	46
Λίγο	14	14	28	9.3	13	16	29	9.7	57	19
Μη	27	25	52	17.4	24	30	54	18	106	35
Σύνολο	77	73	150	50	68	82	150	50	300	100

Συνολικά 70 (23,3%) νέοι κατοικούν σε πολύ τουριστικές περιοχές, 28(9.3%) σε λίγο τουριστικές και 52(17.4%) σε μη τουριστικές περιοχές, ενώ 67 (22,3%) ηλικιωμένοι κατοικούν σε πολύ τουριστικές κοινότητες, 29 (9,7%) σε λίγο τουριστικές και 54 (18%) σε μη τουριστικές (πίνακας 5).

Πιο αναλυτικά 36 νέοι άνδρες κατοικούν σε πολύ τουριστικές κοινότητες, 14 σε λίγο τουριστικές και 27 σε μη τουριστικές κοινότητες και αντίστοιχα 34 νέες γυναίκες κατοικούν σε πολύ τουριστικές, 14 σε λίγο τουριστικές και 25 σε μη τουριστικές. Επίσης 31 ηλικιωμένοι άνδρες κατοικούν σε πολύ τουριστικές κοινότητες, 13 σε λίγο τουριστικές και 24 σε μη τουριστικές και αντίστοιχα 36 γυναίκες κατοικούν σε πολύ τουριστικές, 16 σε λίγο τουριστικές και 30 σε μη τουριστικές κοινότητες (πίνακας 5 και πίνακες 19,20,21,22 και 23, παράρτ. Ι).

2.2.4.Πληροφοριακά στοιχεία του δείγματος

Πολλά είναι τα στοιχεία που καθορίζουν τη λειτουργία των χωρών και εξηγούν ως ένα μεγάλο ή μικρό βαθμό τις χορευτικές δραστηριότητες ή την απουσία τους από τη ζωή των κοινωνικών ατόμων. Ειδικότερα τα προσωπικά και οικογενειακά πληροφοριακά στοιχεία του δείγματος μπορούν να βοηθήσουν στη διερεύνηση και στον εντοπισμό των επιδράσεων που έχουν δεχτεί οι ερωτώμενοι και να αποτελέσουν τη βάση για τη θεμελίωση των υποθέσεων της έρευνας. Οι βασικές κοινωνικές δομές και οι μορφές κοινωνικής οργάνωσης, καθώς και το οικογενειακό υπόβαθρο των κατοίκων που έχει σχέση με τον πατέρα, τη μητέρα, τη σύζυγο και το ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον, συντελούν στην ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων κυρίως στις αγροτικές κοινωνίες. Επίσης ο τοπικός προσδιορισμός (τόπος καταγωγής, κατοικίας κ.λπ.), το επίπεδο εκπαίδευσης, η επαγγελματική απασχόληση και το οικογενειακό εισόδημα αποτελούν τα στοιχεία εκείνα που σχετίζονται και υποβοηθούν έμμεσα ή άμεσα στην εκμάθηση ή την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων, όπως προαναφέρεται και φαίνεται και στα αποτελέσματα της έρευνας.

2.2.4.1. Προσωπικά και οικογενειακά στοιχεία

Η οικογενειακή κατάσταση των ερωτωμένων παρουσιάζει το ποσοστό 55,3% για παντρεμένους ή χήρους και το ποσοστό 44,7% για ανύπαντρους (πίνακας 6). Στην κατηγορία των παντρεμένων συμπεριλαμβάνονται και όσοι ερωτώμενοι βρίσκονται σε χηρεία, προκειμένου να διερευνηθούν οι τυχόν χορευτικές επιδράσεις που δέχθηκαν στο παρελθόν από τους ή τις συζύγους που δεν υπάρχουν πια.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 6.
Κοινωνική - Οικογενειακή κατάσταση
του δείγματος σε ποσοστό %
(Ερώτηση 40)

Ηλικιακή κατάσταση	Σύνολο Δείγματος	Ποσοστό %	Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
			Άνδρες	Γυναίκες	% Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	% Σύνολο
Παντρεμένοι	166	55.3	2.6	27.4	15	97.1	96.2	96,6
Ανύπαντροι	134	44.7	97.4	72.6	85	2.9	3.8	3.4
Άλλο	—	—	—	—	—	—	—	—

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ηλικιωμένων ανδρών και γυναικών(96,6%) είναι παντρεμένοι (97,1% οι άνδρες και 96,2% οι γυναίκες), ενώ οι νέοι παντρεμένοι (15 %)είναι πολύ λιγότεροι (2,6% άνδρες και 27,4% οι γυναίκες).

Στην κατηγορία των ανύπαντρων υπερτερούν οι νέοι (85 % έναντι 3.4% των ηλικιωμένων) και κυρίως οι νέοι άνδρες (97,4%) λόγω του νεαρού της ηλικίας τους (15-25). Επίσης πολλοί από αυτούς είναι μαθητές ή δεν έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά ακόμη και δεν έχουν την εξασφάλιση επαρκούς εισοδήματος, πράγμα που θεωρείται απαραίτητο για το γάμο του κάθε νέου. Αντίθετα στις νέες γυναίκες του δείγματος η γαμηλιότητα είναι υψηλότερη από εκείνη των νέων ανδρών λόγω των σχετικών αντιλήψεων για τις γυναίκες (πρέπει να παντρεύονται σε μικρή ηλικία). Οι αντιλήψεις αυτές κυριαρχούν στους κατοίκους της περιοχής της Μαγνησίας, αλλά και των άλλων εν γένει περιοχών

της Ελλάδος. Η πλέον χαρακτηριστική σχετικά αντίληψη είναι αυτή που αφορά τις περισσότερες νέες γυναίκες, όσες τελειώνουν τις γυμνασιακές ή τις λυκειακές τους σπουδές και, εφόσον δεν έχουν επιτύχει την εισαγωγή τους σε κάποια Ανώτερη ή Ανώτατη Σχολή, παραμένουν στον τόπο κατοικίας των γονέων με άμεση επιδίωξη το γάμο.

Με τα μικρά ποσοστά της γαμηλιότητας των νέων του δείγματος εκφράζεται η γενικότερη κάμψη που παρουσιάζεται κατά την τελευταία δεκαετία στους κατοίκους του Νομού Μαγνησίας και ειδικότερα των αγροτικών περιοχών έναντι των υπόλοιπων περιοχών της χώρας (πίνακες 24 και 25, παράρτ. Ι). Ωστόσο ο θεσμός της οικογένειας εξακολουθεί να παραμένει και στις αγροτικές οικογένειες ως θεσμός κοινωνικής οργάνωσης και να θεωρείται ακόμη ως μία σύγχρονη αξία. Οι συναισθηματικές οικογενειακές λειτουργίες διατηρούν τις συχνές επικοινωνίες στις περισσότερες οικογένειες, που είναι αυτονομημένες, αλλά και οι ευρύτεροι συγγενικοί δεσμοί διατηρούνται ακόμα, παρά την προοδευτική χαλάρωση που εμφανίζουν κατά βαθμίδα²⁰. Η πυρηνική οικογένεια συναντάται συχνά στους κατοίκους του δείγματος κυρίως μεταξύ της πρώτης και δεύτερης γενεάς, ενώ πιο σπάνια υπάρχουν και πιο εκτεταμένες οικογένειες με τη συμβίωση τριών γενεών.

2.2.4.1.1. Τοπικός προσδιορισμός του δείγματος και του οικογενειακού του περιβάλλοντος.

Η προέλευση των κατοίκων του δείγματος και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος ως προς τον τόπο γέννησης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, φαίνεται ότι είναι ομοιόμορφη (πίνακες 7,8). Η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος γεννήθηκε στην περιοχή της μόνιμης κατοικίας του στο Ν. Μαγνησίας (81,7%) και στην ευρύτερη περιφέρεια της Θεσσαλίας (12,2%), αλλά υπάρχουν και μερικοί που γεννήθηκαν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (2,8%) ή του εξωτερικού (3,3%). Ελάχιστη απόκλιση, ως προς τον τόπο γέννησης, σημειώνουν οι γονείς των ερωτωμένων, δεδομένου ότι οι περισσότεροι γεννήθηκαν στην περιοχή του Νομού Μαγνησίας (80,9% οι πατέρες και 80,3% οι μητέρες). Στους παντρεμένους του δείγματος οι σύζυγοι και οι γονείς τους παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ως προς τον τόπο γέννησής τους στην περιοχή του Ν. Μαγνησίας (86,5% οι σύζυγοι και 89,6% οι γονείς των συζύγων).

Ο υψηλός βαθμός εντοπιότητας των κατοίκων του δείγματος αλλά και των γονέων τους φαίνεται και στους αντικειμενικούς δείκτες του τόπου προηγούμενης κατοικίας των ερωτωμένων και του τόπου κατοικίας των γονέων τους, δεδομένου ότι οι περισσότεροι από αυτούς δήλωσαν την περιοχή του Ν. Μαγνησίας (οι πρώτοι κατά 88,7% και οι δεύτεροι κατά 91%). Από τους υπόλοιπους ερωτώμενους μερικοί έζησαν σε άλλες περιοχές της Θεσσαλίας (5,5%) ή της Ελλάδας (3,2%) και του εξωτερικού (2,6%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.

Περιοχή γέννησης και προηγούμενης κατοικίας των ερωτωμένων, περιοχή κατοικίας των γονέων και τόπος γέννησης του πατέρα, της μητέρας, της συζύγου και των γονέων της συζύγου.
(Ερωτήσεις 41,49,52).

Περιοχή	Τόπος γέννησης ερωτωμένου	Προηγούμενη κατοικία ερωτωμένου	Τόπος κατοικίας γονέων	Τόπος γέννησης πατέρα	Τόπος γέννησης μητέρας	Τόπος γέννησης συζύγου	Τόπος γέννησης γονέων συζύγου
Αιτωλοακαρνανίας	0.3				0.3		
Αρκτης	0.3	0.3	0.3	0.7	0.3	0.6	0.6
Αττικής	1	1.4	0.7	0.3	0.7	0.6	1.2
Αράμης				0.3			
Δωδεκανήσου			0.3	0.7			
Εύβοιας				1.4			
Ευρυτανίας					0.3		
Ηλείας				0.3			
Ημαθίας				0.4	0.4		
Θεσπρωτίας						0.6	0.6
Θεσσαλονίκης		0.4					
Ιωαννίνων				0.3			
Καρδίτσας	0.4	0.4	0.4	0.7	1	1.8	1.8
Καστοριάς		0.4				1.2	
Κερκύρας	0.3			0.4			
Λαρίσης	8.4	3.4	3.7	4.8	5.5	3	2.5
Λέσβου					0.3		
Μαγνησίας	81.7	88.7	91	80.9	80.3	86.5	89.6
Μεσσηνίας	0.3			0.4	0.4		
Ξάνθης		0.3					
Περίας	0.3	0.4					
Τρικάλων	3.4	1.7	3	3.4	5.5	3.9	2.5
Φθιώτιδος				0.3	0.3	0.6	0.6
Φλωρίνης	0.3			0.4	0.4		
Κύπρου	0.3	0.3	0.3	—	0.3		
Βουλγαρία(Α ν. Ρωμ)	0.3	0.7		2.4	1.7	0.6	0.6
Δυτική Γερμανίας	1.4	1	0.3	—			
Ιταλίας	0.3			0.3	0.3		
Τουρκίας	0.3			1	2	0.6	
(Μ.Ασία, Κων/πολη, Σμύρνη)							
Ρουμανίας				0.3			
Αλβανίας	0.4			0.3			
Αυστραλίας		0.3					
Καναδάς	0.3	0.3					

Από την εξέταση του δείγματος ως προς τη γεωγραφική κατάταξη του τόπου προέλευσής τους προκύπτει, ότι οι πιο πολλοί προέρχονται από πεδινές περιοχές (τόπος γέννησης ερωτωμένων 58,6%, τόπος κατοικίας τους 50%, τόπος κατοικίας γονέων 49,9%, τόπος γέννησης μητέρας 49,6%) με μόνη εξαίρεση τον τόπο προέλευσης του πατέρα (οι περισσότεροι γεννήθηκαν σε ορεινές περιοχές 90,8%).

Η ίδια κατάσταση επικρατεί και στους παντρεμένους ως προς τον τόπο γέννησης των συζύγων και των γονέων τους, πολλοί από τους οποίους προέρχονται από πεδινές περιοχές (με ποσοστά 49,8% και 47,6% αντίστοιχα) (πίνακας 8).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 8.

Γεωγραφική κατάταξη του τόπου προέλευσης των ερωτωμένων
και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος
(Ερωτήσεις 43,51 και 54).

Περιοχή	Τ ό π ο ς						
	γέννησης ερωτωμένου	προηγούμενης κατοικίας	κατοικίας γονέων	γέννησης πατέρα	γέννησης μητέρας	γέννησης συζύγου	γέννησης γονέων συζύγου
Ορεινή	28.7	32.5	32.1	90.8	34.7	33.7	35.1
Ημιορεινή	12.7	17.5	18	4.8	15.7	16.5	17.3
Πεδινή	58.6	50	49.9	4.4	49.6	49.8	47.6

Κατά μία άλλη εξέταση του δείγματος η πλειοψηφία των ερωτωμένων (73%) και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος γεννήθηκαν σε αγροτικές κοινότητες (μέχρι 2000 κατοίκους). Ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτωμένων (24.3%) γεννήθηκε σε πόλη (άνω των 10.000 κατοίκων) και μερικοί από αυτούς γεννήθηκαν σε κωμοπόλεις (2,7)(πίνακας 9).

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός, ότι στις τελευταίες δεκαετίες οι περισσότερες γεννήσεις (ή σχεδόν όλες), κυρίως των νέων κατοίκων της ερευνητικής περιοχής, έγιναν στις κλινικές του Βόλου λόγω της ανάπτυξης του οδικού δικτύου και της αύξησης των Ι.Χ. και Δ.Χ. μεταφορικών μέσων.

Η προηγούμενη κατοικία του δείγματος ήταν ίδια ή ανάλογη με τη μόνιμη κατοικία, αφού το 90,7% των ερωτωμένων έζησαν σε αγροτικές κοινότητες και μόνο ένα μικρό ποσοστό έζησε και σε πόλεις (7,3%) ή κωμοπόλεις (2%) (πίνακας 9). Η πλειοψηφία των γονέων του δείγματος (95,3%) κατοικούν στις αγροτικές κοινότητες, όπου κατοικούν οι ερωτώμενοι, χωρίς σημαντικές αποκλίσεις. Επίσης ο τόπος γέννησης του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι κυρίως οι αγροτικές κοινότητες (τόπος γέννησης της μητέρας (90,8%), των συζύγων (89%) και των γονέων των (95%) με μόνη διαφοροποίηση ως προς τον τόπο γέννησης του πατέρα (36,5%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.

Διοικητική κατάταξη του τόπου προέλευσης των ερωτωμένων
και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.
(Ερωτήσεις 42,50,53).

Περιοχή	Τ ό π ο ς						
	γέννησης ερωτωμένου	προηγούμενης κατοικίας	κατοικίας γονέων	γέννησης πατέρα	γέννησης μητέρας	γέννησης συζύγου	γέννησης γονέων συζύγου
Χωριό (2000 κατ.)	73	90.7	95.3	36.5	90.8	89	95
Κωμόπολη (2000-10000)	2.7	2	1	16	2.4	3.7	15
Πόλη (10000 και άνω)	24.3	7.3	3.7	47.5	6.8	7.3	3.7

2.2.4.1.2. Επίπεδο εκπαίδευσης του δείγματος και του οικογενειακού του περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι δείκτες του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων του δείγματος κυμαίνονται ανάμεσα στις διαβαθμίσεις της Στοιχειώδους εκπαίδευσης (απόφοιτοι μερικών τάξεων Δημοτικού 21% και απόφοιτοι όλων των τάξεων 20,4%) και της Μέσης εκπαίδευσης (απόφοιτοι μερικών τάξεων (32%) και απόφοιτοι όλων των τάξεων (12,7%). Ένα μικρό ποσοστό (5,3%) είναι απόφοιτοι Μέσης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και ελάχιστοι είναι σπουδαστές ή πτυχιούχοι Ανώτερης Σχολής (0,6%), χωρίς να υπάρχει κανένας πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής. Το πλέον εντυπωσιακό όμως είναι το ποσοστό των αγραμμάτων που ανέρχεται στο 8% (πίνακας 10).

ΠΙΝΑΚΑΣ 10
Γραμματικές γνώσεις ερωτωμένων
κατά φύλο και ηλικία σε ποσοστά %
(Ερώτηση 47)

Για τη συστηματικότερη στατιστική επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας έγινε μία μικρή συμπύκνωση στις εκπαιδευτικές κλίμακες (πίνακας 10.1). Στους έχοντες Στοιχειώδη εκπαίδευση συμπεριλαμβάνονται όσοι έχουν παρακολουθήσει μερικές τάξεις Δημοτικού Σχολείου και οι απόφοιτοι. Στους έχοντες Μέση γενική εκπαίδευση περιλαμβάνονται όσοι έχουν παρακολουθήσει μερικές τάξεις Γυμνασίου ή Λυκείου και οι απόφοιτοι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.1.

Εκπαιδευτικές κλίμακες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Νέοι 15-25	Ηλικιωμένοι 55 και άνω
Α γράμματοι	8	4.2	95.8	8.3	91.7
Στοιχειώδους	41.2	50.4	49.6	14.5	85.5
Μέση γενική	44.7	51.5	48.5	87.3	12.7
Μέση τεχνική	5.4	87.5	12.5	81.3	18.7
Ανώτερη ή Ανώτατη	0.7	50	50	50	50

Κατά μία ειδικότερη εξέταση του δείγματος κατά ηλικία οι νέοι παρουσιάζουν καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης από τους ηλικιωμένους. Το 86,6% των νέων έχει παρακολουθήσει τη Μέση εκπαίδευση ενώ η πλειοψηφία των ηλικιωμένων (70,8%) έχει παρακολουθήσει κυρίως τη Στοιχειώδη εκπαίδευση (πίνακας 10).

Ως προς το φύλο φαίνεται ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο των ανδρών του δείγματος είναι υψηλότερο εκείνου των γυναικών. Οι περισσότεροι άνδρες έχουν παρακολουθήσει τη Μέση Εκπαίδευση (54,9%), ενώ οι γυναίκες έχουν μικρότερο ποσοστό (45,6%) αντίστοιχα. Επίσης οι άνδρες συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό και στη Στοιχειώδη εκπαίδευση (43,7%) έναντι των γυναικών (39%), από τις οποίες ένας πολύ μεγάλος αριθμός είναι αγράμματες (14,7%), χωρίς να συμβαίνει το ίδιο και στους άνδρες (μόνο 0,7%). Η διαφορά του μορφωτικού επιπέδου μεταξύ των νέων ανδρών και νέων γυναικών είναι σχετικά μικρή (το 87% των ανδρών και το 86,3% των γυναικών βρίσκονται αντίστοιχα στις διαβαθμίσεις της Μέσης εκπαίδευσης), ενώ η διαφορά μεταξύ ηλικιωμένων ανδρών και γυναικών είναι κατά πολύ μεγαλύτερη (με ποσοστά 74,3% για τους άνδρες και 68,3% για τις γυναίκες αντίστοιχα στις διαβαθμίσεις της Στοιχειώδους εκπαίδευσης).

Η ανισότητα στην εκπαίδευση των γυναικών είναι περισσότερο εμφανής στις ηλικιωμένες γυναίκες που διατηρούν ένα πολύ υψηλό ποσοστό αγραμμάτων (26,6%), ενώ στις νέες γυναίκες η διαφορά μειώνεται σημαντικά (2,7%).

Σύμφωνα με τη γεωγραφική κατανομή του δείγματος οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό μόρφωσης (53.6%) στις διαβαθμίσεις της Μέσης εκπαίδευσης έναντι 46.2% των κατοίκων των ημιορεινών περιοχών και 49.7% των κατοίκων των πεδινών περιοχών αντίστοιχα. Οι διαβαθμίσεις της Στοιχειώδους εκπαίδευσης συγκεντρώνουν ένα σημαντικό ποσοστό από τους κατοίκους όλων των περιοχών (το 41,4% των κατοίκων των ορεινών περιοχών, το 37,1% των ημιορεινών και το 42,8% των πεδινών). Το υψηλότερο ποσοστό των αγραμμάτων συγκεντρώνουν οι κάτοικοι των ημιορεινών περιοχών (με 16,7%) και λιγότερο οι κάτοικοι των πεδινών (με 6,8%) και των ορεινών (με 5%) (πίνακας 11).

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.

Γραμματικές γνώσεις των κατοίκων του δείγματος
κατά γεωγραφική περιοχή (ορεινή, ημιορεινή και πεδινή).

Εκπαιδευτικές κλίμακες	Γεωγραφική Περιοχή		
	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή
Αγράμματος	5	16.7	6.8
Μερικές τάξεις Στοιχειώδους εκπαίδευσης	22.2	11.1	23.8
Απόφοιτος Στοιχειώδους εκπαίδευσης	19.2	26	19
Μερικές τάξεις Μέσης εκπαίδευσης	33.3	18.5	36
Απόφοιτος Μέσης εκπαίδευσης	14.2	18.5	9.6
Απόφοιτος Μέσης τεχνικής επαγγελματικής σχολής	6.1	9.2	3.4
Σπουδαστής Ανώτατης ή Ανώτερης σχολής	—	—	0.7
Πτυχιούχος Ανώτερης σχολής	—	—	0.7
Πτυχιούχος Ανώτατης σχολής	—	—	—

Το επίπεδο μόρφωσης των γονέων των κατοίκων του δείγματος και των συζύγων αυτών που είναι παντρεμένοι, όπως φαίνεται στον πίνακα 12, είναι πολύ χαμηλότερο από το επίπεδο των ερωτωμένων. Το 74,1% των συζύγων, το 71,7% των πατέρων και το 61,8% των μητέρων τους ανήκουν στις βαθμίδες της Στοιχειώδους εκπαίδευσης, ενώ το 50% των ερωτωμένων ανήκει στις βαθμίδες της Μέσης εκπαίδευσης, όπως προαναφέρεται. Ένα μεγάλο ποσοστό των γονέων και των συζύγων παρουσιάζεται να είναι αγράμματοι και ειδικότερα ανήκει κατά 9,3% στους συζύγους, κατά 11% στους πατέρες και κατά 30,2% στις μητέρες. Επίσης παρουσιάζεται και ένα μικρό ποσοστό πτυχιούχων Α.Ε.Ι. (1,8% στους συζύγους και 0,4% στους πατέρες), ενώ στους ερωτώμενους δεν υπάρχει κανένας. Ακόμη υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό ερωτωμένων που δεν γνώριζαν τις γραμματικές γνώσεις των γονέων τους και δεν απάντησαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Γραμματικές γνώσεις ερωτωμένων
συζύγων και γονέων (Ερώτηση 47).

Εκπαιδευτικές βαθμίδες	Ερωτώμενος	Σύζυγος	Πατέρας	Μητέρα
Αγράμματος	8	9.3	11	30.2
Μερικές τάξεις Στοιχειώδους εκπαίδευσης	21	34	24.5	20.5
Απόφοιτος Στοιχειώδους εκπαί- δευσης	20.4	40.1	47.2	41.3
Μερικές τάξεις Μέσης εκπαίδευ- σης	32	6.8	12.1	3.8
Απόφοιτος Μέσης εκπαίδευσης	12.7	5	2.9	2.8
Απόφοιτος Μέσης τεχνικής επαγγελματικής σχολής	5.3	2.4	1.1	—
Σπουδαστής Ανώτατης ή Ανώ- τερης σχολής	0.3	—	—	—
Πτυχιούχος Ανώτερης σχολής	0.3	0.6	0.4	0.7
Πτυχιούχος Ανώτατης σχολής	—	1.8	—	0.4
Δεν απαντώ	—	—	0.4	0.7

Γενικότερα η κατάσταση της εκπαιδευτικής υποδομής στην ερευνητική περιοχή αλλά και σε ολόκληρο το Νομό Μαγνησίας είναι σε ικανοποιητικό βαθμό (πίνακες 26 και 27, παράρτ.Ι). Σε όλες τις κοινότητες της έρευνας λειτουργεί από ένα Δημοτικό Σχολείο (στον Άγιο Γεώργιο Νηλείας και στη Γλώσσα λειτουργούν δύο) και Νηπιαγωγείο, ενώ σε μερικές κοινότητες λειτουργεί και Γυμνάσιο (Στεφανοβίκειο, Γλώσσα, Κάτω Λεχώνια, Μηλιές) και Λύκειο (Στεφανοβίκειο). Εν τούτοις σοβαρά προβλήματα εμφανίζονται κυρίως στη Μέση εκπαίδευση, επειδή οι έδρες των Γυμνασίων και των Λυκείων βρίσκονται σε μικρές ή μεγάλες αποστάσεις από αρκετές κοινότητες, με αποτέλεσμα πολλοί μαθητές να υποχρεώνονται σε καθημερινή μετακίνηση από τον τόπο διαμονής τους. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η μεταφορά της λειτουργίας του Δημοτικού Σχολείου κάθε Μάιο από την Άνω Γατζέα στον Άγιο Γεώργιο Νηλείας λόγω της εποχιακής μετακίνησης των περισσότερων κατοίκων (κάθε έξι μήνες). Ακόμη σε δύο κοινότητες (Ριζόμυλος και Γλαφυρές) λειτουργεί και παιδικός σταθμός.

2.2.4.1.3. Επαγγελματική απασχόληση των κατοίκων του δείγματος

Η επαγγελματική κατάσταση των κατοίκων του δείγματος σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζει μια πολυμορφία, που μεταβάλλει το φαινομενικά αγροτικό χαρακτήρα του συνολικού πληθυσμού της ερευνητικής περιοχής. Σε πολλές περιπτώσεις η πολυμορφία αυτή οφείλεται στο γεγονός, ότι πολλές κοινότητες βρίσκονται κοντά στην περιοχή του Βόλου, όπου πολλοί από τους κατοίκους των κοινοτήτων αυτών βρίσκουν καθημερινή απασχόληση. Για το λόγο αυτό άλλωστε το επάγγελμα του βιομηχανικού εργάτη, του τεχνίτη και του χειρώνακτα συγκεντρώνει ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτωμένων (11%), στους οποίους πλειοψηφούν οι άνδρες (με 27,3% οι νέοι και 12,9% οι ηλικιωμένοι) έναντι των γυναικών (1,5% οι νέες και 3,1% οι ηλικιωμένες)(πίνακας 13).

Ένα ποσοστό (17,7%) του δείγματος δήλωσαν ως επάγγελμά τους μαθητές - σπουδαστές, αλλά οι πιο πολλοί από αυτούς στον ελεύθερο χρόνο τους υποαπασχολούνται και στις οικογενειακές τους αγροτικές καλλιέργειες. Όλοι οι ερωτώμενοι της κατηγορίας αυτής είναι νέοι με πλειοψηφία των νέων ανδρών (38,9%) έναντι των νέων γυναικών (30,2%). Από τους ηλικιωμένους του δείγματος οι περισσότεροι είναι συνταξιούχοι (70%) αλλά τους ζητήθηκε να δηλώσουν το δικό τους προηγούμενο επάγγελμα, καθώς και των γονέων τους, έστω και αν αυτοί δεν ζουν πλέον, προκειμένου να αναδειχθούν οι χορευτικές δραστηριότητες και οι τυχόν επιδράσεις που έχουν δεχτεί.

Σε μικρά ποσοστά ανέρχονται τα επαγγέλματα των επαγγελματιών - εμπόρων (4%), των υπαλλήλων δημόσιων υπηρεσιών και οργανισμών (1,7%) και των ιδιωτικών υπαλλήλων (2,4%).Επίσης αρκετοί ερωτώμενοι δήλωσαν ως οικοδόμοι (4,3%) αλλά και ως ναυτικοί (2%), καθώς επίσης και διάφορα άλλα επαγγέλματα (1,4%) (πίνακας 13).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Επαγγελματική κατάσταση ερωτωμένων (κατά φύλο και ηλικία) των συζύγων και των γονέων τους
(Ερώτηση 48).

Επάγγελμα	Ερωτώ- μενοι	Νέοι 15-25		Ηλικιωμένοι 55 και άνω		Πατέρας	Μητέρα	Σ ύψους
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες			
Αγρότης	13.7	16.9	1.5	37.2	2	41.4	1.5	21.
Ψαράς	1.4	2.6	—	2.9	—	3	—	3.
Κτηνοτρόφος	1	—	—	4.3	—	6.7	—	3.
Ναυτικός	2	—	—	8.5	—	4.7	—	2.
Εργάτης γής	2	—	—	1.4	6.8	1	1.6	3.
Οικοδόμος	4.3	1.3	—	15.7	—	9.1	—	5.
Οικιακά	34.7	1.3	46.7	4.3	84.1	—	89.2	37.
Σπουδαστής, μαθητής	17.7	38.9	30.2	—	—	—	—	—
Εργαζόμενος στα μέσα μεταφοράς και επικοινωνίας, χειριστής μηχανών	0.7	—	—	1.4	—	6.1	—	3.
Εργάτης βιομηχανίας, τεχνίτης, χειρώνακτας	11	27.3	1.5	12.9	3.1	31.8	2.6	6.
Ασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών (κουρέας, φωτογρ., παιδαγωγός)	2	1.3	7	—	—	0.7	0.7	2.
Υπάλληλος δημ. υπηρ. & Οργ., Επιστήμονας	1.7	—	1.8	4.3	2	4.7	1.5	3.
Ιδιωτικός υπάλληλος	2.4	3.9	2.8	—	2	0.7	0.7	2.
Επαγγελματίας, Έμπο- ρος	4	3.9	7	5.7	—	8.4	2.2	3.
Άλλο επάγγελμα	1.4	2.6	1.5	1.4	—	1.7	—	0

Το πλέον σημαντικό ποσοστό των ερωτωμένων συγκεντρώνει το επάγγελμα των οικιακών (34,7%) αποκλειστικά από γυναίκες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ηλικιωμένων γυναικών (84,1%) ασχολείται με τα οικιακά, ενώ στις νέες γυναίκες το ποσοστό μειώνεται (σε 46,7%). Πολλές από αυτές όμως παράλληλα ασχολούνται ή απασχολήθηκαν και με αγροτικές εργασίες²¹, ως κύριο επάγγελμα, αλλά προτιμούν να δηλώνουν το επάγγελμα των οικιακών.

Τα ποσοστά αυτά αυξάνονται κατά πολύ στις μητέρες των ερωτωμένων (89,2%), ενώ στις συζύγους των παντρεμένων μειώνονται (37,1%). Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός, ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό (13,7%) των κατοίκων του δείγματος δήλωσε ότι ασκεί το επάγγελμα του αγρότη και ένα πολύ πιο μικρό (1,4%) το επάγγελμα του ψαρά (πίνακας 13). Από τους υπόλοιπους οι περισσότεροι θεωρούν ως δευτερεύουσα απασχόληση τις αγροτικές εργασίες, επειδή ασχολούνται ταυτόχρονα και με κάτι άλλο, το οποίο προτιμούν να προβάλλουν περισσότερο²². Αυτό οφείλεται σε ένα βαθμό στον εποχιακό χαρακτήρα και στη μερική απασχόληση που απαιτείται σε ορισμένες καλλιέργειες, όπως είναι οι δενδροκαλλιέργειες κ.ά., με αποτέλεσμα πολλοί να αναζητούν και να έχουν και δεύτερη συμπληρωματική απασχόληση.

Υψηλότερο ποσοστό στο επάγγελμα του αγρότη συγκεντρώνουν οι ηλικιωμένοι άνδρες (37,2%) έναντι των νέων (16,9%) και ακόμα πιο πολύ οι πατέρες των ερωτωμένων (41,4%) και οι σύζυγοι των παντρεμένων (21,6%). Ιδιαίτερα εντυπωσιακό είναι και το αποτέλεσμα που συγκεντρώνει το επάγγελμα του κτηνοτρόφου που ανέρχεται σε πολύ μικρό ποσοστό (μόνο 1%) των ερωτωμένων, ενώ στους γονείς τους (αφορά κυρίως το επάγγελμα του πατέρα) είναι πιο υψηλό (6,7%) παρά το γεγονός, ότι το 33,7% του πληθυσμού του δείγματος ζει σε ορεινές περιοχές (πίνακας 4 και πίνακες 16 και 17, παράρτ. Ι)²³.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας γίνεται φανερό, ότι μερικά επαγγέλματα της παραδοσιακής κοινωνίας της κάθε κοινότητας (όπως ο κουρέας, η κομμώτρια, ο χασάπης, ο μανάβης, ο αγροφύλακας, ο σιδεράς, η μοδίστρα κ.ά.) διατηρούνται μέχρι σήμερα σε ένα μικρό βαθμό (2% των ερωτωμένων). Ωστόσο προκαλεί εντύπωση το γεγονός, ότι δύο ηλικιωμένοι άνδρες (0,7%) δήλωσαν ότι εργάζονται στα μέσα μεταφοράς και ειδικότερα ως "καραγωγείς" ή "κυρατζήδες"²⁴, δεδομένου ότι τα επαγγέλματα αυτά ανήκουν κυρίως στην παραδοσιακή περίοδο και έχουν ατονήσει σταδιακά στα πλαίσια των γενικότερων οικονομικών αναδιαρθρώσεων που έγιναν, ειδικά μάλιστα στον τομέα των μεταφορών.

Επίσης ένας μικρός αριθμός των ερωτωμένων δήλωσαν ως επάγγελμα εργάτης γης (2%). Παλαιότερα οι εποχιακές αγροτικές εργασίες προσείλκυαν πολλούς εργαζόμενους από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (κυρίως Καρδίτσα και Τρίκαλα), από τους οποίους πολλοί παρέμειναν και ενσωματώθηκαν στη Μαγνησία, αλλά σήμερα η μηχανική καλλιέργεια αντικατέστησε και περιόρισε σημαντικά τα εργατικά χέρια με αποτέλεσμα τη μείωση των εργατών γής²⁵.

Η οικονομική και κοινωνική αναδιάρθρωση που συντελέστηκε στις τελευταίες δεκαετίες στην περιοχή της Μαγνησίας αλλά και της χώρας γενικότερα προκάλεσαν τη μεταβολή και τη συρρίκνωση των αγροτικών επαγγελμάτων. Ειδικότερα η μετανάστευση (εσωτερική και εξωτερική) με τις δημογραφικές μεταβολές που επέφερε, καθώς και η επέκταση των αρδεύσεων μαζί με την εκμηχάνιση των καλλιεργειών ευνόησαν πιο αποδοτικές χρήσεις γης και μετέτρεψαν σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις πολλά παραδοσιακά χαιμαδιά σε βάρος της κτηνοτροφίας²⁶. Ακόμη με τις απαλλοτριώσεις γης που έγιναν

στις τελευταίες δεκαετίες περιορίστηκε η βοσκοϊκανότητα της περιοχής σε μεγάλο βαθμό και μαζί και η οικόσιτη κτηνοτροφία. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι κατά την απογραφή του 1981 δεν σημειώθηκε καθόλου σε ολόκληρη την περιοχή της Μαγνησίας η παραδοσιακή εκτροφή μεταξοσκωλήκων, που παλαιότερα αποτελούσε τη βάση της οικονομίας, ιδίως των ορεινών περιοχών του Πηλίου²⁷.

Η επαγγελματική μεταβολή των κατοίκων της ερευνητικής περιοχής αλλά και ο γενικότερος εκσυγχρονισμός ή και η εγκατάλειψη των παλαιών τρόπων παραγωγής σε ορισμένες περιπτώσεις φανερώνονται με τον πιο εντυπωσιακό τρόπο. Σε πολλές κοινότητες του Πηλίου (Λεχώνια, Μηλιές, Αγ.Γεώργιος Νηλείας κ.α.) η είσοδος των σπιτιών διακοσμείται με μεγάλα και παλαιά πιθάρια (κιούπια) που συνδέονται άμεσα με την παραγωγική διαδικασία της ελαιοπαραγωγής και τις αντίστοιχες οικιακές χρήσεις σε παλαιότερες εποχές. Η παραγωγική λειτουργικότητα που είχαν και η χρησιμότητά τους για τη φύλαξη του λαδιού μεταβλήθηκε σήμερα σε διακοσμητικό στοιχείο, διαμορφώνοντας ένα ακόμη κοινό χαρακτηριστικό αισθητικής εμφάνισης του τυπικού Πηλιορείτικου σπιτιού.

Οι χαμηλοί δείκτες των αγροτικών επαγγελμάτων δεν είναι αντιπροσωπευτικοί αλλά ενδεικτικοί αφού, όπως προαναφέρεται, δεν ανταποκρίνονται στην αντίστοιχη απασχόληση των κατοίκων του δείγματος και της ευρύτερης ερευνητικής περιοχής, δεδομένου ότι στο δείγμα δεν περιλαμβάνεται ο πλέον οικονομικά ενεργός πληθυσμός της περιοχής, που βρίσκεται στις ηλικίες 25-55 ετών. Άλλωστε η όλη ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας των αγροτικών κοινοτήτων στηρίζεται κύρια στον πρωτογενή τομέα παραγωγής και ιδιαίτερα στη φυτική, γεωργική, αλιευτική και ζωϊκή παραγωγή. Στον τομέα της γεωργικής παραγωγής εκτελούνται οι ετήσιες αροτριάες καλλιέργειες δημητριακών (σιτηρά, κριθάρι, σίκαλη, καλαμπόκι κ.ά.), κτηνοτροφικών (βίκος, σανός, σίκαλη, τριφύλλια, κριθάρι, τεύτλα κτηνοτροφικά κ.ά.) και βιομηχανικών φυτών (βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.ά.) (Ριζόμυλος, Στεφανοβίκειο κ.ά.). Η καλλιέργεια των οπωροκηπευτικών καλύπτει ανθοκομικά προϊόντα με διάφορα αρωματικά φυτά και άνθη (Κάτω Λεχώνια, Ριζόμυλος) και μεγάλες εκτάσεις με διάφορες δενδρώδεις καλλιέργειες (ελιές, αχλαδιές, μηλιές, ροδακινιές, κερασιές, δαμασκηνιές, βερυκοκιές, κυδωνιές, κορομηλιές, πορτοκαλιές, μανταρινιές, λεμονιές, αμυγδαλιές, καρυδιές κ.ά.) (Αγ. Γεώργιος Νηλείας, Αμαλιάπολη, Μηλιές, Γλαφυρές, Σέσκλο, Στεφανοβίκειο, Κάτω Λεχώνια κ.ά.). Ακόμη στις παράλιες κοινότητες αναπτύσσονται και αλιευτικές δραστηριότητες με οργανωμένα αλιευτικά πεδία (Μηλίνα, Αμαλιάπολη, Γλώσσα κ.α.). Στον τομέα της ζωϊκής παραγωγής περιλαμβάνονται αρκετές εκμεταλλεύσεις ενσταβλισμένης και ελεύθερης κτηνοτροφίας με αιγοπροβατοειδή (Σέσκλο, Αγ. Γεώργιος Νηλείας, Στεφανοβίκειο, Γλαφυρές), βοοειδή, χοίρους κ.ά. με εκσυγχρονισμένες χοιροτροφικές και αγελαδοτροφικές μονάδες (Σέσκλο, Στεφανοβίκειο, Γλαφυρές).

Στο δευτερογενή τομέα η ερευνητική περιοχή σημειώνει μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης και περιορίζεται μόνο σε μικρές μεταποιητικές μονάδες και βιοτεχνίες οικογενειακού χαρακτήρα, αφού το σύνολο σχεδόν των βιομηχανικών μονάδων του Ν. Μαγνησίας είναι συγκεντρωμένο στη βιομηχανική περιοχή Βόλου. Οι βιοτεχνίες μεταποίησης συνδέονται με την πρωτογενή παραγωγή, όπως είναι τα εκκοκιστήρια βαμβακιού και άλλες, που έχουν σχέση με την τυποποίηση και τη βιομηχανοποίηση ορισμένων γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων (ελιές, κτηνοτροφικά τεύτλα κ.λπ.) (Κάτω Λεχώνια, Κάτω Γατζέα κ.ά.).

Στον τριτογενή τομέα παραγωγής παρουσιάζεται σημαντική τουριστική ανάπτυξη με συνεχή διόγκωση των τουριστικών δραστηριοτήτων σε περιοχές που διαθέτουν φυσικό κάλλος και ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον, όπως οι κοινότητες Αγ. Γεωργίου Νηλείας, Μηλεών, Μηλίνας, Γλώσσης και Αμαλιαπόλεως, όπου αναπτύχθηκε μία σημαντική τουριστική υποδομή (πίνακας 21, παράρτ. Ι).

Για τη διευκόλυνση της επεξεργασίας των αποτελεσμάτων της έρευνας κατά τη στατιστική ανάλυση έγινε μια μικρή ομαδοποίηση των επαγγελματιών (πίνακας 13.1). Στους αγρότες συμπεριλαμβάνονται οι αλιείς, οι κτηνοτρόφοι και οι εργάτες γης. Στους εργάτες περιλαμβάνονται οι εργάτες βιομηχανίας, οι τεχνίτες, οι χειρώνακτες, οι οικοδόμοι, οι ναυτικοί, οι εργαζόμενοι στα μέσα μεταφοράς και επικοινωνίας και οι χειριστές μηχανημάτων. Στους υπαλλήλους ανήκουν οι υπάλληλοι των δημοσίων υπηρεσιών και οι ιδιωτικοί υπάλληλοι. Στους επαγγελματίες - εμπόρους συμπεριλαμβάνονται και οι ασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών (κουρείς, φωτογράφοι, τσαγκάρηδες), οι οποίοι έχουν δικά τους καταστήματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.1.

Επάγγελμα	Σύνολο Δείγματος	Φύλο		Νέοι 15-25 Σύνολο	Ηλικιωμένοι 55 και άνω Σύνολο
		Άνδρες	Γυναίκες		
Αγρότες	18	87	13	29.6	70.4
Εργάτες	18	90.7	9.3	44.4	55.6
Μαθητές-Σπουδαστές	17.7	56.6	43.4	100	—
Υπάλληλοι	4	54.5	45.5	58.3	41.7
Επαγγελματίες - Εμπόροι	6	44.4	55.6	77.8	22.2
Οικιακά	34.7	3.8	96.2	33.6	66.4
Άλλα επαγγέλματα	1.6	60	40	60	40

2.2.4.1.4. Οικογενειακό εισόδημα των κατοίκων του δείγματος

Το οικογενειακό εισόδημα των περισσότερων κατοίκων του δείγματος (46,8%) κυμαίνεται στις εισοδηματικές κλίμακες των 60.000 - 120.000 δρχ. κατά μήνα. Γενικότερα οι νέοι ανήκουν στις υψηλότερες εισοδηματικές κλίμακες, ενώ οι ηλικιωμένοι βρίσκονται στις χαμηλότερες.

Ειδικότερα το πλέον υψηλό ποσοστό ερωτωμένων στη διαβάθμιση του πίνακα 14 συγκεντρώνει η κατηγορία των 80.000 - 120.000 δρχ. με 29,1 % ενώ η κατηγορία των 60.000 - 80.000 συγκεντρώνει το 17,7%. Στις κατηγορίες αυτές ανήκει η πλειοψηφία των νέων, δεδομένου ότι στην πρώτη κατηγορία ανήκει το 46% (45,4% άνδρες και 46,6% γυναίκες) και στη δεύτερη το 18% (18,2% άνδρες και 17,8% γυναίκες).

Ενα υψηλό ποσοστό του συνολικού δείγματος (23,8%) ανήκει στην κατηγορία του μηνιαίου εισοδήματος που ανέρχεται μέχρι τις 35.000 δρχ. και αφορά το 45,4% των ηλικιωμένων (40% άνδρες και 50,8% γυναίκες), που είναι κυρίως συνταξιούχοι. Στην αμέσως επόμενη κατηγορία των 35.000 - 60.000 δρχ. ανήκει το 13% του δείγματος, στην οποία και πάλι υπερτερούν οι ηλικιωμένοι με 20,8% (24,3% οι άνδρες και 17,7% οι γυναίκες). Αντίθετα οι νέοι πλεονεκτούν στην κατηγορία των 120.000 - 250.000 δρχ. που συγκεντρώνει το 14,1% των ερωτωμένων. Το 25,3% των νέων ανήκει στην κατηγορία αυτή (24,7% οι άνδρες και 26% οι γυναίκες), ενώ οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν μόνο το 3,4% (2,9% οι άνδρες και 3,9% οι γυναίκες). Επίσης οι νέοι κατέχουν την κύρια θέση στην υψηλότερη εισοδηματική κλίμακα του μηνιαίου οικογενειακού εισοδήματος (250.000 και άνω) όπου ανήκει το 2% του συνολικού δείγματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.

Κατά προσέγγιση μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα των κατοίκων
του δείγματος σε ποσοστό % (Ερώτηση 63)

Εισοδηματικές κλίμακες	Σύνολο δείγματος	Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Εως 35.000	23.8	1.3	2.7	2	40	50.8	45.4
35.000 - 60.000	13	6.5	4.1	5.4	24.3	17.7	20.8
60.000-80.000	17.7	18.2	17.8	18	17.1	16.2	16.8
80.000-120.000	29.1	45.4	46.6	46	14.3	10.2	12.2
120.000-250.000	14.1	24.7	26	25.3	2.9	3.9	3.4
250.000 και άνω	2	3.9	2.8	3.3	1.4	—	0.7
Δεν απαντώ	0.3	—	—	—	—	1.2	0.7

Τα στοιχεία των απαντήσεων που έδωσαν οι ερωτώμενοι είναι ενδεικτικά και δεν μπορούν να θεωρηθούν ακριβή, επειδή κατά την έρευνα στο σημείο αυτό της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου υπήρχε μια ιδιαίτερη διστακτικότητα λόγω της γενικότερης τάσης που υπάρχει για απόκρυψη των αληθινών τιμών εισοδήματος. Μάλιστα μια ηλικιωμένη γυναίκα έδειξε πολύ ενοχλημένη και δεν απάντησε στη σχετική ερώτηση, ενώ ένας ηλικιωμένος διέκοψε τη συνέντευξη με βίαιη αντίδραση (Σέσκλο). Σε πολλές περιπτώσεις κατά τη διεξαγωγή της έρευνας οι απαντήσεις ήταν γενικευμένες ποσοτικά σε ετήσια βάση λόγω της ετήσιας αγροτικής παραγωγής αλλά τα ποσά κατανεμήθηκαν σε μηνιαία βάση, προκειμένου να γίνουν με ενιαίο τρόπο οι ανάλογοι στατιστικοί υπολογισμοί.

2.2.4.1.5. Γενικός προσδιορισμός των χωρών των κατοίκων της ερευνητικής περιοχής.

Οι χοροί που χορεύονται στην ερευνητική περιοχή προσδιορίζονται κυρίως από την προέλευσή τους και διακρίνονται στους τοπικούς και στους χορούς που προέρχονται από διαφορετική περιοχή της Ελλάδας ή του εξωτερικού. Ο προσδιορισμός αυτός όμως δεν μπορεί να γίνει εύκολα λόγω της πολύχρονης συνύπαρξης πολλών κατοίκων του Ν. Μαγνησίας με διαφορετική καταγωγή²⁸ όπως προαναφέρεται.

Από τους χορούς που αναφέρθηκαν κατά την έρευνα ορισμένοι χορεύονται σε όλες τις κοινότητες (πιο πολύ ο Συρτός, ο Καλαματιανός, ο Τσάμικος και οι Λαϊκοί χοροί). Ο κατεξοχήν κοινός χορός όλων των κατοίκων- νέων και ηλικιωμένων- των κοινοτήτων, όπου έγινε η έρευνα, είναι ο Συρτός χορός με μικρές κινησιακές διαφορές κατά κοινότητα. Στο Στεφανοβίκειο και στο Ριζόμυλο χορεύουν το Χατζημσιώτικο Συρτό με εντελώς ιδιόζοντα τρόπο, ενώ στο Πήλιο χορεύουν τον Πηλιορείτικο Συρτό και στη Γλώσσα το νησιώτικο συρτό. Κατά τόπους μάλιστα ο συρτός έχει και ιδιαίτερους χαρακτηρισμούς όπως "ίσιος" χορός, "στρωτός", "ήσυχος" κ.λπ. Η σύνθεση των τοπικών χωρών διαμορφώνεται από τη σύνθεση των κατοίκων της κάθε κοινότητας, ως προς την καταγωγή τους. Έτσι σε πολλές κοινότητες, εκτός από τους κοινούς χορούς που χορεύονται στην ευρύτερη περιοχή, υπάρχουν και δικοί τους ιδιαίτεροι χοροί. Στις κοινότητες του Πηλίου οι κάτοικοι χορεύουν τους Πηλιορείτικούς χορούς, στο Σέσκλο οι Βλάχοι χορεύουν τους βλάχικους χορούς, ενώ στο Ριζόμυλο οι πρόσφυγες χορεύουν χορούς από την Ανατολική Ρωμυλία και στη Γλώσσα τους Σκοπελίτικους χορούς και μερικούς από τα νησιά του Αιγαίου κ.λπ. Νησιώτικούς χορούς όμως (κυρίως συρτούς) χορεύουν σχεδόν σε όλες τις κοινότητες της ερευνητικής περιοχής. Επίσης σε ορισμένες κοινότητες πολλοί από τους κατοίκους τους χορεύουν τους Ηπειρώτικους χορούς επειδή η προέλευσή τους είναι από την Ήπειρο, ενώ σε μερικές άλλες κοινότητες πολλοί χορεύουν και άλλους Θεσσαλικούς και Σαρακατσάνικους χορούς, επειδή προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας και κυρίως από την περιοχή των Τρικάλων ή της Καρδίτσας, όπως προαναφέρεται.

Πολλοί από τους χορούς των κατοίκων του δείγματος (πίνακες 15 και 16) στα αποτελέσματα της έρευνας συγκεντρώνουν μικρά ποσοστά, τα οποία όμως δεν ανταποκρίνονται στο βαθμό της πραγματικής ενεργοποίησης τους, η οποία βρίσκεται σε πολύ υψηλότερο βαθμό από όσο δείχνουν οι δείκτες αναφοράς τους.

Σημαντικό βαθμό αναφοράς από πολλούς ερωτώμενους σημειώνουν επίσης και οι Λαϊκοί χοροί, που χορεύονται σε όλες τις κοινότητες της ερευνητικής περιοχής. Μια άλλη κατηγορία χορών στην οποία αναφέρθηκαν πολλοί (κυρίως ηλικιωμένοι) είναι οι λεγόμενοι "Ευρωπαϊκοί χοροί", οι οποίοι αναπτύχθηκαν πάρα πολύ σε παλαιότερες εποχές. Σε αρκετές από τις κοινότητες της ερευνητικής περιοχής (Ριζόμυλος, Στεφανοβίκειο, Σέσκλο, Άγιος Γεώργιος Νηλείας) και της ευρύτερης περιοχής του Ν.Μαγνησίας, όπως προαναφέρεται, δίδαξαν ευρωπαϊκούς χορούς κατά περιόδους εξειδικευμένοι χοροδιδάσκαλοι (Γ. Τσουκάτος, Ν. Βάκατος κ.ά.). Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό της χορευτικής διάθεσης της εποχής εκείνης είναι το γεγονός που αναφέρθηκε στην έρευνα, ότι για τις διδακτικές ανάγκες χρειάστηκε η φόρτωση πιάνου σε τέσσερεις άνδρες "ζαλικά" (στην πλάτη) για τη μεταφορά του σε ανηφορική απόσταση δέκα χιλιομέτρων (από τον Άγιο Βλάσιο στον Άγιο Γεώργιο Νηλείας).

2.2.4.1.5.1. Τοπικοί χοροί των κατοίκων του δείγματος

Σε αρκετούς κατοίκους του δείγματος φαίνεται ότι υπάρχει κάποια γενική σύγχυση ως προς τον προσδιορισμό των τοπικών χορών αλλά κατά την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας δεν έγινε καμιά παρέμβαση στις απαντήσεις τους για μεθοδολογικούς λόγους ώστε να μην αλλοιωθούν τα στοιχεία αυτά κατά την ταξινόμησή τους²⁹. Στις απαντήσεις τους, που σημειώνονται στον πίνακα 15, χαρακτηρίζουν ως τοπικούς, χορούς προερχόμενους από ευρύτερες περιοχές της χώρας επειδή οι χοροί αυτοί είναι πολύ συνηθισμένοι και στην περιοχή της Μαγνησίας. Επίσης αρκετοί από αυτούς που είναι μόνιμοι κάτοικοι των κοινοτήτων της ερευνητικής περιοχής αλλά κατάγονται από διαφορετικές περιοχές, θεωρούν ως τοπικούς, τους χορούς του τόπου καταγωγής τους. Ειδικότερα πολλοί ανέφεραν ως τοπικούς τους Θρακιώτικους χορούς (Μπαϊντούσκα, Ζωνανάδικος, Συγκαθιστός) καθώς και τους χορούς της Ανατολικής Ρωμυλίας (Καστρινός, Καρυώτικος, Ζερβός). Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις ορισμένων κατοίκων που αναφέρονται σε γενικές τοπικές κατηγορίες χορών όπως είναι οι Ρουμελιώτικοι, οι Ηπειρώτικοι, οι Βλάχικοι, οι Αρβανιτοβλάχικοι, οι Σαρακατσάνικοι, οι Νησιώτικοι, οι Θρακιώτικοι, κ.ά. Ακόμη η τάση της γενίκευσης σε πολλούς ερωτώμενους υπήρξε και για τους πλέον χαρακτηριστικούς τοπικούς χορούς με τη γενική ονομασία τους ως Θεσσαλικούς ή ως Πηλιορείτικους χωρίς να προσδιορίζουν πιο συγκεκριμένα τους χορούς αυτούς. Στους ερωτώμενους αυτούς τονίστηκε ιδιαίτερα η ανάγκη για σαφέστερο καθορισμό των χορών πέρα από οποιεσδήποτε γενικεύσεις αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις αυτό δεν έγινε κατορθωτό.

Επίσης κατά την έρευνα υπήρξαν μερικοί κάτοικοι που θεωρούσαν ως τοπικούς χορούς και τους Ευρωπαϊκούς χορούς, επειδή παλαιότερα συνηθίζονταν να χορεύονται πολύ στον τόπο τους. Ακόμη σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι χοροί που συγκεντρώνουν τις περισσότερες αναφορές ως τοπικοί και χορεύονται και σήμερα, είναι οι χοροί που χορεύονται σε πολλές περιοχές της Ελλάδος και κυρίως ο Συρτός (71,7%), ο Τσάμικος (32,3%), τα Νησιώτικα συρτά (10,3%), η Καραγκούνα (15,7%), ο Μπάλος (5%) κ.ά. (πίνακας 15). Υπάρχουν βέβαια και πολλοί άλλοι χοροί που αναφέρθηκαν, αλλά συγκεντρώνουν πολύ μικρά ποσοστά. Επίσης υπάρχει και ένα ποσοστό κατοίκων του δείγματος (8%) που δεν γνωρίζει καθόλου τους χορούς που χορεύονται στην περιοχή του.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Ερώτηση 67 : Ποιους τοπικούς χορούς χορεύετε,
στην περιοχή σας; (Να αναφέρετε μόνο τους τοπικούς)

Χοροί	Σύνολο	Χοροί	Σύνολο
Δημοτικοί	0.7	Ζωναράδικος ή Ζωναριάτικος	3.3
Θεσσαλικοί	1	Συγκαθιστός	1.7
Συρτός	71.1	Ανατολικής Ρωμυλίας	1
Καραγκούνα	5.7	Καστρινός ή στις τρεις	1.3
Μπεράτι	2.3	Καρυώτικος	0.3
Κατζημισιώτικο συρτό	0.3	Ζερβός	0.3
Πατινάδα	0.7	Καρσιλαμάς	1
Τηλιορείτικοι	4.3	Νησιώτικοι	3.3
Συρτός Πηλίου (ή Μακρινίτσας)	2.7	Νησιώτικοι συρτοί	10.3
Τηλιορείτικος	0.3	Συρτός Σκοπέλου	0.3
Τεωργαλάκης	2.3	Μπάλος	5
Της Γαλανής το φόρεμα	1	Πως το τρίβουν το πιπέρι	0.7
Ληλίτσα	0.3	Ευρωπαϊκοί	0.3
Τσάμικος	32.3	Βάλς	0.3
Καλαματιανός	1.3	Καντρίλιες	0.3
Ρουμελιώτικοι	0.3	Πηδηχτός Αποκριάτικος	1.3
Ήπειρώτικοι	0.3	Καμάρα Σκοπέλου	0.3
Έτα τρία	3.3	Κοφτός	0.3
Μάχα	0.7	Δεν ξέρω	8
Μάχιχοι	0.3		
Κοβανιτοβλάχικοι	0.3		
Αρακατσάνικοι	1		
Κρακιώτικοι	0.3		
	ε		

2.2.4.1.5.2. Χοροί των κατοίκων του δείγματος με διαφορετική τοπική προέλευση.

Όπως φαίνεται στα αποτελέσματα της έρευνας, οι κάτοικοι του δείγματος μαζί με τους δικούς τους χορούς καλύπτουν μια μεγάλη ποικιλία χορών με διαφορετική τοπική προέλευση. Ο προσδιορισμός των χορών αυτών δείχνει την κινητικότητα όχι μόνο των χορών αλλά κυρίως των κοινωνικών ομάδων, που συνθέτουν τους κατοίκους του δείγματος. Μαζί όμως με την ποικιλία της προέλευσης των χορών φαίνεται και η κινητικότητα τους από περιοχή σε περιοχή εντός του Ν. Μαγνησίας και της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλίας και της Ελλάδας. Από τους χορούς που έχουν διαφορετική τοπική προέλευση τη μεγαλύτερη αναφορά των κατοίκων του δείγματος συγκεντρώνουν οι Λαϊκοί Ρεμπέτικοι (57,3%), ο Καλαματιανός (37%), οι Νησιώτικοι (9,3%), οι Ηπειρώτικοι (7%) κ.λπ. (πίνακας 16). Επίσης σημαντική αναφορά γίνεται και στους Ευρωπαϊκούς χορούς (13%), ενώ ένα μεγάλο ποσοστό ερωτωμένων (12,7%) δεν γνωρίζει κανένα χορό με διαφορετική τοπική προέλευση. Η γενικότερη σύγκριση που επικρατεί σε αρκετούς από τους κατοίκους του δείγματος, όπως προαναφέρεται, φαίνεται και στις απαντήσεις του πίνακα 16 αφού θεωρούν ως μη τοπικούς ορισμένους χορούς της Μαγνησίας (της Γαλανής το Φόρεμα, Αριστείδης κ.ά.) Ακόμη υπήρξαν πολλές αναφορές των ερωτωμένων στους χορούς με τη γενική ονομασία τους σε κατηγορίες (όπως Θεσσαλικοί, Ηπειρώτικοι, Θρακιώτικοι κ.ά.) παρά την επισήμανση της ανάγκης για λεπτομερέστερο καθορισμό των χορών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Ερώτηση 68 : Ποιους άλλους χορούς χορεύετε στην περιοχή σας
από άλλα μέρη της Ελλάδας;

Χοροί	Σύνολο	Χοροί	Σύνολο
Δημοτικοί	0.3	Λαϊκοί Ρεμπέτικοι	57.3
Θεσσαλικοί	0.7	Ζεϊμπέκικο	6.3
Συρτός	3.7	Χασάπικο	1
Καραγκούνα	0.7	Χασαποσέρβικο	1.7
Μπεράτι	0.7	Τσιφτετέλι	1.3
Της Γαλανής το φόρεμα	0.3	Ποντιακοί	0.3
Μηλίτσα	0.7	Νησιώτικοι	9.3
Πανελλήνιοι	0.3	Νησιώτικοι Συρτοί	0.7
Τσάμκος	3	Μπάλος	0.3
Καλαματιανός	37	Διάφοροι χοροί - Γαϊτανάκι	0.3
Ηπειρώτικοι	7	Ευρωπαϊκοί	13
Στα τρία	1.7	Ταγκό	2
Γιατρός	0.7	Βάλς	1
Πωγωνίσκος	1	Φοξ	0.3
Βλάχα	0.3	Πόλκα	0.3
Μενούσης	0.7	Καντρίλιες	0.3
Φυσούνι	0.3	Κρητικοί παλαιοί	0.3
Φεζοδερβέναγας	0.3	Αριστείδης	0.3
Σαρακατσάνικοι	0.3	Πεντοζάλι	0.3
Θρακιώτικοι	0.7	Δεν ξέρω	12.7
Μπαϊντούσκα	1.3		
Ζωναράδικος ή Ζωναριάτικος	0.3		
Καστρινός ή στις τρεις	0.3		
Μικρασιάτικοι	0.3		

2.2.4.1.5.3. Προσδιορισμός των χορών που χορεύονται κατά κοινότητα.

Ο προσδιορισμός των χορών του δείγματος κατά κοινότητα είναι αναγκαίος, προκειμένου να φανούν οι διαφοροποιήσεις αλλά και οι ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ τους, όπως αυτές προαναφέρονται.

Από τις αναφορές των κατοίκων του δείγματος κατά την έρευνα προκύπτουν οι γενικότερες κατηγορίες χορών και ειδικότερα οι χοροί που χορεύονται κατά κοινότητα όπως παρακάτω :

Κοινότητα Ριζομύλου

Κατά την έρευνα οι κάτοικοι του δείγματος από την κοινότητα Ριζομύλου ανέφεραν ότι στην περιοχή τους χορεύονται οι Θεσσαλικοί χοροί (Καραγκούνα, Συρτός), Σαρακατσάνικοι- Ηπειρώτικοι (Στα τρία, Μπεράτι, Τσάμικος, Πωγωνίσιος), Ποντιακοί χοροί, Μικρασιάτικοι - Λαϊκοί χοροί (Χασάπικος, Χασαποσέρβικος, Ζεϊμπέκικος), διάφοροι άλλοι Ελληνικοί χοροί (Καλαματιανός, Συρτός), Ευρωπαϊκοί χοροί (Ταγκό, Σλόου, Φόξ, κ.ά.) καθώς και οι χοροί των προσφύγων της Ανατολικής Ρωμυλίας (Ζωναράδικος ή Ζωναριάτικος, Μπαϊντούσκα, Τσέστος, Συγκαθιστός, Καρσιλαμάς ή Αντικριστός ή Κατσιβέλικος, Στ'ς τρεις ή Στα τρία).

Κοινότητα Σέσκλου

Στην κοινότητα Σέσκλου χορεύονται οι Θεσσαλικοί χοροί (Καραγκούνα, Συρτός Πηλίου), Οι Ηπειρώτικοι (Πωγωνίσιος, Γιατρός, Φεζοδερβέναγας, Μενούσης, Κλέφτες, Φυσούνι), οι Σαρακατσάνικοι - Ηπειρώτικοι (Συρτός στα τρία, Μπεράτι, Τσάμικος), οι Αρβανιτοβλάχικοι χοροί των Βλαχόφωνων Κουτσοβλάχων (Καραπατάκι ή Περιβολιώτικο, Βλάχα ή Κεντημένη ποδιά, Πάρε τα γκιούμια, Τασιά), οι Μικρασιάτικοι - Λαϊκοί (Ζεϊμπέκικος, Χασάπικος, Χασαποσέρβικος, Τσιφτετέλι), διάφοροι άλλοι Ελληνικοί χοροί (Καλαματιανός, Συρτός) και οι Ευρωπαϊκοί χοροί (Ταγκό, Βάλς κ.ά).

Κοινότητα Αμαλιαπόλεως

Στις πολύ περιορισμένες χορευτικές περιστάσεις οι κάτοικοι της Αμαλιαπόλεως χορεύουν Ηπειρώτικους χορούς (Στα τρία, Τσάμικος), Νησιώτικους Συρτούς χορούς, Λαϊκούς χορούς (Ζεϊμπέκικος, Χασαποσέρβικος), διάφορους άλλους Ελληνικούς χορούς (Καλαματιανός - Συρτός) και Ευρωπαϊκούς χορούς (Ταγκό, Βάλς).

Κοινότητα Κάτω Λεχωνίων

Οι χοροί που χορεύονται περισσότερο από τους κατοίκους της κοινότητας Κάτω Λεχωνίων είναι οι Θεσσαλικοί (Καραγκούνα, Συρτός Μακρινίτσας, Πηλιορείτικος, της Γαλανής το φόρεμα, Γεωργαλάκης), οι Σαρακατσάνικοι - Ηπειρώτικοι (Τσάμικος, Στα τρία), οι Νησιώτικοι Συρτοί χοροί (Σκοπέλου κ.ά.), οι Μικρασιάτικοι - Λαϊκοί χοροί (Χασάπικος, Χασαποσέρβικος, Ζεϊμπέκικος) διάφοροι άλλοι Ελληνικοί χοροί (Καλαματιανός, Μηλίτσα) και οι Ευρωπαϊκοί χοροί (Ταγκό, Φοξ κ.ά.),

Κοινότητα Στεφανοβικείου

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας οι κάτοικοι του Στεφανοβικείου γενικά χορεύουν : -Θεσσαλικούς χορούς (Καραγκούνα, Γαϊτανάκι, της Γαλανής το φόρεμα, Γεωργαλάκης, Πηλιορείτικος, Πατινάδα, Συρτός), Σαρακατσάνικους - Ηπειρώτικους (Στα τρία, Τσάμικος, Μπεράτι), Μικρασιάτικους - Λαϊκούς (Καρσιλαμάδες, Ζεϊμπέκικος, Χασάπικος), Νησιώτικους (κυρίως Συρτοί χοροί, διάφορους άλλους ελληνικούς χορούς (Καλαματιανός κ.ά), παλαιούς Ευρωπαϊκούς χορούς (Ταγκό, Πόλκα, Καντρίλιες, Βάλς κ.ά) καθώς και σύγχρονους ξένους χορούς. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικός είναι ο τοπικός "Χατζημισιώτικος" ή "Πεταχτός" συρτός χορός, ο οποίος αποτελεί μια σύγχρονη διασκευή του Συρτού χορού με ιδιάζοντες βηματισμούς.

Κοινότητα Γλαφυρών

Στις γενικές κατηγορίες των χορών των κατοίκων της κοινότητας Γλαφυρών ανήκουν οι Θεσσαλικοί χοροί (Καραγκούνα, Συρτός, Πηλιορείτικος, Γεωργαλάκης), οι Σαρακατσάνικοι - Ηπειρώτικοι (Στα τρία, Τσάμικος) διάφοροι άλλοι Ελληνικοί χοροί(Καλαματιανός, Ζεϊμπέκικος κ.ά) και διάφοροι Ευρωπαϊκοί χοροί (Ταγκό, Βάλς κ.ά).

Κοινότητα Γλώσσας

Οι νησιώτικοι χοροί (Σκοπελίτικοι) είναι το κύριο χαρακτηριστικό των κατοίκων της Γλώσσας. Κύρια χορεύουν τους πιο κάτω τοπικούς χορούς : Καμάρα Σκοπέλου (ή Σκιάθου), Βλάχα Σκοπέλου, Τράτα, Πηδηχτός ή Πηδητός (Αποκριάτικος), Γαλάτα, Μπάλος ή Αντικριστός Πατινάδα και διάφοροι Νησιώτικοι Συρτοί χοροί . Επίσης χορεύουν Θεσσαλικούς χορούς (Καραγκούνα κ.ά.), Ηπειρώτικους - Σαρακατσάνικους (Μπεράτι, Τσάμικος, "Πως το τρίβουν το πιπέρι"), διάφορους Ελληνικούς χορούς (Καλαματιανός, Ζεϊμπέκικος, Λαϊκοί Συρτοί χοροί κ.ά) καθώς και Ευρωπαϊκούς (Ταγκό κ.ά.).

Κοινότητα Αγίου Γεωργίου Νηλείας

Στους κατοίκους της κοινότητας Αγίου Γεωργίου Νηλείας κυριαρχούν οι Πηλιορείτικοι χοροί : Συρτός Πηλίου (ή Μακρινίτσας), Γεωργαλάκης, Πηλιορείτικος, της Γαλανής το φόρεμα, καθώς και οι γενικότεροι Θεσσαλικοί, χοροί (Σβαρνιάρα - Καραγκούνα, Αριστείδης Βελεστίνου κ.ά). Ακόμη χορεύονται οι Νησιώτικοι Συρτοί χοροί, οι Ηπειρώτικοι (Στα τρία, Κοφτός, Τσάμικος), οι Μικρασιάτικοι - Λαϊκοί χοροί (Χασαποσέρβικος, Ζεϊμπέκικος), και διάφοροι άλλοι Ελληνικοί χοροί (Καλαματιανός, Πατινάδα).

Κοινότητα Μηλίνας

Οι κάτοικοι της Μηλίνας συνήθως χορεύουν τους Θεσσαλικούς χορούς (κυρίως τους Πηλιορείτικούς), τους Νησιώτικους (Συρτός, Μπάλος), τους Ηπειρώτικους (Τσάμικος, Κοφτός) τους Μικρασιάτικους - Λαϊκούς (Καρσιλαμάς ή Αντικρυστός, Ζεϊμπέκικος, Χασαποσέρβικος,) διάφορους Ελληνικούς (Καλαματιανός) καθώς και τους Ευρωπαϊκούς χορούς (Ταγκό, Βάλς κ.ά.).

Κοινότητα Μηλεών

Στην κοινότητα Μηλεών οι κάτοικοι του δείγματος ανέφεραν ότι χορεύουν Θεσσαλικούς χορούς, κυρίως τους Πηλιορείτικούς (της Γαλανής το φόρεμα, Πηλιορείτικος, Συρτός Μακρινίτσας, Γεωργαλάκης), Νησιώτικους Συρτούς χορούς, διάφορους Ελληνικούς (Καλαματιανός, Τσάμικος), Λαϊκούς (Ζεϊμπέκικος, Χασαποσέρβικος) και Ευρωπαϊκούς χορούς (Ταγκό, Βάλς, κ.ά.).

2.2.4.2. Γνωσιολογικά στοιχεία - Αξιολόγηση των χορευτικών γνώσεων

2.2.4.2.1. Γενικός προσδιορισμός και αξιολόγηση του βαθμού γνώσεων των ελληνικών χορών

Ο γενικότερος προσδιορισμός και η αξιολόγηση του βαθμού των γνώσεων των χορών έγινε από τους ίδιους τους ερωτώμενους. Το αποτιμητικό περιεχόμενο των απαντήσεων με κλίμακες βοήθησε στον καλύτερο προσδιορισμό και εξακρίβωση του επιπέδου των χορευτικών γνώσεων. Ανεξάρτητα από τον αριθμό των χορών που γνώριζαν οι ερωτώμενοι ο καθένας από αυτούς έκρινε τον εαυτό του για τον βαθμό απόδοσης που θεωρούσε ότι έχει στους χορούς που γνώριζε να χορεύει. Με την έννοια αυτή οι αξιολογικές κλίμακες "καλά" και έτσι κι "έτσι" παρέχουν μια μονοδιάστατη μέτρηση εκτιμητική³⁰ αλλά ταυτόχρονα βοηθούν σε μια περισσότερο ποιοτική, παρά ποσοτική, διαβάθμιση των χορευτικών γνώσεων με ένα άμεσο και ενδεικτικό τρόπο αυτοπροσδιορισμού. Άλλωστε τα αξιολογικά κριτήρια για τους χορούς είναι διαφορετικά κατά περίπτωση και γ' αυτό δεν θα μπορούσαν να έχουν την ίδια εφαρμογή σε όλους όσους έχουν χορευτικές δραστηριότητες (σε σχέση με την ηλικία, το φύλο, τη σωματική διάπλαση, την έκφραση, το χορευτικό ύφος, τον τόπο καταγωγής κ.λπ.) Βέβαια στις απαντήσεις που δόθηκαν ενδεχόμενα εμπεριέχονται κάποια στοιχεία υποκειμενισμού και υπερτίμησης ή υποτίμησης των χορευτικών γνώσεων αλλά κατά τη συνέντευξη από πριν διευκρινιζόταν ότι αυτό δεν ήταν το επιδιωκόμενο και τονιζόταν η αναγκαιότητα για την ακρίβεια των απαντήσεων χωρίς οποιαδήποτε συναισθηματική ή άλλη ψυχολογική φόρτιση. Ωστόσο τα στοιχεία αυτά κατά κάποιο τρόπο ελέγχονται με τη διασταύρωσή τους με άλλες συναφείς απαντήσεις. Οι τυχόν μεταξύ τους αποκλίσεις είναι σε μικρό βαθμό και δεν μπορούν να αναιρέσουν την εγκυρότητα των απαντήσεων σε γενικά πλαίσια.

Το επίπεδο γνώσεων των ερωτωμένων σε σχέση με τους χορούς είναι πολύ υψηλό, δεδομένου ότι η πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος (92,7%) γνωρίζει να χορεύει ελληνικούς χορούς παρά τις διάφορες επιδράσεις που δέχεται ως προς την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτωμένων γνωρίζει να χορεύει καλά (58%) ή έτσι και έτσι (34,7%) αλλά υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό (7,3%) που δεν γνωρίζει καθόλου για διάφορους λόγους (πίνακας 17). Πολλοί από αυτούς που δεν γνωρίζουν να χορεύουν είπαν αιτιολογώντας την άγνοια των χορών ότι "έτσι έτυχε" ή ότι δεν τους επέτρεπαν οι αγροτικές (γεωργικές ή κτηνοτροφικές) ασχολίες ή ακόμα, σε ορισμένες περιπτώσεις, ότι είχαν προβλήματα από τους γονείς τους (αφορά τις γυναίκες) κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Ερώτηση (1) : Σε ποιο βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε ελληνικούς χορούς:

Βαθμός γνώσεων	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Καλά	58	51.7	63.8	46.8	67.1	56.7	57.1	60.8	58.7
Έτσι κι έτσι	34.7	41.5	28.3	49.3	31.5	40.7	32.9	25.3	28.7
Καθόλου	7.3	6.8	7.9	3.9	1.4	2.6	10	13.9	12.6

Συνολικά οι άνδρες του δείγματος γνωρίζουν να χορεύουν (καλά ή μέτρια) σε υψηλότερο ποσοστό (93,2%) από τις γυναίκες (92,1%). Ειδικότερα πάντως οι γυναίκες, που γνωρίζουν να χορεύουν καλά, είναι πιο πολλές (63,8% έναντι 51,7% των ανδρών), ενώ οι άνδρες υπερέχουν στη μέτρια βαθμίδα (41,5% έναντι 28,3% των γυναικών).

Όπως φαίνεται στα αποτελέσματα της έρευνας, το επίπεδο γνώσεων ελληνικών χορών στους νέους (97,4%) είναι υψηλότερο από το επίπεδο των ηλικιωμένων (87,4%). Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό νέων (2,6%) δεν έχει χορευτικές γνώσεις, ενώ είναι πολύ περισσότεροι (12,6%) οι ηλικιωμένοι, που δεν γνωρίζουν να χορεύουν καθόλου. Το γεγονός αυτό δημιουργεί ιδιαίτερη εντύπωση λόγω των γενικότερων αντιλήψεων που επικρατούν συνήθως στην ερευνητική περιοχή και αλλού, ότι οι νέοι δεν ξέρουν να χορεύουν ή ότι οι χοροί ξεχάστηκαν από τους νέους. Βέβαια οι ηλικιωμένοι γνωρίζουν να χορεύουν καλύτερα τους τοπικούς χορούς και σε υψηλότερα ποσοστά (58,7% έναντι 56,7% των νέων), αλλά ένα πολύ πιο μεγάλο ποσοστό των νέων χορεύει μέτρια (40,7% έναντι 28,7% των ηλικιωμένων).

Από όλες τις ομάδες ηλικιών οι νέες γυναίκες έχουν ανώτερο επίπεδο χορευτικών γνώσεων, δεδομένου ότι μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό (1,4%) δεν γνωρίζουν να χορεύουν καθόλου, ενώ συγκεντρώνουν τα πιο υψηλά ποσοστά από αυτούς που γνωρίζουν χορούς καλά (67,1%) ή μέτρια (31,5%). Υπάρχουν όμως και αρκετοί από τους νέους άνδρες του δείγματος, που γνωρίζουν να χορεύουν καλά (46,8%) ή μέτρια (49,3%). Στην κατηγορία των ηλικιωμένων οι γυναίκες χορεύουν καλύτερα (60,8% καλά και 25,3% έτσι και έτσι) από τους άνδρες (57,1% καλά και 32,9% έτσι και έτσι).

Παράλληλα όμως οι γυναίκες συγκεντρώνουν και το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που δεν γνωρίζουν να χορεύουν καθόλου (13,9% έναντι 10% των ανδρών) και αυτό πιθανώς οφείλεται στην ανδροκρατούμενη παραδοσιακή κοινωνία, στην οποία μεγάλωσαν. Ειδικότερα οι πολλές ηθικές απαγορεύσεις και αντιλήψεις³¹ που επιβίωσαν στις αγροτικές κοινωνότητες καθόριζαν τη γενικότερη κοινωνική και χορευτική συμπεριφορά, δημιουργώντας αναστολές και περιορισμούς στην ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων των γυναικών, πράγμα που δεν συμβαίνει σήμερα στις νέες γυναίκες, όπως φαίνεται και στα αποτελέσματα της έρευνας.

Ως προς τη γεωγραφική κατάταξη των ερωτωμένων διαπιστώνεται, ότι οι κάτοικοι των ημιορεινών περιοχών γνωρίζουν καλύτερα να χορεύουν (70,4%) από τους κατοίκους των ορεινών (54,5%) και των πεδινών περιοχών (55,8%) (πίνακας 17.1). Το υψηλότερο ποσοστό αυτών που δεν γνωρίζουν καθόλου να χορεύουν συγκεντρώνουν οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών (9,1%) και σε μικρότερο βαθμό οι κάτοικοι των πεδινών (7,5%) και των ημιορεινών (3,7%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.1.

Βαθμός γνώσεων	Περιοχή κατοικίας			Επίπεδο εκπαίδευσης			
	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση Γενική	Μέση Τεχνική
Καλά	54.5	70.4	55.8	58.3	58	59	50
Έτσι και έτσι	36.4	25.9	36.7	8.4	34.7	39.5	31.3
Καθόλου	9.1	3.7	7.5	33.3	7.3	1.5	18.7

Το επίπεδο των χορευτικών γνώσεων των ερωτωμένων σε σχέση με το μορφωτικό τους επίπεδο είναι ικανοποιητικό, αφού στην πλειοψηφία τους γνωρίζουν να χορεύουν ελληνικούς χορούς καλά (οι αγράμματοι 58,3%, με Στοιχειώδη εκπαίδευση 58%, με Μέση γενική εκπαίδευση 59% και όσοι έχουν Μέση τεχνική εκπαίδευση 50%)(πίνακας 17.1). Το μικρότερο επίπεδο γνώσεων των χωρών παρουσιάζεται στους αγραμμάτους του δείγματος, που συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό από αυτούς που δεν ξέρουν να χορεύουν (33,3%). Από τους υπόλοιπους, ένα σημαντικό ποσοστό από αυτούς, που έχουν παρακολουθήσει Μέση τεχνική εκπαίδευση (18,7%), δεν γνωρίζουν καθόλου να χορεύουν, ενώ τα ανάλογα ποσοστά σ' αυτούς που έχουν Στοιχειώδη και Μέση γενική εκπαίδευση είναι πολύ πιο χαμηλά (7,3% και 1,5% αντίστοιχα).

Η εξέταση του δείγματος ως προς την επαγγελματική κατάσταση δείχνει ότι, γενικά, οι αγρότες, οι υπάλληλοι και οι ασχολούμενες με τα οικιακά έχουν σχεδόν το ίδιο επίπεδο χορευτικών γνώσεων (πίνακας 17.2) . Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν τα υψηλά ποσοστά που συγκεντρώνουν οι επαγγελματίες - έμποροι και οι μαθητές - σπουδαστές (72,2% και 60,4% αντίστοιχα), καθώς δεν υπάρχει μεταξύ τους ούτε ένας, που να μη γνωρίζει ελληνικούς χορούς. Αντίθετα το χαμηλότερο επίπεδο έχουν οι εργάτες (48,2% καλά και 40,7% έτσι και έτσι), οι οποίοι συγκεντρώνουν και το πιο υψηλό ποσοστό (11,1%) αυτών που δεν γνωρίζουν καθόλου να χορεύουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.2

Βαθμός Γνώσεων	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές Σπουδαστές	Υπάλληλοι	Επαγγελματίες Έμποροι	Οικιακά
Καλά	59.3	48.2	60.4	58.3	72.2	58.7
Έτσι και έτσι	33.3	40.7	39.6	33.4	27.8	31.7
Καθόλου	7.4	11.1	—	8.3	—	9.6

2.2.4.2.2. Γενικός προσδιορισμός των γνώσεων των χωρών με διάκρισή τους σε ηπειρωτικούς (στεριανούς), νησιώτικούς και λαϊκούς.

Η γεωγραφική προέλευση των χωρών από την ηπειρωτική ή νησιωτική Ελλάδα γίνεται φανερή στις χορευτικές γνώσεις του δείγματος. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των ερωτωμένων είναι γνώστες των ηπειρωτικών (στεριανών) χωρών με υψηλά ποσοστά (79.3%) και σε πολύ μικρότερο βαθμό των νησιωτικών χωρών (20,4%). Η διαφορά αυτή οφείλεται στο γεγονός, ότι το μεγαλύτερο τμήμα της Μαγνησίας (και του δείγματος της έρευνας) ανήκει στην ηπειρωτική Ελλάδα, ενώ ένα πολύ μικρό τμήμα ανήκει στη νησιωτική Ελλάδα. Σημαντικά ποσοστά συγκεντρώνουν και οι γνώστες λαϊκών χωρών, αλλά υπάρχουν και αρκετοί από τους ερωτώμενους, που δεν γνωρίζουν καθόλου να χορεύουν (6.7%), ενώ δύο νέες γυναίκες δεν απάντησαν (πίνακας 18).

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Ερώτηση (2) : Ποια κατηγορία Ελληνικών παραδοσιακών χορών γνωρίζετε καλύτερα και σας αρέσει να χορεύετε:

Κατηγορία χορών	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Στεριανοί	79.3	76.9	82.2	76.7	84.9	80.7	77.2	79.7	78
Νησιώτικοι	20.4	21.1	19	26	28.7	27.4	15.7	10.1	12.7
Λαϊκοί	49.4	60.6	38.1	74	63	68.7	45.7	15.1	29.4
Κάτι άλλο	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Καμία	6.7	6.2	7.2	2.6	13.7	8.2	10	12.6	11.4
Δεν απαντώ	0.7	—	1.3	—	2.7	1.4	—	—	—

Οι αποκλίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών του δείγματος είναι σημαντικές ως προς τις γνώσεις των Λαϊκών χορών (60.6% έναντι 38.1% αντίστοιχα). Η διαφορά αυτή οφείλεται στο γεγονός, ότι μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες οι χοροί αυτοί θεωρούνταν ως κατεξοχήν ανδρικοί χοροί και, όπως δείχνουν τα αποτελέσματα της έρευνας, η αντίληψη αυτή συνεχίζει να διατηρείται, σε μεγαλύτερο βαθμό στους ηλικιωμένους (45,7% οι άνδρες και 15,1% οι γυναίκες) και σε μικρότερο στους νέους (74% οι άνδρες και 63% οι γυναίκες). Οι νέοι όμως χορεύουν σε μεγαλύτερο βαθμό τους νησιώτικούς χορούς (27,4%) από τους ηλικιωμένους (12,7%), επειδή στην τελευταία δεκαετία οι νησιώτικοι χοροί έγιναν περισσότερο γνωστοί σε πολλούς και χορεύονται σε όλη σχεδόν την Ελλάδα.

Κατά μία άλλη εξέταση του δείγματος το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων των ημιορεινών και πεδινών περιοχών χορεύουν στεριανούς χορούς (98.2% και 87,1% αντίστοιχα) και λιγότερο οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών (57,6%). Αντίστροφα οι τελευταίοι χορεύουν σε υψηλότερο ποσοστό τους νησιώτικούς χορούς (39.4%) έναντι των προηγούμενων (11.2% και 10.9% αντίστοιχα). Η αυξημένη διαφορά προκύπτει από το γεγονός, ότι στους κατοίκους του δείγματος των ορεινών περιοχών συμπεριλαμβάνονται και οι κάτοικοι της Γλώσσας Σκοπέλου.

Οι κάτοικοι του δείγματος των πεδινών περιοχών συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που δεν γνωρίζουν καθόλου χορούς (8.2%), ενώ στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές το αντίστοιχο ποσοστό είναι μικρότερο (3.7% και 6%) (πίνακας 18.1)

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.1

Κατηγορία χορών	Περιοχή κατοικίας			Επάγγελμα					
	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές Σπουδαστ.	Υπάλληλοι	Επαγγελματίες Έμποροι	Οικιακά
Χριστιανοί	57.6	98.2	87.1	92.6	70.4	75.5	58.4	88.9	79.8
Πρώτοι	39.4	11.2	10.9	7.4	22.2	30.2	50	33.4	16.4
Δεύτεροι	48.5	51.9	49	42.6	61.1	73.6	50	55.6	33.7
Άλλοι	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Μία	6	3.7	8.2	7.4	5.6	—	16.7	—	9.6
Αναπάνω	—	3.7	—	—	—	3.7	—	—	—

Από τη διάκριση του δείγματος ως προς το επάγγελμα φαίνεται ότι στην πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι συγκεντρώνουν υψηλά ποσοστά προτίμησης στους στεριανούς χορούς σε διάφορες κλίμακες, με υψηλότερη αυτή των αγροτών (92.6%) και χαμηλότερη των εργατών (58.4%) (πίνακας 18.1).

Σε υψηλό επίπεδο προτιμήσεων βρίσκονται επίσης και οι Λαϊκοί χοροί με υψηλότερο δείκτη στους μαθητές - σπουδαστές (73.6%) και χαμηλότερο στις ασχολούμενες με τα οικιακά (33.7%). Οι νησιώτικοι χοροί προτιμώνται περισσότερο από τους υπαλλήλους (50%) και λιγότερο από τους αγρότες (7.4%). Πολλοί κάτοικοι της ηπειρωτικής Μαγνησίας χορεύουν νησιώτικούς χορούς, πράγμα που δείχνει την κινητικότητα των χορών αυτών. Το φαινόμενο αυτό της κινητικότητας των νησιώτικων χορών παρατηρήθηκε έντονα στην τελευταία δεκαετία σχεδόν σε όλη την Ελλάδα και οφείλεται πιθανώς, κατά μίαν άποψη, στη μεγάλη κυκλοφοριακή επιτυχία των νησιώτικων τραγουδιών, αν και έχουν δεχθεί εκσυγχρονιστικές μουσικές επιδράσεις (από δημοφιλείς λαϊκούς τραγουδιστές όπως είναι ο Γιάννης Πάριος κ.ά.).

2.2.4.2.3. Κινητικότητα των χορών - Γενικός προσδιορισμός και αξιολόγηση του βαθμού γνώσεων των χορών με διάκρισή τους κατά γεωγραφικό διαμέρισμα της χώρας.

Ο προσδιορισμός των χορευτικών γνώσεων, που έγινε σε σχέση με τις κατηγορίες των χορών κατά γεωγραφικό διαμέρισμα της χώρας, φανερώνει επιπλέον τη γενικότερη κινητικότητα των χορών. Όπως σημειώνεται στον πίνακα 19, οι κάτοικοι του δείγματος δεν χορεύουν μόνο τοπικούς χορούς, του στενού ή του ευρύτερου Θεσσαλικού χώρου, αλλά σε ένα μεγάλο ή μικρό βαθμό και χορούς από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, που βρίσκονται σε μακρινές αποστάσεις από τη Μαγνησία. Είναι σημαντικό το γεγονός, ότι στο δείγμα υπάρχουν άνθρωποι που γνωρίζουν καλά ή μέτρια Μακεδονικούς, Θρακιώτικους, Σμυρναϊκούς, Ποντιακούς, Κυπριακούς, Κρητικούς, Πελοποννησιακούς, Επτανησιακούς, Στερεοελλαδίτικους και διάφορους άλλους χορούς. Αυτό οφείλεται κυρίως στην πολυμορφία της σύνθεσης του πληθυσμού (Ηπειρώτες, Πόντιοι, Ανατολικής Ρωμυλίας, Βλάχοι, Καραγκούνηδες κ.λπ.), όπως προαναφέρεται, αλλά και στην κινητικότητα γενικά των χορών. Έναν άλλο σοβαρό λόγο μπορεί να αποτελεί και η διαμορφωμένη σύγχρονη τάση για κοινούς τρόπους διασκέδασης, που εμφανίζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά σε όλη την Ελλάδα και έχουν προωθηθεί με διάφορους τρόπους και μέσα. Στη μετάδοση των χορών βοήθησαν σημαντικά και τα κατά τόπους χορευτικά συγκροτήματα, που φιλοδοξούν να παρουσιάζουν αντιπροσωπευτικούς χορούς από διάφορες περιοχές της χώρας.

Από τη γενική εξέταση του πίνακα 17 προκύπτει, ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος γνωρίζει καλά (54,2%) ή έτσι και έτσι (27,1%) τους Θεσσαλικούς χορούς, στους οποίους περιλαμβάνονται περισσότερο οι χοροί του τόπου κατοικίας των ερωτωμένων παρά οι χοροί του ευρύτερου Θεσσαλικού χώρου. Από τις υπόλοιπες κατηγορίες χορών υψηλά ποσοστά χορευτικής γνώσης συγκεντρώνουν οι Λαϊκοί χοροί (καλά 43.8% και έτσι και έτσι 19.7%), οι Πανελλήνιοι (καλά 28.7% και μέτρια 30.3%), οι Δωδεκανησιακοί (καλά 19.1% και μέτρια 20.7%) και οι Ηπειρώτικοι (καλά 16,1% και μέτρια 12%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Ερώτηση (3): Σε ποιο βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε τα παρακάτω

είδη χορών : (καλά, έτσι και έτσι, καθόλου)

Γεωγραφική προέλ. χορών	Βαθμός γνώσεων	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
			Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πανελλήνιοι	Καλά	28.7	24.5	32.2	23.4	42.5	32.7	25.7	22.8	24.3
	Μέτρια	30.3	27.9	32.9	29.9	41.1	35.3	25.7	25.3	25.3
	Καθόλου	41	47.6	34.9	46.7	16.4	32	48.6	51.9	50.4
Στερεοελλαδι- τικοί	Καλά	8	7.5	8.5	3.9	12.3	8	11.6	5	8.3
	Μέτρια	15	15.1	14.5	18.2	28.8	23.3	11.6	1.3	6.5
	Καθόλου	77	77.4	77	77.9	58.9	68.7	76.8	93.7	85.2
Βορειοελλαδι- τικοί	Καλά	54.2	46.6	61.2	40.3	71.2	55.3	53.6	51.9	52.8
	Μέτρια	27.1	32.2	22.4	40.2	23.3	32	23.2	21.5	22.3
	Καθόλου	18.7	21.2	16.4	19.5	5.5	12.7	23.2	26.6	24.9
Μακεδονικοί	Καλά	4.7	2.7	6.6	5.2	11	8	—	2.5	1.3
	Μέτρια	9.7	4.8	13.8	7.8	26	16.7	1.5	2.5	2
	Καθόλου	85.6	92.5	79.6	87	63	75.3	98.5	95	96.7
Θρακιώτικοι	Καλά	8.7	6.2	11.2	7.8	17.8	12.7	4.3	5.1	4.7
	Μέτρια	12.4	6.8	17.1	7.8	28.8	18	5.8	6.3	6.1
	Καθόλου	78.9	87	71.7	84.4	53.4	69.3	89.9	88.6	89.2
Πελοπόννησοι	Καλά	16.1	13.7	18.4	16.9	31.3	24	10.1	6.3	8.2
	Μέτρια	12	8.2	15.1	9.1	24.7	16.7	7.3	6.4	7.3
	Καθόλου	71.9	78.1	66.5	74	43.8	59.3	82.6	87.3	84.5
Επανελλήνιοι	Καλά	2.3	1.4	3.3	1.3	5.5	3.4	1.5	1.3	1.4
	Μέτρια	6.4	3.4	9.2	5.2	19.2	12	1.4	—	0.7
	Καθόλου	91.3	95.2	87.5	93.5	75.3	84.6	97.1	98.7	97.9
Πελοποννη- σιακοί	Καλά	5.4	3.4	7.2	2.6	15.1	8.7	4.4	—	2.2
	Μέτρια	13.7	12.3	14.5	14.3	21.9	18	10.1	7.6	8.9
	Καθόλου	80.9	84.3	78.3	83.1	63	73.3	85.5	92.4	88.9
Δυοεκατη- σιακοί	Καλά	19.1	16.4	21.7	20.8	39.7	30	11.6	5	8.3
	Μέτρια	20.7	24	17.1	31.2	21.9	26.7	15.9	12.7	14.3
	Καθόλου	60.2	59.6	61.2	48	38.4	43.3	72.5	82.3	77.4
Κρητικοί	Καλά	0.3	0.7	—	1.3	—	0.7	—	—	—
	Μέτρια	6.7	1.4	11.8	1.3	21.9	11.3	1.5	2.5	2
	Καθόλου	93	97.9	88.2	97.4	78.1	88	98.5	97.5	98
Ποντιακοί	Καλά	1.3	0.7	2	1.3	4.1	2.7	—	—	—
	Μέτρια	4.7	2.7	5.9	3.9	12.3	8	1.5	—	0.8
	Καθόλου	94	96.6	92.1	94.8	83.6	89.3	98.5	100	99.2
Λαϊκοί	Καλά	43.8	46.6	40.8	54.5	72.6	63.3	37.7	11.4	24.5
	Μέτρια	19.7	24	15.8	31.2	20.6	26	15.9	11.4	13.7
	Καθόλου	36.5	29.4	43.4	14.3	6.8	10.7	46.4	77.2	61.8
Σμυρνάϊκοι	Καλά	0.7	0.7	0.7	—	—	—	1.5	1.3	1.4
	Μέτρια	1.7	2.7	0.6	1.3	1.4	1.3	4.3	—	2.2
	Καθόλου	97.6	96.6	98.7	98.7	98.6	98.7	94.2	98.7	96.4
Κυπριακοί	Καλά	0.3	0.7	—	—	—	—	1.5	—	0.7
	Μέτρια	1.7	1.4	2	2.6	4.1	3.3	—	—	—
	Καθόλου	98	97.9	98	97.4	95.9	96.7	98.5	100	99.3
Άλλοι	Καλά	0.4	—	—	—	1.4	0.7	—	—	—
	Μέτρια	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Καθόλου	99.6	100	100	100	98.6	99.3	100	100	100

Το συνολικό επίπεδο των χορευτικών γνώσεων των γυναικών του δείγματος είναι ανώτερο από το επίπεδο των ανδρών σε ένα μεγάλο ή μικρό βαθμό κατά περίπτωση, όπως δείχνουν και οι συνολικές ποσοστιαίες τιμές των αποτελεσμάτων ως προς τις δύο θετικές βαθμίδες (καλά και έτσι και έτσι). Σημαντική εξαίρεση αποτελεί η κατηγορία των Λαϊκών χορών, όπου πλειοψηφούν οι άνδρες με μεγάλη διαφορά από τις γυναίκες (70.6% έναντι 56.6%), αλλά αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες οι χοροί αυτοί θεωρούνταν ως ανδρικοί, όπως προαναφέρεται.

Η υπεροχή των χορευτικών γνώσεων των γυναικών οφείλεται κυρίως στις νέες γυναίκες που διατηρούν πολύ υψηλότερα ποσοστά από τις ηλικιωμένες, αλλά και από τους νέους στις περισσότερες κατηγορίες των χορών. Η διαφορά αυτή ίσως έχει σχέση με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον που επιδεικνύουν οι νέες για τους χορούς, αλλά και με τον πιο έντονο συναισθηματισμό και την εκφραστικότητα που τις διακρίνει. Επίσης η υψηλότερη συμμετοχή των νέων γυναικών στα χορευτικά συγκροτήματα τις βοήθησε να αποκτήσουν περισσότερες χορευτικές γνώσεις από τους νέους άνδρες, πολλοί από τους οποίους συνήθως δείχνουν σχετική απροθυμία και αδιαφορία (πίνακας 23).

Αντίθετα στους ηλικιωμένους η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική. Στις περισσότερες κατηγορίες χορών οι άνδρες υπερτερούν σε χορευτικές γνώσεις από τις γυναίκες, δεδομένου ότι στην παραδοσιακή αγροτική κοινωνία οι άνδρες είχαν τις δημόσιες σχέσεις της οικογένειας και ταξίδευαν πιο συχνά, ενώ οι γυναίκες ήταν περιορισμένες στο σπίτι και στις αγροτικές εργασίες, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους.

Γενικότερα οι νέοι έχουν περισσότερες χορευτικές γνώσεις από τους ηλικιωμένους σε όλες τις κατηγορίες των χορών, με σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ τους στις ποσοστιαίες τιμές. Σύμφωνα με τα πιο πάνω στοιχεία οι χορευτικές γνώσεις των νέων είναι περισσότερες στους τοπικούς Θεσσαλικούς χορούς, στους Λαϊκούς, στους Πανελλήνιους και στους Νησιώτικους. Οι ίδιοι χοροί υπερτερούν και στις γνώσεις των ηλικιωμένων, αλλά σε πολύ μικρότερα ποσοστά. Βέβαια ο βαθμός γνώσεων των ηλικιωμένων σε ορισμένους τοπικούς χορούς είναι υψηλότερος, αλλά οι χορευτικές γνώσεις των νέων ξεπερνούν κατά πολύ το τοπικό χορευτικό σύνολο. Η κινητικότητα των χορών είναι περισσότερο εμφανής και αποτελεσματική στις κοινωνικές ομάδες των νέων, πολύ πιο ανοιχτές από τις ομάδες των ηλικιωμένων. Τα στοιχεία του πίνακα 19 επιβεβαιώνουν σε γενικά πλαίσια και τα στοιχεία του πίνακα 18 ως προς τις χορευτικές προτιμήσεις του δείγματος, χωρίς να παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις.

2.2.4.2.4. Τρόπος απόκτησης των χορευτικών γνώσεων

Ο τρόπος απόκτησης των χορευτικών γνώσεων αποτελεί βασικό παράγοντα ανάπτυξης των χορών και δείχνει τη μορφή λειτουργίας των κοινωνικών και μορφωτικών θεσμών σε σχέση με αυτούς. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει, ότι οι κοινωνικοί θεσμοί συμβάλλουν σε μεγαλύτερο βαθμό στη διάδοση και διατήρηση των παραδοσιακών χορών (πίνακας 20 και 21). Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους που γνωρίζουν χορούς έμαθαν να χορεύουν στο φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον (57%) (πίνακας 20). Η ιδιαίτερη οικειότητα, που προσφέρει ο φιλικός ή ο συγγενικός δεσμός, δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αποβολή πολλών αναστολών και τη συμμετοχή με μεγαλύτερη διάθεση και ευκολία στις χορευτικές δραστηριότητες. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο συχνά και με το στενό οικογενειακό περιβάλλον αφού, όπως φαίνεται, αυτό βοήθησε σε πολύ μικρότερο βαθμό τους ερωτώμενους (26,4%) να μάθουν χορούς. Το γεγονός αυτό ίσως οφείλεται στις μεγάλες διαφορές των γενεών που υπήρχαν παλαιότερα και, ως ένα βαθμό, υπάρχουν και σήμερα³² αλλά η έρευνα δείχνει ότι οι νέοι που έμαθαν χορούς από τους γονείς τους (35,4%) είναι περισσότεροι από τους ηλικιωμένους (16,7%).

Σε ένα σημαντικό τμήμα του δείγματος (47,7%) για την εκμάθηση των χορών λειτούργησαν οι μορφωτικοί θεσμοί και κυρίως τα Δημοτικά Σχολεία. Οι ηλικιωμένοι που έμαθαν χορούς στο σχολείο συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά (50,3%) από τους νέους (43,7%), επειδή κατά το χρόνο της σχολικής τους φοίτησης η διδασκαλία χορών γινόταν σχεδόν σε όλα τα σχολεία, όπως προαναφέρεται. Αντίθετα κατά την περίοδο φοίτησης των νέων, καθώς και σήμερα, αυτό γίνεται μόνο σε λίγες περιπτώσεις, όπου οι διδάσκοντες γνωρίζουν χορούς ή όπου εκδηλώνεται κάποια σχετική πρωτοβουλία των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων, οι οποίοι με δικές τους δαπάνες προσλαμβάνουν χοροδιδασκάλους. Πάντως σε κάθε περίπτωση οι γυναίκες (που έμαθαν χορούς στο σχολείο) είναι πολύ περισσότερες από τους άνδρες (58,8% οι ηλικιωμένες και 55,6% οι νέες έναντι ποσοστού 43,8% των ηλικιωμένων ανδρών και 31,9% των νέων αντίστοιχα).

Αρκετοί όμως από τους ερωτώμενους (35%) είναι αυτοδίδακτοι και δηλώνουν πως έμαθαν χορούς μόνοι τους, συμμετέχοντας σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Στην κατηγορία αυτή περισσότεροι είναι οι άνδρες (40,4% έναντι 30% των γυναικών) και ειδικότερα οι ηλικιωμένοι (51,6%), δεδομένου ότι η συμμετοχή τους στις κοινωνικές εκδηλώσεις της αγροτικής κοινότητας ήταν και είναι πολύ μεγαλύτερη από τη συμμετοχή των ηλικιωμένων γυναικών (πίνακας 21).

Ενας αριθμός ερωτωμένων (22%), κυρίως νέων (41%), έμαθε χορούς σε χορευτικό συγκρότημα. Η διαφορά μεταξύ των νέων γυναικών και ανδρών (55,6% και 31,9% αντίστοιχα) οφείλεται στη μικρή συμμετοχή των νέων στα χορευτικά συγκροτήματα, όπως προαναφέρεται. Η μικρή συμμετοχή των ηλικιωμένων στα χορευτικά συγκροτήματα φαίνεται και από το γεγονός, ότι πολύ λίγοι ερωτώμενοι έμαθαν κάποιους χορούς σ' αυτά (0,8%) και κυρίως γυναίκες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Ερώτηση (θ) : Που μάθατε να χορεύετε : (Για όσους γνωρίζουν να χορεύουν)

Τρόπος εκμάθησης χορών	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
από τους γονείς	26.4	26.5	26.4	34.7	36.1	35.4	17.2	16.2	16.7
από το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον	57	60.3	53.6	62.5	43.1	52.8	57.8	64.7	61.3
αυτοδίδακτοι									
υπεμπετόχοντας σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις)	35	40.4	30	30.6	26.4	28.5	51.6	33.8	42.7
από όλα τα παραπάνω	—	—	—	—	—	—	—	—	—
στο σχολείο	47.7	37.5	57.1	31.9	55.6	43.7	43.8	58.8	50.3
από χορευτικό συγκρότημα	22	16.2	27.1	30.6	51.4	41	—	1.5	0.8
από σχολή χορού	0.7	0.7	0.7	—	1.4	0.7	1.6	—	0.8

Σε μεγαλύτερο βαθμό αυτοδίδακτοι είναι οι κάτοικοι των ημιορεινών περιοχών (46.2%) και λιγότερο οι κάτοικοι των πεδινών (28.6%), ενώ αντίθετα οι τελευταίοι έμαθαν χορούς στο σχολείο σε μεγαλύτερο ποσοστό (54.1%) από τους πρώτους (34.6%) (πίνακας 20.1). Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών έμαθαν να χορεύουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους υπόλοιπους στο φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον (59.8%) και από χορευτικά συγκροτήματα (28.3%).

Η πλειοψηφία των αγραμμάτων του δείγματος είναι αυτοδίδακτοι (62.5%) ή έμαθαν χορούς στο φιλικό ή συγγενικό τους περιβάλλον (68,8%). Αντίθετα αυτοί που έχουν Μέση γενική ή τεχνική εκπαίδευση σημειώνουν τα μικρότερα αντίστοιχα ποσοστά, αλλά υπερέχουν ως προς την εκμάθηση των χορών από χορευτικά συγκροτήματα (36.4% και 50% αντίστοιχα) και από τους γονείς (34.9% και 25%), ενώ όσοι έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση έμαθαν χορούς σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άλλους στο σχολείο (52,2%) (πίνακας 20.1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 20.1

Τρόπος εκμάθησης χορών	Περιοχή κατοικίας			Επίπεδο εκπαίδευσης			
	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή	Α γράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση γενική	Μέση τεχνική
Από τους γονείς	25	25	27.8	6.3	19.1	34.9	25
Στο φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον Αυτοδίδακτοι (συμμετέχοντας σε διάφορες κοι- νωνικές εκδηλώσεις)	59.8	51.9	57.1	68.8	60.9	51.5	58.3
Από όλα τα παραπάνω	38	46.2	28.6	62.5	40.9	28	25
Στο σχολείο	—	—	—	—	—	—	—
Σε χορευτικό συγκρότημα	45.7	34.6	54.1	6.3	52.2	50	33.3
Σε σχολή χορού	28.3	19.2	18.8	—	5.2	36.4	50
	1.1	—	0.8	—	0.9	0.8	—

2.2.4.2.5. Παράγοντες επίδρασης ως προς την εκμάθηση των παραδοσιακών χορών

Η κατάλληλη ψυχολογική κατάσταση που απαιτείται για τη διαμόρφωση της τάσης ή της εσωτερικής ανάγκης για την εκμάθηση των παραδοσιακών χορών δέχεται τις επιδράσεις διάφορων παραγόντων, οι οποίοι την καλλιεργούν και τη συντηρούν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Η ανάγκη αυτή δεν μπορεί να επιβληθεί άμεσα, αλλά υποβάλλεται από εσωτερικές ψυχικές και πνευματικές διεργασίες που συντελούνται στον άνθρωπο, στα πλαίσια της θέλησής του για ένταξη στο κοινωνικό σύνολο, και εκδηλώνονται μέσα από κοινούς τρόπους έκφρασης και κοινές συμπεριφορές³³.

Οι διαπιστώσεις αυτές επιβεβαιώνονται και με τα αποτελέσματα της έρευνας, σύμφωνα με τα οποία οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις και το φιλικό περιβάλλον αποτέλεσαν τους σημαντικότερους παράγοντες, για να μάθουν χορούς οι περισσότεροι κάτοικοι του δείγματος (73.1% και 57.9% αντίστοιχα) (πίνακας 21). Τη μεγαλύτερη επιρροή δέχτηκαν κυρίως οι άνδρες (76.7 και 61%) παρά οι γυναίκες (69.3% και 54.7%), αλλά η διαφορά αυτή εντείνεται περισσότερο στους ηλικιωμένους, επειδή συνήθως οι άνδρες συνήπταν ευρύτερες κοινωνικές και φιλικές σχέσεις, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα να έχουν περισσότερες χορευτικές ευκαιρίες από τις οποίες δέχθηκαν και τις ανάλογες επιρροές.

Ένας άλλος σπουδαίος παράγοντας στην εκμάθηση χορών για πολλούς ερωτώμενους (38,8%) ήταν και το οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον, με κυρίαρχο το ρόλο του πατέρα (17,2%) και της μητέρας (12,8%). Όπως φαίνεται, τη μεγαλύτερη επίδραση έχουν δεχτεί οι νέοι και ειδικότερα οι νέες γυναίκες, ενώ στους ηλικιωμένους ανάλογες επιρροές παρατηρούνται σε πολύ μικρότερο βαθμό, δεδομένου ότι οι γονικές σχέσεις σήμερα είναι πολύ πιο αναπτυγμένες από παλαιότερα³⁴.

Παράγοντα επίδρασης για εκμάθηση παραδοσιακών χορών σε πολλούς αποτελούν και οι διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα χορευτικά συγκροτήματα (15,8%). Τη μεγαλύτερη επίδραση δέχτηκαν οι γυναίκες (19,3%) και κυρίως οι νέες (38,4%), για λόγους που προαναφέρονται. Ο επηρεασμός όμως από τα οπτικοακουστικά μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) σε σχέση με την εκμάθηση των χορών είναι ελάχιστος (0,7%), δεδομένου ότι και τα σχετικά προγράμματά τους με τους παραδοσιακούς χορούς έχουν πολύ μικρή συχνότητα και διάρκεια.

Παρόλα αυτά υπάρχει και ένα σημαντικό ποσοστό στο δείγμα (7,7%), που δεν δέχτηκε καμιά θετική επίδραση από κανένα παράγοντα και γι' αυτό δεν γνωρίζει ούτε και να χορεύει. Οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν υψηλότερο βαθμό (12,2%) με περισσότερες τις ηλικιωμένες γυναίκες (13% έναντι 11,4%), ενώ στους νέους οι άνδρες που δεν δέχτηκαν καμιάν επίδραση είναι πολύ περισσότεροι από τις γυναίκες (5,3% έναντι 1,4%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 21.

Ερώτηση (7) : Ποιος κατά τη γνώμη σας έπαιξε σημαντικότερο ρόλο στο να αισθανθείτε την ανάγκη να μάθετε χορούς ;
(Να καθορίσετε τους τρεις σημαντικότερους παράγοντες)

Παράγοντες επίδρασης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πατέρα	17.2	17.8	16.7	22.4	27.4	24.9	12.9	6.5	9.7
Μητέρα	12.8	12.3	13.3	18.4	20.6	19.5	5.7	6.5	6.1
Μεγαλύτερα αδέρφια	4	3.4	4.7	5.3	5.5	5.4	1.4	3.9	2.7
Αιτιππούς και η γιαγιά	1.7	—	3.3	—	2.7	1.3	—	3.9	2
Οι συγγενείς	3	2	4	1.3	4.1	2.7	2.9	3.9	3.4
Οικιακό περιβάλλον	57.9	61	54.7	60.5	57.5	64	61.4	52	56.7
Διάφορες κοινωνικές ηλώσεις	73.1	76.7	69.3	75	76.7	75.9	78.6	62.3	70.5
Σχολείο	19.2	13.7	24.7	11.8	15.1	13.5	15.7	33.8	24.8
Ηματογράφος-επίδραση	0.7	1.4	—	2.6	—	1.3	—	—	—
Διάφορες πολιτιστικές ηλώσεις και τα χορευτικά συγκροτήματα	15.8	11.6	19.3	22.4	38.4	30.4	—	1.3	0.7
Διάφορες κοινωνικές ηλώσεις	1.4	2	0.7	1.3	1.4	1.4	2.9	—	1.5
Άλλο	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Κάτι άλλο	17.7	8.2	7.3	5.3	1.4	3.4	11.4	13	12.2

Με τα αποτελέσματα του πίνακα 21.1. επιβεβαιώνονται τα αποτελέσματα του πίνακα 18.1. και οι επιδράσεις που προκλήθηκαν από τους παράγοντες που αναφέρονται στις διάφορες κατηγορίες του δείγματος σε σχέση με τον τόπο κατοικίας και τη μόρφωση. Οι κάτοικοι των πεδινών περιοχών δέχτηκαν μεγαλύτερη επίδραση από όλους ως προς την εκμάθηση χωρών από το οικογενειακό περιβάλλον (41,4%) και κάποια μικρή επίδραση (1,4%) από τον κινηματογράφο και την τηλεόραση.

Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών επηρεάστηκαν περισσότερο από τους άλλους, από το σχολείο (22,2%) και από το φιλικό περιβάλλον (61.6%), ενώ οι κάτοικοι των ημιορεινών περιοχών δέχτηκαν περισσότερες επιρροές σε σχέση με τους άλλους από τις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (88.7%) και από τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα χορευτικά συγκροτήματα (17%).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό όμως είναι το υψηλό ποσοστό των αγραμμάτων (34.8%) που δεν δέχθηκαν καμιά επιρροή από κανένα για να μάθουν χορούς (πίνακας 21.1.). Κατά τα άλλα όσοι έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση σε σχέση με τους άλλους δέχθηκαν τη μεγαλύτερη επίδραση από το σχολείο (28,7%), ενώ αυτοί που έχουν Μέση γενική ή τεχνική εκπαίδευση συγκεντρώνουν υψηλότερες τιμές επίδρασης από το οικογενειακό περιβάλλον (53% και 25%) και από τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα χορευτικά συγκροτήματα (25.4% και 43.7%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 21.1.

Παράγοντες επίδρασης	Περιοχή κατοικίας			Επίπεδο εκπαίδευσης			
	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση γενική	Μέση τεχνική
πατέρας	13.1	18.9	19.3	—	11.5	26.1	12.5
μητέρα	10	7.6	16.6	—	5.7	22.4	6.3
μεγαλύτερα αδέρφια	4	—	5.5	—	4.1	4.5	6.2
παππούς και η γιαγιά	1	1.9	2.1	—	2.5	1.5	—
λοιποί συγγενείς	—	1.9	5.5	—	4.9	2.2	—
φιλικό περιβάλλον	61.6	56.6	55.9	47.8	59.8	58.2	50
διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις	81.8	88.7	61.4	56.5	74.6	74.6	68.8
σχολείο	22.2	13.2	19.3	—	28.7	15.7	63
κινηματογράφος-τηλεόραση	—	—	1.4	—	—	1.5	—
διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα χορευτικά συγκροτήματα	16.2	17	15.2	—	4.1	25.4	43.7
διάφορες κοινωνικές ανάγκες	1	1.9	1.4	—	—	2.2	6.2
παιχνίδι	—	—	—	—	—	—	—
συνολικά	8.1	3.8	9	34.8	6.6	2.2	25

2.2.4.2.6. Χορευτικές γνώσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος των κατοίκων του δείγματος

Η διερεύνηση των χορευτικών γνώσεων του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι αναγκαία επειδή, όπως προαναφέρεται, αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την εκμάθηση χορών σε ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων του δείγματος (πίνακες 18 και 19). Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτωμένων ο βαθμός των χορευτικών γνώσεων των γονέων τους και των αδελφών τους φαίνεται ότι είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα (70% χορεύουν καλά και 21.3% χορεύουν έτσι και έτσι)(πίνακας 22). Επίσης ένα μικρό αλλά σημαντικό ποσοστό κατοίκων του δείγματος δήλωσε, ότι οι γονείς τους και τα αδέρφια τους δεν χορεύουν καθόλου ελληνικούς χορούς (8.7%). Το ποσοστό αυτό είναι ανάλογο με το ποσοστό των ερωτωμένων, που δεν χορεύουν κανένα χορό.

Η πλειοψηφία των ανδρών και των γυναικών δήλωσε ότι οι προαναφερόμενοι συγγενείς τους χορεύουν καλά (74.8% και 65.1%), αλλά οι γυναίκες που δήλωσαν ότι οι γονείς τους δεν χορεύουν καθόλου είναι πολύ περισσότερες (11.9%). Το επίπεδο των γονέων των ερωτωμένων είναι πολύ καλύτερο στους νέους (που δήλωσαν ότι οι γονείς τους χορεύουν καλά 75,8% και έτσι και έτσι 22,9%) έναντι των ηλικιωμένων (63.8% καλά και 20,3% έτσι και έτσι). Το ποσοστό των νέων που δήλωσαν ότι οι γονείς τους δεν γνωρίζουν καθόλου χορούς είναι ελάχιστο (1,4%), ενώ αντίθετα των ηλικιωμένων είναι πολύ υψηλό (15,9%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 22.

Ερώτηση (55): Σε ποιο βαθμό οι γονείς σας και τα αδέρφια σας, αν έχετε, χορεύουν ελληνικούς χορούς;

Βαθμός γνώσεων	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
καλά	70	74.8	65.1	83.1	68.5	75.8	65.7	62	63.8
έτσι και έτσι	21.3	19.7	23	16.9	28.8	22.8	22.9	17.7	20.3
καθόλου	8.7	5.5	11.9	—	2.7	1.4	11.4	20.3	15.9

Οι γονείς και τα αδέρφια των κατοίκων του δείγματος των ημιορεινών περιοχών παρουσιάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό καλύτερο επίπεδο χορευτικών γνώσεων (74.1% καλά και 20.4% έτσι και έτσι) και σε μικρότερο βαθμό, αλλά πάντως αρκετά υψηλό, οι γονείς και τα αδέρφια των υπόλοιπων κατοίκων των ορεινών (71,7% καλά και 20,2% μέτρια)

και των πεδινών περιοχών (67.3% καλά και 22.5% μέτρια)(πίνακας 22.1). Οι προαναφερόμενοι συγγενείς του δείγματος στις πεδινές περιοχές συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που δεν χορεύουν καθόλου (10.2%), αλλά και στις ορεινές περιοχές συγκεντρώνουν ένα σημαντικό ποσοστό (8.1%).

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο των ερωτωμένων οι γονείς και τα αδέρφια αυτών που έχουν Μέση τεχνική και γενική εκπαίδευση γνωρίζουν να χορεύουν σε πολύ καλύτερο βαθμό (81.2% και 73.1% αντίστοιχα) έναντι των υπολοίπων (68.6%),αυτών που έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση και (54,2%) των αγγραμμάτων (πίνακας 22.1.). Το υψηλότερο ποσοστό αυτών που οι γονείς και τα αδέρφια τους δεν γνωρίζουν καθόλου χορούς ανήκει στους αγραμμάτους (25%) και σ' αυτούς που έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση (13.7%). Αντίθετα σ' αυτούς που έχουν Μέση γενική εκπαίδευση το ποσοστό αυτό είναι πολύ μικρό (2.3%), ενώ δεν υπάρχει ούτε ένας ανάμεσα σ' αυτούς που έχουν Μέση τεχνική εκπαίδευση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22.1.

Βαθμός γνώσεων	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση γενική	Μέση τεχνική
Καλά	71.7	74.1	67.3	54.2	68.6	73.1	81.2
Επεί και έτσι	20.2	20.4	22.5	20.8	17.7	24.6	18.8
Καθόλου	8.1	5.5	10.2	25	13.7	2.3	—

2.2.5.: Κοινωνικές λειτουργίες των χορών και επιδράσεις

2.2.5.1. Κοινωνικές λειτουργίες

Η κυρίαρχη θέση των χορών στις μαζικές μορφές ψυχαγωγίας και διασκέδασης δείχνει πόσο βασική είναι η κοινωνική λειτουργία τους. Οι μορφές λειτουργίας τους, όπως έχουν διαμορφωθεί στη σύγχρονη εποχή, καθορίζονται από το είδος των χορευτικών δραστηριοτήτων και προσδιορίζονται από τον τρόπο αξιοποίησης των χορευτικών γνώσεων.

Οι διάφορες κοινωνικές και άλλες εκδηλώσεις, που γίνονται με τη συμμετοχή ευρύτερων ή στενών κοινωνικών ομάδων, συνεχίζουν σε ένα μεγάλο βαθμό να διατηρούν τις χορευτικές τους προεκτάσεις, έχοντας το χορό ως οργανικό λειτουργικό τους στοιχείο. Επίσης οι χοροί διατηρούν τη σημαντικότητά τους λειτουργώντας ως ένα μέσο έκφρασης του σημερινού ανθρώπου, δεδομένου ότι συνδέονται με διάφορους ψυχολογικούς και συναισθηματικούς παράγοντες. Η παραστατική καλλιτεχνική λειτουργία τους δημιουργεί την κοινωνική συσπείρωση αυτών που συμμετέχουν στις χορευτικές διαδικασίες και δραστηριότητες είτε ως μέλη των χορευτικών ομάδων ή συγκροτημάτων είτε ως θεατές που παρακολουθούν τους πρώτους.

Μια άλλη σημαντική λειτουργία των χορών, που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στις τελευταίες δεκαετίες κυρίως από τους Πολιτιστικούς Συλλόγους και άλλους φορείς, αποτελεί και η συστηματική καλλιέργεια και διάδοση των παραδοσιακών αξιών και του πολιτισμού μας στις νεότερες γενεές μέσω των χορών.

Όπως φαίνεται παρακάτω, οι κοινωνικές λειτουργίες των χορών αναδεικνύονται και με τα αποτελέσματα της έρευνας που καθορίζουν τις λειτουργικές διαστάσεις τους στη σύγχρονη αγροτική κοινωνία της Μαγνησίας με πιθανές αναλογίες που μπορεί να επεκτείνονται στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία.

2.2.5.1.1. Αξιοποίηση των χορευτικών γνώσεων - Κοινωνικές χορευτικές περιπτώσεις και χορευτικές δραστηριότητες.

Η ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων των κοινωνικών ομάδων συνήθως εκδηλώνεται σε εκείνες τις περιπτώσεις, που δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την αξιοποίηση των χορευτικών γνώσεων. Συνήθεις κοινωνικές χορευτικές περιπτώσεις αποτελούν οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμοι, βαπτίσεις, πάρτυ κ.ά.) και οι μαζικές μορφές ψυχαγωγίας και διασκέδασης (πανηγύρια, χοροεσπερίδες, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.ά.).

Πολύ συχνά χορευτικές προεκτάσεις αποκτούν και οι διάφορες ευχάριστες στιγμές που έχουν έναν επετειακό χαρακτήρα (ονομαστικές γιορτές, γενέθλια, φιλικές συγκεντρώσεις, δεξιώσεις, γλέντια κ.λπ.) και δημιουργούνται αυθόρμητα ή και προσχεδιασμένα. Η λειτουργία των χορών στις περιπτώσεις αυτές επιβεβαιώνεται πλήρως και από τα αποτελέσματα της έρευνας, σύμφωνα με τα οποία η πλειοψηφία του δείγματος συνηθίζει να χορεύει πιο συχνά σε ευχάριστες στιγμές (74,9%), σε κοινωνικές εκδηλώσεις (70,9%) και σε πανηγύρια (69,1%)(πίνακας 23). Και στις τρεις περιπτώσεις υπάρχουν αποκλίσεις μεταξύ των ηλικιωμένων και των νέων του δείγματος με μεγάλη ποσοστιαία πλειοψηφία των πρώτων. Το γεγονός αυτό δείχνει, ότι για τους ηλικιωμένους λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό οι παραδοσιακές μορφές ψυχαγωγίας, ενώ στους νέους παρατηρείται κάποια μικρή κάμψη³⁵.

Ενας σημαντικός αριθμός του δείγματος συνηθίζει να χορεύει σε πάρτυ (32,7%) και σε χοροεσπερίδες (21,8%), αλλά και στις δύο περιπτώσεις πλειοψηφούν οι νέοι (58,6% έναντι ποσοστού 3,1% των ηλικιωμένων και 29% έναντι 14,1% αντίστοιχα). Επίσης ένα μικρό ποσοστό του δείγματος, που αποτελείται αποκλειστικά από νέους (με πλειοψηφία των γυναικών), συνηθίζει να χορεύει σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις (2,9%) ή σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων (1.5%). Στις τρεις παραπάνω χορευτικές περιπτώσεις, όπου πλειοψηφούν οι νέοι, γίνεται φανερό ότι οι νέες μορφές ψυχαγωγίας λειτουργούν περισσότερο για τους νέους παρά για τους ηλικιωμένους. Υπάρχουν όμως στο δείγμα και ελάχιστοι ηλικιωμένοι άνδρες (0.4%), που συνηθίζουν να χορεύουν και σε θλιβερά γεγονότα για ψυχολογική εκτόνωση, όπως δήλωσαν οι ίδιοι.

Από τους ερωτώμενους οι παντρεμένοι φαίνεται ότι συνηθίζουν να χορεύουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους ανύπαντρους σε κοινωνικές εκδηλώσεις (87.6% έναντι 52.3%), σε πανηγύρια (73.8% έναντι 63.9%) και σε ευχάριστες στιγμές (82.1% έναντι 66.9%). Οι ανύπαντροι όμως χορεύουν περισσότερο από τους παντρεμένους σε πάρτυ (62,3% έναντι 6,2%), σε χοροεσπερίδες (26.9% έναντι 17,2%), σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων (3.1% έναντι 0%) και σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις (6.1% έναντι 0%).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 23

Ερώτηση 11 : Σε ποιες περιπτώσεις συνηθίζετε να χορεύετε; (Να αναφέρετε τις τρεις συχνότερες περιπτώσεις)

Χορευτικές περιπτώσεις	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω			Παν/μενοι	Ανυ/ντροι
		Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο		
κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμους, Βαφτίσεις κ.λπ.)	70.9	65.4	76.1	49.3	63.9	56.6	84.1	89.4	86.8	87.6	52.3
χοροεσπερίδες	21.8	23.5	20.3	28.8	29.2	29	17.5	10.6	14.1	17.2	26.9
πάρτυ	32.7	32.4	32.6	57.5	59.7	58.6	3.2	3	3.1	6.2	62.3
πανηγύρια	69.1	69.1	69.6	63	56.9	60	76.2	83.3	79.8	73.8	63.9
παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων	1.5	—	2.9	—	5.6	2.8	—	—	—	—	3.1
διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις	2.9	1.5	3.6	2.7	6.9	4.8	—	—	—	—	6.1
θλιβερά γεγονότα	0.4	0.7	—	—	—	—	1.6	—	0.8	0.7	—
ευχάριστες στιγμές	74.9	77.2	73.2	72.6	68.1	70.4	82.5	78.8	80.7	82.1	66.9

Είναι χαρακτηριστική η συμμετοχή των αγραμμάτων μόνο σε μαζικές κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμους, πανηγύρια) και σε ευχάριστες στιγμές, ενώ αυτοί που έχουν Μέση γενική και τεχνική εκπαίδευση συμμετέχουν πιο πολύ από τους άλλους σε πάρτυ, χοροεσπερίδες και σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και παραστάσεις συγκροτημάτων (πίνακας 23.1).

Ως προς την περιοχή κατοικίας η σημαντικότερη απόκλιση παρουσιάζεται στους κατοίκους των πεδινών περιοχών, οι οποίοι έχουν τη μικρότερη συμμετοχή στα πανηγύρια και τη μεγαλύτερη στα πάρτυ, ενώ οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών παρουσιάζουν τη μικρότερη συμμετοχή στις κοινωνικές εκδηλώσεις και στις χοροεσπερίδες, αλλά τη μεγαλύτερη στις πολιτιστικές εκδηλώσεις και στις παραστάσεις των χορευτικών συγκροτημάτων (πίνακας 23.1).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 23.1.

Χορευτικές περιπτώσεις	Μ ο ρ φ ω σ η				Περιοχή κατοικίας		
	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση Γενική	Μέση Τεχνική	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή
Σε κοινωνικές εκδηλώσεις γάμους, βαπτίσεις κλπ)	100	85.8	54.9	66.7	65.9	75	72.7
Σε χοροεσπερίδες	—	14.2	29.3	33.3	16.5	28.9	22.7
Σε πάρτυ	—	6.2	58.7	41.7	29.7	21.2	39.4
Σε πανηγύρια	86.7	76.1	60.2	83.3	76.9	88.5	56.1
Σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων	—	—	3	—	2.2	—	1.5
Σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις	—	1.8	3.8	8.3	3.3	1.9	3
Σε θλιβερά γεγονότα	—	0.9	—	—	—	—	0.8
Σε ευχάριστες στιγμές	93.3	78.8	72.2	50	74.7	76.9	74.2

Στις κοινωνικές εκδηλώσεις μαζικής μορφής συμμετέχουν σε υψηλό βαθμό όλες οι επαγγελματικές κατηγορίες του δείγματος εκτός από τους μαθητές - σπουδαστές, οι οποίοι όμως χορεύουν περισσότερο από τους άλλους στα πάρτυ, στις πολιτιστικές εκδηλώσεις και στις παραστάσεις των χορευτικών συγκροτημάτων (πίνακας 23.2). Τους περισσότερους υψηλούς δείκτες σε όλες τις περιπτώσεις συγκεντρώνουν οι επαγγελματίες έμποροι. Αυτό συμβαίνει επειδή, ίσως, διαθέτουν υψηλότερο εισόδημα από τους υπόλοιπους, αλλά και επειδή η συμμετοχή τους στις διάφορες εκδηλώσεις πολλές φορές γίνεται για διαφημιστικούς λόγους ή για την καλλιέργεια δημοσίων σχέσεων. Ένα σύγχρονο φαινόμενο που παρατηρείται σε όλη την Ελλάδα είναι η συνήθεια πολλών επαγγελματιών εμπόρων να προσφέρουν δώρα για διάφορες κληρώσεις λαχείων, που διοργανώνουν πολιτιστικοί ή αθλητικοί και άλλοι φορείς. Επίσης μια άλλη συνήθεια είναι να κάνουν τις μεγαλύτερες προσφορές από όλους τους άλλους είτε στους σχετικούς πλειστηριασμούς λαχνών στις χοροεσπερίδες είτε στις πολιτιστικές εκδηλώσεις με σκοπό την άμεση διαφήμισή τους και ταυτόχρονα την ενίσχυση των συλλόγων.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 23.2.

Χορευτικές περιπτώσεις	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές Σπουδαστές	Υπάλληλοι	Επαγγελματίες Εμποροι	Οικιακά
Σε κοινωνικές εκδηλώσεις(γάμους, βαπτίσεις, κ.λπ..)	67.4	70.8	47.2	81.8	66.7	85.9
Σε χοροεσπερίδες	22.5	16.7	24.5	45.5	16.7	20.7
Σε παρτυ	22.5	16.7	79.3	27.3	55.6	15.2
Σε πανηγυρία	75.5	66.7	56.6	54.6	83.3	75
Σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων	—	—	7.6	—	—	—
Σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις	2	2.1	3.8	9.1	5.6	2.2
Σε θλιβερά γεγονότα	—	2.1	—	—	—	—
Σε ευχαριστές στιγμές	81.6	87.5	60.4	72.7	72.2	72.8

Όσο πιο χαμηλό είναι το εισόδημα, τόσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή του δείγματος σε χορούς των μαζικών κοινωνικών εκδηλώσεων, ενώ όσοι έχουν υψηλότερα εισοδήματα συγκεντρώνουν υψηλό βαθμό συμμετοχής σε όλες τις χορευτικές περιπτώσεις (πίνακας 23.3).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 23.3.

Χορευτικές περιπτώσεις	Εως 35χιλ.	35-60 χιλ.	60-80 χιλ.	80-120 χιλ.	120 χιλ. και άνω
Σε κοινωνικές εκδηλώσεις(γάμους, βαπτίσεις κ.λπ.)	88.1	79.4	75.5	59.3	58.7
Σε χοροεσπερίδες	6.8	17.7	20.4	25.6	39.1
Σε παρτυ	5.9	17.7	32.7	41.9	63
Σε πανηγυρία	86.4	73.5	69.4	60.5	58.7
Σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων	—	2.9	—	2.3	2.2
Σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις	—	—	2	5.8	4.4
Σε θλιβερά γεγονότα	—	2.9	—	—	—
Σε ευχαριστές στιγμές	78	82.4	79.6	74.4	60.9

Ο βαθμός λειτουργίας των χωρών στους κοινωνικούς θεσμούς και ειδικότερα στους γάμους φαίνεται και στους παντρεμένους κατοίκους του δείγματος. Ένα μεγάλο ποσοστό από αυτούς δήλωσε, ότι στο γάμο τους "έγινε γλέντι" με παραδοσιακούς (69.9%) ή με Λαϊκούς χορούς (1.8%) (πίνακας 24). Ωστόσο είναι αρκετοί και εκείνοι που έκαναν στο γάμο τους μόνο μια απλή συνεστίαση (14.1%) ή δεν έκαναν τίποτα (14.7%). Υπάρχουν όμως και ελάχιστοι ερωτώμενοι που δηλώνουν ότι στο γάμο τους έκαναν γλέντι με ελληνικούς και ξένους χορούς (0.6%) και μερικοί που δεν απάντησαν καθόλου (1.8%).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 24

Ερώτηση (15) : Για όσους είναι παντρεμένοι) Τι εκδήλωση έγινε στο γάμο σας ;

Είδος γαμήλιας εκδήλωσης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25		Ηλικιωμένοι 55 και άνω	
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
Γλέντι με παραδοσιακούς χορούς	69.9	73.9	67	100	79	73.5	64
Γλέντι με λαϊκούς χο- ρούς	1.8	1.5	2.1	—	10.5	1.5	—
Γλέντι με ελληνικούς και ξένους χορούς	0.6	—	1.1	—	5.3	—	—
Απλή συνεστίαση	14.1	11.6	16	—	10.5	11.8	17.3
Κάτι άλλο	—	—	—	—	—	—	—
Τίποτα	14.7	13	16	—	5.3	13.2	18.7
Δεν απαντώ	1.8	—	3.2	—	15.8	—	—

2.2.5.1.2. Ψυχαγωγικές λειτουργίες των χορών

Οι ψυχαγωγικές λειτουργίες των χορών προσδιορίζουν κυρίως και τη θέση τους στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία³⁶. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες οι νέες μορφές μαζικής διασκέδασης δημιούργησαν νέες δυνατότητες και προϋποθέσεις για χορευτικές δραστηριότητες και για γενικότερη ψυχαγωγία σε διάφορους, ειδικά διαμορφωμένους, χώρους αναψυχής. Οι χώροι αυτοί είναι συνήθως ταβέρνες ή διάφορα μουσικοχορευτικά κέντρα, που χρησιμοποιούν λαϊκές ή ακόμα και παραδοσιακές ορχήστρες και με τα προγράμματά τους δημιουργούν τις προϋποθέσεις για χορευτικές δραστηριότητες με σύγχρονους λαϊκούς ή παραδοσιακούς χορούς αλλά και με ξένους χορούς.

Η ανάπτυξη της νέας αυτής μορφής διασκέδασης ξεκίνησε από τα μεγάλα αστικά κέντρα, και έφτασε ακόμη και στις πιο μικρές επαρχιακές κωμοπόλεις. Επειδή στα περισσότερα από αυτά τα μουσικοχορευτικά κέντρα κυριαρχεί το σύγχρονο "ελαφρολαϊκό" τραγούδι με τη συνοδεία λαϊκής ορχήστρας, αυτά πολλές φορές αποκαλούνται (κυρίως στην επαρχία) με τη γενική ονομασία "μπουζούκια", εντούτοις στο πρόγραμμά τους συνήθως περιλαμβάνονται και παραδοσιακοί χοροί. Η πρόσβαση στα περιστασιακά και αστικά κέντρα ψυχαγωγίας σήμερα είναι πολύ εύκολη από τις περισσότερες αγροτικές κοινότητες λόγω του εκμηδενισμού των αποστάσεων με τη βελτίωση των επαρχιακών οδών και την απόκτηση μεταφορικών μέσων από πολλούς.

Γενικά η συχνότητα ψυχαγωγίας σε μουσικοχορευτικά κέντρα από τους κατοίκους του δείγματος είναι περιορισμένη. Ένα πολύ μικρό ποσοστό (2,3%) διασκεδάει μερικές φορές την εβδομάδα και ένα μεγαλύτερο (15,3%) μερικές φορές το μήνα (πίνακας 25) αλλά περισσότεροι είναι οι ερωτώμενοι που διασκεδάζουν σε κέντρα μερικές φορές το χρόνο (26,7%). Είναι εντυπωσιακό το γεγονός, ότι σε όλες τις πιο πάνω περιπτώσεις οι νέοι υπερτερούν ποσοστιαία με μεγάλη διαφορά από τους ηλικιωμένους. Η ίδια διαφορά, αλλά σε πιο μεγάλο βαθμό, επικρατεί και στη συχνότητα ψυχαγωγίας σε χώρους αναψυχής με ξένους χορούς (πάμπ, ντισκοτέκ κ.ά.)³⁷ όπως αναφέρεται και πιο κάτω (πιν. 47). Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στη λιγότερο ευνοϊκή βιολογική κατάσταση των ηλικιωμένων, στην έλλειψη διάθεσης και στην έλλειψη χρόνου, σύμφωνα με τις δηλώσεις των ίδιων. Στη μεγάλη συχνότητα, μεταξύ των νέων, υπερτερούν οι άνδρες (38,9% έναντι ποσοστού 19,2% των γυναικών), ενώ από τους ηλικιωμένους δεν δήλωσε καμία γυναίκα. Στη μικρή συχνότητα στους νέους υπερτερούν οι γυναίκες (46,6% έναντι ποσοστού 20,8%) και στους ηλικιωμένους υπερτερούν οι άνδρες (22,9% έναντι ποσοστού 17,7% των γυναικών). Μερικοί κάτοικοι διασκεδάζουν σπάνια σε κέντρα (19%), αλλά ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό δεν διασκεδάζει ποτέ σ' αυτά (36,7%). Στην πλειοψηφία τους αυτοί που δεν διασκεδάζουν ποτέ είναι ηλικιωμένοι (58,7% έναντι 14,6% των νέων) με υψηλότερο το ποσοστό των γυναικών (64,6%).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 25

Ερώτηση (14) : Πόσο συχνά συνηθίζετε να πηγαίνετε για ψυχαγωγία και χορεύετε σε λαϊκά μουσικοχορευτικά και άλλα κέντρα με παραδοσιακούς χορούς:

Βαθμός συχνότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Μερικές φορές την εβδομάδα	2.3	4.8	—	9.1	—	4.6	—	—	—
Μερικές φορές το μήνα	15.3	21.1	9.2	38.9	19.2	29.1	1.4	—	0.7
Μερικές φορές το χρόνο	26.7	21.8	31.6	20.8	46.6	33.7	22.9	17.7	20.3
Σπάνια	19	19.7	18.4	16.9	19.2	18	22.9	17.7	20.3
Ποτέ	36.7	32.6	40.8	14.3	15	14.6	52.8	64.6	58.7

Οι κάτοικοι των ημιορεινών περιοχών χορεύουν συχνότερα σε μουσικοχορευτικά κέντρα, ενώ οι κάτοικοι των ορεινών και των πεδινών περιοχών συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά αυτών που δεν χορεύουν σε κέντρα ποτέ (πίνακας 25.1).

Τη μεγαλύτερη συχνότητα από αυτούς που συνηθίζουν να χορεύουν σε μουσικοχορευτικά κέντρα συγκεντρώνουν αυτοί που έχουν Μέση γενική και τεχνική εκπαίδευση, ενώ οι αγράμματοι και όσοι έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά αυτών που δεν χορεύουν ποτέ (πίνακας 25.1).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 25.1

Βαθμός συχνότητας	Περιοχή κατοικίας			Μόρφωση			
	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση Γενική	Μέση Τεχνική
Μερικές φορές την εβδομάδα	3	1.8	2	—	1.6	3	6.2
Μερικές φορές το μήνα	14.1	16.7	15.7	—	8.1	20.1	50
Μερικές φορές το χρόνο	19.2	31.5	29.9	4.2	21.8	36.6	18.8
Σπάνια	26.3	20.4	13.6	8.3	18.5	22.4	12.5
Ποτέ	37.4	29.6	38.8	87.5	50	17.9	12.5

Τη μεγαλύτερη συχνότητα ψυχαγωγίας σε μουσικοχορευτικά κέντρα παρουσιάζουν οι υπάλληλοι και οι μαθητές - σπουδαστές, ενώ οι ασχολούμενες με τα οικιακά γυναίκες και οι αγρότες έχουν τα υψηλότερα ποσοστά αυτών που δεν χορεύουν ποτέ σε κέντρα (πίνακας 25.2.)

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 25.2

Βαθμός συχνότητας	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές Σπουδαστές	Υπάλληλοι	Επαγγελματίες Εμποροι	Οικιακά
Μερικές φορές την εβδομάδα	3.7	5.6	1.9	—	5.5	—
Μερικές φορές το μήνα	14.8	22.2	24.5	25	16.7	6.7
Μερικές φορές το χρόνο	22.2	24.1	34	25	22.2	27.9
Πάντα	20.4	18.5	20.7	25	27.8	15.4
Ποτέ	38.9	29.6	18.9	25	27.8	50

Το εισόδημα των ερωτωμένων επιδρά σημαντικά στη συχνότητα της ψυχαγωγίας τους σε κέντρα. Αυτοί που έχουν υψηλά εισοδήματα διασκεδάζουν συχνότερα, ενώ αυτοί με χαμηλότερα εισοδήματα παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά αυτών που δεν διασκεδάζουν ποτέ σε κέντρα (πίνακας 25.3).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 25.3.

Βαθμός συχνότητας	ΕΙΣΟΔΗΜΑ				
	έως 35 χιλ.	35-60 χιλ.	60-80 χιλ.	80-120 χιλ.	120 χιλ. και ανω
Μερικές φορές την εβδομάδα	—	—	3.8	5.8	—
Μερικές φορές το μήνα	—	5.1	13.2	24.1	32.6
Μερικές φορές το χρόνο	8.5	15.4	26.4	39.1	38.8
Πάντα	22.5	28.2	18.9	12.6	18.4
Ποτέ	69	51.3	37.7	18.4	10.2

2.2.5.1.3. Σύγχρονες επικοινωνιακές λειτουργίες των χορών - Συμμετοχή σε χορευτικά συγκροτήματα.

Η πλέον σύγχρονη κοινωνική λειτουργία των χορών είναι η έντονη καλλιέργεια και ανάπτυξη της επικοινωνίας μεταξύ των νέων αλλά και των ηλικιωμένων μέσα από τις δραστηριότητες των χορευτικών συγκροτημάτων. Οι προπαιδευτικές και οι άλλες διαδικασίες τους αποκτούν κοινωνικές προεκτάσεις, δεδομένου ότι κατορθώνουν να συσπειρώσουν ομοιογενείς (ή και όχι) κοινωνικές ομάδες και να αναπτύξουν μορφές συνεργασίας με κοινούς πολιτιστικούς στόχους³⁸.

Η συμμετοχή των κατοίκων του δείγματος σε διάφορα χορευτικά συγκροτήματα γενικά είναι περιορισμένη. Το μεγαλύτερο ποσοστό (55.7%) δεν συμμετείχε σε κανένα συγκρότημα (πίνακας 26). Ένα σημαντικό ποσοστό ερωτωμένων (27.9%) δήλωσε ότι συμμετείχε σε χορευτικό συγκρότημα του σχολείου με πλειοψηφία των γυναικών (37% οι νέες και 32% οι ηλικιωμένες), ενώ οι άνδρες είχαν μικρότερη συμμετοχή (19.7% οι νέοι και 21,4% οι ηλικιωμένοι). Επίσης αρκετοί ερωτώμενοι (22.8%) δήλωσαν ότι είχαν συμμετοχή σε χορευτικό συγκρότημα πολιτιστικού συλλόγου. Από αυτούς οι νέοι πλειοψηφούν (48,1% έναντι 2.1% των ηλικιωμένων) και κυρίως οι νέες γυναίκες (53,4% έναντι 32,9% των ανδρών). Το φαινόμενο της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών σε χορευτικά συγκροτήματα και σε άλλες δραστηριότητες των πολιτιστικών φορέων παρατηρείται και γενικότερα στην Ελλάδα. Αντίθετα στους άνδρες παρουσιάζεται κάποια τάση σχετικής αδιαφορίας ή επικρατεί στα ενδιαφέροντά τους περισσότερο ο αθλητικός τομέας (ποδόσφαιρο, μπάσκετ κ.ά.), όπως προαναφέρεται.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 26

Ερώτηση (8): Συμμετέχετε ή συμμετείχατε ποτέ σε χορευτικό συγκρότημα:

Φορέας συγκροτήματος	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο
του σχολείου του δήμου (ή κοινότη- τος)	27.9	20.6	34.4	19.7	37	28.3	21.4	32	26.7
πολιτιστικού Συλλόγου	22.8	18.5	26.5	32.9	53.4	48.1	2.9	1.3	2.1
παγγελματικού Συγ- κροτήματος	—	—	—	—	—	—	—	—	—
παλέτου Κλασικών χορών	—	—	—	—	—	—	—	—	—
παλέτου μοντέρνων χορών	—	—	—	—	—	—	—	—	—
απο οποιου άλλου φορέα	—	—	—	—	—	—	—	—	—
κανένα	55.7	64.4	47.7	53.9	26	40	75.7	67.9	71.8

Στα χορευτικά συγκροτήματα των πολιτιστικών συλλόγων μεγαλύτερη συμμετοχή δήλωσαν οι μαθητές - σπουδαστές του δείγματος (50.9%) καθώς και οι επαγγελματίες - έμποροι (44.4%) και οι υπάλληλοι (41.7%), ενώ οι ασχολούμενες με τα οικιακά και οι αγρότες περισσότερο συμμετείχαν σε συγκροτήματα των σχολείων (33% και 27,8% αντίστοιχα) (πίνακας 26.1).

Από τους ερωτώμενους οι καταγόμενοι από τις πεδινές περιοχές έχουν το υψηλότερο ποσοστό της μη συμμετοχής τους σε κανένα συγκρότημα (61.4%) και σε μικρότερο βαθμό οι καταγόμενοι από τις ημιορεινές περιοχές (55.6%) και τις ορεινές (47.5%) . Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών είχαν μεγαλύτερη συμμετοχή στα συγκροτήματα των πολιτιστικών συλλόγων, ενώ οι κάτοικοι των ημιορεινών περισσότερο συμμετείχαν στα συγκροτήματα των σχολείων (29,6%) (πίνακας 26.1).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 26.1.

Φορέας Συγκροτήματος	Ε π α γ γ ε λ μ α						Περιοχή κατοικίας		
	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές Σπουδαστές	Υπάλληλοι	Επαγγ. Έμποροι	Οικιακά	Ορεινή	Ημιορ.	Πεδινή
σχολείου	27.8	15.1	26.4	33.3	27.8	33	28.3	29.6	26.9
πολιτικού Συλλόγου	9.3	9.4	50.9	41.7	44.4	15.5	28.3	18.5	20.7
κανένα	63	75.5	39.6	41.7	38.9	56.3	47.5	55.6	61.4

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός, ότι όλοι οι αγράμματοι και η πλειοψηφία όσων έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση δεν συμμετείχαν σε κανένα χορευτικό συγκρότημα. Όσοι έχουν Μέση γενική και Στοιχειώδη εκπαίδευση έχουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή στα χορευτικά συγκροτήματα των σχολείων (33.6% και 30.3% αντίστοιχα), ενώ όσοι έχουν Μέση τεχνική και γενική εκπαίδευση συμμετείχαν περισσότερο σε χορευτικά των πολιτιστικών συλλόγων (43.8% και 38.8%) (πίνακας 26.2).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 26.2.

Φορέας Συγκροτήματος	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση Γενική	Μέση Τεχνική
Του σχολείου	—	30.3	33.6	6.3
Πολιτιστικού Συλλόγου	—	6.6	38.8	43.8
Σε κανένα	100	65.6	39.6	50

Από την έρευνα γίνεται φανερό, ότι τα χορευτικά συγκροτήματα, όπως προαναφέρεται, αποτελούν ένα σημαντικό φορέα εκμάθησης των παραδοσιακών χορών για αρκετούς από τους κατοίκους του δείγματος και ευρύτερα της χώρας. Με τις συστηματικές ή περιοδικές διδασκαλίες χορών τα συγκροτήματα έγιναν οι πιο σημαντικοί φορείς μετάδοσης και συντήρησης των παραδοσιακών χορών. Βέβαια τα μαθήματά τους περιορίζονται συνήθως στην κινησιολογία και στηρίζονται σε έναν εμπειρικό τρόπο διδασκαλίας. Σε πολύ λίγες περιπτώσεις τα μαθήματα χορών αποκτούν και θεωρητικές προεκτάσεις, δεδομένου ότι είναι λίγοι αυτοί που ασχολήθηκαν με το θεωρητικό μέρος των χορών, ενώ καθηγητές Φυσικής Αγωγής με ειδικότητα χορών αποφοίτησαν μόλις στην τελευταία δεκαετία.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστική υπήρξε η ανάπτυξη χορευτικών συγκροτημάτων που σημειώθηκε στις δύο τελευταίες δεκαετίες και υπήρξε εντυπωσιακή από την άποψη, ότι οι περισσότερες εθνοτοπικές και άλλες οργανωμένες κοινωνικές ομάδες και συσσωματώσεις διατηρούν το δικό τους χορευτικό συγκρότημα. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένο στις αγροτικές κοινότητες όλης της χώρας και αυτό γίνεται φανερό και στη Μαγνησία και ιδιαίτερα στις κοινότητες της ερευνητικής περιοχής, από τις οποίες μόνο οι τρεις δεν διαθέτουν χορευτικό (Αμαλιάπολη, Μηλίνα και Στεφανοβίκειο) ενώ μία κοινότητα διαθέτει δύο χορευτικά (Κάτω Λεχώνια) (πίνακας 28 παραρτ. I). Βέβαια η λειτουργία των συγκροτημάτων σε μερικές περιπτώσεις περιοδικά αναστέλλεται ή γίνεται υποτυπώδης λόγω των πολλών οικονομικών και άλλων προβλημάτων που υπάρχουν, δεδομένου ότι η κρατική ενίσχυση είναι πολύ μικρή ή ανύπαρκτη. Πάντως η κύρια φροντίδα όλων είναι η προμήθεια τοπικών παραδοσιακών φορεσιών με όποιες θυσίες ή στερήσεις.

2.2.5.1.4. Αισθητικές, καλλιτεχνικές και άλλες λειτουργίες των χορών - Προσδιορισμός του βαθμού παρακολούθησής τους.

Η παρακολούθηση των χορών αποτελεί ένα λειτουργικό μέρος της χορευτικής διαδικασίας και κατ' επέκταση ένα τρόπο συμμετοχής όσων δεν χορεύουν για διάφορους λόγους. Σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμους, πανηγύρια, γλέντια, πάρτυ, χοροεσπερίδες, μουσικοχορευτικά κέντρα κ.λπ.) συνήθως αυτοί που παρακολουθούν, είτε περιμένοντας τη σειρά τους είτε όχι είναι περισσότεροι από αυτούς που χορεύουν. Η επαφή των κατοίκων του δείγματος με τους παραδοσιακούς χορούς σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις, όπως προκύπτει από την έρευνα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι σε ιδιαίτερα ικανοποιητικό επίπεδο. Μόνο το ένα τρίτο σχεδόν του δείγματος (30%) παρακολουθεί χορούς πολύ συχνά (μερικές φορές το μήνα), ενώ η πλειοψηφία παρακολουθεί μερικές φορές το χρόνο (46.4%) και ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό παρακολουθεί σπάνια (18.3% ή και καθόλου (5%) (πίνακας 27). Οι νέοι παρακολουθούν χορούς πολύ πιο συχνά (55.2%) από τους ηλικιωμένους (4.8%), οι οποίοι συγκεντρώνουν υψηλότερους δείκτες στη συχνότητα της παρακολούθησης χορών μερικές φορές το χρόνο (52.4% έναντι 40.8% των νέων), σπάνια (33.1% έναντι 33% των νέων) και καθόλου (9.7% έναντι 0). Οι άνδρες υπερτερούν στους υψηλούς βαθμούς συχνότητας, ενώ οι γυναίκες στους χαμηλούς βαθμούς. Μόνο οι νέες γυναίκες που παρακολουθούν μερικές φορές το χρόνο είναι περισσότερες από τους νέους, ενώ οι ηλικιωμένες είναι λιγότερες από τους ηλικιωμένους άνδρες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 27

Ερώτηση (22): Πόσο συχνά παρακολουθείτε χορούς σαν θεατής σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμους, βαφτίσεις, χοροεσπερίδες, πανηγύρια, πάρτυ, γλέντια, μουσικοχορευτικά κέντρα κ.ά.)

Βαθμός συχνότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25		Ηλικιωμένοι 55 και άνω			
		Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολλές φορές την εβδομάδα	0.3	---	0.7	---	1.4	0.7	---	---	---
Μερικές φορές το μήνα	30	35.4	25	61	49.3	55.2	7.1	2.5	4.8
Μερικές φορές το χρόνο	46.4	49	43.4	36.4	45.2	40.8	62.9	41.8	52.4
Σπάνια	18.3	13.6	23	2.6	4.1	3.3	25.7	40.5	33.1
Καθόλου	5	2	7.9	---	---	---	4.3	15.2	9.7

Από τους κατοίκους του δείγματος φαίνεται ότι οι περισσότεροι μορφωμένοι παρακολουθούν χορούς συχνότερα, ενώ οι λιγότερο μορφωμένοι έχουν μικρότερη συχνότητα. Όσοι έχουν Μέση γενική ή τεχνική μόρφωση στην πλειοψηφία τους παρακολουθούν χορούς μερικές φορές το μήνα (48.5% και 43.8%) καθώς και μερικές φορές το χρόνο (43.3% και 43.8%), ενώ οι αγράμματοι και όσοι έχουν Στοιχειώδη εκπαίδευση πιο πολύ παρακολουθούν χορούς μερικές φορές το χρόνο (41.7% και 50.8%) ή σπάνια (37.5% και 25.8%) ή ακόμη και καθόλου (20.8% και 8.1%) (πίνακας 27.1). Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα παρακολούθησης των χορών, ενώ οι κάτοικοι των πεδινών έχουν τη μικρότερη (πίνακας 27.1).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 27.1.

Βαθμός συχνότητας	Μ ό ρ φ ω σ η				Περιοχή κατοικίας		
	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση Γενική	Μέση Τεχνική	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή
μερικές φορές την εβδο- δα	—	0.8	—	—	—	—	0.7
μερικές φορές το μήνα	—	14.5	48.5	43.8	31.3	29.6	29.3
μερικές φορές το χρόνο	41.7	50.8	43.3	43.8	44.4	57.4	43.5
σπάνια	37.5	25.8	8.2	12.5	21.2	11.1	19.1
καθόλου	20.8	8.1	—	—	3	1.9	7.5

Μεγαλύτερη επαφή με τους χορούς παρουσιάζουν οι μαθητές - σπουδαστές και οι επαγγελματίες - έμποροι, ενώ οι ασχολούμενες με τα οικιακά γυναίκες και οι αγρότες σημειώνουν τον πιο μικρό βαθμό παρακολούθησης (πίνακας 27.2.). Μειωμένο βαθμό επίσης παρουσιάζουν οι παντρεμένοι του δείγματος, ενώ οι ανύπαντροι έχουν υψηλότερους δείκτες παρακολούθησης των χορών (πίνακας 27.2.).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 27.2

Βαθμός Συχνότητας	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές σπουδαστές	Υπάλληλοι	Επαγγελματίες Έμποροι	Οικιακά	Παντρεμένοι	Ανύπαντροι
ικές φορές την ομάδα	—	—	—	—	5.6	—	0.6	—
ικές φορές το α	22.2	31.5	55.6	16.7	50	18.3	9.6	55.2
ικές φορές το ίνο	50	57.4	41.5	50	44.4	42.3	51.2	40.3
ίνα	24.1	7.4	1.9	33.3	—	28.9	29.5	4.5
όλου	3.7	3.7	—	—	—	10.6	9	—

Όπως διαπιστώνεται από την έρευνα, οι ερωτώμενοι που έχουν υψηλότερα εισοδήματα έχουν και τη συχνότερη επαφή με χορούς, ενώ αυτοί που έχουν τα μικρότερα εισοδήματα παρακολουθούν τους χορούς σε μικρότερο βαθμό (πίνακας 27.3).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 27.3

Βαθμός συχνότητας	Ε ι σ ό δ η μ α				
	Έως 35 χιλ.	35-60 χιλ.	60-80 χιλ.	80-120 χιλ.	120 χιλ.και άνω
ικές φορές την εβδομάδα	—	—	—	—	2
ικές φορές το μήνα	2.8	18	22.6	50.6	51
ικές φορές το χρόνο	45.1	53.8	52.8	43.1	34.7
ια	39.4	23.1	22.6	1.2	8.2
ίλου	12.7	5.1	1.9	1.2	4.1

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η παραστατική μορφή των παραδοσιακών χορών έχει προσλάβει ιδιαίτερες διαστάσεις, με αποτέλεσμα οι χοροί να επιτελούν σε μεγαλύτερο βαθμό μίαν άλλη λειτουργία που ίσως αποτελεί και έναν από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των χορευτικών συγκροτημάτων. Η χρησιμοποίηση των χορών ως

παραστατικού θεάματος επι σκηνής με φωτιστικά και ηχητικά "εφέ" και η απαραίτητη χρησιμοποίηση των παραδοσιακών κοστούμιών μετέβαλαν τη λειτουργία των χορών, σε πολλές περιπτώσεις, από εσωτερική έκφραση σε μια σκηνική παρουσίαση χορευτικών κινήσεων με αισθητικές προεκτάσεις και αναγωγή τους σε παραδοσιακά χορευτικά στερεότυπα. Με τον τρόπο αυτό οι χοροί μετατρέπονται και σε ένα καλλιτεχνικό προϊόν που απευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο κοινό (κυρίως από το συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον, αλλά και από διάφορους άλλους θεατές που ενδιαφέρονται για την παράδοση ή από τους τουρίστες).

Η παρουσίαση των χορών με παραστατική μορφή στην πιο ολοκληρωμένη τους μορφή συναντάται σε μόνιμες θεατρικές σκηνές με καθημερινές ή περιοδικές παραστάσεις (θέατρο Δώρας Στράτου κ.λπ.) ή σε πρόχειρα στημένες εξέδρες σε εκδηλώσεις πολιτιστικών φορέων, δήμων, κοινοτήτων κ.ά.

Οι παραστατικές λειτουργίες των χορών επιβεβαιώνονται και στους κατοίκους του δείγματος, από τους οποίους η πλειοψηφία (59%) δήλωσε ότι μερικές φορές το χρόνο παρακολουθεί χορούς σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων και σε διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενώ υπάρχουν και μερικοί (2.7%) που παρακολουθούν μερικές φορές το μήνα (πίνακας 28). Αλλά είναι αρκετοί οι ερωτώμενοι (16.7%) που παρακολουθούν σπάνια χορευτικές παραστάσεις και ακόμη υπάρχουν πολύ περισσότεροι που δεν παρακολουθούν καθόλου (19%). Μερικοί ερωτώμενοι μάλιστα είναι αδιάφοροι (2.7%). Οι νέοι του δείγματος παρακολουθούν τις παραστάσεις με μεγαλύτερη συχνότητα (70.6%) από τους ηλικιωμένους (48.3%) . Αντίθετα από αυτούς, που δεν παρακολουθούν χορούς καθόλου, οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό (30.1%). Γενικότερα σε κάθε κατηγορία ηλικίας οι άνδρες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα παρακολούθησης των χορευτικών παραστάσεων.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 28

Ερώτηση (23): Πόσο συχνά παρακολουθείτε χορούς σαν θεατής σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων και σε διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις:

Βαθμός Συχνότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
μερικές φορές το μήνα	2.7	1.4	4	—	8.2	4.1	2.9	—	1.5
μερικές φορές το έτος	59	67.4	51.3	75.3	65.8	70.6	58.6	38	48.3
σπάνια	16.7	17	15.8	13	16.4	14.7	21.4	15.2	18.3
διάφορος	2.7	2	3.3	3.9	2.7	3.3	—	3.8	1.9
καθόλου	19	12.2	25.7	7.8	6.9	7.4	17.1	43	30.1

Αισθητικές και καλλιτεχνικές διαστάσεις αποκτούν οι χοροί και στις τηλεοπτικές ή κινηματογραφικές εμφανίσεις των χορευτικών συγκροτημάτων. Η μεγάλη ακροαματικότητα που παρουσιάζουν οι χοροί στους κατοίκους του δείγματος φανερώνει τη μεγάλη σημαντικότητα που διατηρούν μέχρι σήμερα, παρά τη μικρή προβολή τους από τα τηλεοπτικά μέσα. Η πλειοψηφία των ερωτωμένων (58.3%) παρακολουθεί χορούς στη ραδιοτηλεόραση μερικές ώρες την εβδομάδα και ένα μεγάλο ποσοστό (23%) μερικές ώρες το μήνα (πίνακας 29). Λιγότεροι (12%) είναι αυτοί που δεν παρακολουθούν καθόλου και πολύ λίγοι αυτοί που παρακολουθούν μερικές ώρες το χρόνο (4.3%) ή σπάνια (2.3%). Υψηλότερο βαθμό παρακολούθησης σημειώνουν οι ηλικιωμένοι (71.1% έναντι ποσοστού 45.3% των νέων), ενώ οι νέοι συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό από όσους δεν παρακολουθούν καθόλου (15.9%) με πλειοψηφία των ανδρών (19.5%).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 29

Ερώτηση (21): Πόσο συχνά παρακολουθείτε ελληνικούς χορούς σαν θεατής στη ραδιο-
τηλεόραση:

Βαθμός Ακροαματικότητας	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Μερικές ώρες την εβδο- μάδα	58.3	57.1	59.2	45.5	45.2	45.3	70	72.2	71.1
Μερικές ώρες το μήνα	23	23.8	22.4	26	31.5	28.8	21.4	13.9	17.7
Μερικές ώρες το χρόνο	4.3	4.8	4	6.5	5.5	6	2.9	2.5	2.7
Σπάνια	2.3	1.4	3.3	2.6	5.5	4.1	—	1.3	0.7
Καθόλου	12	12.9	11.2	19.5	12.3	15.9	5.7	10.1	7.9

2.2.5.1.5. Διερεύνηση βαθμού λειτουργίας των χορών σε σχέση με τις εποχές, τους μήνες, τις θρησκευτικές γιορτές, τις επαγγελματικές δραστηριότητες, το περιβάλλον και το φύλο.

Όπως αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, σε παλαιότερες περιόδους οι χοροί σχετιζόνταν σε μεγάλο βαθμό κυρίως με τις εποχές του χρόνου, με θρησκευτικές και άλλες γιορτές και έθιμα, με τις επαγγελματικές δραστηριότητες, το περιβάλλον, το φύλο κ.λπ. Κατά την εξέταση της κοινωνικής λειτουργίας των χορών σε σχέση με ορισμένους συγκεκριμένους κοινωνικούς και άλλους παράγοντες που ερευνώνται, φαίνεται ότι για τη μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος (93.2%) οι χοροί δεν έχουν πλέον καμιά ιδιαίτερα σχετική σημασία (πίνακας 30). Μόνο ελάχιστοι ηλικιωμένοι (κυρίως γυναίκες) δήλωσαν ότι μερικοί από τους χορούς που χορεύουν έχουν κάποια σχέση με τις εποχές του χρόνου (0.7%) και με το περιβάλλον (0.3%). Επίσης μερικοί ερωτώμενοι δήλωσαν ότι κάποιοι χοροί τους έχουν σχέση με τις θρησκευτικές

(2%) ή διάφορες άλλες γιορτές (0.7%), κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά σε ορισμένους αποκριάτικους χορούς (Γαϊτανάκι, "Πώς το τρίβουν το πιπέρι" και Πηδηχτός Σκοπέλου), (Σέσκλο, Κάτω Λεχώνια, Γλώσσα). Ακόμη ένα μεγαλύτερο ποσοστό (3.4%) διακρίνει ορισμένους χορούς ως προς το φύλο, σε ανδρικούς και γυναικείους. Ως ανδρικοί χοροί αναφέρθηκαν οι χοροί "Παπαδιά" και "Πώς το τρίβουν το πιπέρι" (Ριζόμυλος, Σέσκλο). Περισσότεροι ερωτώμενοι όμως αναφέρθηκαν στη διαφορετική τοποθέτηση των γυναικών από τους άνδρες, που γίνεται σε ορισμένους χορούς. Στους χορούς αυτούς οι άνδρες τοποθετούνται μπροστά και ακολουθούν οι γυναίκες (Στεφανοβίκειο, Γλαφυρές) ή μόνο ένας άνδρας μπροστά και πίσω μόνο γυναίκες (Γλώσσα). Επίσης ένας ηλικιωμένος ανέφερε ότι παλαιότερα σε ορισμένους χορούς της ιδιαίτερης πατρίδας του (Ασπροπόταμος Τρικάλων) οι γυναίκες τοποθετούνταν σε εσωτερικό κύκλο και οι άνδρες σε εξωτερικό. Αν και τα στοιχεία αυτά στατιστικά δεν είναι τόσο σημαντικά, δείχνουν εντούτοις ότι ορισμένοι από τους ηλικιωμένους διατηρούν στη μνήμη τους παλαιούς τρόπους ζωής και ακόμη ότι οι χοροί κρατούν μερικές από τις παλαιές λειτουργίες τους.

Στην έρευνα υπήρξαν και ελάχιστοι νέοι, που δήλωσαν ότι γνωρίζουν μερικούς χορούς που έχουν σχέση με τις εποχές του χρόνου (μόνο γυναίκες σε ποσοστό 1.4%) και με το φύλο (1.4%), αλλά και γι' αυτούς, όπως και για τους υπόλοιπους ερωτώμενους, οι χοροί απέβαλαν κάθε παλαιά ιδεολογία. Στο σημείο αυτό φαίνεται η μείωση της λειτουργίας των χορών ως προς το περιβάλλον, τις εποχές του χρόνου και τις θρησκευτικές και άλλες γιορτές. Στη σύγχρονη αγροτική κοινωνία φαίνεται ότι οι χοροί έπαψαν να λειτουργούν με την παλαιά σημασία τους, αφού έχασαν τη θρησκευτική ή παραγωγική τους βάση, δεδομένου ότι και οι αγρότες μειώθηκαν, αλλά και η σχέση τους με τη γή (τρόπος καλλιέργειας) μεταβλήθηκε, μεταβάλλοντας και τις σχετικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις στα πλαίσια των σύγχρονων ρυθμών της διαδικασίας του εξορθολογισμού και της απομυθοποίησης³⁹. Ακόμη εξέλιπε η άμεση εξάρτηση του εισοδήματος πολλών αγροτών από την παραγωγή τους, αφού πολλοί από αυτούς διπλοασχολούνται ή ετεροαπασχολούνται, όπως προαναφέρεται.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 30

Ερώτηση (10): Οι χοροί που συνηθίζετε να χορεύετε έχουν σχέση με τις πιο κάτω κατηγορίες : (Να αναφέρετε τις τρεις συχνότερες περιπτώσεις)

Σχέση των χορών με :	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
σχέση του χρόνου	0.7	—	1.4	—	1.4	0.7	—	1.3	0.7
μήνες του	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ου	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ιένες θρησκευ- γιορτές	2	3.4	0.7	—	—	—	7.1	1.3	4.2
ορες άλλες	0.7	—	1.3	—	—	—	—	2.6	1.3
τές	—	—	—	—	—	—	—	—	—
παγγελματικές	—	—	—	—	—	—	—	—	—
τηριότητες	0.3	0.7	—	—	—	—	1.4	—	0.7
επιβάλλον σας	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ύλο (ανδρικό ή	3.4	2.7	4.1	1.3	1.4	1.4	4.3	6.6	5.5
ικείο)	0.3	—	0.7	—	—	—	—	1.3	0.7
άλλο	93.2	94.6	91.9	98.7	97.2	98	90	86.8	88.4
ίποτα	1	—	2	—	—	—	—	4	2
απαντώ	—	—	—	—	—	—	—	—	—

2.2.5.1.6. Λειτουργίες των χορών ως μέσου έκφρασης

Η σημαντικότητα των χορών στη σύγχρονη περίοδο, όπως και στις παλαιότερες περιόδους, στηρίζεται στη λειτουργία τους ως μέσου έκφρασης και εξωτερίκευσης του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου και των συναισθημάτων του. Η συναισθηματική φόρτιση με έντονη χαρά ή και λύπη σε μερικές περιπτώσεις, εκδηλώνεται πολλές φορές μέσα από τους χορούς, που βοηθούν έτσι στην ψυχική εκτόνωση και ανακούφιση⁴⁰.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας για ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων του δείγματος (59.7%) ο χορός εξωτερικεύει κυρίως τη χαρά, ενώ σε πολύ λίγους (1.3%) εξωτερικεύει και τη λύπη (πίνακας 31). Η λειτουργία αυτή των χορών εκδηλώνεται περισσότερο στους νέους (62.5% έναντι 57.3% των ηλικιωμένων) και κυρίως στους άνδρες (67.5% στους νέους και 61.4% στους ηλικιωμένους) και σε μικρότερο βαθμό στις γυναίκες (57.5% στις νέες και 53.2% στις ηλικιωμένες). Υπάρχει βέβαια και ένα ποσοστό (10%), κυρίως ηλικιωμένων (15.2% έναντι 4.6% των νέων), για τους οποίους ο χορός δεν σημαίνει τίποτα. Από αυτούς στην κατηγορία των ηλικιωμένων περισσότερες είναι οι γυναίκες (19% έναντι 11.4%), ενώ στην κατηγορία των νέων περισσότεροι είναι οι άνδρες (7.8% έναντι 1,4%).

Για την πλειοψηφία των ερωτωμένων ο χορός αποτελεί μια διέξοδο στα καθημερινά προβλήματα (60.7%). Η λειτουργία αυτή των χορών αφορά περισσότερο τους νέους (63% έναντι ποσοστού 58.8% των ηλικιωμένων) και ειδικά τις νέες γυναίκες (71.2% έναντι 54.6% των ανδρών). Αντίστροφα από τους ηλικιωμένους αφορά περισσότερο τους άνδρες (65.7%) και λιγότερο τις γυναίκες (51.9%).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 31

Ερώτηση (9): Τι εκφράζει για σας ο χορός:

Λειτουργία χορού	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
ρίκευση χαράς	59.7	64.6	55.3	67.5	57.5	62.5	61.4	53.2	57.3
ρίκευση λύτης	1.3	0.7	2	—	2.7	1.4	1.4	1.3	1.4
ρίκευση χαράς της	29	23.8	33.6	23.4	42.5	33	24.3	25.3	24.8
δο στα καθημε- ροβλήματα	60.7	59.9	61.2	54.6	71.2	63	65.7	51.9	58.8
α παραπάνω	0.3	0.7	—	1.3	—	0.7	—	—	—
λλο	0.7	0.7	0.7	—	—	—	1.4	1.3	1.4
α	10	9.5	10.5	7.8	1.4	4.6	11.4	19	15.2

2.2.5.1.7. Διερεύνηση βαθμού σπουδαιότητας των χορών

Ο βαθμός σπουδαιότητας των ελληνικών χορών στη ζωή των κατοίκων του δείγματος βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα (58.9%) (πίνακας 32). Σε γενικά πλαίσια οι χοροί παρουσιάζουν μεγαλύτερη σημαντικότητα για τις γυναίκες (64.2% έναντι ποσοστού 53% των ανδρών), αλλά αυτό ισχύει μόνο στην κατηγορία των νέων, όπου οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών κατά πολύ (65.3% έναντι 41.6%). Στην κατηγορία των ηλικιωμένων οι άνδρες θεωρούν τους χορούς σημαντικούς σε λίγο μεγαλύτερο βαθμό από τις γυναίκες (65.7% και 63.3% αντίστοιχα).

Η μεταξύ τους διαφορά όμως μεγαλώνει περισσότερο στη βαθμίδα αυτών που δεν θεωρούν καθόλου σημαντικούς τους χορούς, όπου οι γυναίκες συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά (17.7% έναντι 12.9%). Συνολικότερα οι χοροί θεωρούνται σημαντικοί σε μεγαλύτερο βαθμό από τους ηλικιωμένους (64.5% έναντι ποσοστού 53.5% των νέων), ενώ οι νέοι υπερτερούν στη θεώρηση της μικρής σημαντικότητας (36.7% έναντι ποσοστού 20.2%). Η μειωμένη σημαντικότητα των χορών για τους νέους οφείλεται κυρίως στις διάφορες επιδράσεις που έχουν δεχθεί και επεμβαίνουν στη λειτουργία των χορών αρνητικά, όπως αναλύεται πιο κάτω.

Ωστόσο οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των κατηγοριών ηλικίας αντιστρέφονται στη βαθμίδα αυτών που δεν θεωρούν καθόλου σημαντικούς τους χορούς, όπου το ποσοστό των ηλικιωμένων (15.3%) είναι πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό των νέων (9.8%). Το γεγονός αυτό βέβαια εξηγείται, μέχρι ενός σημείου και από τη βιολογική κατάσταση των ηλικιωμένων, η οποία δεν ευνοεί την ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων στο παρόν ούτε, βέβαια, στο μέλλον.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 32

Ερώτηση (4) : (Για όσους χορεύουν ελληνικούς χορούς) Σε ποιο βαθμό θεωρείτε σημαντικό στοιχείο στη ζωή σας τους ελληνικούς χορούς:

Βαθμός σημαντικότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
εγώλο ς	58.9	53	64.2	41.6	65.3	53.5	65.7	63.3	64.5
ικρός	28.4	32	25.2	41.5	31.9	36.7	21.4	19	20.2
αθόλου	12.7	15	10.6	16.9	2.8	9.8	12.9	17.7	15.3

Από τους ερωτώμενους όσοι έχουν Μέση γενική ή τεχνική και Στοιχειώδη εκπαίδευση συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά στη μικρή σημαντικότητα των χωρών (33.8%, 25% και 27.4% αντίστοιχα), ενώ οι αγράμματοι συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό αυτών που δεν θεωρούν καθόλου σημαντικούς τους χορούς (37.5%) (πίνακας 32.1).

Οι κάτοικοι των ημιορεινών περιοχών συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά στο μεγάλο βαθμό σημαντικότητας των χωρών (61.1%), αλλά και στο μικρό βαθμό (35.2%), ενώ οι κάτοικοι των πεδινών και των ορεινών περιοχών υπερτερούν στη βαθμίδα αυτών που δεν θεωρούν καθόλου σημαντικούς τους χορούς (15.1% και 14.1% αντίστοιχα) (πίνακας 32.1).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 32.1.

Βαθμός σημαντικότητας	Μ ό ρ φ ω σ η				Περιοχή κατοικίας		
	Αγράμματοι	Στοιχειώδης	Μέση Γενική	Μέση Τεχνική	Ορεινή	Ημιορεινή	Πεδινή
Μεγάλος	54.2	62.1	57.2	50	56.6	61.1	59.6
Μικρός	8.3	27.4	33.8	25	29.3	35.2	25.3
Καθόλου	37.5	10.5	9	25	14.1	3.7	15.1

Από τους κατοίκους του δείγματος οι εργάτες και οι μαθητές - σπουδαστές συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά στη μικρή σημαντικότητα των χωρών (31.5% και 37.7% αντίστοιχα) (πίνακας 32.2.). Επίσης οι εργάτες έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό στη βαθμίδα αυτών που δεν θεωρούν καθόλου σημαντικούς τους χορούς (24.1%), ενώ στη βαθμίδα αυτή δεν υπάρχει κανένας επαγγελματίας - έμπορος.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 32.2.

Βαθμός σημαντικότητας	Αγρότες	Εργάτες	Μαθητές - Σπουδαστές	Υπάλληλοι	Επαγγελματίες Έμποροι	Οικιακά
Μεγάλος	64.8	44.4	56.6	66.7	76.5	61.5
Μικρός	25.9	31.5	37.7	25	23.5	25
Καθόλου	9.3	24.1	5.7	8.3	—	13.5

2.2.5.1.8. Ψυχολογικοί και συναισθηματικοί παράγοντες που επενεργούν για την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων.

Η άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων συνήθως προκαλείται από ορισμένους ψυχολογικούς ή συναισθηματικούς παράγοντες, που δημιουργούν χορευτικές τάσεις ή επιτείνουν την εσωτερική ώθηση για χορό σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Οι παράγοντες αυτοί δεν λειτουργούν σε όλους στον ίδιο βαθμό, αλλά ενεργοποιούν τις χορευτικές δραστηριότητες του καθένα ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία και τις ιδιαίτερες ευαισθησίες του.

Η πλειοψηφία του δείγματος δήλωσε ότι νιώθει την ανάγκη να χορέψει σε περιπτώσεις χαράς (76.9%), ενώ μερικοί δήλωσαν ότι χορεύουν και σε περιπτώσεις λύπης (7%). Η ανάγκη να εκφράσουν τον εσωτερικό τους κόσμο και τα συναισθήματά τους παρωθεί πολλούς νέους (82.9%) αλλά και ηλικιωμένους (70.6%) να χορέψουν (πίνακας 33). Περισσότερο εκφραστικές από όλους είναι οι νέες γυναίκες (90.4%) και λιγότερο οι ηλικιωμένες (65.8%). Η μικρότερη εκφραστικότητα των ηλικιωμένων γυναικών οφείλεται στις ηθικές αναστολές και στην ηθική δεοντολογία, που διατηρούν την αξία τους ως ένα βαθμό σε αρκετές περιπτώσεις.

Ένας άλλος παράγοντας που παρωθεί πολλούς σε χορευτικές δραστηριότητες είναι η κατάσταση μέθης ή ευθυμίας, στην οποία περιέρχονται με την μεγάλη ή μικρή κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών. Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος (54.5%) δήλωσε ότι επηρεάζεται από την κατάσταση αυτή και μάλιστα πιο πολύ οι νέοι (68%) παρά οι ηλικιωμένοι (40.8%). Στην κατάσταση αυτή περισσότερο επηρεάζονται για τους χορούς οι άνδρες όλων των ηλικιών (70.1% και 70.1% αντίστοιχα) και λιγότερο οι γυναίκες (65.8% οι νέες και μόνο 11.4% οι ηλικιωμένες). Στην περίπτωση αυτή υποδηλώνεται ίσως η συντηρητικότητα των γυναικών, που καλλιεργήθηκε επί χρόνια, ιδίως στις ηλικιωμένες, οι οποίες και διατηρούν ως ένα βαθμό μέχρι σήμερα τις παλαιές αντιλήψεις σχετικά με την "ποτοαπαγόρευση" και, πολύ περισσότερο, με την κατάσταση μέθης, όπως προαναφέρεται.

Σε αρκετές περιπτώσεις το κοινωνικό περιβάλλον, όταν επικρατεί ατμόσφαιρα ευφορίας, για πολλούς αποτελεί παράγοντα που παρακινεί για τις χορευτικές δραστηριότητες. Αρκετοί ερωτώμενοι δήλωσαν ότι αισθάνονται την ανάγκη να χορέψουν πάντα όταν τους εμπνέει το περιβάλλον (42.8%), αλλά υπάρχουν και πολύ περισσότεροι που νιώθουν την ανάγκη αυτή μόνο μερικές φορές (46.8%). Και στις δύο περιπτώσεις

φαίνεται ότι οι νέοι είναι πιο συγκρατημένοι από τους ηλικιωμένους (37.3% έναντι 47.4% και 57.5% έναντι 41.9% αντίστοιχα). Όμως οι ηλικιωμένοι, που δεν αισθάνονται την ανάγκη να χορέψουν ποτέ, είναι πολύ περισσότεροι (10.9%) από τους νέους (4%). Στους νέους του δείγματος οι γυναίκες είναι πολύ πιο εκδηλωτικές στη χορευτική τους συμπεριφορά, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις υπερέχουν από τους νέους.

Ένας σημαντικός παράγοντας που παρακινεί πιο πολύ τους νέους να χορέψουν είναι η δυνατότητα του χορού να διασκεδάζει το άγχος της καθημερινής ρουτίνας. Αρκετοί από το δείγμα (26.8%) και ιδίως οι νέοι (34.8% έναντι 21.3% των ηλικιωμένων) σε περιπτώσεις έντονης πίεσης από το καθημερινό άγχος προσπαθούν να βρούν διέξοδο με χορευτικές δραστηριότητες (πίνακας 31). Για το λόγο αυτό πολλοί οδηγούνται συχνά σε χορευτικά κέντρα, σε χοροεσπερίδες, σε πάρτυ και γενικότερα σε χώρους, όπου υπάρχουν χορευτικές δραστηριότητες (πίνακες 33, 23 και 25).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 33

Ερώτηση (5) : Πότε αισθάνεσθε την ανάγκη να χορέψετε ελληνικούς χορούς:

Παράγοντες Χορευτικής δράσης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
α. όταν με εμπνέει επιβάλλον	42.8	39	46.1	39	35.6	37.3	39	55.7	47.4
β. πολλές φορές όταν μπνέει το περιβάλ-	46.8	48.6	45.4	53.3	61.6	57.5	53.3	30.4	41.9
γ. επιπτώσεις δ. επιπτώσεις λύτης	76.9 7	76 8.2	77.6 5.9	75.3 10.4	90.4 12.3	82.9 11.4	75.3 10.4	65.8 —	70.6 5.2
ε. απάσπαση μέθης ζ. θυμίας	54.5	71.9	37.5	70.1	65.8	68	70.1	11.4	40.8
ς. επιπτώσεις έντο- πίαςσης από το κα- ρινό άγχος της ήνας	26.8	27.4	25.7	29.9	39.7	34.8	29.9	12.7	21.3
ζ. όλες τις παραπά- επιπτώσεις ς	0.3 8.4	— 8.2	0.7 8.6	— 6.5	— 1.4	— 4	— 6.5	1.3 15.2	0.7 10.9

2.2.5.2. Κοινωνικές επιδράσεις

Οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί που συντελέστηκαν ή συντελούνται με τη διαδικασία διαμόρφωσης και εξέλιξης του κοινωνικού γίνεσθαι επενεργούν και συμβάλλουν έμμεσα ή και άμεσα στο σταδιακό μετασχηματισμό της λειτουργίας των χωρών.

Οι ενδογενείς και εξωγενείς επιδράσεις γίνονται φανερές από τον τρόπο ζωής με τις καθημερινές του συνήθειες, αλλά και από τις μορφές ψυχαγωγίας και τους χορούς. Ειδικότερα οι επιδράσεις αυτές μπορούν να εκδηλωθούν ή να εντοπισθούν από τον τρόπο διάθεσης του ελεύθερου χρόνου, από τις προτιμήσεις παρακολούθησης χορών στις εκδηλώσεις και στα μαζικά μέσα ενημέρωσης, καθώς και από το βαθμό ακροαματικότητας μουσικής. Επίσης επιδράσεις στους χορούς μπορούν να προκαλέσουν και οι διαπροσωπικές σχέσεις με τους συντοπίτες και με ετεροδημότες του οικογενειακού ή του φιλικού περιβάλλοντος, καθώς και οι επαφές με αλλοδαπούς.

2.2.5.2.1. Τρόπος διάθεσης του ελεύθερου χρόνου

Η διάθεση του ελεύθερου χρόνου σε διάφορες δραστηριότητες είναι ενδεικτική των επιδράσεων που δέχονται οι χοροί. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας η πλειοψηφία του δείγματος στον ελεύθερο χρόνο παρακολουθεί τηλεόραση ή ακούει ραδιόφωνο (82.3%) (πίνακας 34). Από αυτούς οι περισσότεροι είναι ηλικιωμένοι (89.5% έναντι ποσοστού 75.4% των νέων), κυρίως άνδρες (92.9%), ενώ οι νέοι άνδρες έχουν μικρότερη ακροαματικότητα (67.1%). Γενικά και οι γυναίκες έχουν υψηλή ακροαματικότητα (83.6% οι νέες και 86.1% οι ηλικιωμένες). Ένα υψηλό ποσοστό (40.5%), κυρίως νέων (59.9% έναντι 20.5% των ηλικιωμένων), ασχολείται με ακροαματική ή ενεργή μουσική δραστηριότητα. Και στις δύο κατηγορίες ηλικιών οι γυναίκες υπερτερούν από τους άνδρες (68.5% και 26.6% αντίστοιχα).

Αρκετοί ερωτώμενοι (17.4%) συνηθίζουν να πηγαίνουν κυρίως σε καφεενεία, δεδομένου ότι τα ζαχαροπλαστεία είναι ελάχιστα στις αγροτικές κοινότητες, ενώ δεν υπάρχουν καθόλου "μπουάτ". Η πλειοψηφία αυτών που συχνάζουν στα καφεενεία είναι ηλικιωμένοι άνδρες (68.6% έναντι ποσοστού 4% των νέων ανδρών), ενώ οι γυναίκες είναι ελάχιστες (μόνο 1.3% ηλικιωμένες). Σε κάθε κοινότητα οι νέοι έχουν τους δικούς τους χώρους συνάθροισης, που συνήθως είναι καφετέριες ή "πάμπ" και "μπάρ", όπου υπάρχουν. Ένα μεγάλο μέρος του δείγματος που αφορά πιο πολύ τους νέους (59.6% έναντι 1.4% των ηλικιωμένων) συνηθίζουν να περνούν τον ελεύθερο χρόνο

τους σε "ντισκοτέκ", "πάμπ", καφετέριες (30.8%). Από αυτούς η πλειοψηφία είναι νέοι άνδρες (71.1%), ενώ οι νέες γυναίκες είναι πολύ λιγότερες (48%). Αρκετοί είναι επίσης και αυτοί που συνηθίζουν να πηγαίνουν σε ταβέρνες, ουζερί ή μουσικοχορευτικά κέντρα (17.7%), από τους οποίους οι περισσότεροι είναι άνδρες (27.6% οι νέοι και 21.4% οι ηλικιωμένοι) και πολύ λιγότερες οι γυναίκες (19.2% οι νέες και 3.8% οι ηλικιωμένες). Η παρακολούθηση αθλητικών εκδηλώσεων (ποδόσφαιρο - μπάσκετ) απασχολεί ένα σημαντικό αριθμό ερωτωμένων (14%), στους οποίους κυριαρχούν οι νέοι άνδρες (51.3% έναντι 1.4% των ηλικιωμένων ανδρών), και μόνο λίγες νέες γυναίκες (2.7%). Σχεδόν σε όλες τις αγροτικές κοινότητες (εκτός από την Αμαλιάπολη και τη Μηλίνα) υπάρχουν αθλητικοί σύλλογοι με τις ποδοσφαιρικές τους ομάδες (πίνακας 28, παράρτ.Ι).

Ένας μικρός αριθμός των ερωτωμένων αφιερώνει τον ελεύθερο χρόνο του και στο διάβασμα (12.4%). Από αυτούς οι περισσότεροι είναι νέοι (21.1% έναντι 4,1% των ηλικιωμένων) και κυρίως νέες γυναίκες (34.3%). Βέβαια στην ανάπτυξη του αναγνωστικού κοινού δεν συμβάλλει και η υπάρχουσα υποδομή, δεδομένου ότι από όλες τις κοινότητες της ερευνητικής περιοχής μόνο η κοινότητα Μηλεών διαθέτει αξιόλογη ιστορική βιβλιοθήκη (με βραβείο της Ακαδημίας)⁴¹ αλλά και εκεί οι αναγνώστες συνεχώς περιορίζονται (σύμφωνα με τις δηλώσεις των υπευθύνων της). Επίσης υπάρχουν αρκετοί ερωτώμενοι, οι οποίοι δήλωσαν ότι συνηθίζουν να ασχολούνται με ταξίδια, εκδρομές ή διάφορα παιχνίδια (όχι υφο) (7.7%) από αυτούς οι περισσότεροι είναι ηλικιωμένοι (10.9% έναντι 4.7% των νέων) και κυρίως άνδρες.

Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος (37.1%) αφιερώνει τον ελεύθερο χρόνο σε άλλες δραστηριότητες, που έχουν σχέση πιο πολύ με οικιακές ασχολίες (κέντημα, πλέξιμο, κ.λπ.), οι οποίες θεωρούνται γυναικείες και για το λόγο αυτό την πλειοψηφία εδώ έχουν οι γυναίκες (58.6%) και ειδικότερα οι ηλικιωμένες (81% έναντι 34.5% των νέων γυναικών). Στην κατηγορία αυτή υπάρχουν και μερικοί άνδρες (15.1%), που ασχολούνται με διάφορες άλλες δραστηριότητες, που δεν αναφέρονται. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός, ότι κανένας κάτοικος του δείγματος δεν συνηθίζει να παρακολουθεί κινηματογράφο ή θέατρο, αν και ο Βόλος βρίσκεται σε μικρή απόσταση από πολλές κοινότητες, επειδή σε καμία από αυτές δεν υπάρχουν οι ανάλογες αναγκαίες προϋποθέσεις.

Πολύ λίγοι ερωτώμενοι (0.7%) δήλωσαν ότι αφιερώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους σε πολιτιστικούς συλλόγους. Το γεγονός αυτό προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση, δεδομένου ότι από τον πίνακα 26 φαίνεται ότι ένας μεγάλος αριθμός είχε ή έχει συμμετοχή σε συλλόγους. Η απόκλιση αυτή παρατηρείται λόγω της γενικότερης ύφεσης των δραστηριοτήτων των συλλόγων, κυρίως όμως επειδή κατά την περίοδο της έρευνας και σε όλη την θερινή περίοδο, σύμφωνα με τις δηλώσεις των κατοίκων του δείγματος, οι περισσότεροι σύλλογοι αναστέλλουν τις δραστηριότητές τους.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 34

Ερώτηση (12) : Πώς περνάτε περισσότερο τον ελεύθερο χρόνο σας:
(Να αναφέρετε τρεις περιπτώσεις κατά σειρά προτίμησης).

	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ταξίδια, εκδρομές, παιχνίδια (όχι UFO)	7.7	9.6	5.9	6.6	2.7	4.7	12.9	8.9	10.9
Ταβέρνες, ουζερί, μουσικοχρεωτικά κέντρα	17.7	24.7	11.2	27.6	19.2	23.4	21.4	3.8	12.6
Ζαχαροπλαστεία, μπουάτ, καφεενία	17.4	34.9	0.7	4	—	2	68.6	1.3	35
Ντισκοτέκ, Πάμπ, Καφετέριες	30.8	37.7	23.7	71.1	48	59.6	1.4	1.3	1.4
Κινηματογράφος, θέατρο	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Τηλεόραση, ραδιόφωνο	82.3	79.5	84.9	67.1	83.6	75.4	92.9	86.1	89.5
Διάβασμα	12.4	6.9	17.8	7.9	34.3	21.1	5.7	2.5	4.1
Μουσική δραστηριότητα (ακροαματική ή ενεργή)	40.5	33.6	46.7	51.3	68.5	59.9	14.3	26.6	20.5
Συμμετοχή σε συλλόγους	0.7	1.4	—	1.3	—	0.7	1.4	—	0.7
Παρακολούθηση αθλητικών εκδηλώσεων (ποδόσφαιρο, μπάσκετ)	14	27.4	1.3	51.3	2.7	27	1.4	—	0.7
Άλλες δραστηριότητες	37.1	15.1	58.6	10.5	34.5	22.5	20	81	50.5

2.2.5.2.2. Προτιμήσεις παρακολούθησης χορών στις διάφορες εκδηλώσεις και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Στις προτιμήσεις των ερωτωμένων για την παρακολούθηση χορών στις διάφορες εκδηλώσεις και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης φαίνονται τα προσωπικά ενδιαφέροντα, που είναι ενδεικτικά των επιδράσεων οι οποίες έχουν γίνει αποδεκτές. Με τα αποτε-

λέσματα της έρευνας επιβεβαιώνεται η γενική διαπίστωση, ότι οι νέοι έχουν δεχθεί σε μεγάλο βαθμό την ξένη επίδραση, καθώς και οι ηλικιωμένοι, σε μικρότερο βαθμό.

Από το σύνολο του δείγματος το μεγαλύτερο ποσοστό (45.2%) δήλωσε ότι στις διάφορες εκδηλώσεις και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης προτιμά να παρακολουθεί και ελληνικούς και ξένους χορούς. (πίνακας 35). Οι περισσότεροι από αυτούς είναι νέοι (48.8% έναντι ποσοστού 41.5% των ηλικιωμένων). Και στις δύο κατηγορίες ηλικιών ποσοστιαία υπερτερούν οι γυναίκες (53.4% οι νέες και 46.8% οι ηλικιωμένες, έναντι 44.2% των νέων ανδρών και 36.2% των ηλικιωμένων).

Ενα σημαντικό ποσοστό των κατοίκων του δείγματος (39,5%) δήλωσε ότι προτιμά μόνο ελληνικούς χορούς. Στην επιλογή αυτή πλειοψηφούν οι ηλικιωμένοι (49.9% έναντι 29.3% των νέων) και υπερτερούν οι άνδρες (58% οι ηλικιωμένοι και 34.9% οι νέοι έναντι 41.8% των ηλικιωμένων γυναικών και 27.4% των νέων). Ενα μικρό μέρος των ερωτωμένων δήλωσαν ότι προτιμούν μόνο τους ξένους χορούς (5%) είναι μόνο νέοι, από τους οποίους οι περισσότεροι άνδρες.

Υπάρχουν βέβαια και μερικοί ερωτώμενοι που προτιμούν να παρακολουθούν μπαλέτα κλασικών χορών (9.7%) και μοντέρνων χορών (8.4%). Από αυτούς που δήλωσαν ότι προτιμούν τα κλασικά μπαλέτα οι περισσότεροι είναι ηλικιωμένοι (13% έναντι 9.6% των νέων), ενώ από αυτούς που προτιμούν τα μοντέρνα μπαλέτα οι περισσότεροι είναι νέοι (10.7% έναντι 6% των ηλικιωμένων). Ένα σχετικά μεγάλο μέρος των κατοίκων του δείγματος δήλωσαν αδιάφοροι (10.4%) με πλειοψηφία των νέων (12 % έναντι 8.6% των ηλικιωμένων).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 35

Ερώτηση (20) : Τι χορούς προτιμάτε να παρακολουθείτε στις διάφορες εκδηλώσεις και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης:

Κατηγορίες χορών	Σύνολο	Φύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ελληνικούς	39.5	43.8	34.9	31.2	27.4	29.3	58	41.8	49.9
Ξένους	5	6.2	4	11.7	8.2	10	—	—	—
Ελληνικούς και ξένους	45.2	40.4	50	44.2	53.4	48.8	36.2	46.8	41.5
Μπαλέτα κλασικών χορών	9.7	8.9	10.5	3.9	9.6	6.8	14.5	11.4	13
Μπαλέτα μοντέρνων χορών	8.4	8.2	8.6	10.4	11	10.7	5.8	6.3	6
Σας είναι αδιάφορο	10.4	9.6	11.2	13	11	12	5.8	11.4	8.6

2.2.5.2.3. Βαθμός ακροαματικότητας ελληνικής παραδοσιακής μουσικής

Ο βαθμός ακροαματικότητας της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής δείχνει το βαθμό λειτουργίας των παραδοσιακών μορφών ψυχαγωγίας. Στα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι ένα σημαντικό μέρος του δείγματος συνηθίζει ακόμη να ακούει ελληνική παραδοσιακή μουσική μερικές ώρες την ημέρα (20.3%) ή την εβδομάδα (34.7%). Και στις δύο περιπτώσεις οι ηλικιωμένοι είναι πολύ περισσότεροι (32% και 46,8% αντίστοιχα) από τους νέους (9.4% και 22% αντίστοιχα) (πίνακας 36). Στη μεγαλύτερη συχνότητα μεταξύ των ηλικιωμένων υπερτερούν οι άνδρες και μεταξύ των νέων οι γυναίκες, ενώ στη μικρότερη συχνότητα στους ηλικιωμένους υπερτερούν οι γυναίκες και στους νέους υπερτερούν οι άνδρες.

Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος συνηθίζει να ακούει παραδοσιακή μουσική μερικές ώρες το μήνα (23.7%) και ένα μικρότερο ποσοστό (8.3%) μερικές ώρες το χρόνο ή και σπάνια (13%). Και στις τρεις περιπτώσεις, που είναι και οι μικρότερες συχνότητες, τα υψηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι νέοι με μεγάλες αποκλίσεις από τους ηλικιωμένους. Στις δύο πρώτες συχνότητες γενικά υπερτερούν οι άνδρες (μόνο στους νέους), ενώ στη μικρότερη συχνότητα (σπάνια) γενικά περισσότερες είναι οι γυναίκες (μόνο στους ηλικιωμένους).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 36

Ερώτηση (24): Πόσο συχνά συνηθίζετε να ακούτε ελληνική παραδοσιακή μουσική:

Συχνότητα ακροαματικότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Μερικές ώρες την ημέρα	20.3	22.4	18.4	6.5	12.3	9.4	40	24	32
Μερικές ώρες την εβδομάδα	34.7	32.7	36.2	22.1	21.9	22	44.3	49.4	46.8
Μερικές ώρες το μήνα	23.7	23.8	23.7	35	32.9	34	11.4	15.2	13.3
Μερικές ώρες το χρόνο	8.3	9.5	7.2	16.9	13.7	15.3	1.4	1.3	1.4
Σπάνια	13	11.6	14.5	19.5	19.2	19.3	2.9	10.1	6.5

2.2.5.2.4. Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του δείγματος με τους συγγενείς

Η ανάπτυξη των διαπροσωπικών κοινωνικών σχέσεων συχνά περνά μέσα από τους κοινούς τρόπους διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Το επίπεδο των σχέσεων αυτών στους κατοίκους του δείγματος, όπως φαίνεται στα αποτελέσματα της έρευνας, βρίσκεται σε ικανοποιητικό σημείο, δεδομένου ότι ένα υψηλό ποσοστό από αυτούς (48.7%) συνδιασκεδάζουν με τους συμπατριώτες τους πολύ συχνά (29.2%) και συχνά (19.5%)(πίνακας 37). Και στις δύο περιπτώσεις οι νέοι είναι πολύ περισσότεροι από τους ηλικιωμένους. Μεγαλύτερη συχνότητα συνδιασκέδασης παρουσιάζουν οι άνδρες και στις δύο κατηγορίες ηλικιών, ενώ στη μικρότερη συχνότητα μεταξύ των νέων υπερτερούν οι γυναίκες και μεταξύ των ηλικιωμένων οι άνδρες. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων του δείγματος συνδιασκεδάζει με τους συμπατριώτες του μερικές φορές το χρόνο (27,5%), σπάνια (12.7%) ή και ποτέ (11.1%). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις οι ηλικιωμένοι έχουν πολύ υψηλότερα ποσοστά από τους νέους με σημαντική υπεροχή των γυναικών. Η χαλάρωση των κοινωνικών σχέσεων στους ηλικιωμένους οφείλεται κυρίως σε βιολογικούς λόγους, σε έλλειψη διάθεσης και σε οικονομικούς ή επαγγελματικούς λόγους, όπως δήλωσαν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι. Επίσης η περιορισμένη ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων των γυναικών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις κυρίαρχες αντιλήψεις, που επικρατούν κυρίως στους ηλικιωμένους των αγροτικών περιοχών όχι μόνο στη Μαγνησία, αλλά και σε πολλές περιοχές της υπόλοιπης Ελλάδας. Οι αντιλήψεις αυτές θέλουν τη γυναίκα να διασκεδάζει μόνο μέσα σε οικογενειακά πλαίσια ή σε στενά φιλικά πλαίσια, αλλά με την παρουσία κάποιου άνδρα του οικογενειακού ή συγγενικού περιβάλλοντος⁴².

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 37

Ερώτηση (66) : Πόσο συχνά συνδιασκεδάσετε με τους συμπατριώτες σας που ζούν στο ίδιο μέρος με εσάς :

Συχνότητα συνδιασκέδασης	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνά	29.2	42.8	16.5	71.4	31.5	51.5	10.3	2.5	6.4
Συχνά	19.5	20	18.4	18.2	37	27.6	22.1	1.3	11.7
Μερικές φορές το χρόνο	27.5	19.3	35.5	5.2	26	15.6	35.3	44.3	39.8
Σπάνια	12.7	10.3	15.1	2.6	4.1	3.3	19.1	25.3	22.2
Ποτέ	11.1	7.6	14.5	2.6	1.4	2	13.2	26.6	19.9

2.2.5.2.5. Ενδογενείς επιδράσεις

Οι ενδογενείς επιδράσεις που δέχονται οι χοροί προκαλούνται κυρίως από την ανάπτυξη της κινητικότητας των κοινωνικών ομάδων ή ατόμων και ειδικότερα από την εσωτερική μετανάστευση, την αστυφιλία και την αστική ζωή. Το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας δεν φαίνεται να έχει επηρεάσει σημαντικά τους κατοίκους του δείγματος. Ωστόσο αποτέλεσμα των φαινομένων αυτών είναι η ανάπτυξη των δεσμών με τη γενέτειρα, που αυξήθηκε ιδιαίτερα στις τελευταίες δεκαετίες με τη βελτίωση του εθνικού συγκοινωνιακού δικτύου και την απόκτηση, από πολλούς, Ι.Χ. μεταφορικών μέσων. Η εύκολη πρόσβαση στον τόπο καταγωγής δημιουργεί ένα πλέγμα διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων με άτομα του οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος που κατοικούν μακριά μεταξύ τους και πολλές φορές επιδρούν άμεσα ή έμμεσα στη συντήρηση και καλλιέργεια των τοπικών χορών με διάφορους τρόπους. Ακόμα σε πολλές περιπτώσεις οι ετεροδημότες συγγενείς ή φίλοι γίνονται και φορείς της κινητικότητας των χορών, μεταφέροντας νέα χορευτικά στοιχεία ή και μεταδίδοντας αλλού τους δικούς τους χορούς. Για τους λόγους αυτούς η εξέταση της κινητικότητας, που αναπτύσσεται και έχει σχέση με τους χορούς, δεν μπορεί να περιορισθεί μόνο στους κατοίκους του δείγματος, αλλά επεκτείνεται και στο ευρύτερο συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον.

2.2.5.2.5.1. Κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος στο εσωτερικό

Όπως διαπιστώνεται από την έρευνα, η κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος είναι πολύ μικρή. Οι πιο πολλοί ερωτώμενοι ζουν μόνιμα στον τόπο κατοικίας τους περισσότερο από πέντε χρόνια (95,7%). Υπάρχουν όμως μερικοί που δήλωσαν ότι ζουν 2-5 χρόνια (2.3%), ενώ είναι λίγοι και αυτοί που ζουν 6 μήνες μέχρι 2 χρόνια (2%) (πίνακας 38).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 38

Ερώτηση (44): Πόσο καιρό μένετε μόνιμα στον τόπο που ζείτε σήμερα:

Χρονικό διάστημα	Σύνολο δείγματος	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25		Ηλικιωμένοι 55 και άνω	
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
1-6 μήνες	—	—	—	—	—	—	—
6-12 μήνες	1	0.7	1.3	—	1.4	1.4	1.3
1-2 χρόνια	1	0.7	1.3	1.3	—	—	2.5
2-5 χρόνια	2.3	1.3	3.3	1.3	6.8	1.4	—
5 χρόνια και άνω	95.7	97.3	94.1	97.4	91.8	97.2	96.2

Όπως προαναφέρεται στον πίνακα 7 ένα ποσοστό 18,3% των ερωτωμένων γεννήθηκαν εκτός νομού Μαγνησίας. Από αυτούς οι περισσότεροι (85.7%) έχουν πάνω από 5 χρόνια που έφυγαν από τη γενέτειρά τους και ζουν στην ερευνητική περιοχή. Επίσης μερικοί ερωτώμενοι (5.7%) έχουν 3-5 χρόνια που έφυγαν από τη γενέτειρά τους και μερικοί άλλοι (5.7%) 1-2 χρόνια, ενώ υπάρχουν και λίγοι (1.5%) που έχουν φύγει μόνο πριν από 6-12 μήνες (πίνακας 39).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 39

Ερώτηση (45): (Για όσους δεν ζουν στη γενέτειρά τους)

Πριν από πόσο καιρό φύγατε από τον τόπο γέννησής σας:

Χρονικό διάστημα	Σύνολο	Φύ λ ο		Νέοι 15-25		Ηλικιωμένοι 55 και άνω	
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες
1-6 μήνες	—	—	—	—	—	—	—
6-12 μήνες	1.5	—	2.5	—	—	—	3.7
1-2 χρόνια	5.7	6.9	5	28.6	—	—	7.4
3-5 χρόνια	5.7	—	10	—	30.8	—	—
5 χρόνια και άνω	85.7	93.1	82.5	71.4	69.2	100	88.9
Δεν απαντώ	1.4	—	—	—	—	—	—

Στους κατοίκους του δείγματος προφανώς έχει σημειωθεί μια μικρή κινητικότητα που, όμως, είναι σημαντική, αν ληφθεί υπόψη ότι την ερευνώμενη περιοχή στο σύνολό της συνιστούν αγροτικές κοινότητες. Ωστόσο το ισχυρότερο κίνητρο για τους περισσότερους από αυτούς αποτέλεσε ο γάμος με συζύγους καταγόμενους και διαμένοντες στο νομό Μαγνησίας, καθώς επίσης, για ορισμένους, η επιστροφή των γονέων από το εξωτερικό και η επανεγκατάσταση τους στη γενέτειρα. Υπάρχουν όμως και μερικοί συνταξιούχοι που εγκαταστάθηκαν σε παραθαλάσσιες περιοχές (Κ. Λεχώνια) για λόγους υγείας, εγκαταλείποντας την περιοχή Αττικής.

2.2.5.2.5.2. Δεσμοί με τη γενέτειρα, με τον τόπο κατοικίας των γονέων και τη γενέτειρα.

Κατά τη σύγχρονη περίοδο είναι συνηθισμένο φαινόμενο οι περιοδικές μετακινήσεις που γίνονται και τα ταξίδια για διάφορους λόγους. Ένας από τους πλέον ευχάριστους λόγους, για πολλούς, είναι η επίσκεψη στη γενέτειρα ή στον τόπο κατοικίας των γονέων ή στη γενέτειρά τους, αν πρόκειται για διαφορετική περιοχή. Πολλοί από τους ερωτώμενους που δεν ζουν στην γενέτειρά τους ή στον τόπο κατοικίας των γονέων τους ή στη γενέτειρά τους πραγματοποιούν τέτοια ταξίδια μερικές φορές το χρόνο (30.4%)(πίνακας 40). Υπάρχουν όμως μερικοί που ταξιδεύουν πολύ πιο συχνά

(12,8%) και μερικοί που ταξιδεύουν συχνά (15.2%). Στις περιπτώσεις αυτές οι νέοι συγκεντρώνουν μεγαλύτερα ποσοστά από τους ηλικιωμένους, αλλά και στις δύο κατηγορίες ηλικιών υπερτερούν οι άνδρες. Ενα αρκετά σημαντικό ποσοστό ερωτωμένων ταξιδεύει σπάνια (28%) για τους παραπάνω λόγους και μερικοί δεν ταξιδεύουν ποτέ (13.6%). Στις περιπτώσεις αυτές οι ηλικιωμένοι είναι περισσότεροι από τους νέους, ενώ οι γυναίκες υπερτερούν από τους άνδρες και στις δύο κατηγορίες ηλικιών. Ο περιορισμός ή απουσία των ταξιδιών συνήθως οφείλεται σε οικονομικούς και επαγγελματικούς λόγους, αλλά πολλές φορές και σε καθαρά κοινωνικούς (ανυπαρξία συγγενών και φίλων, κλονισμός οικογενειακών ή φιλικών σχέσεων κ.ά).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 40

Ερώτηση (57): (Για όσους δεν ζουν κοντά στον τόπο που αναφέρεται στις παρακάτω περιπτώσεις). Πόσο συχνά επισκέπτεσθε τη γενέτειρά σας και τον τόπο κατοικίας των γονέων σας ή τη γενέτειρά τους:

Συχνότητα κινητικότητας	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνά	12.8	17	9.7	25.9	17.7	21.8	7.7	2.6	5.1
Συχνά	15.2	17	13.9	22.2	23.5	22.8	11.5	5.3	8.4
Μερικές φορές το χρόνο	30.4	35.8	26.4	44.5	29.4	36.9	26.9	23.7	25.3
Σπάνια	28	20.8	33.3	3.7	20.6	12.2	38.5	44.7	41.6
Ποτέ	13.6	9.4	16.7	3.7	8.8	6.3	15.4	23.7	19.6

2.2.5.2.5.3. Δεσμοί με τη γενέτειρα των συζύγων και τον τόπο κατοικίας των γονέων

Από τους παντρεμένους κατοίκους του δείγματος που δεν ζουν στη γενέτειρα των συζύγων ή στον τόπο κατοικίας των γονέων τους ένα ποσοστό (28%) τους επισκέπτεται μερικές φορές το χρόνο, ένα μικρότερο ποσοστό (10%) συχνά και ένα άλλο ποσοστό (10%) πολύ συχνά (πίνακας 41).

Στις περιπτώσεις αυτές στους ηλικιωμένους η συχνότητα των ανδρών είναι μεγαλύτερη των γυναικών, ενώ μεταξύ των νέων δεν μπορεί να γίνει σύγκριση, δεδομένου ότι από τους λίγους παντρεμένους νέους άνδρες κανένας δεν εμπίπτει στις περιπτώσεις αυτές. Ένα μεγαλύτερο ποσοστό παντρεμένων από τους ερωτώμενους (40%) σπάνια επισκέπτεται τον τόπο προέλευσης των συζύγων και τον τόπο κατοικίας των γονέων τους, ενώ ένα ποσοστό (12%) δεν πήγε σ' αυτούς ποτέ. Και στις δύο περιπτώσεις αυτές μεταξύ των ηλικιωμένων υπερτερούν κατά πολύ οι γυναίκες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 41.

Ερώτηση (48): (Για όσους είναι παντρεμένοι και δεν ζουν στον τόπο που αναφέρεται πιο κάτω) .Πόσο συχνά επισκέπτεσθε τη γενέτειρα του/της συζύγου και τον τόπο κατοικίας των γονέων του/της συζύγου:

Συχνότητα κινητικότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25		Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνά	10	11.6	8.4	—	—	11.6	11.1	11.4
Συχνά	10	11.5	8.3	—	33.3	11.5	—	5.7
Μερικές φορές το χρόνο	28	30.8	25	—	33.3	30.8	22.2	26.5
Σπάνια	40	34.6	45.8	—	33.4	34.6	50	42.3
Ποτέ	12	11.5	12.5	—	—	11.5	16.7	14.1

2.2.5.2.5.4. Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του δείγματος με ετεροδημότες συγγενείς και φίλους.

Οι δεσμοί με τη γενέτειρα σε αρκετές περιπτώσεις συνενώνουν μέλη του οικογενειακού ή φιλικού περιβάλλοντος με κοινό τόπο προέλευσης αλλά διαφορετικό τόπο κατοικίας. Η ανάπτυξη των συγγενικών ή φιλικών σχέσεων με ετεροδημότες και οι περιοδικές συναντήσεις τους συχνά δημιουργούν τις ευκαιρίες για συνδιασκέδαση και

οδηγούν σε χορευτικές δραστηριότητες, στις οποίες συνήθως επικρατούν οι τοπικοί χοροί. Ευκαιρίες για χορευτικές συναντήσεις με ετεροδημότες συγγενείς ή φίλους αποτελούν και οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμοι, πανηγύρια κ.λπ.).

Από την έρευνα προκύπτει, ότι η συχνότητα συνδιασκέδασης των περισσότερων κατοίκων του δείγματος με άτομα του οικογενειακού ή φιλικού τους περιβάλλοντος, που κατάγονται από τη γενέτειρά τους και ζουν σε διαφορετικό μέρος από αυτούς στην Ελλάδα, περιορίζεται σε μερικές φορές το χρόνο (49.7%) (πίνακας 42). Μερικοί ερωτώμενοι συνδιασκεδάζουν με ετεροδημότες συγγενείς ή φίλους συχνότερα (12%) και υπάρχουν και λίγοι που συνδιασκεδάζουν πολύ συχνά (1%). Οι πιο πολλοί από αυτούς είναι νέοι στην ηλικία, αλλά και στις δύο κατηγορίες ηλικιών υπερτερούν οι άνδρες. Ένα μεγάλο ποσοστό ερωτωμένων (26%) συνδιασκεδάζει σπάνια με τους ετεροδημότες συγγενείς και φίλους τους από τη γενέτειρά τους, ενώ υπάρχουν και αρκετοί που δεν συνδιασκεδάζουν ποτέ (11,3%). Στις περιπτώσεις αυτές οι γυναίκες υπερτερούν σημαντικά από τους άνδρες και οι περισσότερες ανήκουν στην κατηγορία των ηλικιωμένων, που συγκεντρώνουν μεγαλύτερα ποσοστά από τους νέους.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 42

Ερώτηση (59) : Πόσο συχνά συνδιασκεδάζετε με άτομα του οικογενειακού ή φιλικού σας περιβάλλοντος που κατάγονται από τη γενέτειρά σας και ζουν σε διαφορετικό μέρος από τον τόπο κατοικίας σας στην Ελλάδα:

Συχνότητα συνδιασκέδασης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνά	1	0.7	1.3	1.3	1.4	1.4	—	1.3	0.6
Συχνά	12	13.6	10.5	20.8	16.4	18.6	5.7	5	5.4
Μερικές φορές το χρόνο	49.7	53	46.1	54.5	54.8	54.6	51.4	38	44.7
Σπάνια	26	21.8	30.3	15.6	20.6	18.1	28.6	39.2	33.9
Ποτέ	11.3	10.9	11.8	7.8	6.8	7.3	14.3	16.5	15.4

Μια από τις δυνατότητες που προσφέρει η συνδιασκέδαση κατοίκων διαφορετικών περιοχών είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων για ανταλλαγή των χορευτικών εμπειριών αλλά και η κοινή προσπάθεια για τη συμμετοχή τους σε χορούς που προέρχονται από ξένες προς αυτούς περιοχές. Ωστόσο οι επιδράσεις που προέρχονται από τους κατοίκους άλλων περιοχών είναι μάλλον περιορισμένες, αφού η πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος συνδιασκεδάζουν με ετεροδημότες συγγενείς και φίλους τους μερικές φορές το χρόνο (45.7%) (πίνακας 43). Από αυτούς οι νέοι είναι πολύ περισσότεροι από τους ηλικιωμένους και μεταξύ τους την πλειοψηφία συγκεντρώνουν οι άνδρες. Υπάρχουν όμως και μερικοί ερωτώμενοι (6,7%), που συνδιασκεδάζουν με ετεροδημότες συγγενείς και φίλους συχνά. Από αυτούς οι γυναίκες υπερέχουν και στις δύο κατηγορίες ηλικιών.

Ενώ δεν υπάρχει κανένας ερωτώμενος που να διασκεδάζει πολύ συχνά, υπάρχουν αρκετοί που συνδιασκεδάζουν με τους προαναφερόμενους ετεροδημότες σπάνια (27.6%). Στην περίπτωση αυτή οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά από τους νέους. Επίσης οι γυναίκες παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά από τους άνδρες και στις δύο κατηγορίες ηλικιών. Ένα σημαντικό ποσοστό των κατοίκων του δείγματος δεν συνδιασκεδάζει καθόλου με τους συγγενείς και φίλους τους από άλλες περιοχές. Οι λόγοι που επικαλούνται, κυρίως οι περισσότεροι που έχουν χαλαρούς δεσμούς με τους ετεροδημότες συγγενείς και φίλους, είναι κυρίως οικονομικοί, επαγγελματικοί αλλά και βιολογικοί.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 43

Ερώτηση (56): Πόσο συχνά συνδιασκεδάζετε με άτομα του οικογενειακού ή του φιλικού σας περιβάλλοντος που κατάγονται από διαφορετικό μέρος από σας και ζουν σε διαφορετικό μέρος από τον τόπο κατοικίας σας:

Συχνότητα συνδιασκ/σης	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνά	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Συχνά	6.7	5.4	7.2	10.4	11	10.7	—	3.8	1.9
Μερικές φορές το χρόνο	45.7	55.8	36.2	64.9	52.1	58.5	45.7	21.5	33.6
Σπάνια	27.6	23.1	32.2	13	28.7	20.8	34.3	35.4	34.8
Καθόλου	20	15.7	24.4	11.7	8.2	10	20	39.3	29.7

2.2.5.2.5.5. Βαθμός επίδρασης από την κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος και του οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος.

Η ομοιογενής προέλευση της πλειοψηφίας του δείγματος αλλά και η κοινή προέλευση και ο κοινός τόπος διαμονής του στενού οικογενειακού και συγγενικού περιβάλλοντος των περισσοτέρων (πίνακας 7) εμπόδισαν την εκδήλωση σημαντικών επιδράσεων στους χορούς από την προαναφερόμενη κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος και την ανάπτυξη των συγγενικών ή φιλικών διαπροσωπικών σχέσεων. Στον πίνακα 44 γίνεται φανερή η επίδραση που προκάλεσαν στους ερωτώμενους οι φιλικοί και οικογενειακοί παράγοντες, που προέρχονται από διαφορετική περιοχή. Οι παράγοντες αυτοί βοήθησαν πολύ σε ένα πολύ μικρό ποσοστό των ερωτωμένων (4.3%) να χορεύουν μερικούς νέους ή παλιούς ελληνικούς χορούς, ένας μεγαλύτερος αριθμός (13.4%) βοηθήθηκε λιγότερο (έτσι κι έτσι). Στην πρώτη περίπτωση τη μεγαλύτερη επίδραση δέχθηκαν οι γυναίκες, στη δεύτερη οι άνδρες αλλά και στις δύο περιπτώσεις οι νέοι συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά επίδρασης από τους ηλικιωμένους. Η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος (82.3%) δήλωσε ότι δεν βοηθήθηκε καθόλου. Από αυτούς οι περισσότεροι είναι ηλικιωμένοι (91.8% έναντι ποσοστού 72.7% των νέων), ενώ οι γυναίκες που δεν δέχθηκαν καθόλου επιδράσεις συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά και στις δύο ομάδες ηλικιών.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 44

Ερώτηση (60) : Όλα τα παραπάνω σε ποιο βαθμό σας βοήθησαν να χορεύετε νέους ή παλιούς ελληνικούς χορούς:

Βαθμός επίδρασης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ	4.3	3.4	5.3	5.2	8.2	6.7	1.4	2.6	2
Έτσι κι έτσι	13.4	17.7	9.3	26	15.1	20.6	8.6	3.8	6.2
Καθόλου	82.3	78.9	85.4	68.8	76.7	72.7	90	93.6	91.8

2.2.5.2.6. Εξωγενείς επιδράσεις

Οι διάφορες επιδράσεις που δέχονται οι κοινωνικές ομάδες κατά τη σύγχρονη περίοδο είναι ποικίλες και σημαντικές και σε πολλές περιπτώσεις έχουν προέλευση χώρες του εξωτερικού. Ειδικότερα οι ξένες επιδράσεις γίνονται πιο άμεσα φανερές στους χορούς των κοινωνικών ομάδων. Η βαθμιαία αφομοίωση των ξένων χορευτικών στοιχείων λειτουργεί ως ένα βαθμό αρνητικά για τη μεγαλύτερη λειτουργία των ελληνικών χορών, επειδή σ' ένα μεγάλο τμήμα, κυρίως της νεολαίας, αυτά υποκαθιστούν τις ψυχαγωγικές και άλλες λειτουργίες των ελληνικών χορών. Επίσης οι εξωγενείς επιδράσεις προσεγγίζουν και διαμορφώνουν τους ψυχολογικούς και συναισθηματικούς παράγοντες, οι οποίοι ενισχύουν την τάση για τους ξένους χορούς και προσδίδουν σ' αυτούς μια μικρή ή μεγάλη σημαντικότητα, με αποτέλεσμα να γίνουν και αυτοί ένας παράγοντας επίδρασης. Ιδιαίτερο φαινόμενο αποτελεί η εξάπλωση των χώρων ψυχαγωγίας και άσκησης των χορευτικών δραστηριοτήτων με ξένους χορούς και ξένη σύγχρονη μουσική. Οι χώροι αυτοί λόγω της μεγάλης προσέλκυσης της νεολαίας τελικά αποτελούν ένα σπουδαίο παράγοντα ξένης επίδρασης, που λειτουργεί σταθερά και σε διαρκή βάση. Γενικότερα σημαντικές επιδράσεις προκαλούνται άμεσα ή έμμεσα σε ένα βαθμό και από τις διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις με τους τουρίστες και με τους μετανάστες, από την κινητικότητα προς το εξωτερικό, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, από τον τρόπο ψυχαγωγίας κ.λπ.

2.2.5.2.6.1. Γνωσιολογικά στοιχεία παλαιών ξένων ευρωπαϊκών χωρών.

Οι επιδράσεις των ξένων χωρών είχαν και στο παρελθόν ιδιαίτερη αίγλη για τους αστούς αρχικά και αργότερα και για τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών, όπως προαναφέρεται. Η διάκρισή τους σε παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς και σε νέους μοντέρνους είναι αναγκαία, επειδή κάθε είδος χορού εκφράζει διαφορετικές εποχές και διαφορετικές γενιές. Οι παλαιοί ευρωπαϊκοί χοροί που αναπτύχθηκαν κυρίως προπολεμικά και μετέπειτα (Βάλς, Ταγκό κ.λπ.) εκπροσωπούν ένα μεγάλο μέρος των ηλικιωμένων και οι νέοι μοντέρνοι χοροί με την ηλεκτρονική μουσική εκπροσωπούν ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης νεολαίας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας ένα σημαντικό μέρος του δείγματος γνωρίζει να χορεύει καλά (33.7%) και έτσι και έτσι (23.3%) τους παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς (βάλς, ταγκό κ.λπ.) (πίνακας 45). Το επίπεδο γνώσεων των γυναικών είναι

ανώτερο από το επίπεδο των ανδρών, αλλά αυτό συμβαίνει στους νέους, ενώ στους ηλικιωμένους οι άνδρες που γνωρίζουν να χορεύουν ευρωπαϊκούς χορούς είναι περισσότεροι από τις γυναίκες. Γενικότερα οι ηλικιωμένοι χορεύουν τους χορούς αυτούς πολύ καλύτερα από τους νέους. Υπάρχει όμως ένα αρκετά υψηλό ποσοστό του δείγματος, που δεν γνωρίζει καθόλου να χορεύει τους παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς (43%). Στην κατηγορία αυτή του δείγματος οι νέοι είναι περισσότεροι από τους ηλικιωμένους. Από τους νέους οι άνδρες συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό αυτών που δεν γνωρίζουν να χορεύουν τους χορούς αυτούς, ενώ στους ηλικιωμένους υπερτερούν οι γυναίκες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 45

Ερώτηση (17) : Σε ποιο βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε παλιούς ευρωπαϊκούς χορούς,
(Βάλς, Ταγκό κλπ):

Βαθμός γνώσεων	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Καλά	33.7	32	35.5	22.1	28.8	25.5	42.9	41.8	42.4
Έτσι και έτσι	23.3	21.8	24.4	23.4	38.3	30.8	20	11.4	15.7
Καθόλου	43	46.2	40.1	54.5	32.9	43.7	37.1	46.8	41.9

2.2.5.2.6.2. Γνωσιολογικά στοιχεία ξένων μοντέρνων χορών

Η ανάπτυξη των μοντέρνων χορών αφορά κυρίως τους νέους. Τα νέα χορευτικά στοιχεία που εισάγονται και εμφανίζονται κατά διαστήματα διαδέχονται το ένα μετά το άλλο και εξαφανίζονται ή ατονούν διαδοχικά, όπως τα προϊόντα της μόδας. Κατά την τελευταία δεκαετία εμφανίσθηκαν οι χοροί Brake dance, La banda, Heavy Metal, Rap, Tekno, κ.ά. που σήμερα έχουν ατονήσει (παράρτ. 1.29)⁴³. Υπάρχουν βέβαια και τα σταθερά είδη χορών που όχι μόνο δεν έχουν φθαρεί με το χρόνο, αλλά καταξιώθηκαν και λειτουργούν διαχρονικά σε κάθε νέα γενιά, όπως οι χοροί της Disco και της Rock μουσικής, της Reggae, της Blooz, της Pop κ.ά.

Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα τα είδη χορών και μουσικής χαρακτηρίζουν μεταξύ τους τις νεολαιϊστικές ομάδες και προσδίδουν σ' αυτές διάφορες γενικευμένες ονομασίες, όπως "Ροκάδες", , Χεβυμεταλάδες", "Καρεκλάδες" κ.λπ. Γενικό χαρακτηριστικό των ξένων μοντέρνων χορών είναι, ότι συνήθως ακολουθούν αντίστοιχα και ομώνυμα μουσικά είδη και ρεύματα, πολλά από τα οποία παρέρχονται ή και παραμένουν (Rythm N'Blooz, Hard Rock, Rock 'd Roll κ.λπ.). Επίσης ένα άλλο χαρακτηριστικό ξένων μοντέρνων χορών είναι τα εθνικά - φολκλορικά παραδοσιακά λαϊκά στοιχεία ορισμένων χωρών που χρησιμοποιούν κατά καιρούς, όπως π.χ. (και κυρίως) των Νέγρων της Αφρικής (Reggae κ.ά.), της Λατινικής Αμερικής (La bada κ.ά.) κ.λπ. Οι έντονοι μουσικοί και χορευτικοί ρυθμοί, καθώς και ο εύκολος ατομικός τρόπος απόδοσής τους χωρίς ιδιαίτερους χορευτικούς περιορισμούς, αποτελούν στοιχεία που προσελκύουν περισσότερο τις προτιμήσεις των νέων για τους μοντέρνους χορούς παρά για τους παραδοσιακούς, οι οποίοι συνοδεύονται με μια σειρά χορευτικών κανόνων και χρειάζονται ειδική διδασκαλία.

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας αρκετοί ερωτώμενοι γνωρίζουν καλά (24.2%) ή έτσι κι έτσι (24.1%) τους ξένους μοντέρνους χορούς, ενώ οι περισσότεροι (51.7%) δεν γνωρίζουν καθόλου (πίνακας 46). Η πλειοψηφία αυτών που γνωρίζουν να χορεύουν είναι νέοι και έχουν μεγάλη διαφορά από τους ηλικιωμένους, από τους οποίους ένα ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό (93.4%) δεν γνωρίζει καθόλου τους χορούς αυτούς. Γενικά όμως οι γυναίκες κάθε ηλικίας γνωρίζουν να χορεύουν καλύτερα από τους άνδρες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 46

Ερώτηση (16): Σε ποιο βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε ξένους μοντέρνους χορούς (Ντίσκο, Ροκ κ.λπ.):

Βαθμός γνώσεων	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Καλά	24.2	19.2	29.1	36.8	58.3	47.6	—	2.5	1.3
Έτσι και έτσι	24.1	28.8	19.2	51.3	33.3	42.3	4.3	6.3	5.3
Καθόλου	51.7	52	51.7	11.9	8.4	10.1	95.7	91.2	93.4

2.2.5.2.6.3. Ψυχαγωγικές λειτουργίες των ξένων χορών σε χώρους αναψυχής με ξένη μουσική (ντισκοτέκ, πάμπ, καφετέριες κ.λπ.).

Ένα από τα βασικά σημεία αναφοράς των κοινωνικών ομάδων της νεολαίας αποτελούν οι στερεότυποι χώροι αναψυχής με ξένη μουσική, όπως είναι οι Ντισκοτέκ, οι Πάμπ, ορισμένες Καφετέριες, τα Μπαρ κ.ά. Οι χώροι αυτοί υπάρχουν με όλες τις μορφές τους είτε μεμονωμένα στο μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας, από τα πιο μεγάλα αστικά κέντρα έως και σε πολύ μικρούς οικισμούς. Οι πιο πολλοί από τους χώρους αυτούς διαθέτουν ειδική διακόσμηση και ισχυρά ηχητικά μέσα για την ψυχαγωγία των νέων και των τουριστών με ξένους χορούς. Σε πολλές αγροτικές περιοχές όμως στα μουσικοχορευτικά τους προγράμματα συχνά περιλαμβάνουν και ελληνικούς χορούς, μάλιστα σημειώνεται μεγάλη συμμετοχή των νέων θαμώνων.

Ο βαθμός συχνότητας ψυχαγωγίας με ξένους χορούς είναι ενδεικτικός της ξένης επίδρασης που ασκείται. Η επίδραση αυτή, όπως φαίνεται και στην έρευνα, στους νέους είναι πολύ μεγαλύτερη από την επίδραση που έχουν δεχθεί οι ηλικιωμένοι. Ένα μικρό μέρος των κατοίκων του δείγματος (18%), που αποτελείται μόνο από νέους, συνηθίζει να πηγαίνει και να χορεύει στους μνημονευμένους χώρους αναψυχής μερικές φορές την εβδομάδα (πίνακας 47). Επίσης ένα μικρότερο ποσοστό των ερωτωμένων (15%), που είναι στην πλειοψηφία τους νέοι, συνηθίζει να διασκεδάζει με ξένους χορούς μερικές φορές το μήνα. Υπάρχουν όμως και αρκετοί ερωτώμενοι που συνηθίζουν να ψυχαγωγούνται στους χώρους αυτούς μερικές φορές το χρόνο (11%) ή και σπάνια (8%). Και στην περίπτωση αυτή οι περισσότεροι είναι νέοι, αλλά και οι ηλικιωμένοι είναι αρκετοί. Στην κατηγορία των νέων οι γυναίκες που διασκεδάζουν με ξένους χορούς είναι περισσότερες από τους άνδρες, ενώ στην κατηγορία των ηλικιωμένων είναι λιγότερες.

Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος δήλωσε ότι δεν πηγαίνει ποτέ σε χώρους αναψυχής με ξένους χορούς (48%). Πρόκειται για τη μεγάλη πλειοψηφία των ηλικιωμένων (89.7%) και ένα μικρό ποσοστό νέων (6.8%), μεταξύ των οποίων οι γυναίκες είναι οι πιο πολλές και στις δύο ομάδες ηλικιών.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 47

Ερώτηση (13): Πόσο συχνά συνηθίζετε να πηγαίνετε για ψυχαγωγία και χορεύετε σε Ντισκοτέκ, Πάμπ, Καφετέριες με ξένη μουσική:

Βαθμός συχνότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Μερικές φορές την εβδομάδα	18	24.5	11.2	46.7	23.3	35	—	—	—
Μερικές φορές το μήνα	15	15.6	14.5	28.6	28.8	28.7	1.4	1.3	1.4
Μερικές φορές το χρόνο	11	9.5	12.5	14.3	24.7	19.5	4.3	1.3	2.8
Σπάνια	8	8.2	7.9	9.1	10.9	10	7.2	5	6.1
Ποτέ	48	42.2	53.9	1.3	12.3	6.8	87.1	92.4	89.7

2.2.5.2.6.4. Διερεύνηση βαθμού σπουδαιότητας των ξένων χορών.

Ο βαθμός σπουδαιότητας των ξένων χορών δείχνει και το βαθμό της ξένης επίδρασης που δέχτηκαν οι χοροί τόσο από τους σύγχρονους όσο και από τους παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς.

Όπως φαίνεται στην έρευνα, οι ξένοι χοροί για τους περισσότερους ερωτώμενους (40%) δεν είναι καθόλου σημαντικοί ή είναι σε μικρό βαθμό (36%) (πίνακας 48). Η μικρή σημαντικότητα των ξένων χορών συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά περισσότερο στους νέους και ειδικότερα στις νέες γυναίκες. Οι ηλικιωμένοι, που δεν θεωρούν καθόλου σημαντικούς τους χορούς αυτούς, είναι περισσότεροι από τους νέους με πλειοψηφία και πάλι των γυναικών.

Υπάρχουν όμως και αρκετοί ερωτώμενοι (24%) που θεωρούν σημαντικούς τους ξένους χορούς σε μεγάλο βαθμό. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό νέων (18.1%) θεωρούν τους ξένους χορούς σε μεγάλο βαθμό σημαντικό στοιχείο της ζωής τους, ενώ είναι αρκετά μεγαλύτερο το ποσοστό των ηλικιωμένων (30.4%). Βέβαια η μεταξύ τους διαφορά προσδιορίζεται στο ότι οι νέοι θεωρούν σημαντικούς τους μοντέρνους χορούς, ενώ οι ηλικιωμένοι θεωρούν τους παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς. Ο βαθμός σημαντικότητας των ξένων χορών στους νέους είναι μεγαλύτερος για τις γυναίκες, ενώ στους ηλικιωμένους είναι μεγαλύτερος για τους άνδρες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 48

Ερώτηση (18).: (Για όσους χορεύουν ξένους χορούς)

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε σημαντικό στοιχείο στη ζωή σας τους ξένους χορούς:

Βαθμός σημαντικότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύν.
Μεγάλος	24	23.1	25	14.3	21.9	18.1	32.9	27.9	30.4
Μικρός	36	36.1	35.5	49.3	52.1	50.7	21.4	20.2	20.8
Καθόλου	40	40.8	39.5	36.4	26	31.2	45.7	51.9	48.8

2.2.5.2.6.5. Ψυχολογικοί και συναισθηματικοί παράγοντες που επενεργούν στην άσκηση χορευτικών δραστηριοτήτων με ξένους χορούς.

Η ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων με ξένους χορούς συνήθως επηρεάζεται από ορισμένους ψυχολογικούς και συναισθηματικούς παράγοντες, που δημιουργούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την εσωτερική παρόρμηση και εκδήλωση της χορευτικής τάσης και διάθεσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος από αυτούς, που ξέρουν να χορεύουν ξένους μοντέρνους ή παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς, αισθάνονται την ανάγκη να χορεύουν μερικές φορές όταν τους εμπνέει το περιβάλλον (48%) και σε περιπτώσεις χαράς (37.7%)(πίνακας 49). Στις περιπτώσεις αυτές οι νέοι που θέλουν να χορεύουν είναι πολύ περισσότεροι από τους ηλικιωμένους. Επίσης συνολικά υπερτερούν οι άνδρες, αλλά ειδικότερα αυτό συμβαίνει μόνο στους ηλικιωμένους, ενώ στους νέους υπερτερούν οι γυναίκες.

Υπάρχουν αρκετοί ερωτώμενοι που θέλουν να χορεύουν πάντα όταν τους εμπνέει το περιβάλλον (24.7%), με πλειοψηφία των ανδρών και στις δυο κατηγορίες των ηλικιών. Στην περίπτωση αυτή όμως οι ηλικιωμένοι είναι περισσότεροι από τους νέους. Αρκετοί ερωτώμενοι επιθυμούν να χορεύουν ξένους χορούς σε περιπτώσεις έντονης πίεσης από το καθημερινό άγχος (10%) και σε περιπτώσεις λύπης (5%). Στην πρώτη περίπτωση οι νέοι είναι πολύ περισσότεροι από τους ηλικιωμένους, ενώ στη δεύτερη περίπτωση δεν υπάρχει κανένας ηλικιωμένος. Μεταξύ των νέων οι γυναίκες είναι περισσότερες, αλλά στους ηλικιωμένους υπερτερούν οι άνδρες. Επίσης ένα σημαντικό

ποσοστό ερωτωμένων (26.7%) θέλει να χορεύει ξένους χορούς όταν βρίσκεται σε κατάσταση μέθης ή ευθυμίας. Στην περίπτωση αυτή συνολικά οι άνδρες συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό από τις γυναίκες και οι νέοι είναι πολύ περισσότεροι από τους ηλικιωμένους.

Ενας μεγάλος αριθμός ερωτωμένων (26.7%) δεν νιώθουν ποτέ την ανάγκη να χορέψουν ξένους χορούς. Η μεγάλη πλειοψηφία από αυτούς είναι ηλικιωμένοι (44.7%), ενώ οι νέοι ποσοστιαία είναι πολύ λιγότεροι (8.7%). Και στις δύο κατηγορίες ηλικιών οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άνδρες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 49

Ερώτηση (19): Πότε αισθάνεσθε την ανάγκη να χορέψετε τους ξένους χορούς:

Παράγοντες χορευτικής δράσης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πάντα όταν εμπνέει το περιβάλλον	24.7	27.2	22.4	24.7	20.6	22.7	30	24	27
Μερικές φορές όταν εμπνέει το περιβάλλον	48	49	46.7	67.5	69.8	68.6	28.6	25.3	26.9
Σε περιπτώσεις χαράς	37.7	39.5	36.2	42.9	50.7	46.8	35.7	22.8	29.3
Σε περιπτώσεις λύπης	5	2.7	7.2	5.2	15.1	10.2	—	—	—
Σε κατάσταση μέθης ή ευθυμίας	26.7	32	21	39	35.6	37.3	24.3	7.6	16
Σε περιπτώσεις έντονης πίκρας από το καθημερινό άγχος της ρουτίνας	10	7.5	12.5	11.7	26	18.8	2.9	—	1.4
Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σε ειδικές περιπτώσεις	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ποτέ	26.7	23.1	30.3	7.8	9.6	8.7	40	49.4	44.7

2.2.5.2.6.6. Βαθμός ακροαματικότητας ξένης μοντέρνας μουσικής

Η άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων με ξένους μοντέρνους χορούς επηρεάζεται κατά ένα τρόπο από το βαθμό ακροαματικότητας της ξένης μοντέρνας μουσικής. Η εξοικείωση με τους ξένους μοντέρνους χορούς γίνεται με τον εθισμό και τη συχνή ακροαματικότητα της ξένης μοντέρνας μουσικής. Είναι γεγονός, ότι κατά την τελευταία δεκαετία ένα μεγάλο μέρος των μουσικών προγραμμάτων των μέσων μαζικής ψυχαγωγίας της ραδιοτηλεόρασης (περισσότερο μετά την καθιέρωση της

ελεύθερης ραδιοφωνίας) περιλαμβάνουν ξένη μοντέρνα μουσική. Σε αρκετές περιπτώσεις η ακρόαση της ξένης μουσικής από πολλούς ακροατές γίνεται με κάποιο έμμεσο εξαναγκασμό, επειδή δεν υπάρχουν άλλες επιλογές στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, όπως δήλωσαν στην έρευνα αρκετοί ερωτώμενοι (κυρίως ηλικιωμένοι).

Από την έρευνα προκύπτει, ότι ένα μεγάλο ποσοστό (26.3%) των κατοίκων του δείγματος συνηθίζει να ακούει ξένη μουσική κάθε μέρα μερικές ώρες (πίνακας 50). Μεγαλύτερο βαθμό ακροαματικότητας παρουσιάζουν οι άνδρες του δείγματος, αλλά αυτό ισχύει μόνο για τους νέους, ενώ στους ηλικιωμένους οι γυναίκες έχουν υψηλότερο βαθμό. Πάντως οι νέοι έχουν πολύ πιο μεγάλο βαθμό ακροαματικότητας από τους ηλικιωμένους. Αρκετοί ερωτώμενοι συνηθίζουν να ακούνε ξένη μουσική μερικές ώρες την εβδομάδα (24.7%). Στην περίπτωση αυτή οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άνδρες μόνο στους νέους, ενώ στους ηλικιωμένους οι άνδρες είναι περισσότεροι. Επίσης υπάρχει μεγάλη ποσοστιαία διαφορά υπέρ των νέων, οι οποίοι ακούνε ξένη μουσική περισσότερο από τους ηλικιωμένους και στη συχνότητα αυτή. Υπάρχουν όμως και μερικοί ερωτώμενοι (9.3%) με μικρότερη συχνότητα, που συνηθίζουν να ακούνε ξένη μουσική μερικές ώρες το μήνα. Από αυτούς οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν μεγαλύτερα ποσοστά και κυρίως οι γυναίκες. Ένα μικρό ποσοστό του δείγματος (6.3%) δήλωσε ότι ακούει ξένη μουσική μερικές ώρες το χρόνο. Και στην περίπτωση αυτή η πλειοψηφία είναι νέοι και υπερτερούν οι άνδρες, ενώ στους ηλικιωμένους οι γυναίκες είναι περισσότερες.

Ένας μεγάλος αριθμός ερωτωμένων (33.4%) δήλωσε, ότι σπάνια ακούει ξένη μοντέρνα μουσική. Από αυτούς η μεγάλη πλειοψηφία ανήκει στους ηλικιωμένους (56.8% έναντι ποσοστού 10.7% των νέων). Οι ηλικιωμένοι άνδρες συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά από τις γυναίκες, ενώ οι νέοι είναι λιγότεροι από τις νέες γυναίκες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 50

Ερώτηση (25): Πόσο συχνά συνηθίζετε να ακούτε ξένη μοντέρνα μουσική:

Βαθμός ακροαματικότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Μερικές ώρες την ημέρα	26.3	28.6	23.7	48	34.3	41.2	7.1	13.9	10.5
Μερικές ώρες την εβδομάδα	24.7	21.8	27.6	26	39.7	32.8	17.1	16.5	16.8
Μερικές ώρες το μήνα	9.3	8.1	10.5	6.5	9.6	8.1	10	11.4	10.7
Μερικές ώρες το χρόνο	6.3	6.8	5.9	10.4	4.1	7.2	2.9	7.6	5.2
Σπάνια	33.4	34.7	32.3	9.1	12.3	10.7	62.9	50.6	56.8

2.2.5.2.6.7. Κινητικότητα των κατοίκων του δείγματος προς το εξωτερικό

Η διάρκεια παραμονής σε χώρες του εξωτερικού αποτελεί σημαντικό παράγοντα επίδρασης για τους χορούς, επειδή δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την άμεση επαφή με τα ξένα χορευτικά στοιχεία και την εξοικείωση με αυτά. Οι αιτίες που προκαλούν την κινητικότητα των κοινωνικών ομάδων προς το εξωτερικό (τουρισμός, μετανάστευση, σπουδές, επαγγελματικοί ή θεραπευτικοί λόγοι κ.ά.) συνήθως καθορίζουν και τη χρονική διάρκεια παραμονής.

Γενικά από τα αποτελέσματα της έρευνας στους κατοίκους του δείγματος παρατηρείται μικρή κινητικότητα προς το εξωτερικό. Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτώμενων (77.8%) δεν έζησε καθόλου στο εξωτερικό. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι νέοι (85.7%), αλλά και το ποσοστό των ηλικιωμένων είναι αρκετά υψηλό (69.6%) (πίνακας 51). Οι νέοι άνδρες που δεν ταξίδεψαν καθόλου είναι πιο πολλοί από τις νέες γυναίκες, αλλά στους ηλικιωμένους οι άνδρες είναι λιγότεροι από τις γυναίκες. Από τους ερωτώμενους που ταξίδεψαν στο εξωτερικό υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν αυτοί που παρέμειναν από 1 μέχρι 30 ημέρες (11.5%) κυρίως για τουριστικούς λόγους. Υπάρχουν όμως και μερικοί που έζησαν 1-3 μήνες (3%), 1-5 χρόνια (2.7%), 5-10 χρόνια (3.7%), ενώ υπάρχουν και ελάχιστοι που έζησαν 3-12 μήνες (0.7%) και μόνιμα (0.3%). Γενικά σε όλες τις περιπτώσεις οι ηλικιωμένοι που ταξίδεψαν είναι πολύ περισσότεροι από τους νέους. Επίσης οι άνδρες είναι πιο ταξιδεμένοι από τις γυναίκες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 51

Ερώτηση (46): Πόσο καιρό έχετε ζήσει σε ξένη χώρα:

Χρονική διάρκεια	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
-30 ημέρες	11.5	13.1	9.9	9.3	8.3	8.8	17.1	11.4	14.3
-3 μήνες	3	2.8	3.3	2.7	1.4	2	2.9	5.1	4
-12 μήνες	0.7	—	1.3	—	—	—	—	2.5	1.3
-5 χρόνια	2.7	3.4	2	1.3	—	0.7	5.7	3.8	4.7
-10 χρόνια	3.7	2.8	4.6	—	5.6	2.8	5.7	3.8	4.7
Μόνιμα	0.3	0.7	—	—	—	—	1.4	—	0.7
Καθόλου	77.8	77.2	78.2	86.7	84.7	85.7	67.2	72.1	69.6
Δεν απαντώ	0.3	—	0.7	—	—	—	—	1.3	0.7

2.2.5.2.6.8. Η μετανάστευση ως παράγοντας επίδρασης στους χορούς - Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις με συγγενείς και φίλους που ζουν στο εξωτερικό

Η μετανάστευση στο εξωτερικό αποτελεί ένα σημαντικό φαινόμενο για την ελληνική κοινωνία με πολλές δημογραφικές και άλλες κοινωνικές επιδράσεις στον τρόπο ζωής⁴⁴ αλλά και στους χορούς. Οι νέες πολιτισμικές εμπειρίες, οι νέες συνήθειες και τα νέα χορευτικά στοιχεία που οικειοποιήθηκαν οι μετανάστες, μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα και έγιναν περισσότερο γνωστά σε ένα μεγάλο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας μέσα από τις διαπροσωπικές σχέσεις του οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος⁴⁵. Βέβαια οι ίδιοι μετανάστες συνέβαλαν και στην κινητικότητα των ελληνικών χορών προς το εξωτερικό. Ιδιαίτερα οι διάφορες οργανωμένες συσσωματώσεις και η συσπείρωση της ομογένειας γύρω από τις ελληνικές κοινότητες, την ορθόδοξη Εκκλησία και άλλα σωματεία βοήθησαν στην καλλιέργεια και μετάδοση των ελληνικών χορών όχι μόνο στις νεότερες γενιές των Ελλήνων του εξωτερικού, αλλά και στους ξένους (παράρτημα 1.30)⁴⁶. Γενικότερα όμως οι ελληνικοί χοροί χρησιμοποιούνται κυρίως για τη διατήρηση και ενίσχυση του εθνικού φρονήματος. Για το σκοπό αυτό η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού εφαρμόζει ιδιαίτερα προγράμματα κάθε χρόνο για παιδιά Ελλήνων αποδήμων, στα οποία περιλαμβάνεται και η εκμάθηση παραδοσιακών χορών και μουσικών οργάνων.

Οι κοινωνικοί λόγοι που προκάλεσαν τη μετανάστευση, όπως φαίνεται και στα αποτελέσματα της έρευνας, ήταν διάφοροι, οικονομικοί, επαγγελματικοί, εκπαιδευτικοί, οικογενειακοί, κ.ά. Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων του δείγματος (70%) δήλωσαν ότι οι συγγενείς και οι φίλοι τους μετανάστευσαν για οικονομικούς (63,3%) ή επαγγελματικούς λόγους (6.7%) (πίνακας 53). Η μεγάλη ανεργία ή η υποαπασχόληση και οι δύσκολες συνθήκες εργασίας που υπήρχαν στις αγροτικές περιοχές οδήγησαν πολλούς αγρότες κυρίως στη μετανάστευση. Ένα ποσοστό ερωτώμενων (21.7%) αποδίδει τη μετανάστευση των συγγενών ή φίλων του σε οικογενειακούς λόγους (γονείς κ.λπ.), αλλά υπάρχουν και ελάχιστοι (0.8%) που την αποδίδουν και σε κοινωνικούς λόγους (κυρίως γάμος). Υπάρχουν και μερικοί ερωτώμενοι (5%) που πιστεύουν ότι οι συγγενείς και οι φίλοι τους έφυγαν για λόγους σπουδών. Στις τελευταίες δεκαετίες επικρατεί μια ιδιαίτερη τάση σε πολλούς νέους, που δεν κατορθώνουν την εισαγωγή τους στα ελληνικά Πανεπιστήμια, να εγγράφονται σε ξένα Πανεπιστήμια (Ιταλία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Γερμανία κ.ά.), ενώ αρκετοί μεταβαίνουν και για μεταπτυχιακές σπουδές (Η.Π.Α. Αγγλία κ.λπ.). Επίσης συνηθισμένο κοινωνικό φαινόμενο αποτελεί, πολλοί Έλληνες σπουδαστές του εξωτερικού μετά τις σπουδές τους να παραμένουν στη χώρα

που σπούδασαν ως μόνιμοι κάτοικοι. Υπάρχουν και αρκετοί που επιστρέφουν κάποτε. Υπάρχει όμως και ένα μικρό ποσοστό ερωτωμένων (2.5%) που πιστεύουν, ότι οι συγγενείς ή οι φίλοι τους έφυγαν για διάφορους άλλους λόγους (ναυτικοί που παρέμειναν σε κάποιο ξένο λιμάνι κ.ά.). Σ' αυτούς περιλαμβάνονται και οι πολιτικοί πρόσφυγες που εξαναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν μαζί με πολλούς άλλους Έλληνες κατά τη Μετεμφυλιοπολεμική περίοδο, αλλά και κατά τη διάρκεια της Επταετίας σε χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης (πρώην Σοβιετική Ένωση, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Γερμανία, Γαλλία, Σουηδία κ.α.). Πολλοί από αυτούς επέστρεψαν κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, αλλά έχουν δεχθεί πολλές επιδράσεις του εξωτερικού που φαίνονται και στους χορούς.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 53

Ερώτηση (62): Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι έφυγαν από τη γενέτειρά τους:

Αιτίες μετανάστευσης	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25	Ηλικιωμένοι 55 και άνω
		Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Σύνολο
Για οικογενειακούς λόγους	21.7	16.7	25.4	21	21.2
Για επαγγελματικούς λόγους	6.7	8.3	5.1	8.6	3.9
Για οικονομικούς λόγους	63.3	68.3	59.3	58.5	70.9
Για λόγους σπουδών	5	5	5.1	5.9	4
Για κοινωνικούς λόγους	0.8	1.7	—	1.4	—
Για κάτι άλλο	2.5	—	5.1	4.8	—

Οι διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις με συγγενείς και φίλους κατοίκους του εξωτερικού πολλές φορές οδηγούν σε συνδιασκεδάσεις με χορευτικές προεκτάσεις. Ο βαθμός συχνότητας των συνδιασκεδάσεων είναι δυνατό να προκαλέσει διάφορες επιδράσεις στους χορούς με τη μεταφορά ξένων χορευτικών στοιχείων. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ένα ακόμη εντυπωσιακό γεγονός. Η πλειοψηφία των ερωτωμένων (61.2%) δεν διασκέδασε ποτέ με συγγενείς και φίλους που ζουν στο εξωτερικό (πίνακας 52). Από αυτούς οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό από

τους νέους. Και στις δύο κατηγορίες ηλικιών οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άνδρες.

Ενα ποσοστό των ερωτωμένων (20.7%) συνδιασκεδάσει με συγγενείς και φίλους του εξωτερικού μερικές φορές το χρόνο. Στην περίπτωση αυτή οι νέοι συγκεντρώνουν μεγαλύτερο ποσοστό από τους ηλικιωμένους. Μεταξύ των νέων οι άνδρες είναι περισσότεροι, ενώ στους ηλικιωμένους οι γυναίκες είναι πιο πολλές. Υπάρχουν επίσης αρκετοί ερωτώμενοι (18.1%) που συνδιασκεδάζουν σπάνια με συγγενείς και φίλους που ζουν στο εξωτερικό, από τους οποίους οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερα ποσοστά στους νέους και οι άνδρες στους ηλικιωμένους.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 52

Ερώτηση (61): Πόσο συχνά συνδιασκεδάσετε με άτομα του οικογενειακού ή φιλικού σας περιβάλλοντος που κατάγονται από τη γενέτειρά σας ή από διαφορετικό μέρος από εσάς και ζουν στο εξωτερικό:

Συχνότητα συνδιασκέδασης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Σύν.
Πολύ συχνά	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Συχνά	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Μερικές φορές το χρόνο	20.7	23.3	18.4	31.2	20.5	25.9	14.5	16.5	15.5
Σπάνια	18.1	18.5	17.1	16.9	19.2	18	20.3	15.2	17.7
Ποτέ	61.2	58.2	64.5	51.9	60.3	56.1	65.2	68.3	66.8

2.2.5.2.6.9. Διαπροσωπικές κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων του δείγματος με τους τουρίστες.

Η ανάπτυξη του εσωτερικού και εξωτερικού τουρισμού, που σημειώθηκε πιο έντονα κατά τις τελευταίες δεκαετίες σε όλα τα τουριστικά θέρετρα της χώρας, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη διαπροσωπικών κοινωνικών σχέσεων των ξένων τουριστών με τους Έλληνες. Η συχνότητα των επαφών με τους τουρίστες και οι κοινές διασκεδάσεις μπορούν να προκαλέσουν έμμεσες ή και άμεσες επιδράσεις όχι μόνο γενικά στον τρόπο ζωής, αλλά και ειδικά στους χορούς⁴⁷.

Όπως φαίνεται στα αποτελέσματα της έρευνας, παρά το γεγονός ότι στην ερευνητική περιοχή υπάρχουν αρκετές τουριστικές κοινότητες (πίνακας 5 και πίνακες 19,20,21,22, παράρτ.Ι) ένας μεγάλος αριθμός των κατοίκων του δείγματος (68.6%) δεν συνδιασκεδάζει με τουρίστες καθόλου (πίνακας 54). Από αυτούς μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι ηλικιωμένοι (84%), αλλά και οι νέοι είναι αρκετοί (60.2%). Και στις δύο κατηγορίες ηλικιών οι γυναίκες είναι πολύ περισσότερες από τους άνδρες. Αρκετοί όμως από τους ερωτώμενους (22.4%) έχουν επαφές με τουρίστες και συνδιασκεδάζουν μερικές φορές το χρόνο, ενώ υπάρχουν και λίγοι (1%) που συνδιασκεδάζουν με μεγαλύτερη συχνότητα. Στις περιπτώσεις αυτές οι νέοι είναι περισσότεροι από τους ηλικιωμένους και οι άνδρες είναι πιο πολλοί από τις γυναίκες σε κάθε ομάδα ηλικιών. Υπάρχουν βέβαια και μερικοί που έχουν σπάνιες επαφές με τους τουρίστες (8%)* σ' αυτούς πλειοψηφούν οι νέοι και οι άνδρες της κάθε κατηγορίας ηλικιών.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 54

Ερώτηση (64): Πόσο συχνές επαφές έχετε με τουρίστες και διασκεδάζετε μαζί τους:

Βαθμος συχνότητας	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνές	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Συχνές	1	1.4	0.7	1.3	0.7	1	1.5	—	0.7
Μερικές φορές το χρόνο	22.4	30.8	14.5	46.7	14.5	30.6	13	5.1	9.1
Σπάνια	8	8.9	7.2	9.1	7.2	8.2	8.7	3.8	6.2
Καθόλου	68.6	58.9	77.6	42.9	77.6	60.2	76.8	91.1	84

2.2.5.2.6.10. Βαθμός επίδρασης από τους τουρίστες ως προς την εκμάθηση ξένων χορών

Συμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας η μεγάλη πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος (94,3%) δεν βοηθήθηκε καθόλου από τους τουρίστες στην εκμάθηση νέων ή παλαιών ξένων χορών (πίνακας 55). Ειδικότερα οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν το πλέον υψηλό ποσοστό αυτών που δεν βοηθήθηκαν καθόλου από τους τουρίστες (99,3% έναντι 89,4% των νέων), ενώ και στις δύο κατηγορίες ηλικιών υπερτερούν οι γυναίκες (96,7% έναντι των ανδρών 91,8%), από τις οποίες οι ηλικιωμένες συγκεντρώνουν το ιδιαίτερα χαρακτηριστικό ποσοστό (100%). Υπάρχουν όμως λίγοι ερωτώμενοι (5%) που δήλωσαν ότι βοηθήθηκαν σε μικρό βαθμό από τους τουρίστες για να μάθουν ξένους χορούς. Από αυτούς οι περισσότεροι είναι νέοι άνδρες, ενώ στους ηλικιωμένους δεν υπάρχει καμιά γυναίκα. Επίσης υπάρχουν και μερικές νέες γυναίκες (μόνο 2,7%) που δήλωσαν ότι βοηθήθηκαν πολύ στην εκμάθηση ξένων χορών από τους τουρίστες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 55

Ερώτηση (65): Σε ποιο βαθμό σας βοήθησαν να μάθετε να χορεύετε νέους ή παλαιούς ξένους χορούς:

Βαθμός επίδρασης	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ	0.7	—	1.3	—	2.7	1.4	—	—	—
Έτσι και έτσι	5	8.2	2	14.3	4.1	9.2	1.5	—	0.7
Καθόλου	94.3	91.8	96.7	85.7	93.2	89.4	98.5	100	99.3

2.2.6. Κοινωνικά προβλήματα λειτουργίας των χορών και οι προοπτικές τους

2.2.6.1. Κοινωνικά προβλήματα λειτουργίας των χορών

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χοροί για τη λειτουργία τους, όπως και ο ρόλος τους, είναι κοινωνικά, επειδή απορρέουν από τον τρόπο ζωής των κοινωνικών ομάδων. Οι νέες μορφές ψυχαγωγίας και διασκέδασης περιορίζουν σημαντικά το ρόλο των παραδοσιακών χορών, με αποτέλεσμα να περιορίζεται και η λειτουργία τους. Μια από τις βασικές προϋποθέσεις που συντελούν στην άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων αποτελούν οι οικονομικοί παράγοντες, καθώς και άλλοι κοινωνικοί παράγοντες που είναι ευνοϊκοί για την ανάπτυξη νέων σύγχρονων χορευτικών προτύπων. Οι μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές ανακατατάξεις που συντελέστηκαν μέχρι σήμερα και η πλατιά τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας, που καλύπτει και το μεγαλύτερο μέρος των αγροτικών περιοχών, προκάλεσαν σημαντικές επιδράσεις και σοβαρά προβλήματα στη λειτουργία των χορών. Ειδικότερα οι αποφασιστικές παρεμβάσεις της κρατικής πολιτικής στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με τον προοδευτικό περιορισμό των αγροτών που επέβαλε και με την κατά καιρούς ενθάρρυνση της μετανάστευσης συνέβαλε έμμεσα στον περιορισμό των χορών⁴⁸. Οι ουσιαστικές παρεμβάσεις της κρατικής πολιτικής για τους χορούς σήμερα είναι απαραίτητες, ειδικά στον τομέα της εκπαίδευσης και της ενίσχυσης των χορευτικών συγκροτημάτων των πολιτιστικών φορέων, όπου μπορεί να γίνει συστηματική καλλιέργεια των χορών, δεδομένου ότι κατά τη σύγχρονη περίοδο με τις κοινωνικές αλλαγές που έγιναν παρουσιάζονται σημαντικά προβλήματα ως προς την εκμάθηση των χορών. Αποτέλεσμα όλων αυτών των προβλημάτων είναι η δημιουργία του πλέον καταλυτικού για τους χορούς προβλήματος, του προβλήματος της λήθης των παλαιών χορών.

2.2.6.1.1. Προβλήματα ανάπτυξης χορευτικών δραστηριοτήτων

Τα γενικότερα σύγχρονα προβλήματα που αντιμετωπίζουν πολλοί από αυτούς που ασχολούνται με τους χορούς εντάσσονται σε ορισμένες κατηγορίες. Πολλά προβλήματα που εμποδίζουν την ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων έχουν σχέση με την έλλειψη χρόνου, με τα γενικότερα οικογενειακά, οικονομικά και επαγγελματικά προβλήματα, καθώς και με την έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων, αλλά και γενικότερα με άλλους απροσδιόριστους παράγοντες.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας το μεγαλύτερο πρόβλημα για τους περισσότερους κατοίκους του δείγματος είναι η έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων (46%) και η έλλειψη χρόνου (26%)(πίνακας 56). Τα προβλήματα αυτά είναι πιο έντονα για τους νέους παρά για τους ηλικιωμένους, και κυρίως για τις νέες γυναίκες. Στους ηλικιωμένους όμως το πρόβλημα αυτό είναι περισσότερο αισθητό στους άνδρες και λιγότερο στις γυναίκες. Σημαντικό πρόβλημα για την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων πολλών ερωτωμένων (15.2%) αποτελούν και τα γενικότερα οικογενειακά προβλήματα, που αντιμετωπίζουν περισσότερο οι γυναίκες παρά οι άνδρες. Ειδικότερα για τις νέες γυναίκες, σε πολλές περιπτώσεις, υπάρχουν ακόμα αρκετοί περιορισμοί στις χορευτικές δραστηριότητες. Σε πολλές ανύπαντρες ο έλεγχος των κινήσεων που ασκείται από τους γονείς τους συχνά αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για χορευτικές δραστηριότητες, ενώ για τις παντρεμένες (και τις νέες και τις ηλικιωμένες) είναι απαραίτητο πάντα να συνοδεύονται από το σύζυγο ή να είναι απαλλαγμένες από όλες τις οικιακές ή τις άλλες οικογενειακές τους υποχρεώσεις.

Σε αρκετούς ερωτώμενους (12.8%) επιδρούν ανασταλτικά για τις χορευτικές τους δραστηριότητες και τα γενικότερα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Η συμμετοχή σε πολλές χορευτικές περιπτώσεις (κυρίως σε μουσικοχορευτικά κέντρα, σε πανηγύρια, σε χοροεσπερίδες κ.α.) προϋποθέτει κάποιες σοβαρές δαπάνες, που η οικονομική κατάσταση πολλών συχνά δεν το επιτρέπει. Το πρόβλημα αυτό είναι πιο έντονο στους ηλικιωμένους κατοίκους του δείγματος και μικρότερο στους νέους. Από τους πρώτους οι άνδρες συγκεντρώνουν μεγαλύτερα ποσοστά, ενώ στους δεύτερους υπερτερούν οι νέες γυναίκες. Υπάρχουν ακόμα και μερικοί ερωτώμενοι (9.8%) που στην πλειοψηφία τους είναι νέοι και εμποδίζονται να συμμετέχουν σε χορούς από τα επαγγελματικά τους προβλήματα. Και στις δύο κατηγορίες των ηλικιών οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες.

Εκτός από τα προαναφερθέντα προβλήματα υπάρχουν και διάφοροι άλλοι λόγοι, που εμποδίζουν πολλούς από τους ερωτώμενους (47%) να χορεύουν περισσότερο στη ζωή τους. Οι λόγοι αυτοί αφορούν πιο πολύ τους ηλικιωμένους (82.5%) και έχουν σχέση κυρίως με τη φυσική τους κατάσταση (γηρατιά) που τους εμποδίζει να χορεύουν πιο πολύ. Βέβαια στην περίπτωση αυτή οι ηλικιωμένες γυναίκες είναι πολύ περισσότερες (91% έναντι 73.9% των ανδρών), επειδή σ' αυτές λειτουργούν επιπλέον και ορισμένοι ανασταλτικοί παράγοντες, που έχουν σχέση με παλαιές ηθικές δεοντολογίες, όπως προαναφέρεται. Επίσης υπάρχει ένα ελάχιστο ποσοστό νέων ανδρών (0.7%) που δήλωσε ότι δεν αντιμετωπίζει κανένα πρόβλημα στις χορευτικές του δραστηριότητες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 56

Ερώτηση (28): (Για όσους ασχολούνται με τους χορούς ή απλά χορεύουν)
Τί προβλήματα αντιμετωπίζετε στο να χορεύετε περισσότερο στη ζωή σας; (Καθορίστε
τα τρία κυριότερα στη σειρά)

Είδη προβλημάτων	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Η έλλειψη χρόνου	26	24.8	26.7	35.5	47.2	41.4	13	7.7	10.4
Τα γενικότερα οικογενειακά σας προβλήματα	15.2	7.6	22.7	7.9	30.6	19.3	7.3	15.4	11.4
Τα γενικότερα οικονομικά σας προβλήματα	12.8	13.8	12	7.9	15.3	11.6	20.3	9	14.7
Τα γενικότερα επαγγελματικά σας προβλήματα	9.8	14.5	4.7	18.4	8.3	13.4	10.1	1.3	5.7
Άλλοι λόγοι (ποιοι;)	47	42.1	52	13.2	9.7	11.5	73.9	91	82.5
Η έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων	46	44.1	47.3	51.3	72.2	61.8	36.2	24.4	30.3
Τίποτα	0.7	1.4	—	2.6	—	1.3	—	—	—
Δεν απαντώ	0.3	0.7	—	1.3	—	0.7	—	—	—

2.2.6.1.2. Προβλήματα λήθης ορισμένων παλαιών χορών

Η λειτουργία των χορών κάθε περιοχής πολλές φορές αντιμετωπίζει διάφορα κοινωνικά και άλλα προβλήματα, με αποτέλεσμα ορισμένοι χοροί να αδρανοποιούνται. Η περιοδική εγκατάλειψή τους οδηγεί στην αφαίρεσή τους από το σύνολο των τοπικών χορών που χορεύονται σε κάθε περιοχή και με τον τρόπο αυτό δημιουργείται το πρόβλημα της λήθης των χορών αυτών.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει, ότι ένας ελάχιστος αριθμός των κατοίκων του δείγματος, με πολύ μικρά ποσοστά, ανέφερε ορισμένους χορούς που καταργήθηκαν (πίνακας 57). Αυτό όμως δεν ισχύει για όλους τους κατοίκους του δείγματος, αφού άλλοι ερωτώμενοι της ίδιας ή άλλης κοινότητας θεωρούν ότι μερικοί από τους χορούς αυτούς χορεύονται ακόμη. Πάντως οι χοροί που καταργήθηκαν σύμφωνα με τη μαρτυρία όλων των ερωτωμένων είναι οι χοροί : "Ζαγοριανά Καράβια" και "Πέρασα απ' την Ικαριά" (Άγιος Γεώργιος Νηλείας), ο "Στρωτός" (Σέσκλο), "ο χορός της "Κοντούρας" και "Παλιοί Κρητικοί χοροί"(Γλώσσα), οι χοροί Μηλίτσα και Σούστα Πηλίου (Μηλίνα), Δυό στα δυό (Καρσιλαμάς) και ο χορός " της Κλεφτουριάς τα βάσανα" (Στεφανοβίκειο).

Ακόμα στο Ριζόμυλο καταργήθηκαν και ορισμένοι χοροί της Ανατολικής Ρωμυλίας όπως : Μπογντάνος, Ζερβός, Ποδαράκι ή Τριπόδι ή Τριπότι, Τρουπκουνίτσα ή Τραμπανιστός, Μελλίσω, Μηλίτσα, Σούστα Ανατολικής Ρωμυλίας και Περπερούνα.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 57

Ερώτηση (69) : Ποιοι χοροί χορεύονταν παλαιότερα στην περιοχή σας και σήμερα δεν χορεύονται πια ;

Χοροί	Σύνολο
Συρτός	0.3
Πηλιορεϊτικοί	0.3
Μηλίτσα	0.3
Καρσιλαμάς	0.7
Μπάλος	0.7
Ευθαλία	0.3
Της κλεφτουριάς τα βάσανα	0.3
Κρητικοί παλιοί	0.7
Αποκριάτικοι χοροί Σκοπέλου	0.7
Καράβια Ζαγοριανά	0.3
Σούστα Πηλίου	0.3
Δεν ξέρω	97

2.2.6.1.3. Προβλήματα εκμάθησης νέων χορών.

Με τον εκσυγχρονισμό της λειτουργίας των χορών, κυρίως όμως με την αύξηση των διάφορων κοινωνικών και οικονομικών αναγκών δημιουργούνται πρόσθετα προβλήματα και ως προς την εκμάθηση νέων χορών. Ο περιορισμός της παλαιάς αυτοδιδάκτης εκμάθησης και η μεταβολή των συνθηκών, που την ευνοούσαν, δημιουργούν νέες ανάγκες και νέες απαιτήσεις, οι οποίες πολλές φορές εμποδίζουν την ανάπτυξη των νέων χορών.

Από την έρευνα προκύπτει ότι το πιο βασικό πρόβλημα για τους περισσότερους κατοίκους του δείγματος (51%) είναι η έλλειψη διάθεσης για την εκμάθηση νέων χορών (πίνακας 58). Η μεγάλη πλειοψηφία από αυτούς είναι ηλικιωμένοι (89.6%), άρα υπάρχει ο λόγος της βιολογικής τους κατάστασης. Υπάρχει πάντως και ένα μικρό, αλλά σημαντικό τμήμα των νέων (12.2%), που δεν έχει διάθεση για νέους χορούς. Και στις δύο κατηγορίες ηλικιών περισσότερες είναι οι γυναίκες, και πιο πολλές οι ηλικιωμένες.

Σημαντικά προβλήματα για πολλούς ερωτώμενους αποτελούν επίσης και η έλλειψη εκπαιδευτικού φορέα (34.9%) και η έλλειψη χρόνου (31.2%), δεδομένου ότι οι σύγχρονες απαιτήσεις της ζωής δεν παρέχουν πολλά χρονικά περιθώρια. Εξάλλου οι νέες συνθήκες λειτουργίας των χορών δεν ευνοούν την εκμάθηση νέων χωρίς τον κατάλληλο εκπαιδευτικό φορέα, ο οποίος στις περισσότερες αγροτικές κοινότητες συνήθως απουσιάζει. Βέβαια κατά τόπους υπάρχουν τα χορευτικά συγκροτήματα των Πολιτιστικών Συλλόγων, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις εκπαιδεύουν μόνο νέους, ενώ οι μεγαλύτεροι συνήθως αρνούνται τη συμμετοχή στα συγκροτήματα αυτά με κάποια σχετική υποτίμηση. Εξαίρεση αποτελούν οι Σύλλογοι των κοινοτήτων Σέσκλου και Αγίου Γεωργίου Νηλείας, που μαζί με τις παιδικές χορευτικές ομάδες διαθέτουν και χορευτικές ομάδες ηλικιωμένων. Η έλλειψη εκπαιδευτικού φορέα είναι περισσότερο αισθητή στους νέους (64.4%) παρά στους ηλικιωμένους (7%) και ιδιαίτερα στις νέες γυναίκες (73.2% έναντι 55,5% των ανδρών) και στους ηλικιωμένους άνδρες (11,4% έναντι 2,5%). Η έλλειψη χρόνου όμως είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα για τους άνδρες και στις δύο κατηγορίες ηλικιών.

Σε αρκετούς κατοίκους του δείγματος (9.4%) τα οικογενειακά προβλήματα εμποδίζουν την εκμάθηση νέων χορών. Το πρόβλημα αυτό αφορά πιο πολύ τις γυναίκες και ειδικότερα τις νέες γυναίκες. Επίσης υπάρχουν μερικοί ερωτώμενοι (6.1%) που εμποδίζονται να μάθουν νέους χορούς από τα επαγγελματικά τους προβλήματα. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι άνδρες και μεταξύ τους υπερτερούν οι νέοι. Υπάρχουν όμως και λίγοι ερωτώμενοι (6%), που τα οικονομικά προβλήματα είναι αυτά, που δεν τους ευνοούν ώστε να μάθουν νέους χορούς. Το οικονομικό θέμα είναι μεγαλύτερο για τους νέους και πολύ μικρότερο για τους ηλικιωμένους. Μεταξύ των νέων αυτό είναι περισσότερο οξυμμένο για τις γυναίκες, ενώ αντίθετα στους ηλικιωμένους οι άνδρες συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό από τις γυναίκες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 58

Ερώτηση (33): Τί προβλήματα αντιμετωπίζετε στο να μάθετε νέους χορούς; (Καθορίστε τα τρία κυριότερα κατά σειρά)

Είδη προβλημάτων	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ελλειψη χρόνου	31.2	36	26.7	57.1	54.9	56	12.9	1.3	7.1
Οικογενειακά	9.4	2.7	16	3.9	25.4	14.7	1.4	7.7	4.6
Οικονομικά	6	4.7	7.3	5.2	14.1	9.6	4.3	1.3	2.8
Επαγγελματικά	6.1	8.8	2.7	14.3	4.2	9.2	2.8	1.3	2.1
Ελλειψη διάθεσης	51	46.3	56	11.7	12.7	12.2	84.3	94.9	89.6
Ελλειψη εκπαιδευτικού φορέα	34.9	34	36	55.5	73.2	64.4	11.4	2.5	7

2.2.6.1.4. Κρατική πολιτική στον τομέα της Εκπαίδευσης σε σχέση με τους χορούς και βαθμός ικανοποίησης των κατοίκων του δείγματος

Οι νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν για την ανάπτυξη των χορών, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, απαιτούν ιδιαίτερη κρατική αντιμετώπιση στον τομέα της Εκπαίδευσης, αλλά και των χορευτικών συγκροτημάτων των πολιτιστικών φορέων. Η κρατική πολιτική σε σχέση με τους χορούς στον τομέα αυτό είναι ελλιπής και γίνεται φανερό σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Η διδασκαλία των χορών γίνεται μόνο σε μερικές σχολικές μονάδες της Στοιχειώδους και της Μέσης Εκπαίδευσης, όπου υπάρχουν δάσκαλοι ή γυμναστές που γνωρίζουν χορούς ή οι σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων προσλαμβάνουν χοροδιδασκάλους με δικές τους δαπάνες. Επίσης η κατάσταση στα Α.Ε.Ι. είναι παρόμοια και η εκπαίδευση των σπουδαστών στους χορούς συνήθως επαφίεται στη διάθεση των εθελοντικά προσφερόμενων χοροδιδασκάλων με ελάχιστες εξαιρέσεις. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν τα Τ.Ε.Φ.Α.Α. των Πανεπιστημίων της χώρας, όπου ήδη γίνεται συστηματική διδασκαλία χορών σε ένα μικρό αριθμό σπουδαστών.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ο βαθμός ικανοποίησης των κατοίκων του δείγματος από την κρατική πολιτική στον τομέα της Εκπαίδευσης σε σχέση με τους χορούς. Ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτωμένων (32.4%) δήλωσε ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο ή είναι λίγο ικανοποιημένο (23,1%) από την κρατική πολιτική (πίνακας 59). Από αυτούς οι νέοι συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά από τους

ηλικιωμένους. Μεταξύ των νέων οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άνδρες, ενώ μεταξύ των ηλικιωμένων είναι λιγότερες. Υπάρχουν όμως και αρκετοί ερωτώμενοι (15.4%), που είναι πολύ ικανοποιημένοι. Σ' αυτούς πλειοψηφούν οι ηλικιωμένοι, στους οποίους υπερτερούν οι γυναίκες, αλλά στους νέους υπερτερούν οι άνδρες.

Στους κατοίκους του δείγματος υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό (2%) που δήλωσε ότι είναι πάρα πολύ ικανοποιημένο από την κρατική πολιτική για τους χορούς στην Εκπαίδευση. Η υπεροχή των ηλικιωμένων στην περίπτωση αυτή, καθώς και στην προηγούμενη, οφείλεται και στο γεγονός, ότι πολλοί από αυτούς κατά την μαθητική τους ηλικία διδάχθηκαν χορούς στο σχολείο ή επειδή, όπως δήλωσαν, τα εγγόνια τους σήμερα κάνουν και μαθήματα χορού στο σχολείο τους. Πολλοί από τους ερωτώμενους όμως (27.1%) δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν την κρατική πολιτική για τους χορούς στον τομέα της Εκπαίδευσης και δεν μπορούν να πάρουν θέση. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι ηλικιωμένοι με πλειοψηφία των ανδρών και στις δύο κατηγορίες ηλικιών.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 59

Ερώτηση (26): Πόσο ικανοποιημένος είστε από την κρατική πολιτική που ασκείται σε σχέση με τους χορούς στον τομέα της Εκπαίδευσης;

Βαθμός ικανοποίησης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πάρα πολύ	2	2	2	1.3	1.4	1.4	2.9	2.6	2.8
Πολύ	15.4	15.7	15.2	14.3	8.2	11.2	17.1	21.8	19.4
Λίγο	23.1	23.8	21.9	29.9	39.7	34.8	17.1	5.1	11.1
Καθόλου	32.4	32	33.1	38.9	46.6	42.8	24.3	20.5	22.4
Δεν γνωρίζω	27.4	26.5	27.8	15.6	4.1	9.8	38.6	50	44.3

2.2.6.1.5. Κρατική πολιτική στον τομέα των χορευτικών συγκροτημάτων των πολιτιστικών Φορέων και βαθμός ικανοποίησης των κατοίκων του δείγματος

Τα κατά τόπους χορευτικά συγκροτήματα των πολιτιστικών φορέων, όπως προαναφέρεται, αποτελούν έναν από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες στη διάδοση και διατήρηση των παραδοσιακών χορών. Κατά την ομαλή λειτουργία τους όμως ως φορέων εκμάθησης των χορών αντιμετωπίζουν συνήθως οξυμμένα λειτουργικά προβλήματα και προβλήματα υλικής υποδομής (ενοίκια, προμήθεια παραδοσιακών ενδυμασιών, αμοιβές χοροδιδασκάλων κ.ά.).

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών συνήθως γίνεται με ατομικές ή συλλογικές πρωτοβουλίες, οι οποίες δεν είναι πάντα αρκετές για την επίλυσή τους. Πολλές φορές μάλιστα τα προβλήματα αυτά αποτελούν τη βασική αιτία για την προσωρινή αναστολή ή και την οριστική διακοπή του κύκλου των δραστηριοτήτων των χορευτικών συγκροτημάτων και των φορέων τους. Οι λόγοι αυτοί καθιστούν αναγκαία την ενίσχυση των συγκροτημάτων από το Κράτος για την αντιμετώπιση των στοιχειωδών προβλημάτων τους. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες όμως από το Κράτος στον τομέα των χορών είναι πολύ περιορισμένες, όπως και ο αριθμός των συγκροτημάτων που επιχορηγούνται κάθε χρόνο είναι πολύ μικρός και επιλεκτικός.

Από τους κατοίκους του δείγματος μερικές γυναίκες (1%) είναι πάρα πολύ ικανοποιημένες από την κρατική πολιτική που ασκείται σε σχέση με τις χορευτικές δραστηριότητες των πολιτιστικών συλλόγων (πίνακας 60). Επίσης μερικοί ερωτώμενοι (9,7%) δήλωσαν, ότι είναι πολύ ικανοποιημένοι. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι νέοι, ενώ οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν πολύ μικρότερα ποσοστά. Μεταξύ των νέων οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες, ενώ μεταξύ των ηλικιωμένων οι γυναίκες είναι πιο πολλές. Ένα σημαντικό ποσοστό ερωτωμένων είναι λίγο ικανοποιημένοι (14.1%) ή καθόλου ικανοποιημένοι (24,2%) από την κρατική πολιτική σε σχέση με τους χορούς. Και στις δύο περιπτώσεις οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες, όπως και οι νέοι είναι πιο πολλοί από τους ηλικιωμένους. Από τους νέους οι γυναίκες, συγκεντρώνουν υψηλότερα ποσοστά ενώ από τους ηλικιωμένους οι άνδρες. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι (51%) δήλωσαν ότι δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν, επειδή δεν έχουν καμιά σχέση με πολιτιστικούς συλλόγους. Από αυτούς περισσότεροι είναι οι ηλικιωμένοι και μεταξύ τους υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν οι γυναίκες ενώ στους νέους οι άνδρες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 60

Ερώτηση (27): Πόσο ικανοποιημένοι είστε από την κρατική πολιτική που ασκείται σε σχέση με τις χορευτικές δραστηριότητες των διάφορων πολιτιστικών συλλόγων;

Βαθμός ικανοποίησης	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πάρα πολύ	1	—	2	—	2.8	1.4	—	1.3	0.7
Πολύ	9.7	10.9	8.7	18.2	9.7	14	2.9	7.7	5.3
Λίγο	14.1	15.6	12	20.8	22.2	21.5	10	2.6	6.3
Καθόλου	24.2	28.6	20	24.7	30.6	27.6	32.8	10.2	21.5
Δεν γνωρίζω	51	44.9	57.3	36.3	34.7	35.5	54.3	78.2	66.2

2.2.6.2. Προοπτικές συνέχισης της λειτουργίας των παραδοσιακών χορών

Οι προοπτικές συνέχισης της λειτουργίας των παραδοσιακών χορών μπορούν να προδιαγραφούν ως ένα βαθμό από τις κοινωνικές στάσεις απέναντι στους χορούς. Ειδικότερα όμως προκαθορίζονται από ορισμένες προϋποθέσεις, απαραίτητες για την ανάπτυξη τους στις νεότερες γενιές, που έχουν σχέση με τη στάση των γονέων, ως προς την εκμάθηση χορών στα παιδιά τους, καθώς και με τη γενικότερη στάση των κοινωνικών ομάδων απέναντι στους ελληνικούς και στους ξένους χορούς.

2.2.6.2.1. Προϋποθέσεις ανάπτυξης των χορών στις νεότερες γενιές

Για την ανάπτυξη των χορών στις νεότερες γενιές χρειάζεται η εκπλήρωση ορισμένων αναγκαίων προϋποθέσεων από την παιδική ηλικία για τη διαμόρφωση της χορευτικής συνείδησης. Οι βασικότερες από αυτές τις προϋποθέσεις είναι η στάση των γονέων ως προς την εκμάθηση των χορών στα παιδιά τους, ο εκπαιδευτικός φορέας και η συμμετοχή των παιδιών στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις.

2.2.6.2.1.1. Στάση των γονέων για την εκμάθηση ελληνικών χορών στα παιδιά τους.

Μία από τις βασικές προϋποθέσεις ανάπτυξης των χορών στις νεότερες γενιές είναι η κοινωνική στάση των γονέων ως προς την εκμάθηση χορών στα παιδιά τους. Σύμφωνα με την έρευνα η πλειοψηφία των παντρεμένων κατοίκων του δείγματος (94.9%) θα ήθελαν τα παιδιά τους να γνωρίζουν ελληνικούς χορούς (πίνακας 61). Από αυτούς όλοι οι νέοι γονείς θέλουν τα παιδιά τους να μάθουν χορούς, ενώ οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν μικρότερο ποσοστό. Υπάρχουν μερικοί ερωτώμενοι (1.3%), που είναι ηλικιωμένες γυναίκες και δήλωσαν, ότι δεν θα ήθελαν τα παιδιά τους να γνωρίζουν χορούς, ενώ υπάρχει και ένα μεγαλύτερο ποσοστό ερωτωμένων (3.8%), κυρίως ηλικιωμένων, που δήλωσαν ότι είναι αδιάφοροι.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 61

Ερώτηση (34): (Για όσους είναι παντρεμένοι και έχουν παιδιά) Θα σας άρεσε τα παιδιά σας να μάθουν ελληνικούς χορούς;

	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ναι	94.9	95.5	94.5	100	100	100	95.4	93.2	94.3
Όχι	1.3	—	2.2	—	—	—	—	2.7	1.4
Είστε αδιάφορος	3.8	4.5	3.3	—	—	—	4.6	4.1	4.3

2.2.6.2.1.2. Φορέας εκμάθησης χορών

Ο φορέας εκμάθησης χορών αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τη μετάδοσή τους στις νεότερες γενιές. Οι σύγχρονες μορφές λειτουργίας των χορών καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη του φορέα αυτού, δεδομένου ότι οι συνθήκες της αυτοδίδακτης εκμάθησης των χορών είναι πολύ περιορισμένες. Ως σύγχρονοι φορείς εκμάθησης των χορών μπορούν να θεωρηθούν κυρίως το Σχολείο, ο Πολιτιστικός Σύλλογος, οι Σχολές Χορών, οι Δήμοι και οι Κοινότητες, οι ίδιοι οι γονείς κ.ά.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι τα παιδιά ενός μεγάλου ποσοστού των παντρεμένων κατοίκων του δείγματος (55.6%) μαθαίνουν ή έμαθαν χορούς στο σχολείο (πίνακας 62). Από αυτούς η πλειοψηφία είναι ηλικιωμένοι (58.1%), αλλά οι απαντήσεις τους αφορούν το παρελθόν, επειδή τα παιδιά τους σήμερα είναι σε μεγάλη ηλικία και δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με την εκμάθηση χορών. Στους νέους το ποσοστό που δήλωσαν ότι τα παιδιά τους σήμερα μαθαίνουν χορούς είναι πολύ μικρότερο, επειδή αρκετά από αυτά είναι σε πολύ μικρή (νηπιακή) ηλικία. Επίσης υπάρχει ένα ποσοστό ηλικιωμένων του δείγματος (6.3%), που τα παιδιά τους έμαθαν χορούς σε πολιτιστικούς συλλόγους. Ενα αρκετά υψηλό ποσοστό των ερωτωμένων (44,4%) δήλωσε ότι τα παιδιά τους έμαθαν ή μαθαίνουν χορούς από κάποιον άλλο φορέα, διαφορετικό από το σχολείο και το σύλλογο, που κυρίως έχει σχέση με το συγγενικό ή το φιλικό περιβάλλον σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, αλλά και με τις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Αρκετοί είναι οι ερωτώμενοι (21.5%) που δήλωσαν ότι τα παιδιά τους έμαθαν ή μαθαίνουν χορούς από τους ίδιους. Στην περίπτωση αυτή οι νέοι γονείς υπερτερούν από τους ηλικιωμένους. Επίσης υπάρχουν μερικοί γονείς (11,1%), που δήλωσαν ότι τα παιδιά τους δεν έμαθαν ή δεν μαθαίνουν πουθενά χορούς. Και πάλι οι νέοι γονείς πλειοψηφούν, επειδή αρκετά από τα παιδιά τους είναι πολύ μικρά. Υπάρχουν όμως και λίγοι ερωτώμενοι γονείς (2,8%), κυρίως νέες γυναίκες, που δεν απάντησαν στην ερώτηση.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 62

Ερώτηση (35): Σήμερα τα παιδιά σας μαθαίνουν χορούς;

Φορέας εκμάθησης χορών	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Στο σχολείο	55.6	55.6	55.6	—	22.2	11.1	56.5	59.7	58.1
Στο Δήμο	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Στον πολιτιστικό σύλλογο	6.3	9.5	3.7	—	—	—	9.7	4.2	6.9
Σε κάποιο άλλο φορέα	44.4	49.2	40.7	—	11.1	5.5	50	44.4	47.2
Σε σχολή ελληνικών χορών	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σε σχολή μπαλέτου κλασικών χορών	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σε σχολή μπαλέτου μοντέρνων χορών	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Από εσάς	21.5	25.4	18.5	100	55.6	77.8	24.2	13.9	19.1
Πουθενά	11.1	12.7	9.9	—	22.2	11.1	12.9	8.3	10.6
Δεν απαντώ	2.8	—	4.9	—	44.4	22.2	—	—	—

2.2.6.2.1.3. Ανάπτυξη της χορευτικής συνείδησης στα παιδιά και συμμετοχή τους στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις.

Η συμμετοχή των παιδιών από τη μικρή τους ηλικία στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις με χορούς (π.χ. γάμοι, γιορτές, γλέντια, πανηγύρια, μουσικο-χορευτικά κέντρα κ.ά.) βοηθά στη διαμόρφωση της χορευτικής συνείδησης και στην εξοικείωσή τους με τη λαϊκή μουσική και τους λαϊκούς χορούς.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας πολλοί από τους παντρεμένους κατοίκους του δείγματος συνηθίζουν ή συνηθίζουν πολύ συχνά (31.8%) ή συχνά (15.5%) να παίρνουν τα παιδιά μαζί τους στις διάφορες χορευτικές εκδηλώσεις (πίνακας 63). Από αυτούς οι ηλικιωμένοι συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό από τους νέους γονείς. Βέβαια ένας από τους κύριους λόγους, για τον οποίο πολλοί παίρνουν και τα παιδιά μαζί τους στις εκδηλώσεις αυτές, είναι, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, και το γεγονός, ότι δεν διαθέτουν κάποιο συγγενικό ή φιλικό άτομο που να μπορούν να εμπιστευτούν τα παιδιά τους για φύλαξη. Υπάρχουν επίσης αρκετοί γονείς (31.1%) που παίρνουν μερικές φορές τα παιδιά τους στις κοινωνικές εκδηλώσεις και μερικοί άλλοι που το συνηθίζουν σπάνια (8.1%). Υπάρχει όμως και ένα ποσοστό (13.5%) των κατοίκων του δείγματος, που δεν συνηθίζουν καθόλου να παίρνουν τα παιδιά μαζί τους στις εκδηλώσεις.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 63

Ερώτηση (36): Πόσο συχνά συνηθίζετε να παίρνετε τα παιδιά μαζί σας όταν πηγαίνετε σε μουσικοχορευτικά κέντρα και σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις με χορούς (γάμους, γιορτές, γλέντια, πανηγύρια);

Βαθμός συχνότητας	Σύνολο	Φύλο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Πολύ συχνά	31.8	30.2	32.9	—	15.4	—	30.7	36.1	33.4
Συχνά	15.5	15.9	15.3	—	15.4	—	16.1	15.3	15.7
Μερικές φορές	31.1	34.9	28.2	—	38.4	—	35.5	26.4	31
Σπάνια	8.1	7.9	8.3	100	15.4	—	6.4	6.9	6.6
Καθόλου	13.5	11.1	15.3	—	15.4	—	11.3	15.3	13.3

2.2.6.2.2. Κοινωνικές στάσεις των κατοίκων του δείγματος απέναντι στους χορούς

Οι προοπτικές των χορών μπορούν επίσης να προδιαγραφούν μέσα από τις κοινωνικές στάσεις απέναντι στους χορούς, που είναι απαραίτητες για τη συνέχιση της λειτουργίας τους. Ειδικότερα οι θετικές ή αρνητικές προδιαθέσεις για περισσότερες ή λιγότερες χορευτικές δραστηριότητες μπορούν να προκαθορίσουν σε ένα βαθμό το μέλλον των ελληνικών χορών. Το ίδιο όμως μπορεί να συμβεί ίσως και από τις κοινωνικές στάσεις απέναντι στους ξένους χορούς.

2.2.6.2.2.1. Προδιάθεση για ενασχόληση με ελληνικούς χορούς.

Η συνέχιση της λειτουργίας των χορών είναι δυνατό να φανεί και από την προδιάθεση για περισσότερη ενασχόληση με τους ελληνικούς χορούς. Συχνά πολλά καθημερινά προβλήματα δημιουργούν σοβαρά εμπόδια για την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων και διαμορφώνουν τις προδιαθέσεις γι' αυτό ανάλογα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι περισσότεροι κάτοικοι του δείγματος (65.7%) δήλωσαν, ότι θα ήθελαν να ασχολούνται περισσότερο με τους ελληνικούς χορούς (πίνακας 64). Οι νέοι που θέλουν να ασχολούνται πιο πολύ με τους χορούς είναι περισσότεροι από τους ηλικιωμένους. Από αυτούς οι άνδρες είναι περισσότεροι, αλλά μόνο στην κατηγορία των ηλικιωμένων, ενώ στους νέους οι γυναίκες είναι πιο πολλές. Υπάρχει όμως και ένα σημαντικό ποσοστό ερωτωμένων (31.3%), που δήλωσε ότι δεν θα ήθελε να ασχολείται πιο πολύ με τους χορούς. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι ηλικιωμένοι, οι οποίοι λόγω της φυσικής τους κατάστασης δεν έχουν ούτε διάθεση ούτε και δυνατότητες για χορευτικές δραστηριότητες. Ανάμεσά τους οι γυναίκες συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό, ενώ στους νέους μεγαλύτερη αρνητική διάθεση σημειώνουν οι άνδρες. Από το σύνολο του δείγματος ένα μικρό ποσοστό (3%) δήλωσαν ότι είναι αδιάφοροι για περισσότερες χορευτικές δραστηριότητες. Μεγαλύτερη αδιαφορία εκδηλώνουν οι άνδρες και μάλιστα οι ηλικιωμένοι, ενώ από τους νέους που έχουν μικρότερη αδιαφορία οι γυναίκες είναι πιο πολλές.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 64

Ερώτηση (29): Θα θέλατε να ασχολείστε περισσότερο με τους ελληνικούς χορούς;

	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ναι	65.7	68	63.1	70.1	84.9	77.5	65.7	43	54.4
Όχι	31.3	27.9	34.9	27.3	15.1	21.2	28.6	53.2	40.9
Είστε αδιάφο- ρος	3	4.1	2	2.6	—	1.3	5.7	3.8	4.7

2.2.6.2.2. Προδιάθεση για εκμάθηση νέων ή άλλων ελληνικών χορών

Η προδιάθεση για την εκμάθηση νέων ή άλλων ελληνικών χορών, ιδιαίτερα για τους νέους, μπορεί να προδιαγράφει σε ένα βαθμό τη συνέχιση της λειτουργίας των χορών μέσα από τη μεγαλύτερη κινητικότητα τους. Η συνεχής ανανέωση του συνόλου των τοπικών χορών μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση της σταθερότητας του ενδιαφέροντος των κοινωνικών ομάδων για τους χορούς. Κατά την έρευνα προέκυψε, ότι από το σύνολο των κατοίκων του δείγματος οι περισσότεροι (52.7%) δήλωσαν ότι θα ήθελαν να μάθουν νέους ή άλλους ελληνικούς χορούς που δεν γνωρίζουν (πίνακας 65). Σ' αυτούς εντάσσεται η μεγάλη πλειοψηφία των νέων (83.6%) και μερικοί από τους ηλικιωμένους (21.8%). Από τους νέους οι γυναίκες έχουν πολύ μεγαλύτερη προδιάθεση από τους άνδρες για νέους χορούς, ενώ στους ηλικιωμένους οι άνδρες συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό.

Ενα πολύ σημαντικό ποσοστό των κατοίκων του δείγματος (45%) δήλωσε, ότι δεν επιθυμεί να μάθει νέους χορούς. Η μεγάλη πλειοψηφία τους είναι ηλικιωμένοι (75.5%) και λόγω της φυσικής τους κατάστασης (γηρατιά), όπως δήλωσαν, έχουν αρνητική προδιάθεση. Από αυτούς οι γυναίκες είναι περισσότερες, ενώ στους νέους οι άνδρες συγκεντρώνουν υψηλότερο ποσοστό από τις γυναίκες. Υπάρχει βέβαια και ένα μικρό ποσοστό ερωτωμένων (2.3%), που δεν τους ενδιαφέρει να μάθουν νέους χορούς και είναι αδιάφοροι. Οι πιο πολλοί είναι ηλικιωμένοι, ενώ και στις δύο κατηγορίες ηλικιών οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 65

Ερώτηση (30): Θα θέλατε να μάθετε νέους ή άλλους ελληνικούς χορούς που δεν γνωρίζετε;

	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ναι	52.7	52.4	52.6	75.3	91.8	83.6	27.1	16.5	21.8
Όχι	45	44.9	45.4	22.1	6.8	14.4	70	81	75.5
Ειστε αδιάφοροι	2.3	2.7	2	2.6	1.4	2	2.9	2.5	2.7

2.2.6.2.2.3. Προδιάθεση για ενασχόληση με ξένους χορούς

Η κοινωνική στάση απέναντι στους ξένους χορούς εμφανίζει την τάση αποδοχής των ξένων επιδράσεων και προδιαγράφει ως ένα βαθμό τις επιπτώσεις που μπορεί να προκληθούν σε σχέση με τη συνέχιση της λειτουργίας των ελληνικών χορών. Η προδιάθεση για περισσότερη ενασχόληση με τους ξένους χορούς δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μεγαλύτερη αποδοχή των ξένων χορευτικών και άλλων πολιτισμικών στοιχείων. Τα στοιχεία αυτά όμως συνήθως επενεργούν δυσμενώς και περιορίζουν αρχικά τη σπουδαιότητα που έχουν οι παραδοσιακοί χοροί για τις κοινωνικές ομάδες και σταδιακά υποβαθμίζουν έμμεσα τη λειτουργία τους (πίνακες 48 και 32).

Σύμφωνα με την έρευνα από τους κατοίκους του δείγματος οι περισσότεροι (81%) δήλωσαν ότι δεν θα ήθελαν να ασχολούνται περισσότερο με τους ξένους χορούς (πίνακας 66). Στην περίπτωση αυτή ανήκει η μεγάλη πλειοψηφία των ηλικιωμένων (92%), αλλά και ένα μεγάλο ποσοστό νέων (70.6%). Οι άνδρες, που δεν ήθελαν περισσότερη ενασχόληση, είναι λιγότεροι στους νέους και περισσότεροι στους ηλικιωμένους με μικρές διαφοροποιήσεις από τις γυναίκες που είναι στο σύνολό τους περισσότερες.

Ενας αριθμός ερωτωμένων (17.3%), στους οποίους πλειοψηφούν οι νέοι, δήλωσαν ότι θα ήθελαν περισσότερη ενασχόληση με τους ξένους χορούς. Γενικά οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες, αλλά αυτό συμβαίνει μόνο στους ηλικιωμένους. Υπάρχουν όμως και λίγοι ερωτώμενοι, που δήλωσαν ότι είναι αδιάφοροι από αυτούς οι περισσότεροι είναι ηλικιωμένοι και μάλιστα μόνο γυναίκες, ενώ από τους νέους μόνο μερικοί άνδρες δείχνουν αδιάφοροι.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 66

Ερώτηση (31): Θα θέλατε να ασχολείστε περισσότερο με τους ξένους χορούς;

	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ναι	17.3	18.4	15.8	28.6	28.8	28.7	7.1	3.8	5.5
Όχι	81	80.9	81.6	70.1	71.2	70.6	92.9	91.1	92
Είστε αδιάφορος	1.7	0.7	2.6	1.3	—	0.7	—	5.1	2.5

2.2.6.2.2.4. Προδιάθεση για εκμάθηση νέων ξένων χορών.

Η προδιάθεση για εκμάθηση νέων ξένων χορών μπορεί να φανερώνει τις κυρίαρχες χορευτικές τάσεις του μέλλοντος, χωρίς βέβαια να αποκλείει την παράλληλη ανάπτυξη των ελληνικών χορών.

Ωστόσο οι περισσότεροι κάτοικοι του δείγματος (69.4%) δήλωσαν ότι δεν θα ήθελαν να μάθουν νέους ξένους χορούς (πίνακας 67). Από αυτούς περισσότεροι είναι οι ηλικιωμένοι (91.2%), αλλά και οι νέοι συγκεντρώνουν ένα υψηλό ποσοστό (47.7%) με πλειοψηφία των ανδρών και στις δύο κατηγορίες ηλικιών.

Αρκετοί ερωτώμενοι (29.3%) δήλωσαν ότι θα ήθελαν να μάθουν νέους ξένους χορούς που δεν γνωρίζουν. Στην περίπτωση αυτή οι νέοι συγκεντρώνουν πολύ υψηλό ποσοστό (8.6%), αντίθετα οι ηλικιωμένοι πολύ χαμηλό (6.9%). Οι νέες γυναίκες είναι πολύ περισσότερες από τους νέους άνδρες, αλλά στους ηλικιωμένους οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες.

Υπάρχουν όμως και μερικοί ερωτώμενοι (1.3%), μόνο γυναίκες, που δήλωσαν ότι είναι αδιάφορες στο να μάθουν νέους ξένους χορούς.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 67

Ερώτηση (32): Θα θέλατε να μάθετε νέους ξένους χορούς που δεν γνωρίζετε;

	Σύνολο	Φ ύ λ ο		Νέοι 15-25			Ηλικιωμένοι 55 και άνω		
		Άνδρες	Γυναίκες	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Ναι	29.3	26.5	31.6	42.9	60.3	51.6	8.6	5.1	6.9
Όχι	69.4	73.5	65.8	57.1	38.3	47.7	91.4	91.1	91.2
Είστε αδιά- φορος	1.3	—	2.6	—	1.4	0.7	—	3.8	1.9

2.3. Συμπεράσματα της έρευνας

Τα συμπεράσματα της έρευνας που έγινε σε δέκα αγροτικές κοινότητες του Νομού Μαγνησίας βασίζονται στις χορευτικές δραστηριότητες, τους όρους και τις προϋποθέσεις διαμόρφωσής τους καθώς και στη σημασία που έχουν οι χοροί για τους κατοίκους του δείγματος της ερευνητικής περιοχής, στα πλαίσια της κοινωνικής τους ζωής και της ανάπτυξης των κοινωνικών τους σχέσεων.

Οι κοινωνικοί παράγοντες που επενεργούν στην άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων προσδιορίζονται κυρίως από τη γεωγραφική και ιστορική προέλευση των κατοίκων, τη γεωγραφική κατάταξη, το φύλο και την ηλικία, τον τόπο κατοικίας, το επάγγελμα, το εισόδημα, τον τρόπο και τις μορφές διασκέδασης και ψυχαγωγίας, τις επικοινωνιακές ανάγκες, τον φολκλορισμό κ.λπ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας η πλειοψηφία των ερωτωμένων γνωρίζουν να χορεύουν κυρίως ηπειρωτικούς χορούς (79,3%) ενώ ένα μικρότερο ποσοστό (20,4%) γνωρίζουν καλύτερα ορισμένους νησιώτικούς χορούς (σελ. 95-96, 103, πίν. 15, 16 και 18). Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι το μεγαλύτερο τμήμα της ερευνητικής περιοχής και των κατοίκων της αλλά και των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής της Μαγνησίας ανήκει στην ηπειρωτική Ελλάδα και μόνο ένα μικρό μέρος της ανήκει στη νησιωτική Ελλάδα.

Βασικό χαρακτηριστικό του συνόλου των τοπικών χωρών της ερευνητικής περιοχής, είναι το ότι παρουσιάζουν μεγάλη πολυμορφία, ως προς την προέλευσή τους από διάφορες περιοχές της χώρας και άλλα ευρύτερα γεωγραφικά διαμερίσματα, παρά τον υψηλό βαθμό εντοπιότητας και την ομοιόμορφη προέλευση της πλειοψηφίας του δείγματος (81,7%) και του στενού οικογενειακού του περιβάλλοντος (εντοπιότητα πατέρα 80,9% και μητέρας 80,3%)(σελ. 80-81, πίν. 7 και 8). Οι περισσότεροι γνωρίζουν να χορεύουν καλύτερα τους τοπικούς χορούς αλλά

και ορισμένους πανελλήνιους (Τσάμικος, Καλαματιανός, Χασαποσέρβικος κ.λπ.)(28,7%). Ειδικότερα στις χορευτικές τους γνώσεις περιλαμβάνονται οι Πηλιορείτικοι (4,7%) και άλλοι Θεσσαλικοί χοροί (54,2%), οι Ηπειρώτικοι (16,1%), οι Βλάχικοι (0,7%), οι χοροί της Ανατολικής Ρωμυλίας (3,3%), οι Νησιώτικοι(19,1%), οι Λαϊκοί χοροί (43,8%), καθώς και διάφοροι Ευρωπαϊκοί χοροί(33,7%). Υπάρχουν όμως και μερικοί ερωτώμενοι που δεν γνωρίζουν καθόλου χορούς(8%) (σελ. 95-96, 99, 103, 106,155,πίν. 15,16,17,18,19,45).

Σε κάθε κοινότητα της ερευνητικής περιοχής η σύνθεση των τοπικών χορών είναι διαμορφωμένη ανάλογα με τη σύνθεση και προέλευση των κατοίκων της. Εκτός από τους κοινούς χορούς υπάρχουν και χοροί με ειδικότερη προέλευση όπως είναι οι Ηπειρώτικοι, οι χοροί της Ανατολικής Ρωμυλίας (Ριζόμυλος), οι Βλάχικοι (Σέσκλο), οι Πηλιορείτικοι (Κοινότητες Πηλίου), οι Σκοπελίτικοι (Γλώσσα) κ.ά. (σελ. 95-96, 106, πίν. 15,16,19). Η πολυμορφία αυτή των χορών οφείλεται σε ιστορικούς και κοινωνικούς λόγους και διαμορφώθηκε από τις ομαδικές ή ατομικές μετοικίσεις που σημειώθηκαν στην περιοχή της Μαγνησίας κατά περιόδους, όπως έγινε με την εγκατάσταση πολλών Ηπειρωτών και άλλων διωχθέντων επί Τουρκοκρατίας καθώς και με την εγκατάσταση Βλάχων, προσφύγων της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Ανατολικής Ρωμυλίας κ.ά. Η πολύχρονη συνύπαρξη όλων αυτών των κατοίκων που είχαν διαφορετική καταγωγή, είχε ως αποτέλεσμα κατά ένα μεγάλο βαθμό, την κοινωνική αποδοχή και αφομοίωση και ταυτόχρονα την αποδοχή και αφομοίωση των χορών τους και άλλων πολιτιστικών στοιχείων.

Στην προσθήκη ξένων χορευτικών στοιχείων στους τοπικούς χορούς της Μαγνησίας και του δείγματος συνέβαλαν σε ένα βαθμό και άλλοι κοινωνικοί παράγοντες όπως είναι : οι περιοδικές μετακινήσεις (ταξίδια) και η μετανάστευση (εσωτερική και εξωτερική), το πλέγμα των ευρύτερων διαπροσωπικών σχέσεων που

αναπτύσσεται με τις συχνές επισκέψεις κατοίκων διαφορετικών περιοχών, η αστική ζωή, οι χορευτικές ομάδες (συγκροτήματα) που ασχολούνται με τη συστηματική εκμάθηση και παρουσίαση των χορών κ.ά. Επίσης συνέβαλε πολύ και η διαμορφωμένη σύγχρονη τάση για κοινούς τρόπους διασκέδασης και ψυχαγωγίας που έχουν γίνει αποδεκτοί ευρύτερα στην Ελλάδα με την αφομοίωση χορευτικών στοιχείων που προέρχονται από διαφορετικές περιοχές.

Πολλοί ερωτώμενοι παράλληλα με τους ιδιαίτερους δικούς τους τοπικούς και άλλους Θεσσαλικούς χορούς γνωρίζουν να χορεύουν και άλλους με διαφορετική τοπική προέλευση. Ορισμένοι από αυτούς τους χορούς μάλιστα, όπως είναι οι Λαϊκοί χοροί (Χασάπικος, Χασαποσέρβικος), οι Νησιώτικοι, οι Ηπειρώτικοι κ.ά., έγιναν κοινό σημείο αναφοράς από τους ερωτώμενους όλων των κοινοτήτων και εμπεριέχονται στις προτιμήσεις, στις χορευτικές γνώσεις και στις χορευτικές δραστηριότητες των περισσότερων, όπως προαναφέρεται. Εκείνοι που κυριαρχούν όμως παντού και χορεύονται από τους περισσότερους είναι οι Πανελλήνιοι χοροί (Συρτός - Καλαματιανός - 71,7% - , Τσάμικος - 32,3%-), οι οποίοι έχουν γίνει αποδεκτοί σε μεγάλο βαθμό και συμπεριλαμβάνονται μαζί με τους τοπικούς χορούς σε όλες τις χορευτικές δραστηριότητες των κατοίκων (σελ. 95-96, 103, 106, πιν. 15, 16, 18, 19).

Ο πλέον κοινός χορός για όλους τους κατοίκους της ερευνητικής περιοχής είναι ο Συρτός χορός, με μικρές κινησιακές αποκλίσεις κατά περιοχή, όπως είναι ο Πηλιορείτικος Συρτός ή Συρτός Μακρινίτσας στο Πήλιο, ο νησιώτικος Συρτός στη Γλώσσα κ.ά. Ιδιαίτερα σημαντική διαφορά όμως παρουσιάζει ο "Χατζημισιώτικος" Συρτός που αποτελεί μετεξέλιξη του κανονικού Συρτού και δημιουργήθηκε από τους νέους του Στεφανοβικείου. Χορεύεται κυρίως από αυτούς με έντονο ρυθμό και

ιδιάζοντα τρόπο, αν και για το χορό αυτό μικρή αναφορά έγινε και από ορισμένους νέους του Ριζομύλου, οι οποίοι τον παρουσίασαν ως δημιουργία των νέων της κοινότητάς τους.

Μιά άλλη κατηγορία χορών που συγκεντρώνει πολλές αναφορές στις προτιμήσεις πολλών ερωτωμένων (33,7%) και έχει ενσωματωθεί σχεδόν στους τοπικούς χορούς, είναι οι λεγόμενοι Ευρωπαϊκοί χοροί, όπως είναι οι χοροί Ταγκό, Βάλς, Φόξ κ.ά., οι οποίοι χορεύονται σε όλες τις κοινότητες της ερευνητικής περιοχής από πολλούς κατοίκους (σελ. 95-96, 155, πίν. 15, 16 και 45).

2.3.1. Σημασία, χρησιμότητα και αξιοποίηση των χορών από τους κατοίκους του δείγματος.

Η σπουδαιότητα των χορών για τους κατοίκους του δείγματος καθορίζεται από τη μεγάλη σημασία που αποδίδουν σ' αυτούς και από τη χρησιμότητα που έχουν στην κοινωνική ζωή. Γενικά η κοινωνική στάση των ερωτηθέντων απέναντι στους χορούς ήταν θετική και όπως δήλωσαν πολλοί θα ήθελαν όχι μόνο να έχουν περισσότερες χορευτικές δραστηριότητες (65,7%), αλλά να μάθουν και άλλους χορούς που δεν γνωρίζουν τόσο οι ίδιοι (52,7%) όσο και τα παιδιά τους (όσοι έχουν) (94,9%). Επίσης οι πιο πολλοί κάτοικοι θεωρούν τους χορούς ως μέσο έκφρασης με το οποίο εξωτερικεύουν κυρίως τη χαρά (59,7%) αλλά και τη λύπη (29%) ή δίνουν μια διέξοδο στα καθημερινά τους προβλήματα (60,7%) (σελ. 135-136, 181-182, πίν. 31, 32, 61, 64, 65).

Στη σύγχρονη αγροτική κοινωνία της ερευνητικής περιοχής για τους περισσότερους κατοίκους του δείγματος (93,2%), οι χοροί δεν έχουν καμιά ιδιαίτερη σχέση με τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, ενώ σε παλαιότερες εποχές

υπήρχαν ορισμένα αγροτικά και κτηνοτροφικά χορευτικά έθιμα ("Περπερούνα", "Μάηδες", "του Τρύγου", του "Κούρου" ή "της Κουράς" κ.ά.) των οποίων η πραγματοποίηση είχε ως βασική επιδίωξη την θεϊκή προστασία για την αναπαραγωγή και την αναβλαστικότητα της γής και γενικότερα την επιτυχημένη παραγωγή. Επίσης οι χοροί του δείγματος δεν έχουν καμία σχέση με τις εποχές, ενώ στο παρελθόν οι εποχιακές αγροτικές εργασίες καθόριζαν τις χορευτικές δραστηριότητες σε περιόδους αγρανάπαυσης ή στο περιθώριο των κτηνοτροφικών και άλλων εργασιών (σελ. 25-27,34, πίν.30).

Εκτός από τους χορούς των αγροτικών εθίμων παλαιότερα στην ερευνητική περιοχή υπήρχαν και ορισμένοι άλλοι χοροί που είχαν σχέση με την γεωργική παραγωγική διαδικασία ή τη ναυτιλία και τις θαλάσσιες επικοινωνίες όπως ήταν οι χοροί "Πώς φυτεύουν τα κουκιά" ή "Πέρασα απ' την Ικαριά" και "Ζαγοριανά καράβια". Τα εθιμικά αυτά χορευτικά δρώμενα καθώς και πολλά άλλα, σταδιακά καταργήθηκαν και οι χοροί τους σήμερα απέβαλαν κάθε παλαιά σημασία που δεν εξυπηρετεί τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες. Οι νέες επαγγελματικές δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν με τη διπλοαπασχόληση ή την ετεροαπασχόληση οδήγησαν στην απεξάρτηση του εισοδήματος από τη μονοκαλλιέργεια της παραγωγής. Οι παράγοντες αυτοί μαζί με την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση επέδρασαν στη μείωση των αγροτών με αποτέλεσμα στην έρευνα ένα σχετικά μικρό ποσοστό μόνο να δηλώνει το επάγγελμα του αγρότη (13,7%). Επίσης η χρήση σύγχρονων καλλιεργητικών και συλλεκτικών αγροτικών μηχανημάτων νέας τεχνολογίας και τα διάφορα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα, μετέβαλαν την παραγωγική διαδικασία και την αμεσότητα της σχέσης των αγροτών με τη γή. Ταυτόχρονα όμως επήλθε και η βαθμιαία μεταβολή και εξαφάνιση των αντιλήψεων και προκαταλήψεων που καθόριζαν πολλές από τις χορευτικές δραστηριότητες και που είχαν ως βασική

επιδίωξη τη βελτίωση, την αύξηση ή την προφύλαξη της παραγωγής και την αναβλαστικότητα της γής, όπως προαναφέρθηκε κ.λπ. (σελ. 88, πίν. 13).

Παράλληλα τα διάφορα προβλήματα σε μερικές περιπτώσεις οδήγησαν στην αδρανοποίηση ορισμένων χωρών με αποτέλεσμα σταδιακά να αφαιρεθούν οι χοροί αυτοί από το σύνολο των τοπικών χωρών και των χορευτικών δραστηριοτήτων

(σελ. 170-171, πίν. 56,57). Τα προβλήματα αυτά για τους περισσότερους κατοίκους του δείγματος έχουν σχέση με την έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων, την έλλειψη χρόνου, τα οικονομικά ή τα οικογενειακά προβλήματα κ.ά. Η σύγχρονη κοινωνική ζωή και οι νέες μορφές ψυχαγωγίας και διασκέδασης (μουσικοχορευτικά κέντρα, ταβέρνες, χοροεσπερίδες κ.λπ.) μαζί με τις γενικότερες οικονομικές και κοινωνικές αναδιαρθρώσεις, που έγιναν και με την άμεση ή έμμεση παρέμβαση της κρατικής πολιτικής, καθώς και με την τεχνολογική εξέλιξη που σημειώθηκε κατά τη σύγχρονη περίοδο δημιούργησαν τα προαναφερόμενα σημαντικά προβλήματα στην λειτουργία των χωρών και περιόρισαν σε ένα βαθμό για τους περισσότερους τη συχνότητα των χορευτικών δραστηριοτήτων, αλλά ευνόησαν και την ανάπτυξη νέων σύγχρονων χορευτικών προτύπων. Ωστόσο υπάρχουν και ορισμένα παλαιά χορευτικά έθιμα που είχαν σχέση με τις θαλάσσιες δραστηριότητες και που διατηρούνται ακόμη, όπως είναι η Τράτα Σκοπέλου ή το γαμήλιο έθιμο του "καραβιού" στο Πήλιο κ.ά. (σελ. 26-28, 171, πίν. 57).

Κατά τη σύγχρονη περίοδο το επάγγελμα και το εισόδημα επιδρούν στις χορευτικές δραστηριότητες με διαφορετικό τρόπο. Οι περισσότεροι από τους κατοίκους του δείγματος που έχουν χαμηλό εισόδημα συμμετέχουν κυρίως σε μαζικές κοινωνικές χορευτικές εκδηλώσεις, ενώ οι περισσότεροι από αυτούς δεν διασκέδασαν ποτέ σε μουσικοχορευτικά κέντρα, όπου απαιτούνται μεγαλύτερες δαπάνες. Αντίθετα αυτοί που έχουν υψηλότερα εισοδήματα, έχουν και μεγαλύτερο

βαθμό παρακολούθησης των χορών. Οι περισσότεροι συμμετέχουν σε όλες τις χορευτικές περιπτώσεις και διασκεδάζουν συχνά σε μουσικοχορευτικά κέντρα (σελ. 116, 120, πίν. 23.3, 25.3). Οι επαγγελματίες - έμποροι, οι οποίοι βρίσκονται σε καλύτερη οικονομική κατάσταση, παρουσιάζουν υψηλότερους δείκτες επαφής και παρακολούθησης των χορών και συμμετέχουν σε όλες τις χορευτικές περιπτώσεις. Επίσης οι μαθητές του δείγματος αναπτύσσουν ιδιαίτερες χορευτικές δραστηριότητες σε πάρτυ, σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, σε χορευτικά συγκροτήματα και έχουν τη μεγαλύτερη συχνότητα ψυχαγωγίας σε μουσικοχορευτικά κέντρα κ.ά. Οι ασχολούμενες όμως με τα οικιακά γυναίκες και οι αγρότες γενικότερα έχουν τη μικρότερη επαφή και παρακολούθηση των χορών και δεν διασκεδάζουν συχνά σε χώρους αναψυχής και εστίασης (σελ. 119, 123, 125, 129, πίν. 23.2, 25.2, 26.1, 27.2).

Η ενεργοποίηση των χορευτικών δραστηριοτήτων για τους περισσότερους ερωτώμενους συντελείται περιοδικά όταν διάφοροι ψυχολογικοί και συναισθηματικοί και άλλοι παράγοντες, όπως είναι οι περιπτώσεις χαράς (76,9%), η κατάσταση μέθης ή ευθυμίας (54,5%), το περιβάλλον (46,8%) κ.ά., επενεργούν και δημιουργούν χορευτικές τάσεις ή επιτείνουν την εσωτερική ώθηση και ανάγκη για να χορεύουν σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία και τις ιδιαίτερες ευαισθησίες που έχουν αλλά και ανάλογα με τα ιδιαίτερα τοπικά ήθη και έθιμα (σελ. 139, πίν. 33).

Η μεγάλη χρησιμότητα των χορών γίνεται πολύ φανερή στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις όπου διατηρούν κυρίαρχη θέση. Αποτελούν ένα σύγχρονο τρόπο μαζικής ψυχαγωγίας και ειδικότερα συνιστούν μια μορφή κοινωνικής συσπείρωσης και επικοινωνίας. Οι χορευτικές διαδικασίες συντελούν στην προσέγγιση των ανθρώπων και στην παραπέρα ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι συνηθίζουν να χορεύουν συχνότερα σε μαζικές μορφές ψυχαγωγίας και

διασκέδασης, όπως είναι τα πανηγύρια (69,1%), οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμοι κ.λπ.) (70,9%), οι χοροεσπερίδες (21,8%) κ.ά. Επίσης πολλοί συμμετέχουν και σε άλλες ευχάριστες στιγμές(74,9%), που έχουν επετειακό χαρακτήρα, όπως είναι οι ονομαστικές γιορτές, οι δεξιώσεις, τα πάρτυ και οι διάφορες περιοδικές φιλικές ή συγγενικές συγκεντρώσεις που έχουν χορευτικές προεκτάσεις (γλέντια) (σελ. 117, πίν. 23).

Σύμφωνα με τη γεωγραφική κατάταξη των κατοίκων οι χορευτικές δραστηριότητες παρουσιάζουν μερικές ιδιαιτερότητες τόσο στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων όσο και των επιδράσεων, που αυτές προκαλούν στους χορούς. Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών έχουν τη μικρότερη συμμετοχή στις γενικότερες κοινωνικές εκδηλώσεις, ενώ η εύκολη πρόσβαση στα μεγάλα αστικά κέντρα των κατοίκων των πεδινών περιοχών συνέβαλε στην αστικοποίησή τους σε μεγαλύτερο βαθμό με αποτέλεσμα την πύκνωση των χορευτικών δραστηριοτήτων. Για το λόγο αυτό και εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή στις αστικές μορφές διασκέδασης και ψυχαγωγίας (πάρτυ, ταβέρνες, μουσικοχορευτικά κέντρα κ.ά.) ενώ έχουν αντίστοιχα τη μικρότερη συμμετοχή στις μαζικές κοινωνικές και χορευτικές εκδηλώσεις (πανηγύρια), καθώς και στα χορευτικά συγκροτήματα (σελ. 118, 125, 128, πίν. 23.1, 26.1, 27.1).

Στις χορευτικές δραστηριότητες των ερωτωμένων παρουσιάζονται ορισμένες διαφοροποιήσεις που καθορίζονται και από το επίπεδο της μόρφωσής τους. Οι έχοντες Μέση γενική ή τεχνική εκπαίδευση διασκεδάζουν πιο πολύ από τους υπόλοιπους με τις νέες αστικές μορφές ψυχαγωγίας (πάρτυ, χοροεσπερίδες, μουσικοχορευτικά κέντρα κ.ά.). Παρουσιάζουν υψηλό βαθμό παρακολούθησης των χορών σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις και έχουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή σε χορευτικά συγκροτήματα. Πολλοί ερωτώμενοι, αντίθετα, που έχουν Στοιχειώδη

εκπαίδευση δεν διασκέδασαν ποτέ σε μουσικοχορευτικά κέντρα (50%) και έχουν μικρή συχνότητα παρακολούθησης των χορών στις διάφορες εκδηλώσεις (σελ. 118, 122, 126, 128, πίν. 23.1, 25.1, 26.2, 27.1). Οι περισσότεροι αγράμματοι συμμετέχουν σε μαζικές κοινωνικές χορευτικές εκδηλώσεις (σε γάμους (100%), σε πανηγύρια (86,7%) κ.λπ.) και σε διάφορες ευχάριστες χορευτικές στιγμές (γλέντια)(93,3%), αλλά πολλοί από αυτούς δεν διασκέδασαν ποτέ σε μουσικοχορευτικά κέντρα (87,5). Κανένας αγράμματος του δείγματος δεν έλαβε μέρος ποτέ σε χορευτικό συγκρότημα, ενώ η συχνότητα παρακολούθησης των χορών στις εκδηλώσεις για τους περισσότερους είναι πολύ μικρή(σελ. 118, 122, 126, 128, πίν. 20.1, 23.1, 25.1, 26.2, 27.1). Οι περισσότεροι από αυτούς κυρίως βοηθήθηκαν από το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον (68,8%) για να μάθουν χορούς ή είναι αυτοδίδακτοι (62,5%). Το ίδιο ισχύει και για τους υπόλοιπους κατοίκους του δείγματος αλλά σε μικρότερο βαθμό δεδομένου ότι γενικότερα στην εκμάθηση χορών τους περισσότερους βοήθησε το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον (57%) αλλά και οι γονείς (25%). Παράλληλα όμως και για αρκετούς κατοίκους με Στοιχειώδη εκπαίδευση (40,9%) και με Μέση γενική (28%) ή Τεχνική (25%) λειτουργούν ακόμη, σε μικρότερο βαθμό, και οι διάφοροι συντελεστές αυτοδιδάκτης εκμάθησης που αναπτύχθηκαν μέσα στις νέες συνθήκες, τις οποίες διαμόρφωσαν και διαμορφώνουν οι περιορισμένες, για αρκετούς, χορευτικές ευκαιρίες και οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (σελ. 109-110, πίν. 20 και 20.1). Επίσης για πολλούς ερωτώμενους που έχουν Στοιχειώδη Εκπαίδευση (52,2%) και Μέση γενική (50%) ή Τεχνική (33,3%) οι κρατικοί μορφωτικοί θεσμοί αποτελούν φορέα εκμάθησης χορευτικών γνώσεων αφού, σε ένα μεγάλο βαθμό ιδιαίτερα στο παρελθόν, το σχολείο τους βοήθησε να μάθουν χορούς. Ειδικότερα κατά την τελευταία δεκαετία ο ρόλος του σχολείου περιορίστηκε πολύ και σε πολλά σχολεία η ευθύνη για τη διδασκαλία χορών ανήκει στους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων.

Η μεγάλη έλλειψη κατάλληλου διδακτικού προσωπικού στη Στοιχειώδη και Μέση εκπαίδευση επιτείνει το πρόβλημα της έλλειψης εκπαιδευτικού φορέα στην εκμάθηση χορών για πολλούς από τους ερωτώμενους. Άλλωστε ο εκσυγχρονισμός και η μεταβολή των παλαιών συνθηκών ανάπτυξης των χορευτικών δραστηριοτήτων που ευνοούσαν την αυτοδίδακτη εκμάθηση περιορίσε σημαντικά τις δυνατότητες και δημιούργησε νέες συνθήκες ανάπτυξης των χορών. Οι νέες διδακτικές ανάγκες και απαιτήσεις έχουν άμεση σχέση, ως ένα βαθμό, με τα γενικότερα οικονομικά, κοινωνικά και επαγγελματικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι του δείγματος για την εκμάθηση των χορών (σελ. 109-170, 173, πίν. 20, 56, 58).

Βέβαια οι χορευτικές περιπτώσεις στις αγροτικές κοινότητες είναι περιορισμένες και γι' αυτό και η συνδιασκέδαση με φίλους ή συγγενείς (ετεροδημότες ή συντοπίτες) για τους περισσότερους ερωτώμενους περιορίζεται σε μερικές φορές το χρόνο (σελ. 146, 151-152, 170, πίνακες 37, 42, 43, 56). Ειδικότερα η μικρή συχνότητα συνδιασκέδασης με ετεροδημότες συγγενείς ή φίλους, που κατοικούν σε άλλη περιοχή επηρεάζει μόνο ένα μικρό μέρος των ερωτωμένων, ως προς την εκμάθηση νέων χορών αν και η κοινή προσπάθεια για τη συμμετοχή τους σε χορούς διαφορετικών περιοχών που δεν γνωρίζουν, τους βοηθάει σε κάποιο βαθμό στην ανταλλαγή χορευτικών εμπειριών. Γενικότερα όμως οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (73,1%) και το φιλικό περιβάλλον (57,9%) αποτελούν τους πλέον σημαντικούς παράγοντες εκμάθησης χορών για την πλειοψηφία του δείγματος (σελ. 111, 146, 151-153, πίν. 21, 37, 42, 43, 44).

Οι κοινωνικοί θεσμοί και οι σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες ανέδειξαν νέες μορφές, νέες συνθήκες και νέους παράγοντες για τη διατήρηση και διάδοση των χορών. Η έντονη τάση που υπάρχει σε πολλούς για εκμάθηση χορών συντελείται κυρίως στο

πλαίσιο της θέλησης για πλήρη ένταξη στο κοινωνικό σύνολο μέσα από κοινούς τρόπους έκφρασης και κοινές συμπεριφορές. Ειδικότερα τα χορευτικά συγκροτήματα και οι πολιτιστικοί φορείς τους αποτελούν μια νέα μορφή κοινωνικής οργάνωσης και συσπείρωσης και η λειτουργία τους έχει πολλές κοινωνικές προεκτάσεις. Συνήθως συσπειρώνουν ομοιογενείς κοινωνικές ομάδες που αναπτύσσουν διάφορες μορφές συνεργασίας μέσα από τα μαθήματα των χορών και τις άλλες χορευτικές και μη δραστηριότητές τους. Με τη συστηματική διδασκαλία και καλλιέργεια των χορών συμβάλλουν στη μετάδοση όχι μόνο των τοπικών αλλά και άλλων χορών από διαφορετικές περιοχές και γι' αυτό αποτελούν νέους σύγχρονους κοινωνικούς θεσμούς ανάπτυξης των χορών και των αξιών του παραδοσιακού και του σύγχρονου πολιτισμού. Αρκετοί κάτοικοι του δείγματος (22%) έμαθαν χορούς ή μαθαίνουν από τους διάφορους πολιτιστικούς φορείς, οι οποίοι αποτελούν έναν από τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς φορείς των χορών (σελ. 109-111, 124, πίν. 20, 21, 26).

Πολλά από τα χορευτικά συγκροτήματα, που αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, χρησιμοποιούν τους χορούς σε πολλές περιπτώσεις με την αισθητική και την καλλιτεχνική τους μορφή ως παραστατικού και φολκλορικού θεάματος. Στις παραστάσεις τους μαζί με την παρουσίαση των χορών χρησιμοποιούν αντίγραφα παραδοσιακών φορεσιών, διάφορα τεχνικά μέσα (σκηνικά, φωτιστικά, ηχητικά) και κάποιο κοινό ως θεατές που προέρχεται κυρίως από το συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον των χορευτών. Η μαζική παρακολούθηση χορευτικών παραστάσεων και άλλων μουσικοχορευτικών ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων από την πλειοψηφία του δείγματος δείχνει τη μεγάλη σημασία που έχουν οι χοροί στη σύγχρονη κοινωνική ζωή (με την αισθητική και φολκλορική τους διάσταση) αν και η συμμετοχή που σημειώνεται στα συγκροτήματα είναι σε πολύ μικρότερο βαθμό (σελ. 124, 127, 131-132, 144, πίν. 26, 27, 28, 29, 36).

2.3.2. Κοινωνική αντιμετώπιση των χορών και χορευτικές δραστηριότητες των κατοίκων του δείγματος.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που σημειώθηκαν στις χορευτικές γνώσεις, στις προτιμήσεις και στις χορευτικές δραστηριότητες του δείγματος καθορίζονται από ορισμένους βασικούς συντελεστές που έχουν σχέση με τη διαφορά των φύλων και της ηλικίας. Από τις κατηγορίες αυτές προσδιορίζεται η κοινωνική αντιμετώπιση των χορών, η οποία παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο ψυχαγωγίας, το είδος και το βαθμό της χορευτικής δράσης.

Οι διαφορετικές κοινωνικές αντιλήψεις που επικρατούν στις αγροτικές κοινωνικές ομάδες σε ένα βαθμό καθορίζουν τη διαφορετική χορευτική συμπεριφορά σε κάθε κατηγορία. Ειδικότερα οι βασικές διαφορές εντοπίζονται πιο κάτω και αναφέρονται κυρίως στη διαφορετική βιολογική τους κατάσταση και στη διαφορετική σημασία που αποδίδουν στους χορούς καθώς και στην τοπική προέλευση των χορών που χορεύουν και προέρχονται από διάφορες περιοχές της Ελλάδος. Επιπλέον στους χορούς φαίνονται και οι διαφορετικές κοινωνικές επιδράσεις που δέχτηκαν οι ερωτώμενοι κατά κατηγορίες, καθώς και τα διαφορετικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν ως προς την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η διάκριση του δείγματος που έγινε ως προς την ηλικία στις κατηγορίες των νέων 15-25 ετών και των 55 ετών και άνω βοήθησε στον καλύτερο εντοπισμό των διαφοροποιήσεων που υπάρχουν στις ομάδες ηλικιών ως προς την αποδοχή των κοινωνικών χορευτικών επιδράσεων αλλά και των αντιδράσεών τους σ' αυτές. Η κατηγοριοποίηση αυτή σε ομάδες ηλικιών είναι αναγκαία επιπλέον και επειδή οι χορευτικές προτιμήσεις και δραστηριότητες διαμορφώνονται και αναπτύσσονται καθοριστικά στις μεγαλύτερες των 15 ετών

ηλικίες ενώ στις μικρότερες από αυτές συνήθως τα χορευτικά ενδιαφέροντα είναι ευμετάβολα και καθορίζονται κυρίως από τη διάθεση για μίμηση ή από έναν έντονο αυθορμητισμό που τις διακρίνει. Άλλωστε στις κατηγορίες των 15-25 ετών και των 55 και άνω σημειώνονται οι πιο έντονες διαφορές που υπάρχουν ως προς τις ομάδες ηλικιών ενώ στις ενδιάμεσες από αυτές ομάδες των 25-55 ετών οι χορευτικές προτιμήσεις και δραστηριότητες βρίσκονται σε αντιστοιχία ή συγκλίνουν προς τις άλλες δύο κατηγορίες χωρίς ιδιαίτερα σημαντικές αποκλίσεις.

2.3.2.1.Χορευτικές δραστηριότητες των ηλικιωμένων κατοίκων του δείγματος 55 ετών και άνω.

Γενικά από τους ερωτώμενους οι ηλικιωμένοι 55 ετών και άνω γνωρίζουν να χορεύουν καλά, κυρίως ορισμένους τοπικούς χορούς. Αν και σημείωσαν περισσότερες μετακινήσεις και ταξίδια σε διάφορες περιοχές, ωστόσο παρέμειναν κλειστές κοινωνικές ομάδες χωρίς να έχουν δεχθεί σημαντικές χορευτικές επιδράσεις που προέρχονται από διάφορες άλλες περιοχές της Ελλάδας (91,8%) ή του εξωτερικού (99,3%) (σελ. 99,153,162,167, πίν. 17,44,51,55). Οι περισσότεροι θεωρούν τους χορούς ως σημαντικό στοιχείο για τη ζωή τους σε μεγάλο βαθμό (64,5%), αλλά και τα ποσοστά αυτών που δεν γνωρίζουν (12,6%) ή δεν παρακολουθούν καθόλου τους χορούς(9,7%) είναι υψηλά (σελ. 99,103,127,136, πίν. 17,18, 27, 32).

Οι ηλικιωμένοι διασκεδάζουν πιο πολύ με τις παραδοσιακές μορφές ψυχαγωγίας και συνηθίζουν να χορεύουν σε ευχάριστες στιγμές (80,7%), σε κοινωνικές εκδηλώσεις (86,8%) και σε πανηγύρια(79,8%). Συνήθως χορεύουν όταν τους εμπνέει το περιβάλλον (47,4%).Υπάρχουν όμως και αρκετοί που δεν αισθά-

νονται ποτέ την ανάγκη να χορέψουν (10,9%) (σελ. 114, 136, πίν. 23,33). Ένα μεγάλο ποσοστό των ηλικιωμένων (42,4%) γνωρίζουν να χορεύουν καλά τους παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς, αρκετοί μάλιστα τους θεωρούν σημαντικούς για τη ζωή τους (30,4%). Μερικοί γνωρίζουν και σύγχρονους ξένους χορούς (6,6%), αλλά δεν αισθάνονται την ανάγκη να τους χορεύουν (σελ. 155 - 160, πίν. 45, 46, 47, 48, 49). Όσον αφορά τα ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα, είναι η κατηγορία με τη μεγαλύτερη ακροαματικότητα των χορών (71,1%) και της παραδοσιακής μουσικής (32%), παρακολουθούν όμως και τους ξένους χορούς και την ξένη μουσική αλλά με μικρότερη συχνότητα (10,5%) (σελ. 132, 144, 161, πίν. 29, 36, 50).

Γενικά η στάση των ηλικιωμένων απέναντι στους χορούς είναι θετική. Από τους παντρεμένους ηλικιωμένους κατοίκους του δείγματος (που είναι το 96,6% έναντι 3,4% των ανύπαντρων) οι πιο πολλοί (49,1%) συνήθιζαν να έχουν συχνά μαζί και τα παιδιά τους στις διάφορες χορευτικές εκδηλώσεις όταν αυτά ήταν σε μικρή ηλικία. Η βιολογική κατάστασή τους όμως αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα γι' αυτούς ως προς την άσκηση των χορευτικών τους δραστηριοτήτων και το γεγονός αυτό τους προκαλεί κάποια σχετική αδιαφορία και μικρότερη διάθεση έναντι των νέων για περισσότερη ενασχόληση με τους ελληνικούς (54,4% έναντι 77,5%) ή τους ξένους χορούς (5,5% έναντι 28,7%) καθώς και για εκμάθηση άλλων νέων χορών (21,8% έναντι 83,6%) (σελ. 179, 181-184, πίν. 63, 64, 65, 66, 67). Πολλοί από τους ηλικιωμένους δεν συνδιασκεδάζουν συχνά με τους συντοπίτες τους (42,2%) και συνδιασκεδάζουν σπάνια (34,8%) ή και καθόλου (29,7%) με ετεροδημότες συγγενείς ή φίλους που ζουν σε διαφορετική περιοχή από αυτούς. Επίσης οι περισσότεροι δεν συνδιασκεδάζουν με συγγενείς ή φίλους του εξωτερικού (84,5%) ή με τουρίστες (90,2%) , ενώ όσοι έχουν μετακινηθεί σε άλλη περιοχή δεν διατηρούν συχνές επαφές με τη γενέτειρά τους (σελ. 146, 149, 151-152, 165-166, πίν. 37, 40, 42, 43, 52, 54).

2.3.2.2. Χορευτικές δραστηριότητες των νέων κατοίκων του δείγματος 15-25 ετών.

Οι χορευτικές γνώσεις των νέων του δείγματος 15-25 ετών βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο από τις αντίστοιχες γνώσεις των ηλικιωμένων και η προέλευσή τους, πέρα από το σύνολο των τοπικών χορών, καλύπτει χορούς που προέρχονται και από διάφορες περιοχές της Ελλάδος. Γενικότερα οι νέοι παρουσιάζουν μεγαλύτερη αποδοχή χορευτικών στοιχείων που προέρχονται από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού (σελ.99,103,106,156,159,161, πίν.17,18,19,46,48,50). Συμμετέχουν πιο πολύ στις νεότερες μορφές ψυχαγωγίας (χοροεσπερίδες, πάρτυ, μουσικοχορευτικά κέντρα), αλλά οι περισσότεροι είναι πιο συγκρατημένοι και χορεύουν συνήθως μόνο όταν τους εμπνέει το περιβάλλον ή όταν βρίσκονται σε κατάσταση μέθης ή ευθυμίας καθώς και σε περιπτώσεις χαράς, ενώ θεωρούν τους χορούς ως εξωτερίκευση της χαράς, αλλά και της λύπης, και ως μια διέξοδο στα καθημερινά τους προβλήματα. Έχουν μεγάλη συχνότητα παρακολούθησης των διάφορων χορευτικών και άλλων εκδηλώσεων, καθώς και των ραδιοτηλεοπτικών χορευτικών προγραμμάτων (σελ. 117,131-132,135,139, πίν. 23, 28, 29, 31,33). Οι διαπροσωπικές και κοινωνικές τους σχέσεις βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με τους ηλικιωμένους και συνδιασκεδάζουν πιο συχνά με συντοπίτες και άλλους ετεροδημότες συγγενείς ή φίλους, από τους οποίους βοηθήθηκαν πιο πολύ στην εκμάθηση νέων χορών. Επίσης οι νέοι κάτοικοι του δείγματος, που ζουν σε διαφορετική περιοχή από τον τόπο καταγωγής τους, συνεχίζουν να διατηρούν δεσμούς με τη γενέτειρά τους και να έχουν επαφή με τους τοπικούς χορούς (σελ. 146,149, 151-152, πίν. 37,40, 42, 43).

Γενικά οι νέοι έχουν δεχθεί την επίδραση των ξένων χορών σε μεγάλο βαθμό και ειδικότερα στους ξένους σύγχρονους έχουν υψηλό επίπεδο χορευτικών γνώσεων,

ενώ στους παλαιούς ευρωπαϊκούς χορούς οι γνώσεις τους είναι περιορισμένες. Στα οπτικοακουστικά μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν υψηλό βαθμό ακροαματικότητας της ξένης μουσικής και των ξένων χορών. Ψυχαγωγούνται συχνά σε χώρους αναψυχής με ξένη μουσική και αρκετοί από αυτούς συνδιασκεδάζουν με συγγενείς ή φίλους μετανάστες (31,2%) ή με τουρίστες (30,6%), μερικές φορές το χρόνο. Επίσης μερικοί από αυτούς βοηθήθηκαν σε ένα βαθμό και στην εκμάθηση ξένων χορών από τους τουρίστες. Ωστόσο οι περισσότεροι νέοι αποδίδουν μικρή σημασία στους σύγχρονους ξένους χορούς (50,7%) και δεν θα ήθελαν να έχουν περισσότερη ενασχόληση με αυτούς (70,6%) αλλά και αρκετοί δεν θα ήθελαν να μάθουν άλλους νέους, που δεν γνωρίζουν (47,7%) (σελ. 155-159,161,165-166,183-184, πίν. 45,46, 47, 48,50,52,54,66,67). Αντίθετα, οι πιο πολλοί θα ήθελαν περισσότερη ενασχόληση με τους ελληνικούς χορούς (77,5%), παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κυρίως από την έλλειψη χρόνου και την έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων. Ακόμη οι περισσότεροι θα ήθελαν να μάθουν νέους ελληνικούς χορούς που δεν γνωρίζουν (83,6%) αλλά κυρίως η έλλειψη χρόνου και η έλλειψη εκπαιδευτικού φορέα τους εμποδίζουν (σελ. 170,173, 181, πίν. 56,58,64).

2.3.2.3. Χορευτικές δραστηριότητες των ανδρών

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι χορευτικές γνώσεις των ανδρών γενικά είναι πιο περιορισμένες τοπικά από τις αντίστοιχες γνώσεις των γυναικών ως προς την προέλευσή τους από διάφορες περιοχές της Ελλάδος. Εξαίρεση αποτελούν οι γνώσεις τους στους Λαϊκούς χορούς (Ζεϊμπέκικος και Χασάπικος) οι οποίες είναι καλύτερες από τις αντίστοιχες γνώσεις των γυναικών (60,6% έναντι 38,1% των

γυναικών), δεδομένου ότι οι χοροί αυτοί έως τις πρόσφατες δεκαετίες θεωρούνταν ως ανδρικοί χοροί, καθώς και οι γνώσεις τους στους νησιωτικούς χορούς (21,1% έναντι 19% αντίστοιχα) (σελ. 99,103,106, πίν. 17,18,19).

Οι περισσότεροι άνδρες βοηθήθηκαν στην εκμάθηση των χορών πιο πολύ από τις κοινωνικές εκδηλώσεις (40,4%) και από το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον (60,3%). Οι ευρύτερες κοινωνικές σχέσεις και οι περισσότερες συνδιασκεδάσεις που έχουν με τους συντοπίτες και ετεροδημότες συγγενείς και φίλους (42,8% έναντι 16,5% των γυναικών) δημιούργησαν σ' αυτούς περισσότερες χορευτικές ευκαιρίες και βοήθησαν αρκετούς στην εκμάθηση νέων χορών. Στον ελεύθερο χρόνο τους συνηθίζουν να ψυχαγωγούνται, πιο πολύ από τις γυναίκες σε διάφορους χώρους εστίασης και αναψυχής (καφενεία, ταβέρνες, ουζερί, μουσικοχορευτικά κέντρα κ.ά.) (24,7% έναντι 11,2% των γυναικών) και γι' αυτό αισθάνονται την ανάγκη πιο συχνά από τις γυναίκες να χορεύουν όταν βρίσκονται σε κατάσταση μέθης ή ευθυμίας (71,9% έναντι 37,5%). Παράλληλα αρκετοί άνδρες παρακολουθούν πιο πολύ αθλητικές εκδηλώσεις (27,4% έναντι 13,3% των γυναικών) και έχουν μεγαλύτερη συχνότητα παρακολούθησης χορευτικών παραστάσεων (κυρίως μερικές φορές το μήνα 35,4% έναντι 25% των γυναικών) (σελ. 109,127,131,139, 142-143,151-152, πίν. 20,27,28,33,34,35,42,43,44).

Η έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων, η έλλειψη χρόνου και η έλλειψη διάθεσης αποτελούν τα κύρια προβλήματα που εμποδίζουν τους περισσότερους άνδρες να έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή σε χορούς ή να μάθουν νέους χορούς. Αρκετοί από αυτούς έχουν ταξιδέψει στο εξωτερικό περισσότερο από τις γυναίκες αντίστοιχα (13,1% έναντι 9,9%) και έχουν περισσότερες επαφές με τουρίστες (κυρίως μερικές φορές το χρόνο 30,8% έναντι 14,5% των γυναικών) από τους οποίους δέχθηκαν μεγαλύτερη επίδραση στην εκμάθηση ξένων χορών (8,2% έναντι 2%) (σελ. 162,166-167, 170, πίν. 51, 54,55,56).

2.3.2.4. Χορευτικές δραστηριότητες των γυναικών

Γενικά οι χορευτικές γνώσεις των γυναικών του δείγματος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, γεωγραφικά είναι περισσότερες από τις χορευτικές γνώσεις των ανδρών και υστερούν μόνο στην κατηγορία των Λαϊκών χορών και των νησιωτικών, όπου είναι πιο περιορισμένες, όπως προαναφέρεται. Γι' αυτές οι χοροί έχουν μεγαλύτερη σημασία (64,2% έναντι 53% των ανδρών) και εκφράζουν εξωτερική χαρά και λύπη (33,6% έναντι 23,8% των ανδρών) αλλά κυρίως αποτελούν μια διέξοδο στα καθημερινά τους προβλήματα (61,2% έναντι 59,9% των ανδρών) δεδομένου ότι οι περισσότερες αφιερώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους στις οικιακές ασχολίες (58,6%) και στην τηλεόραση (84,9%) χωρίς να έχουν άλλες εναλλακτικές μορφές καθημερινής ψυχαγωγίας. Πολλές από τις γυναίκες χορεύουν πάντα όταν τις εμπνέει το περιβάλλον (46,1% έναντι 39% των ανδρών) και γι' αυτό είναι πιο εκδηλωτικές από τους άνδρες στη χορευτική συμπεριφορά επειδή συνήθως εκφράζουν με πιο έντονο τρόπο τα συναισθήματά τους μέσα από τους χορούς, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις χαράς (77,6% έναντι 76% των ανδρών) (σελ. 99,103,106,135-136,139,142, πίν. 17,18,19, 31, 32,33,34).

Οι σημαντικές κοινωνικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ νέων και ηλικιωμένων είναι περισσότερο εμφανείς στις χορευτικές δραστηριότητες των γυναικών και στην αντιμετώπιση των χορών. Στις αγροτικές κοινότητες οι ηλικιωμένες γυναίκες έχουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες αρνητική προδιάθεση για τους χορούς και δεν θα ήθελαν περισσότερη ενασχόληση (53,2% έναντι 28,6%) και ούτε να μάθουν άλλους χορούς (8% έναντι 70%). Μάλιστα συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ εκείνων των κατοίκων του δείγματος οι οποίοι δεν έχουν καθόλου χορευτικές γνώσεις (13,9% έναντι 10% των ηλικιωμένων ανδρών)(σελ. 99,103,106,181-182, πίν. 17, 18, 19, 64, 65). Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά ένα βαθμό σε ορισμένες κοινές ηθικές αντιλήψεις, οι οποίες σε παλαιότερες εποχές

καθόριζαν την κοινωνική και χορευτική τους συμπεριφορά δεδομένου ότι η όλη ανάπτυξη των χορευτικών τους δραστηριοτήτων και η διασκέδασή τους ήταν συνήθως περιορισμένη μέσα σε οικογενειακά ή στενά φιλικά πλαίσια σε αντίθεση με τους άνδρες που είχαν πιο ελεύθερες χορευτικές δραστηριότητες. Οι αντιλήψεις αυτές υπαγόρευαν τη συμμετοχή των γυναικών στους κοινούς χορούς μόνο με συνοδεία κάποιου συγγενικού προσώπου αλλά και την τοποθέτησή τους στο χορό δίπλα σε συγγενικό πρόσωπο. Επίσης επέβαλαν την αποχώρησή τους από τους χορούς πριν από το βράδυ καθώς και την περιορισμένη συμμετοχή τους σε αυθόρμητες συνδιασκεδάσεις (γλέντια) που γίνονταν σε καφενεία κ.α.

Ορισμένοι οικογενειακοί κυρίως περιορισμοί ισχύουν, ως ένα βαθμό σε μερικές περιπτώσεις, και για τις νέες γυναίκες του δείγματος οι οποίοι επιβάλλονται από τους γονείς ή από τους συζύγους τους (το 27,4% των νέων γυναικών είναι παντρεμένες ενώ από τους νέους μόνο 2,6% είναι παντρεμένοι). Οι περισσότερες νέες παρουσιάζουν μικρό βαθμό ανάπτυξης κοινωνικών σχέσεων και συχνότητας συνδιασκέδασων με τους συντοπίτες (31,5% έναντι 71,4% των νέων) ή με ετεροδημότες συγγενείς και φίλους που ζουν στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό ή με τουρίστες σε αντίθεση με τους νέους άνδρες που συνδιασκεδάζουν με τους προαναφερόμενους πιο πολύ από όλους τους υπόλοιπους κατοίκους του δείγματος (σελ. 146,151,165-166, πίν. 37, 42, 52, 54). Οι πιο πολλές θέλουν να ασχολούνται με τους χορούς περισσότερο από όλους (84,9% έναντι 70,1% των νέων ανδρών) και έχουν μεγαλύτερη προδιάθεση για να μάθουν νέους χορούς (91,8% έναντι 75,3% των νέων ανδρών). Παρουσιάζουν μεγαλύτερη συμμετοχή και δραστηριότητα στα χορευτικά συγκροτήματα (53,4% έναντι 32,9% των ανδρών) από τα οποία βοηθήθηκαν για να μάθουν να χορεύουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τους νέους άνδρες (55,6% έναντι 31,9%). Γνωρίζουν να χορεύουν καλύτερα από όλους τους

ξένους χορούς (58,3% έναντι 36,8% των ανδρών) αλλά οι περισσότερες (52,1%) αποδίδουν μικρή σημασία στους χορούς αυτούς (σελ. 109,111, 124,139,156, 158-159,181-182, πίν. 20,21, 26, 33, 46, 47, 48, 64, 65).

Από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν πιο πολύ οι γυναίκες του δείγματος, ως προς την άσκηση των χορευτικών δραστηριοτήτων τους, είναι κυρίως οι αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις (22,7% έναντι 7,6% των ανδρών) και οι γενικότεροι περιορισμοί που προαναφέρονται. Επίσης περισσότερο από όλους οι ηλικιωμένες γυναίκες έχουν ως μεγαλύτερο πρόβλημα για την εκμάθηση νέων χορών την έλλειψη διάθεσης (94,9% έναντι 84,3% των ανδρών), ενώ οι νέες γυναίκες θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημά τους την έλλειψη εκπαιδευτικού φορέα (73,2% έναντι 55,5% των νέων) (σελ. 170, 173, πίν. 56, 58).

2.4. Γενικά συμπεράσματα της μελέτης.

Τα γενικά συμπεράσματα της μελέτης επιβεβαιώνουν τις βασικές υποθέσεις της έρευνας, που έχουν σχέση με τη διατήρηση της λειτουργίας των χορών στη σύγχρονη αγροτική κοινωνία, καθώς και τη σύνδεσή τους με την αρχαία κοινωνία και την εξέλιξή τους, με όλες τις επιδράσεις που δέχτηκαν από τους διάφορους κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Τα συμπεράσματα της μελέτης επιβεβαιώνονται και από άλλες σχετικές μελέτες⁴⁹ που έχουν προηγηθεί και αναφέρονται στις χορευτικές δραστηριότητες αλλά και στις γενικότερες κοινωνικές εξελίξεις που έχουν σχέση με τους χορούς.Κυρίως συνοψίζοντα στις πιο κάτω διαπιστώσεις:

- Οι παραδοσιακοί χοροί συνεχίζουν να κατέχουν σημαντική θέση και στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Με τη συλλογική τους μορφή συμβάλλουν στη διεύρυνση των διαπροσωπικών κοινωνικών σχέσεων και συντελούν στη δημιουργία μιας ομοιόμορφης κοινωνικής στάσης και συμπεριφοράς, η οποία είναι προσαρμοσμένη σε παραδοσιακά και σύγχρονα πρότυπα.

Μέσα από το συλλογικό πνεύμα των χορών εκφράζεται η ευρύτερα διαμορφωμένη τάση για ανάπτυξη κοινών τρόπων ψυχαγωγίας και διασκέδασης.

- Κατά τη σύγχρονη περίοδο κυριαρχούν, σε μεγάλο βαθμό, στις μαζικές κοινωνικές μορφές ψυχαγωγίας (πανηγύρια κ.λπ.) και συνεχίζουν να πλαισιώνουν ορισμένους κοινωνικούς θεσμούς (γάμοι κ.ά.) και διάφορες επίσημες κοινωνικές εκδηλώσεις ως βασικό λειτουργικό στοιχείο, παρά τον περιορισμό των χορευτικών τους διαδικασιών. Επίσης οι παρόμοιες λειτουργίες που επιτελούν σε ανάλογες κοινωνικές και ιστορικές περιπτώσεις τους καθιστούν ένα μέσο σύνδεσης και επικοινωνίας γενεών.

- Η ιδιαίτερη σημασία των χορών για τις κοινωνικές ομάδες καθώς και η χορευτική συμπεριφορά και οι χορευτικές δραστηριότητες διαμορφώνονται από ορισμένους παράγοντες που έχουν σχέση με το φύλο, την ηλικία, τη γεωγραφική κατάταξη, το μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα και το εισόδημα.

- Ο διαφορετικός τρόπος ψυχαγωγίας και το είδος των χορευτικών δραστηριοτήτων καθορίζουν διαφορετική χορευτική συμπεριφορά για τους ηλικιωμένους και για τους νέους άνδρες και γυναίκες.

- Οι κοινωνικοί ρόλοι των συζύγων καθορίζουν τη χορευτική συμπεριφορά η οποία διαφοροποιείται, σε σχέση με την ανάπτυξη των κοινωνικών τους σχέσεων και τη συχνότητα των συνδιασκέδασών τους με συντοπίτες ή ετεροδημότες συγγενείς και φίλους. Τα διάφορα οικογενειακά προβλήματα συνεχίζουν να δεσμεύουν και να περιορίζουν πιο πολύ τις γυναίκες για περισσότερες χορευτικές δραστηριότητες, ενώ οι άνδρες έχουν περισσότερες χορευτικές ευκαιρίες και μεγαλύτερη συχνότητα συμμετοχής στις διάφορες χορευτικές και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις.

- Οι διακρίσεις των παραδοσιακών χορών σε ανδρικούς και γυναικείους σχεδόν έχουν καταργηθεί αφού οι περισσότεροι χοροί χορεύονται και από τους άνδρες και

από τις γυναίκες. Μόνο σε μερικές περιπτώσεις οι διακρίσεις αυτές συνεχίζουν να διατηρούνται ακόμη και ειδικά σε ορισμένους χορούς είναι εμφανή τα κατάλοιπα των παραδοσιακών αντιλήψεων, που καθόριζαν παλαιότερα τη χορευτική συμπεριφορά των ανδρών και των γυναικών, όπως προαναφέρεται. Οι διαφορές αυτές φαίνονται ακόμα και στο βαθμό συμμετοχής που σημειώνεται κατά τη σύγχρονη περίοδο στους παλαιούς ανδρικούς ή γυναικείους χορούς(Λαϊκοί χοροί, "Πώς το τρίβουν το πιπέρι" κ.ά.).

- Σημαντικές διαφορές υπάρχουν ακόμη και στις χορευτικές δραστηριότητες των νέων και των ηλικιωμένων. Οι νέοι συμμετέχουν πιο πολύ σε σύγχρονες μορφές ψυχαγωγίας με ευρύτερες και συχνότερες χορευτικές δραστηριότητες (χοροεσπερίδες, πάρτυ, μουσικοχορευτικά κέντρα, πολιτιστικές εκδηλώσεις), ενώ οι ηλικιωμένοι συμμετέχουν με μικρότερη συχνότητα σε παραδοσιακές μορφές μαζικής ψυχαγωγίας (πανηγύρια, γάμοι κ.ά.). Επίσης οι νέοι διασκεδάζουν σε ιδιαίτερους "δικούς" τους χώρους συνάθροισης (πάμπ, καφετέριες, μπάρ, ντισκοτέκ κ.ά.), ενώ οι ηλικιωμένοι συνηθίζουν να ψυχαγωγούνται σε παραδοσιακούς χώρους μαζικής αναψυχής (καφενεία, ταβέρνες, ουζερί) όπου αναπτύσσονται και οι χορευτικές τους δραστηριότητες.

- Μια άλλη διαφορά μεταξύ νέων και ηλικιωμένων αποτελεί το γεγονός ότι οι νέοι διασκεδάζουν και με ξένη σύγχρονη μουσική και ξένους χορούς, ενώ αρκετοί από τους ηλικιωμένους , παράλληλα με τους ελληνικούς χορούς ψυχαγωγούνται συνήθως και με παλαιά Ευρωπαϊκή μουσική και χορούς. Για το λόγο αυτό κατά ένα τρόπο τα διάφορα ξένα χορευτικά πρότυπα που αναπτύσσονται παράλληλα με τους ελληνικούς χορούς αντιπροσωπεύουν διαφορετικές εποχές καθώς και τη νέα γενιά της κάθε εποχής, ανάλογα με το είδος των χορών που επεκράτησε.

- Οι μεγάλες διαφορές γενεών που υπήρχαν στο παρελθόν (μεγάλη διαφορά ηλικίας, αντιλήψεων κ.λπ.) και εμπόδισαν πολλούς κατοίκους στην εκμάθηση χορών

από τους γονείς τους, σήμερα αμβλύνθηκαν. Πολλοί νέοι κάτοικοι του δείγματος και αρκετά από τα παιδιά τους βοηθήθηκαν σημαντικά από τους γονείς τους για να μάθουν χορούς.

- Γενικά οι παραδοσιακοί χοροί, ως κοινωνικό φαινόμενο, έχουν σχέση με τους κύκλους ζωής και τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις τους και ικανοποιούν τις κοινωνικές, τις ψυχολογικές και τις βιολογικές ανάγκες αλλά σήμερα έχουν κυρίως ψυχαγωγική και φολκλορική διάσταση. Σε ορισμένες χορευτικές περιπτώσεις η μορφή τους καθορίζεται από την τοποθέτηση των χορευτών με προτεραιότητα στους ηλικιωμένους καθώς και στους πολιτικούς ή άλλους κοινωνικούς ηγέτες.

Η εξέλιξη των χορών κατά τη σύγχρονη περίοδο έχει δεχθεί διάφορες κοινωνικές επιδράσεις, οι οποίες προκάλεσαν σημαντικές μεταβολές στη σημασία, στη μορφή και στο περιεχόμενό τους. Ειδικότερα η κοινωνικο-οικονομική αναδιάρθρωση και ανασυγκρότηση, που πραγματοποιήθηκε με τη χρησιμοποίηση της νέας τεχνολογίας, και η μεταβολή των κοινωνικών δομών και αξιών εμπόδισαν την εξελικτική πορεία των χορών σε παραδοσιακά πλαίσια (πανηγύρι, γάμος, χοροστάσι, κ.λπ.) και δημιούργησαν νέες κοινωνικές συνθήκες για την ανάπτυξή τους (μουσικοχορευτικά κέντρα, χοροεσπερίδες, πάρτυ, κ.ά.). Η κοινωνική διεύρυνση, που έγινε με τη βελτίωση των μεταφορών και την επαύξηση των επικοινωνιακών δυνατοτήτων και των μετακινήσεων των κοινωνικών ομάδων, καθώς και οι διάφορες δημογραφικές μεταβολές, διαμόρφωσαν ένα νέο πλέγμα κοινωνικών σχέσεων με τις συχνότερες επισκέψεις ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων στον τόπο καταγωγής τους. Τα σύγχρονα κοινωνικά (αστικά και άλλα) βιώματα και προβλήματα, που απορρέουν από τη σύγχρονη ανάπτυξη της κοινωνίας, δημιούργησαν νέες κοινωνικές ανάγκες και χορευτικές προτιμήσεις με μορφολογικές και εκφραστικές διαφοροποιήσεις των χορών μεταβάλλοντας τον ομαδικό χαρακτήρα τους σε ατομικές ρυθμικές κινήσεις.

Ειδικότερα όμως με τη δημιουργία τοπικών πολιτιστικών φορέων και με την εκμάθηση και διάδοση χορών διαφορετικής προέλευσης, οι χοροί απέκτησαν νέες, τοπικά, ευρύτερες διαστάσεις και χορεύονται σε περισσότερες περιοχές πέρα από τον τόπο της προέλευσής τους.

Η γενικότερη τάση για διαμόρφωση κοινών τρόπων ψυχαγωγίας και διασκέδασης ευνόησε τη μετάδοση και αφομοίωση χορών που έχουν διαφορετική τοπική και κοινωνική προέλευση αλλά και την εισροή ξένων χορευτικών και άλλων πολιτισμικών στοιχείων, τα οποία οδηγούν στην εξατομίκευση της αναψυχής. Οι σύγχρονες τάσεις αστικοποίησης της ζωής των κοινωνικών ομάδων ευνόησαν τις νέες αστικές μορφές διασκέδασης και ψυχαγωγίας (πάρτυ, χοροεσπερίδες, ταβέρνες, ντισκοτέκ, κ.λπ.) που όχι μόνο διατήρησαν τους χορούς, αλλά και δημιούργησαν περισσότερες προϋποθέσεις και δυνατότητες για μεγαλύτερη συχνότητα στην ανάπτυξη των χορευτικών δραστηριοτήτων, ενώ στο παρελθόν απαιτούνταν ειδικές χορευτικές περιπτώσεις όπως ήταν οι θρησκευτικές ή διάφορες άλλες γιορτές (Απόκριες κ.λπ.), οι αργίες κ.ά.

Οι δυνατότητες αυτές για πολλούς περιορίζονται λόγω των απαιτούμενων δαπανών, όπως προαναφέρεται, ενώ στο παρελθόν οι χοροί ήταν δημόσιοι και συμμετείχαν όλοι χωρίς ιδιαίτερες οικονομικές απαιτήσεις. Παράλληλα πολλές από τις παλαιότερες μαζικές κοινωνικές μορφές διασκέδασης και ψυχαγωγίας (πανηγύρια, γάμοι, θρησκευτικές γιορτές κ.λπ.) διατηρούνται, αλλά με περιορισμένο βαθμό συχνότητας των χορευτικών δραστηριοτήτων. Ταυτόχρονα στις χορευτικές τους διαδικασίες σημειώθηκε προοδευτικά μια σημαντική απλούστευση και μείωση δεδομένου ότι οι παλαιότερες πολυήμερες χορευτικές δραστηριότητες κατά τη σύγχρονη περίοδο περιορίστηκαν σε μεγάλο βαθμό χρονικά και ποσοτικά, όπως συνέβη στους γάμους και στα πανηγύρια.

Ο εθιμικός τρόπος ψυχαγωγίας με τις χορευτικές του προεκτάσεις προσαρμόστηκε στις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες και διαμόρφωσε τις νέες επικοινωνιακές διαστάσεις των χορών μέσα από τη δημιουργία οργανωμένων χορευτικών συγκροτημάτων, και των φορέων τους, με κοινά χαρακτηριστικά λειτουργικά στοιχεία το φολκλορισμό και την αισθητική- καλλιτεχνική προβολή των χορών. Ωστόσο οι προσπάθειες που καταβάλλουν τα συγκροτήματα για την προσαρμογή των χορών στις ανάγκες της σκηνικής παρουσίασης, με ελάχιστες εξαιρέσεις, με συμμετρικές και μηχανικές κινήσεις περιορίζουν τις εκφραστικές λειτουργίες τους. Συνήθως δεν καταφέρνουν να αποδώσουν εκείνα τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά και το ανάλογο χορευτικό ύφος που πηγάζουν από την ελεύθερη δημιουργικότητα του αυθόρμητου στοιχείου των παραδοσιακών χορών.⁵⁰

Οι νέοι κοινωνικοί και πολιτιστικοί θεσμοί που αναδείχθηκαν με τις νέες μορφές ψυχαγωγίας, όπως είναι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα φολκλορικά φεστιβάλ, οι χοροεσπερίδες και τα μουσικοχορευτικά κέντρα, δημιουργούν εντούτοις τις προϋποθέσεις και τις μακροπρόθεσμες προοπτικές για τη διατήρηση και ανάπτυξη των χορών. Στην κατεύθυνση αυτή συντελούν αποφασιστικά και οι σύγχρονοι εκπαιδευτικοί φορείς των χορών, όπως είναι κατά ένα μέρος η Δημόσια Εκπαίδευση, τα χορευτικά συγκροτήματα και οι διάφοροι πολιτιστικοί και κοινωνικοί φορείς που αναδείχθηκαν από τις νέες κοινωνικές ανάγκες για επικοινωνία και που συντελούν στη διαμόρφωση της χορευτικής συνείδησης και στην παροχή των χορευτικών γνώσεων στις νεότερες γενιές.

Ωστόσο για την ευρύτερη ανάπτυξη των χορών είναι αναγκαία μια περισσότερο αποτελεσματική παρέμβαση της Πολιτείας με πιο ουσιαστική στήριξη των κοινωνικών και πολιτιστικών θεσμών που έχουν σχέση με τους χορούς και ειδικότερα τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα φεστιβάλ κ.λπ. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η ενίσχυση όλων των πολιτιστικών φορέων και των χορευτικών συγκροτημάτων τόσο από την

Πολιτεία όσο και από τις κοινωνικές ομάδες με την ενεργότερη συμμετοχή τους. Επίσης στη δημιουργικότερη δραστηριοποίηση των Φορέων θα μπορούσε να συμβάλλει και η ενίσχυσή τους από την Πολιτεία σε νομαρχιακό επίπεδο με κατάλληλους επιμορφωτές και επιστημονικούς συμβούλους που θα δίνουν στα χορευτικά συγκροτήματα γενικές κατευθύνσεις για την πλήρη ανάδειξη όλων των λαογραφικών, κοινωνιολογικών, μουσικών, κινησιολογικών και άλλων παραμέτρων των χορών και τον μη περιορισμό των δραστηριοτήτων τους σε μια μουσειακή παρουσίασή τους.

Είναι αναγκαία η ενίσχυση της έρευνας και μελέτης των χορών, καθώς και η συστηματική καλλιέργειά τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Παράλληλα σε επίπεδο ανώτατης εκπαίδευσης είναι αναγκαία η δημιουργία Σχολής Λαϊκού Πολιτισμού για τη διεύρυνση της καλλιτεχνικής παιδείας και για την κατάλληλη προετοιμασία εκπαιδευτικών Στοιχειώδους και Μέσης εκπαίδευσης σε θέματα πολιτισμού και χορών. Στην παροχή επιστημονικής ειδίκευσης και μιας πιο ολοκληρωμένης θεωρητικής γνώσης μπορεί να βοηθήσει περισσότερο η ίδρυση αυτοτελούς Πανεπιστημιακού Τμήματος για τους χορούς το οποίο μαζί με την κινησιολογία στα γνωστικά του αντικείμενα θα περιλαμβάνει και μαθήματα Παραδοσιακής Μουσικής και Ενδυματολογίας, Λαογραφίας, Ανθρωπολογίας, Κοινωνιολογίας και άλλων συγγενών επιστημών.

Τέλος η ίδρυση Εθνικής Σκηνής παραδοσιακών χορών και η μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη προβολή των χορών και των άλλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων στα κρατικά και ιδιωτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης μαζί με όλα τα παραπάνω θα συμβάλλουν στο να συμμετέχουν πλατύτερες κοινωνικές ομάδες στις πολιτιστικές διαδικασίες. Ακόμη χρειάζεται η μεγαλύτερη προώθηση του παραδοσιακού τραγουδιού και των χορών από όλο το κύκλωμα των οπτικοακουστικών μέσων

(Δισκογραφικές εταιρείες, μουσικοί, ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα, κ.λπ.). Ειδικότερα είναι αναγκαία η χρησιμοποίηση παραδοσιακών ρυθμών από τους μουσικοσυνθέτες στις νέες μουσικές δημιουργίες τους, ώστε να γίνει η πλήρης προσαρμογή των χωρών με περιεχόμενο και αναφορές που να προσεγγίζουν στη σύγχρονη εποχή και στα σύγχρονα προβλήματα.

Όλες αυτές οι προϋποθέσεις πιστεύεται ότι μπορούν να δημιουργήσουν τις βάσεις εκείνες για τις καλύτερες προοπτικές των χωρών και τη σύγχρονη ανάπτυξή τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Λ. Νικολάου - Σμοκοβίτη : Εισαγωγή στην Επιστήμη της Κοινωνιολογίας, Αθήνα 1978, σ. 42-43, 49-51.
2. 1. Β. Ι. Φίλιας : Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, τόμ. Α', Αθήνα 1979, σ. 12,64
2. Η.Σ. Δήμας : Ο παραδοσιακός χορός στο Συρράκο, Λαογραφική και Ανθρωπολογική προσέγγιση, Διδ.Διατριβή, Ιωάννινα 1989, σ. 21.
3. 1. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : Δειγματοληψία, Αθήνα 1985, σ. 12-14, 33-39
2. Κ. Κακούρη : "Θάνατος - Ανάσταση," Ανάτυπο βιβλιοθήκης Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών, αριθ. 8, Αθήνα 1965, σ. 18-19
4. Β. Ι. Φίλιας κ.ά. : Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1977, σ. 253,257.
5. 1. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 48-50.
2. Ε.Σ.Υ.Ε. : Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1988, Αθήνα 1990, σ. 17,33
3. Γενική Γραμματεία Ε.Σ.Υ.Ε. : Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος 1971, 1981, 1991, Αθήνα 1991.
6. 1. Λ. Νικολάου - Σμοκοβίτη : ό.π., σ. 46-47
2. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 15-17
7. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 14-17, 33-41
8. 1. Ρ. Λουτζάκη : Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα, Θεσ/νίκη 1985, σ. 62,54
2. Μ. Ζωγράφου : Λαογραφική - Ανθρωπολογική προσέγγιση του Σέρα χορού των Ποντίων, Διδ. Διατρ., Ιωάννινα 1989, σ. 41-45
9. 1. W.Puchner : Δρώμενα του εορτολογίου στο Θεσσαλικό χώρο, Ανάτυπο από τα πρακτικά του Α' Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών, Ιστορική Λαογραφική Εταιρεία των Θεσσαλών, Θεσσαλικά χρονικά, 13, (1980), σ. 242
2. Μ. Ζωγράφου : ό.π. σ. 117

3. Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία Β., Ήθη και Έθιμα, Αθήνα 1986, σ. 10-13, 111,158
4. Κ. Μακρής : Η Λαϊκή Τέχνη του Πηλίου, άρθρο, περιοδ. Τέχνη και Πολιτισμός, τ.3, (Σεπτέμβρης, Οκτώβρης 1979), σ. 30-31
5. Μ. Γ. Μερακλής : Ο άνθρωπος της πόλεως, Λαογραφία, 29, (1974), σ. 71-83
10. 1. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 24-25
2. Λ. Νικολάου - Σμοκοβίτη : ό.π., σ. 31
3. Β. Ι. Φίλιας κ.ά. : ό.π., σ. 259.
11. Ε.Κ.Κ.Ε. : Προσωπικότητα και στάσεις των φοιτητών των ελληνικών Α.Ε.Ι., Αθήνα 1972, σ. 23.
12. 1. Λ. Νικολάου - Σμοκοβίτη : ό.π., σ. 31,49
2. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 24-25
13. Ε.Κ.Κ.Ε. : ό.π.,σ. 15,29
14. 1. Λ. Νικολάου - Σμοκοβίτη : ό.π., σ. 48
2. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 24-25
15. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών - Επιτροπή Εθνικού Προτύπου Αναπτύξεως : Σχέδιο προγράμματος μακροχρονίου προοπτικής της Ελλάδος 1971 - 1985, μέρος Β', Πρότυπα Αναπτύξεως τομέων και περιφερειών, Αθήνα, Μάιος 1972, σ. 369.
16. Γενική Γραμματεία Ε.Σ.Υ.Ε. : ό.π.
17. 1. Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : ό.π., σ. 33-37
2. Ε.Σ.Υ.Ε. : Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1988, ό.π., σ. 17,33
18. 1. Υπουργείο Εσωτερικών : Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα 1985, σ. 31.

2. Ε.Σ.Υ.Ε. : Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές, Αθήνα 1984, σ. 56-57.
19. 1. Υπουργείο Εσωτερικών : ό.π.
2. ΕΟΤ - Στατιστική Υπηρεσία : Πίνακες τουριστικής κίνησης έτους 1988
20. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών - Επιτροπή Εθνικού Προτύπου Αναπτύξεως : ό.π.
- 21 Δ. Βαενάς : "Η γυναίκα στο Θεσσαλικό χωριό", Μαγνησιακά - Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1 (1971), σ. 117.
22. Υ.Π.Ε.Θ.Ο., Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών : Πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης 1983 - 1987, προκαταρκτικά, Τελική εισήγηση, Αθήνα, Αύγουστος 1985, σ. 493.
23. 1. Χρ. Παπαζήσης : "Οι Βλάχοι του Βελεστίνου", Μαγνησιακά - Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1 (1971), σ. 46.
2. Β. Γκομάς : "Από το λαϊκό πολιτισμό των Βλάχων του Βελεστίνου", Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών, 7 (1985), σ. 144-155.
24. 1. Χρ. Παπαζήσης : ό.π., σ. 44.
2. Β. Γκομάς : ό.π.
25. Μ.Γ. Μερακλής : " Διαβρώσεις και επιβιώσεις στο λαϊκό πολιτισμό της Β. Ελλάδας", Λαογραφία 29, (1974) σ. 86.
26. 1. Μ.Γ. Μερακλής : ό.π., σ. 85.
2. ΥΠΕΘΟ, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών : ο.π.
3. Κ. Κακούρη : ό.π., σ. 18-19.
27. Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, Αθήνα 1990, σ. 71
28. 1. Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία, Α., Κοινωνική συγκρότηση, Αθήνα, 1984, σ. 78-79
2. Κ. Κακούρη : ό.π.

29. Β.Ι. Φίλιας κ.ά.: ό.π., σ. 231-236
30. Ε.Κ.Κ.Ε. : ό.π., σ. 29
31. Δ. Βαενάς : ό.π.
32. Β.Ι. Φίλιας : Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, ό.π., σ. 63.
33. Β.Ι. Φίλιας : ό.π., σ. 11-12, 15,18
34. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών- Επιτροπή Εθνικού Προτύπου Αναπτύξεως : ό.π.
35. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών - Επιτροπή Εθνικού Προτύπου Αναπτύξεως : ό.π., σ. 376
36. Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία Γ., Λαϊκή Τέχνη, Αθήνα 1992, σ. 90
37. Μ.Γ. Μερακλής : ό.π., σ. 91
38. Κ. Μακρής : Ελληνική καλλιτεχνική παράδοση και σύγχρονη χειροτεχνία, Αθήνα 1981, σ. 10.
39. Β.Ι. Φίλιας : ό.π., σ. 13-15, 54-56, 59-60.
40. Β.Ι. Φίλιας : ό.π., σ. 20
41. Ν. Σωτηρίου : "Πολιτιστική Μαγνησία, Τα πολιτιστικά ζητήματα του Βόλου", Τέχνη και Πολιτισμός, τεύχ. 3, (Σεπτ.- Οκτώβρ. 1979), σ.23-24
42. 1. Κ. Λιάπης : ό.π., σ. 97-98.
2. Κ. Λιάπης : "Ο χορός στην Πηλιορείτικη λαογραφία", Ανάτυπο, ΙΕ τομ. των "Θεσσαλικών Χρονικών", Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών (1980), Αθήνα 1984, σ. 458.
43. Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (ΛΑΡΙΣΗΣ) : 21-4-1990
44. Μ. Μερακλής : " Διαβρώσεις και επιβιώσεις στο λαϊκό πολιτισμό της Β. Ελλάδας ", ό.π., σ. 85.

45. Μ. Γ. Μερακλής : ό.π., σ. 87.
46. Εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ : 18-6-1990
47. Π.Τσάρτας : Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων..., Διδ.Διατρ., Αθήνα, 1985, σ. 204 -206
48. Μ. Γ. Μερακλής : ό.π., σ. 85
49. 1. Η. Σ. Δήμας : ό.π., σ. 140-143.
2. Μ. Ζωγράφου : Λαογραφική - Ανθρωπολογική προσέγγιση του Σέρα χορού των Ποντίων, ό.π., 1989, σ. 137-140.
3. Π. Τσάρτας : ό.π., σ. 248.
4. W. Ruchner : "Δρώμενα του εορτολογίου στο Θεσσαλικό χώρο",ό.π.
50. Μ. Ζωγράφου : Εισαγωγή στον Ελληνικό λαϊκό χορό, Ελληνικό λαϊκό χοροστάσι, Αθήνα 1991, σ. 77.78

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γ.Ν. Αικατερινίδης : Νεοελληνικές αιματηρές θυσίες, Διδ.Διατριβή,Ελλην. Λαογρ.Εταιρείας,Αθήνα 1979
- Δ. Βαενάς : " Η γυναίκα στο Θεσσαλικό χωριό", Μαγνησιακά, Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1 (1971) σ.117
- Απ.Βακαλόπουλος : "Η εγκατάσταση των Τούρκων στη Θεσσαλία", Μαγνησιακά, Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1(1971),σ.13-15, 24-25
- Β. Γκομάς : " Από το λαϊκό πολιτισμό των Βλάχων του Βελεστίου", Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών, 7 (1985) σ.144-155
- Στ. Δαμιανάκος : " Ζεϊμπέκικος και Χασάπικος - Κοινωνιολογική ανάγνωση δύο λαϊκών χορών του Ελληνικού αστικού Κέντρου", πρακτικά 1ου Παγκοσμίου Συνεδρίου Λαϊκών Χορών, Λάρισα 1-5/7/1987,σ.31
- Η.Σ. Δήμας : Ο παραδοσιακός χορός στο Συρράκο , Λαογραφική και Ανθρωπολογική προσέγγιση, Διδ. Διατρ., Ιωάννινα 1989
- Ε.Κ.Κ.Ε. : Προσωπικότητα και στάσεις των φοιτητών των ελληνικών Α.Ε.Ι., Αθήνα 1972
- Ε.Σ.Υ.Ε. : Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές, Αθήνα 1984
- Αθ. Ζαχαρίου : Το Νεοχώρι του Πηλίου - Ιστορικά, Λαογραφικά, Βόλος 1990
- Μ. Ζωγράφου : Εισαγωγή στον Ελληνικό λαϊκό χορό, Ελληνικό λαϊκό χοροστάσι, Αθήνα 1991
- Μ. Ζωγράφου : Θεωρητικά στοιχεία του ελληνικού παραδοσιακού χορού , Αθήνα 1988
- Μ. Ζωγράφου : Λαογραφική- Ανθρωπολογική προσέγγιση του Σέρα χορού των Ποντίων, Διδ. Διατρ., Ιωάννινα 1989

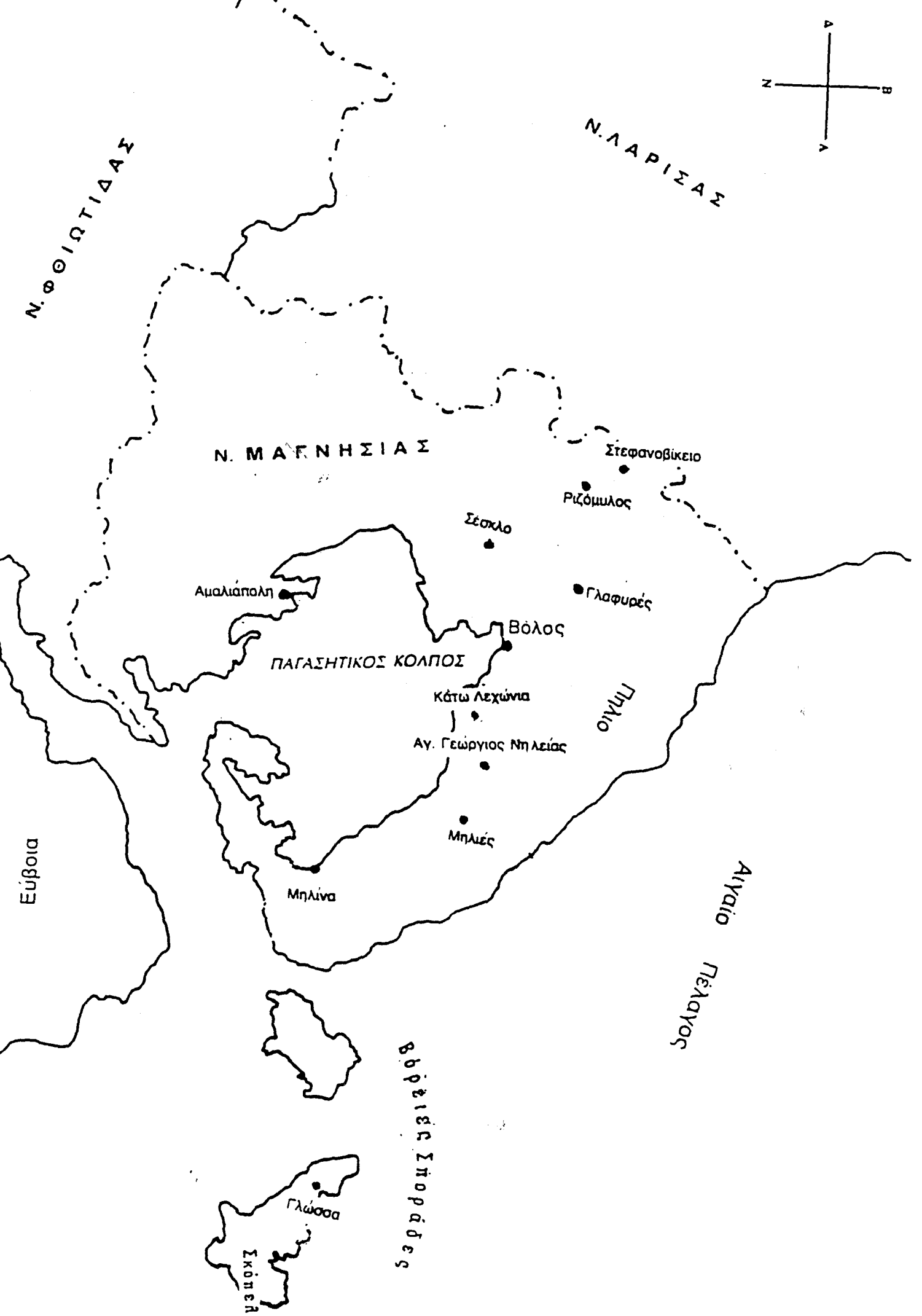
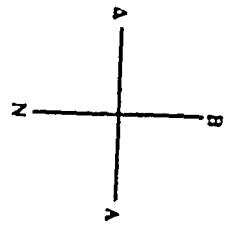
- Μ. Ελισ. Handman - Ξιφαρά : "Ο Πουριανός γάμος", Αρχεῖον Θεσσαλικών Μελετών, 5 (1979),σ.148-149, 151, 154-155, 158-159,161-162
- Στ. Ἡμελλος : Λαογραφικά, Ποικίλα, τόμ.Β', Αθήνα 1992.
- Γ. Θωμάς : "Μαντηλώματα σπιτιών στο Πήλιο", Μαγνησιακά, Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1(1971) σ.115-116
- Κ. Κακούρη : "Θάνατος - Ανάσταση" , Ανάτυπο βιβλιοθήκης Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών, αριθ. 8, Αθήνα 1965
- Κ. Καρυδάκης : Πηλιορείτικη Λαογραφία, Βόλος 1968
- Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών -Επιτροπή Εθνικού Προτύπου Αναπτύξεως : Σχέδιο προγράμματος μακροχρονίου προοπτικής της Ελλάδος 1971 - 1985, μέρος Β', Πρότυπα Αναπτύξεως τομέων και περιφερειών, Αθήνα, Μάιος 1972
- Γ. Κορδάτος : Η επανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας το 1821, Αθήνα 1974
- Γ. Κορδάτος : Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού κινήματος, Αθήνα 1972
- Γ.Κορδάτος : Το Πήλιο,Αθήνα, 1983
- Φ. Κουκουλές : Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τόμ.Β', Αθήνα 1948
- Φ. Κουκουλές : Βυζαντινών βίος και πολιτισμός , τόμ.Ε',Αθήνα 1952
- Κ. Λιάπης : Στο Πήλιο της παράδοσης, Αθήνα 1990
- Κ. Λιάπης : Ὁρες του Πηλίου, το χτές και το σήμερα του φημισμένου βουνού, Αθήνα 1990
- Κ. Λιάπης : "Ο χορός στην Πηλιορείτικη λαογραφία", Ανάτυπο ΙΕ τομ. των Θεσσαλικών χρονικών, Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών (1980),Αθήνα 1984,σ.456,458
- Κ. Λιβανός : "Λαογραφικά Θεσσαλίας", Ιστορικά Πηλίου, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία των Θεσσαλών εν Αθήναις, τομ. Η', τεύχ. Δ' Βόλος 1959

- Δ.Λουκάτος : Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία , Αθήνα 1985³
- Δ.Λουκάτος : "Ο χορός στη Λαογραφία μας",περιοδ. Νέα Εστία, τομ. 67, (1960)
- Ρ. Λουτζάκη : Ο παραδοσιακός χορός στην Ελλάδα, Θεσσαλονίκη 1985
- Κ. Μακρής : Βήματα, Κέρδος,Αθήνα 1979
- Κ. Μακρής : Ελληνική καλλιτεχνική παράδοση και σύγχρονη χειροτεχνία, Αθήνα 1981.
- Κ. Μακρής : "Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου", άρθρο, περιοδ. Τέχνη και Πολιτισμός, τεύχ.3, (Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1979) σ. 30-31
- Μ.Γ. Μερακλής : "Διαβρώσεις και επιβιώσεις στο λαϊκό πολιτισμό της Β. Ελλάδας", Λαογραφία, 29 (1974), σ.85-87
- Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία - Ήθη και Έθιμα , τόμ.Β', Αθήνα 1986
- Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία - Κοινωνική συγκρότηση , τόμ.Α',Αθήνα 1984
- Μ.Γ. Μερακλής : Ελληνική Λαογραφία-Λαϊκή Τέχνη, τόμ. Γ, Αθήνα 1992
- Μ.Γ. Μερακλής : Ο άνθρωπος της πόλεως, Λαογραφία, 29,(1974),σ.71-83
- Γ. Μουγογιάννης : Η Πανθεσσαλική Αγροτική Ένωση 1919 - 1925, Βόλος 1990
- Γ. Μουγογιάννης : Ο Βολιώτικος πολιτισμός του Μεσοπολέμου, Αθήνα 1990
- Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : Δημοτικά τραγούδια της Μακρινίτσας, Μακρινίτσα 1990
- Απ. Νάνου - Σκοτεινιώτη : Σελίδες απ' τη Μακρινίτσα, Βόλος 1981
- Λ. Νικολάου - Σμοκοβίτη : Εισαγωγή στην Επιστήμη της Κοινωνιολογίας, Αθήνα 1978
- Β. Νιτσιάκος : Παραδοσιακές κοινωνικές δομές, Αθήνα 1991
- Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης Α.Ε. : Βόλος ΙΙΙ, τεύχ. 11, Αθήνα 1962
- Δ. Παντελοδήμος : "Η αυτοδιοίκηση του Πηλίου κατά την τελευταίαν περίοδον της Τουρκοκρατίας", Αρχεῖον Θεσσαλικών Μελετών, τόμ. Γ', Βόλος 1974

- Χρ. Παπαζήσης : " Οι Βλάχοι του Βελεστίνου", Μαγνησιακά, Γράμματα - Επιστήμες - Τέχνες, 1 (1971), σ.44, 46
- Απ. Δ. Παπαθανασίου : Οι Μελισσηνοί της Δημητριάδας κτήτορες Ι. Μονών, Αθήνα 1989
- Ν. Παπαχατζής : Τα λείψανα και η ιστορία των αρχαίων πόλεων της περιοχής του Βόλου, Βόλος 1937.
- Β. Πλάτανος : "Οι Μάηδες - ένα διονυσιακό πανηγύρι", Δρώμενα, τευχ. 2, (Μάης - Ιούνης 1984), σ. 55-57
- Β. Πούχνερ : Λαϊκό θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια , Πατάκης, Αθήνα 1989
- W. Ruchner : "Δρώμενα του εορτολογίου στο Θεσσαλικό χώρο", Ανάτυπο από τα πρακτικά του Α' Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών, Ιστορ. Λαογρ. Εταιρ. των Θεσσαλών, Θεσσαλικά χρονικά, 13 (1980), σ.208-214, 218-224, 226-228, 231-242
- Α. Σάμψων : "Η λαϊκή φορεσιά της Σκοπέλου και της Αλοννήσου", Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, τομ. Ε', Βόλος 1979.
- Ν. Σωτηρίου : "Πολιτιστική Μαγνησία, Τα πολιτιστικά ζητήματα του Βόλου", Τέχνη και Πολιτισμός, τεύχ. 3 (Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1979), σ. 21-24, 26
- Π.Θ. Τζωρτζόπουλος : Δειγματοληψία, Αθήνα 1985
- Σ. Τριανταφυλλίδης : Οι κολλίγοι της Θεσσαλίας, Αθήνα 1974
- Ν. Τσακνή : Παραδοσιακά διηγήματα αγάπης της Σκοπέλου, Αθήνα 1985
- Π. Τσάρτας : Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων... , Διδακτ. Διατριβή, Αθήνα 1985
- Υπουργείο Εσωτερικών : Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες δήμους και κοινότητες, Αθήνα, 1985

- ΥΠΕΘΟ - Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών : Πρόγραμμα Οικονομικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης 1983-1987, Προκαταρκτικά, Τελική εισήγηση, Αθήνα, Αύγουστος 1985
- ΥΠΕΘΟ : Πρόγραμμα Περιφερειακής Αναπτύξεως 1981- 1985, Αθήνα 1980
- Β. Ι. Φίλιας : Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, τόμ.Α', Αθήνα 1979
- Β. Ι. Φίλιας κ.ά. : Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1977
- Θ. Χατζημιχάλη : Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς, Αθήνα, 1975

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 1
ΔΗΜΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ
ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός	α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός	α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός
1. Επαρχία Αλμυρού			Κοινότητες:		37		
Δήμοι:					38	Μουρεσίου	528
Αλμυρού	6730				39	Νέας Αγχιάλου	3890
Κοινότητες:		1	Αγίου Βλασίου	772	40	Νεοχωρίου	911
1 Αγίας Τριάδος	366	2	Αγ. Γεωρ. Νηλείας	1243	41	Ξινόβρυσης	306
2 Αγίου Ιωάννου	57	3	Αγ. Γεωρ. Φερών	763	42	Ξορυχτίου	256
3 Αγίων Θεοδώρων	393	4	Αγ. Δημητρ. Πηλίου	348	43	Περιβλέπτου	1082
4 Αιδινίου	448	5	Αγ. Λαυρεντίου	790	44	Πινακατών	326
5 Αμαλιαπόλεως	466	6	Αγ. Ονουφρίου	527	45	Πορταριάς	769
6 Ανάβρας	661	7	Αγριάς	3997	46	Πουρίου	619
7 Ανθοτόπου	323	8	Αερινού	463	47	Προμυρίου	1090
8 Αχιλλείου	704	9	Άλλης Μεριάς	1322	48	Ριζομύλου	1590
9 Βруναίνης	634	10	Ανακασιάς	834	49	Σέσκλου	781
10 Δρυμώνος	334	11	Ανηλίου	480	50	Σταγιατών	187
11 Ευξεινουπόλεως	2231	12	Άνω Βόλου	688	51	Στεφανοβικείου	1912
12 Κοκκωτών	252	13	Άνω Λεχωνίων	1335	52	Συκής	588
13 Κροκίου	1032	14	Αργαλαστής	2016	53	Τρικεριού	1696
14 Κωφών	144	15	Αφетών	541		Τσαγκαράδας	646
15 Μικροθηβών	597	16	Βυζίτσης	315		Σύνολο Επαρχίας	151741
16 Πλατάνου	954	17	Γλαφυρών	420			
17 Πτελεού	1912	18	Διμηνίου	1652		3. Επαρχία Σκοπέ-	
18 Σούρπης	1935	19	Δρακείας	799		λου	
19 Φυλάκης	174	20	Ζαγοράς	2841		Δήμοι:	
Σύνολο Επαρχίας	20347	21	Καλαμακίου	159		1 Σκιάθου	4129
2. Επαρχία Βόλου		22	Καλών Νερών	550		2 Σκοπέλου	2728
Δήμοι:		23	Καναλίων	1484		Κοινότητες:	
1 Βελεστίνου	3536	24	Κάτω Λεχωνίων	1344	1	Αλοννήσου	1554
2 Βόλου	71998	25	Κατωχωρίου	334	2	Γλώσσης	1392
3 Νέας Ιωνίας	26433	26	Κεραμιδίου	939	3	Κλήματος	331
		27	Κερασέας	428		Σύνολο Επαρχίας	10134
		28	Κισσού	430		Σύνολο	182222
		29	Λαμπινούς	79		Νομού Μαγνησίας	
		30	Λαύκου	1021			
		31	Μακρινίτσης	546		ΠΗΓΗ:	
		32	Μακρυρράχης	733		Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική δια-	
		33	Μετοχίου	136		ίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρ-	
		34	Μηλεών	1102		χίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα	
		35	Μηλίνης	837		1985, σελ. 31	
		36	Μικρ. Περιβολακίου	329			

ΠΡΟΣΕΙΣ : 1. Στην κοινότητα Διμηνίου έχει
ινευθεί και η πρώην κοινότητα Παλιουρίου
546/14-5-81/ΦΕΚ 142/Α/1981)
εριοχή των Κηπίων της Ανακασιάς προσαρτή-
το Δήμο Βόλου (Π.Δ. 43/28-12-81/ΦΕΚ 6/Α/

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

**ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ
ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ**

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

2. ΗΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

α	Κοινότητες	Πληθυσμός
1	Τρικερίου	1.696
2	Αλοννήσου	1.554
3	Γλώσσης	1.392
4	Κλήματος	331
5	Αγ. Γεωργίου Νηλείας	1.243
6	Αγ. Δημητρίου Πηλίου	348
7	Μαυρεσίου	528
8	Νεοχωρίου	911
9	Βυζίτσης	315
10	Μακρινίτσης	546
11	Μηλεών	1.102
12	Πορταριάς	769
13	Τσαγκαράδας	646
14	Ανηλίου	480
15	Καλαμακίου	159
16	Μακρυρράχης	733
17	Πινακατών	326
18	Ανάβρας	661
19	Αγ. Λαυρεντίου	790
20	Κισσού	430
21	Κεραμδίου	909
22	Λαμπινούς	79
23	Αγ. Ιωάννη Αλμυρού	57
24	Ανθοτόπου	323
25	Βρυναίνης	634
26	Κοκκωτών	252
27	Κωφών	144
28	Αγ. Ονουφρίου	527
29	Δρακείας	799
30	Καναλίων	1.484
31	Κατοχωρίου	334
32	Κερασέας	428
33	Ξορυχτίου	256
34	Πουρίου	619
	ΣΥΝΟΛΟ	21.835

α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός
1	Σκοπέλου	2.728
2	Ζαγοράς	2.841
	ΣΥΝΟΛΟ	5.569

ΠΗΓΗ :

1. Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα 1985, σελ. 31
2. ΕΣΥΕ. Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές, Αθήνα 1984, σελ. 56-57.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 3

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΗΜΙΟΡΕΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

2. ΗΜΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

α/α	Κοινότητες	Πληθυσμός
1	Αχιλλείου	704
2	Πτελεού	1.912
3	Μηλίνης	837
4	Σούρπης	1.935
5	Προμυρίου	1.090
6	Αφετών	541
7	Ξινοβρύσης	306
8	Σέσκλου	781
9	Πλατάνου	954
10	Λαύκου	1.021
11	Αγ. Θεοδώρων	393
12	Δρυμώνος	334
13	Γλαφυρών	420
14	Φυλάκης	174
15	Μετοχίου	136
16	Μικρού Περιβολακίου	329
17	Συκής	588
ΣΥΝΟΛΟ		12.455

α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός
1	Αργαλαστής	2.016
2	Σκιάθου	4.129
ΣΥΝΟΛΟ		6.145

ΠΗΓΗ :

- Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα 1985, σελ. 31
- ΕΣΥΕ. Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές, Αθήνα 1984, σελ. 56-57.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 4

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΕΔΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

1	Κοινότητες	Πληθυσμός
1	Αμαλιαπόλεως	466
2	Καλών Νερών	550
3	Κάτω Λεχωνιών	1344
4	Αγ. Βλασίου	772
5	Ανακασιάς	834
6	Άνω Βόλου	688
7	Διμηνίου	1652
8	Άνω Λεχωνιών	1335
9	Αγ. Τριάδος	366
0	Αϊδινίου	448
1	Κροκίου	1032
2	Μικροθηβών	597
3	Αγ. Γεωργίου Φερών	763
4	Αερινού	463
5	Άλλης Μεριάς	1322
6	Περιβλέπτου	1082
7	Ριζομύλου	1590
8	Σταγιατών	187
9	Στεφανοβικείου	1912
	ΣΥΝΟΛΟ	17403

2. ΗΜΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός
1	Βελεστίνου	3536
2	Αγριάς	3997
3	Νέας Αγχιάλου	3890
4	Αλμυρού	6730
5	Ευξεινουπόλεως	2231
	ΣΥΝΟΛΟ	20384

3. ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

α/α	Δήμοι	Πληθυσμός
1	Βόλου	71.998
2	Νέας Ιωνίας	26.433
	ΣΥΝΟΛΟ	98.431

ΠΗΓΗ :

1. Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα 1985, σελ. 31
2. ΕΣΥΕ. Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές, Αθήνα 1984, σελ. 56-57.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ
ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

α/α	Κοινότητες	Πληθυσμός	α/α	Κοινότητες	Πληθυσμός	α/α	Κοινότητες	Πληθυσμός
	<u>1.Επαρχία Αλμυρού</u>			<u>2.Επαρχία Βόλου</u>		33	Μικ.Περιβολακίου	329
1	Αγ. Τριάδος	366	1	Αγ.Βλασίου	772	34	Μουρεσίου	528
2	Αγ. Ιωάννου	57	2	Αγ.Γεωρ.Νηλείας	1243	35	Νεοχωρίου	911
3	Αγ. Θεοδώρων	393	3	Αγ.Γεωργ. Φερών	763	36	Ξινοβρυσης	306
4	Αιδινίου	448	4	Αγ.Δημητ.Πηλίου	348	37	Ξορυχτίου	256
5	Αμαλιαπόλεως	466	5	Αγ. Λαυρεντίου	790	38	Περιβλέπτου	1082
6	Ανάβρας	661	6	Αγ. Ονουφρίου	527	39	Πινκατών	326
7	Ανθοτόπου	323	7	Αερινού	463	40	Πορταριάς	769
8	Αχιλλείου	704	8	Άλλης Μεριάς	1322	41	Πουρίου	619
9	Βρυναίνης	634	9	Ανακασίας	834	42	Προμυρίου	1090
10	Δρυμώνος	334	10	Ανηλίου	480	43	Ριζομύλου	1590
11	Κοκκωτών	252	11	Ανω Βόλου	688	44	Σέσκλου	781
12	Κροκίου	1032	12	Ανω Λεχωνίων	1335	45	Σταγιατών	187
13	Κωφών	144	13	Αφετών	541	46	Στεφανοβικείου	1912
14	Μικροθηβών	597	14	Βυζίτης	315	47	Συκής	588
15	Πλατάνου	954	15	Γλαφυρών	420	48	Τρικερίου	1696
16	Πτελεού	1912	16	Διμηνίου	1652	49	Τσαγκαράδας	646
17	Σούρης	1935	17	Δρακείας	799		Σύνολο Επαρχίας	37030
18	Φυλάκης	174	18	Καλαμακίου	159			
			19	Καλών Νερών	550			
			20	Καναλίων	1484		<u>3.Επαρχ.Σκοπέλου</u>	
			21	Κάτω Λεχωνίων	1344	1	Αλοννήσου	1554
			22	Κατωχωρίου	334	2	Γλώσσης	1392
			23	Κεραμιδίου	939	3	Κλήματος	331
			24	Κερασέας	428			
			25	Κισσού	430		Σύνολο Επαρχίας	3277
			26	Λαμπινούς	79			
			27	Λαύκου	1021		Σύνολο νομού	51695
			28	Μακρινίτης	546		Μαγνησίας	
			29	Μακρυρράχης	733			
			30	Μετοχίου	136			
			31	Μηλεών	1102			
			32	Μηλίνης	837			
	Σύνολο Επαρχίας	11386						

ΠΗΓΗ : Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήν 1985, σελ. 31.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 6

Κατανομή του δείγματος της έρευνας
σε αγροτικές κοινότητες του νομού
Μαγνησίας και ημερολογιακή κατάσταση πραγματοποίησης
της έρευνας από 20-5-1991 μέχρι 20-6-1991

a/a	Κοινότητα	Πληθυσμός	Αριθμός Δείγματος	Ποσοστό % επί του πληθυσμού	Αριθμός Ερωτημ/γίου	Ημερομηνίες συνεντεύξεων
1	Ριζομύλου	1590	43	2.7	1-43	20,22/5/1991
2	Σέσκλου	781	21	2.7	44-64	23,26/5/1991
3	Αμαλιαπόλεως	466	13	2.7	65-77	27/5/1991
4	Κάτω Λεχωνίων	1344	36	2.7	78-113	28-30/5/1991
5	Στεφανοβικείου	1912	52	2.8	114-165	4-6/6/1991
6	Γλαφυρών	420	11	2.7	166-176	6/6/1991
7	Γλώσσης	1392	37	2.7	177-213	9-12/6/1991
8	Αγ. Γεωργ. Νηλείας	1243	34	2.8	214-247	12,13,16/6/91
9	Μηλίνης	837	23	2.7	248-270	18,19/6/1991
10	Μηλεών	1102	30	2.6	271-300	19,20/6/1991
	Σ Υ Ν Ο Λ Ο	11.087	300	2.7		

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Το μέγεθος του δείγματος (300) είναι το 0.16% του συνολικού πληθυσμού του Νομού Μαγνησίας (182.222) και ο πληθυσμός του δείγματος (11.087) είναι το 21.45% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού του Νομού Μαγνησίας (51693)

ΠΗΓΗ : Υπουργείο Εσωτερικών : Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα, 1985, σελ. 31.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Ποσοστό % ανδρών και γυναικών
κατά κατηγορίες ηλικιών στην Ελλάδα κατά τα έτη 1981, 1987, 1991.

Έτος απογραφής	Κατηγορίες ηλικιών	Άνδρες %	Γυναίκες %
1981	15-25 ετών 55 και άνω	50,49 45,54	49,51 54,46
1987	15-25 ετών 55 και άνω	51,63 45,59	48,37 54,41
1991	Ελλάδα Μαγνησία	49,1 49,40	50,99 50,60

ΠΗΓΗ : 1. Γενική Γραμματεία ΕΣΥΕ : Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος 1971, 1981, 1991, Αθήνα, Σεπτέμβριος, 1991.
2. ΕΣΥΕ : Στατιστική Έπετηρίδα της Ελλάδος 1988, Αθήνα 1990, σελ. 17, 33

Σημείωση

Για τα ποσοστά των ανδρών και γυναικών της απογραφής του 1991 δεν υπάρχουν περισσότερα αναλυτικά στοιχεία κατά ομάδες ηλικιών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ο υπολογιζόμενος πληθυσμός της Ελλάδος στο μέσο του έτους 1987 και απογραφής 1981 και ποσοστό % κατά φύλο και ηλικία.

	Ομάδες ηλικιών	Πληθυσμός	Άνδρες	Ποσοστό %	Γυναίκες	Ποσοστό %
1987	15-24	1.496.266	772.639	51.6	723.627	48.4
	55 και άνω	2.528.590	1.152.838	45.6	1.375.742	54.4
Απογραφή 1981	15-24	1.430.283	722.243	50.5	708.040	49.5
	55 και άνω	2.138.472	973.932	45.5	1.164.540	54.5

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1988, Αθήνα, 1990, σελ. 17,33

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Υπολογιζόμενος πληθυσμός της Ελλάδος στο μέσο του έτους 1987
κατά φύλο και ηλικία

Ομάδες ηλικιών	Σύνολο πληθυσμού	Άνδρες	Γυναίκες
Σύνολο χώρας	9.983.490	4.911.499	5.071.991
15-19	745.971	385.393	360.578
20-24	750.295	387.246	363.049
Σύνολο	1.496.266	772.639	723.627
55-59	658.210	315.377	342.833
60-64	515.790	244.299	271.491
65-69	395.210	179.266	215.944
70-74	373.960	166.760	207.200
75-79	299.510	131.166	168.344
80-85	185.410	76.742	108.658
85 και άνω	100.500	39.228	61.272
Σύνολο	2.528.590	1.152.838	1.375.742

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Πληθυσμός της Ελλάδος κατά φύλο και ομάδες ηλικιών
κατά την απογραφή 1981

Ομάδες ηλικιών	Σύνολο πληθυσμού	Άνδρες	Γυναίκες
15-19	720.325	367.907	352.418
20-24	709.958	354.336	355.622
Σύνολο	1.430.283	722.243	708.040
55-59	489.017	235.031	253.986
60-64	409.914	188.917	220.997
65-69	428.606	199.000	229.606
70-74	356.662	160.939	195.723
75 και άνω	454.273	190.045	264.228
Σύνολο	2.138.472	973.932	1.164.540

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ , Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1988, Αθήνα 1990, σελ. 33

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Κατανομή του συνολικού δείγματος
κατά κατηγορίες ηλικιών και φύλο
στις κοινότητες του Νομού Μαγνησίας

ΙΝΟΤΗΤΑ	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ																
	Ερωτηθέντες					Απάντησαν						Δεν απάντησαν					
	15-25		55&άνω		Σύνολο	15-25		55&άνω		Σύνολο	Ποσοστό	15-25		55&άνω		Σύνολο	Ποσοστό
	άνδρ.	γυν.	άνδρ.	γυν.		άνδρ.	γυν.	άνδρ.	γυν.			άνδρ.	γυν.	άνδρ.	γυν.		
ομίλου	10	12	13	19	54	10	11	10	12	43	79.6	---	1	3	7	11	20.
κλου	6	7	7	6	26	5	5	5	6	21	80.8	1	2	2	---	5	19.
λιαπόλεως	3	6	3	3	15	3	4	3	3	13	86.7	---	2	---	---	2	13.
ω Λεχωνίων	10	10	9	14	43	9	9	8	10	36	83.7	1	1	1	4	7	16.
φανοβικείου	13	15	15	17	60	14	12	11	15	52	86.7	1	1	1	5	8	13.
φυρών	3	2	5	3	13	3	2	3	3	11	84.6	2	---	---	---	2	15.
σης	10	9	9	12	40	10	9	8	10	37	92.5	---	---	1	2	3	7.
ηλεια	10	8	10	10	38	9	8	8	9	34	89.5	1	---	2	1	4	10.
ίνης	6	6	7	8	27	6	6	6	5	23	85.2	---	---	1	3	4	14.
εών	10	7	7	10	34	8	7	6	9	30	88.2	2	---	1	1	4	11.
ΟΛΟ	81	82	85	102	350	77	73	68	82	300	85.7	8	7	12	23	50	14.3

ΠΙΝΑΚΑΣ 12
Αριθμός και ποσοστό % ερωτωμένων κατοίκων
κατά κοινότητα

1	Κοινότητα	Ερωτώμενοι	Απάντησαν	Ποσοστό %	Δεν απάντησαν	Ποσοστό %
1	Ριζομύλου	54	43	79.6	11	20.4
2	Σέσκλου	26	21	80.8	5	19.2
3	Αμαλιαπόλεως	15	13	86.7	2	13.3
4	Κάτω Λεχωνίων	43	36	83.7	7	16.3
5	Στεφανοβικείου	60	52	86.7	8	13.3
6	Γλαφυρών	13	11	84.6	2	15.4
7	Γλώσσης	40	37	92.5	3	7.5
8	Αγ.Γεωρ.Νηλείας	38	34	89.5	4	10.5
9	Μηλίνης	27	23	85.1	4	14.9
10	Μηλεών	34	30	88.2	4	11.8
	ΣΥΝΟΛΟ	350	300	85.7	50	14.3

ΠΙΝΑΚΑΣ 13
Κάτοικοι που αρνήθηκαν τις συνεντεύξεις
κατά κοινότητα, ηλικία και φύλο

Κοινότητες	15-25			55 και άνω			ΓΕΝΙΚΟ
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	ΣΥΝΟΛΟ
Ριζομύλου	—	1	1	3	7	10	11
Σέσκλου	1	2	3	2	—	2	5
Αμαλιαπόλεως	—	2	2	—	—	—	2
Κάτω Λεχωνίων	1	1	2	1	4	5	7
Στεφανοβικείου	1	1	2	1	5	6	8
Γλαφυρών	2	—	2	—	—	—	2
Γλώσσης	—	—	—	1	2	3	3
Αγ.Γεώργη Νηλείας	1	—	1	2	1	3	4
Μηλίνης	—	—	—	1	3	4	4
Μηλεών	2	—	2	1	1	2	4
ΣΥΝΟΛΟ	8	7	15	12	23	35	50

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Διαφορά πληθυσμού μεταξύ των απογραφών 1981- 1991, υπολογιζόμενος πληθυσμός και υπολογιζόμενα σπίτια και νοικοκυριά.

Κοινότητα	Πληθυσμός Απογρ. 1981	Πληθυσμός Απογρ. 1991	Αύξηση - Μείωση + πληθυσμού -	Αύξηση - Μείωση + πληθυσμού σήμερα%	Υπολ/μενος πραγμ. πληθυσμός	Υπολ/μενα σπίτια	Υπολ/μενα νοικοκυριά
Αιζομούλου	1590	1840	+250	+15.7	1500	450	450
Βέσκλου	781	920	+139	+17.8	1000	200	200
Αμαλιάπολεως	466	495	+29	+6.2	400	250	250
Κάτω Λεχωνίων	1344	1471	+127	+9.1	2000	650	550
Στεφανοβικείου	1912	1724	-88	-4.8	1950	550	550
Τλαφυρών	420	480	+60	+14.3	450	141	14
Τλώσσης	1392	1300	-92	-6.6	1500	800	75
Αγ.Γεωρ.Νηλείας	1243	1208	-35	-2.8	1350	900	65
Μηλίνης	837	800	-37	-4.4	800	600	45
Μηλεών	1102	1309	+207	+18.8	1309	800	70
Σύνολο	11087	11497	+410	+3.7	12259	5341	469

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ : 1. Τα στοιχεία του πληθυσμού της απογραφής 1991, του υπολογιζόμενου πραγματικού πληθυσμού και των υπολογιζόμενων σπιτιών και νοικοκυριών είναι ανεπίσημα επειδή τα πλήρη αποτελέσματα της απογραφής της ΕΣΥΕ δεν έχουν δημοσιευθεί ακόμη.

2. Στον πληθυσμό της απογραφής του 1981 της κοινότητας Στεφανοβικείου έχουν υπολογισθεί εκατό στρατιώτες ενώ στον πληθυσμό της απογραφής του 1991 δεν συμπεριλαμβάνονται και γι' αυτό στον υπολογισμό της διαφοράς μεταξύ των δύο απογραφών δεν συνυπολογίζονται.

ΠΗΓΗ : Υπουργείο Εσωτερικών : Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες,

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Αναλυτική ημερολογιακή κατάσταση
της έρευνας σε αγροτικές κοινότητες του Ν. Μαγνησίας
από 20-5-1991 μέχρι 20-6-1991

Κοινότητα	Ημερομηνία συνέντευξης	Αριθμός ερωτηματολογίου
Ριζομύλου	20-5-91	1-14
-//-	21-5-91	15-28
-//-	22-5-91	29-43
Σέσκλου	23-5-91	44-53
-//-	26-5-91	54-64
Αμαλιαπόλεως	27-5-91	65-77
Κάτω Λεχωνίων	28-5-91	78-87
-//-	29-5-91	88-105
-//-	30-5-91	106-113
Στεφανοβικείου	4-6-91	114-135
-//-	5-6-91	136-160
-//-	6-6-91	161-165
Γλαφυρών	6-6-91	166-176
Γλώσσης	9-6-91	177-183
-//-	10-6-91	184-209
-//-	11-6-91	210-213
Αγ.Γεώργιος Νηλείας	12-6-91	214-222
-//-	13-6-91	223-236
-//-	17-6-91	237-247
Μηλίνας	18-6-91	248-263
-//-	19-6-91	264-270
Μηλεών	19-6-91	271-280
-//-	20-6-91	280-300

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 16Γεωγραφική διάρθρωση δείγματος

i/a	ΟΡΕΙΝΕΣ			ΗΜΙΟΡΕΙΝΕΣ			ΠΕΔΙΝΕΣ		
	Κοινότητα	Πληθυσμός	Δείγμα	Κοινότητα	Πληθυσμός	Δείγμα	Κοινότητα	Πληθυσμός	Δείγμα
1	Α..Γεωρ.Νηλ	1.243	34	Γλαφυρών	420	11	Αμαλιαπόλεως	466	15
2	Γλώσσης	1.392	37	Μηλίνης	837	23	Κάτω Λεχωνίων	1.344	36
3	Μηλεών	1.102	30	Σέσκλου	781	21	Ριζομύλου	1.590	45
4							Στεφανοβικείου	1912	52
	ΣΥΝΟΛΟ	3.737	101	ΣΥΝΟΛΟ	2.038	55	ΣΥΝΟΛΟ	5.312	142

ΠΗΓΗ : 1. Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμου και κοινότητες, Αθήνα 1985, σελ. 31
 2. ΕΣΥΕ. Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές, Αθήνα, 1984, σελ. 56-57

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Γεωγραφική διάρθρωση αγροτικού πληθυσμού Ν. Μαγνησίας
και δείγματος

	Αγροτικός πληθυσμός Νομού	Πληθυσμός Δείγματος	Δείγμα	Ποσοστό επί του πληθ Δείγματος
ΟΡΕΙΝΟΣ	21.835	3.737	101	33.67
ΗΜΙΟΡΕΙΝΟΣ	12.455	2.038	55	18.33
ΠΕΔΙΝΟΣ	17.403	5.312	144	48
ΣΥΝΟΛΟ	51.693	11.087	300	100

- ΠΗΓΗ : 1. Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα, 1985, σελ. 31
 2. ΕΣΥΕ : Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές, Αθήνα, 1984, σελ. 56-57

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Αναλυτική κατανομή του δείγματος κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και
πεδινές, ημιορεινές και ορεινές κοινότητες

No	Κοινότητες	15-25			55 και άνω			ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
		Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	
		ΠΕΔΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ						
1	Αμαλιαπόλεως	3	4	7	3	3	6	13
2	Κάτω Λεχωνίων	9	9	18	8	10	18	36
3	Ριζομύλου	10	11	21	10	12	22	43
4	Στεφανοβικείου	14	12	26	11	15	26	52
	ΣΥΝΟΛΟ	36	36	72	32	40	72	144
		ΗΜΙΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ						
1	Γλαφυρών	3	2	5	3	9	6	1
2	Μηλίνης	6	6	12	6	5	11	23
3	Σέσκλου	5	5	10	5	6	11	21
	ΣΥΝΟΛΟ	14	13	27	14	28	28	54
		ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ						
1	Αγ.Γεωρ.Νηλείας	9	8	17	8	9	17	34
2	Γλώσσης	10	9	19	8	10	18	37
3	Μηλεών	8	7	15	6	9	15	30
	ΣΥΝΟΛΟ	27	24	51	22	28	50	101
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	77	73	150	68	82	150	300

ΠΗΓΗ ; ΕΣΥΕ. Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές , Αθήνα, 1984,σελ. 56-57

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 19

Οικονομική διάρθρωση του δείγματος
τουριστικού ενδιαφέροντος

α	Πολύ τουριστικές			Λίγο τουριστικές			Μη τουριστικές		
	Κοινότητες	Πληθυσμός	Αριθμός Δείγματος	Κοινότητες	πληθυσμός	Αριθμός Δείγματος	Κοινότητες	Πληθυσμός	Αριθμός Δείγματος
1	Γλώσσας	1392	37	Σέσκλου	781	21	Γλαφυρών	420	11
2	Αγ.Γ.Νηλείας	1243	34	Κ. Λεχωνίων	1344	36	Ριζομύλου	1590	43
3	Μηλεών	1102	30	—	—	—	Στεφ/κείου	1912	52
4	Μηλίνης	837	23	—	—	—	—	—	—
5	Αμαλιαπόλεω	469	13	—	—	—	—	—	—
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	ΣΥΝΟΛΟ	5040	137	ΣΥΝΟΛΟ	2.125	57	ΣΥΝΟΛΟ	3.922	106

- Σημειώσεις :
1. Η διάκριση σε "πολύ" και "μη τουριστικές κοινότητες γίνεται με βάση την τουριστική κίνηση που παρουσιάζουν σύμφωνα με τον πίνακα 22, παράρτ Ι.
 2. Η διάκριση σε "λίγο" τουριστικές κοινότητες γίνεται με βάση ανεπίσημες εκτιμήσεις της τουριστικής κίνησης που παρουσιάζουν σύμφωνα με τον πίνακα 21, παράρτ. Ι
 3. Παραθαλάσσιες κοινότητες
 4. Κοινότητες που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα και έχουν πρόσβαση σε παραθαλάσσιους οικισμούς.

ΠΗΓΗ :

1. Υπουργείο Εσωτερικών : Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα, 1985, σελ. 31.
2. ΕΟΤ- Στατιστική Υπηρεσία : Πίνακες τουριστικής κίνησης έτους 1988

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Αναλυτική κατανομή του δείγματος κατά ομάδες ηλικιών και φύλο
σε πολύ, λίγο και μη τουριστικές κοινότητες

α	Κοινότητες	15-25			55 και άνω			ΓΕΝΙΚΟ
		Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	ΣΥΝΟΛΟ
		ΠΟΛΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ						
1	Αμαλιαπόλεως	3	4	7	3	3	6	13
2	Αγ.Γεωρ.Νηλείας	9	8	17	8	9	17	34
3	Γλώσσας	10	9	19	8	10	18	37
4	Μηλεών	8	7	15	6	9	15	30
5	Μηλίνης	6	6	12	6	5	11	23
	ΣΥΝΟΛΟ	36	34	70	31	36	67	137
		ΛΙΓΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ						
1	Κάτω Λεχωνίων	9	9	18	8	10	18	36
2	Σέσκλου	5	5	10	5	6	11	21
	ΣΥΝΟΛΟ	14	14	28	13	16	29	57
		ΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ						
1	Γλαφυρών	3	2	5	3	3	6	11
2	Ριζομύλου	10	11	21	10	12	22	43
3	Στεφανοβικείου	14	12	26	11	15	26	52
	ΣΥΝΟΛΟ	27	25	52	24	30	54	106
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	77	73	150	68	82	150	300

Σημειώσεις : 1. Η διάκριση σε "πολύ" και "μη" τουριστικές κοινότητες γίνεται με βάση την τουριστική κίνηση που παρουσιάζουν σύμφωνα με τον πίνακα 22, παράρτ.Ι.
2. Η διάκριση σε "λίγο" τουριστικές κοινότητες γίνεται με βάση ανεπίσημες εκτιμήσεις της τουριστικής κίνησης που παρουσιάζουν σύμφωνα με τον πίνακα 21, παράρτ.Ι
3. Παραθαλάσσιες κοινότητες
4. Κοινότητες που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα και έχουν πρόσβαση σε παραθαλάσσιους οικισμούς.

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ - Στατιστική Υπηρεσία : Πίνακες τουριστικής κίνησης έτους 1988

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

Υπολογιζόμενη τουριστική υποδομή των πιο κάτω κοινοτήτων του ν. Μαγνησίας.

Κοινότητα	Ξενοδοχείο	Κλίνες	Ξενώνες	Κλίνες	Ενοικ/μενα Δωμάτια	Κλίνες	Κάμπινγκς	Σύνολο κλινών
Αγ.Γεωρ.Νηλεία	2	20	5	60	120	240	3	320
Μηλεών	1	20	2	24	25	30	—	74
Αμαλιαπόλεως	2	41	4	—	50	100	—	141
Μηλίνης	3	150	—	—	300	600	2	750
Γλώσσης	1	51	—	—	—	—	—	51
Σύνολο	9	282	9	84	495	970	5	1336

Σημείωση : Επειδή δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία του ΕΟΤ γι' αυτό στον υπολογισμό των στοιχείων χρησιμοποιούνται ανεπίσημες πληροφορίες που είναι ενδεικτικές της τουριστικής κίνησης των κοινοτήτων αυτών κατά το χρόνο της έρευνας (Μάιος - Ιούνιο 1991)

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Τουριστική κίνηση Νομού Μαγνησίας
από Ιανουάριο μέχρι Δεκέμβριο 1988

	Περιοχή	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	% Πληρότητα καταλυμάτων πλην campings
1	Πορταριάς - Κατωχωρίου- Δρακείας	30.913	71.249	38.3
2	Νεοχωρίου - Αφίσσου	1.983	8.149	32.2
3	Μακρινίτσας	4.879	10.024	30.1
4	Μηλεών - Βυζίτσας	2.010	6.864	26.8
5	Βόλου - Ν. Ιωνίας- Ν. Παγασών	116.036	210.709	37.3
6	Ν. Αγχιάλου- Άλλης Μεριάς	2.112	6.217	14.0
7	Τσαγγαράδας	10.465	30.221	34.7
8	Αγ. Ιωάννη- Αγ. Δημητρίου	7.698	26.152	38.6
9	Καλών Νερών- Κορωπίου- Αγριάς	7.824	27.271	19.5
10	Πλατανιάς- Αμαλιάπολης	761	3.033	22.6
11	Κάτω Γατζέας- Αγ. Γεωργίου	297	731	19.3
12	Αργαλαστής - Τρικεριού	1.003	2.959	37.1
13	Χορευτού - Ζαγοράς	2.933	13.235	35.0
14	Σκιάθου	23.767	195.518	63.9
15	Σκοπέλου - Γλώσσης	12.222	62.788	45.1
16	Αλοννήσου	5.065	30.610	54.1
	ΣΥΝΟΛΟ Ν. Μαγνησίας	229.968	705.730	40.1

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Γεωγραφική και οικονομική διάρθρωση

Νομού Μαγνησίας

ΟΡΕΙΝΕΣ			ΗΜΙΟΡΕΙΝΕΣ			ΠΕΔΙΝΕΣ		
α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμ.	α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμ.	α/α	Δήμοι και Κοινότητες	Πληθυσμός
ΠΟΛΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ			ΠΟΛΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ			ΠΟΛΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ		
1	Τρικεριού	1696	1	Αχιλλείου	704	1	Αμαλιαπόλεως	466
2	Σκοπέλου	2728	2	Πτελεού	1912	2	Αγριάς	3997
3	Αλοννήσου	1554	3	Αργαλαστής	2016	3	Καλών Νερών	550
4	Γλώσσης	1392	4	Μηλίνης	837	4	Νέας Αγχιάλου	3890
5	Κλήματος	331	5	Σκιάθου	4129	5	Βόλου	7199
6	Αγ.Γεωργίου Νηλείας	1243	6	Σούρης	1935	6	Νέας Ιωνίας	2643
7	Αγ. Δημητρίου	348	7	Προμυρίου	1090	7	Άλλης Μεριάς	1322
8	Ζαγοράς	2841	8	Πλατάνου	954	ΣΥΝΟΛΟ		10865
9	Μουρεσίου	528	ΣΥΝΟΛΟ		13577	ΛΙΓΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ		
10	Νεοχωρίου	911	ΛΙΓΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ			1	Κάτω Λεωνίων	134
11	Βυζίτσας	315	1	Αφειτών	541	2	Αγ. Βλασίου	77
12	Μακρινίτσας	546	2	Ξινοβρύσης	306	3	Βελεστίνου	353
13	Μηλεών	1102	3	Σέσκλου	781	4	Ανακασιάς	83
14	Πορταριάς	769	ΣΥΝΟΛΟ		1628	5	Άνω Βόλου	68
15	Τσαγγαράδας	646	ΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ			6	Διμηνίου	165
16	Δρακείας	799	1	Λαύκου	1021	ΣΥΝΟΛΟ		882
17	Κατωχωρίου	334	2	Αγ. Θεοδώρων	393	ΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ		
ΣΥΝΟΛΟ		18083	3	Δρυμώνος	334	1	Άνω Λεωνίων	133
ΛΙΓΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ			4	Γλαφυρών	420	2	Αλμυρού	673
1	Ανηλίου	480	5	Φυλάκης	174	3	Ευξεινουπόλεως	223
2	Καλαμακίου	159	6	Μετοχίου	136	4	Αγ. Τριάδος	36
3	Μακρυρράχης	733	7	Μικρού Περιβολακίου	329	5	Αϊδινίου	44
4	Πινακατών	326	8	Συκής	588	6	Κροκίου	103
5	Ανάβρας	661	ΣΥΝΟΛΟ		3395	7	Μικροθηβών	59
6	Αγ. Λαυρεντίου	790	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		18600	8	Αγ. Γεωρ. Φερών	76
7	Κισσού	430				9	Αερινού	46
ΣΥΝΟΛΟ		3579				10	Περιβλέπτου	108
ΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ						11	Ριζομύλου	15
1	Κεραμιδίου	939				12	Σταγιατών	18
2	Λαμπινούς	79				13	Στεφανοβικείου	191
3	Αγ. Ιωάν. Αλμυρού	57				ΣΥΝΟΛΟ		187
4	Ανθοτόπου	323				ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		
5	Βρυναίνης	634						1362
6	Κοκκωτών	252						
7	Κωφών	144						
8	Αγ. Ονουφρίου	527						
9	Καναλίων	1484						
10	Κερασέας	428						
11	Ξορυχίου	256						
12	Πουρίου	619						
ΣΥΝΟΛΟ		5742						
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		27404						

Σημειώσεις : 1. Η διάκριση σε "Πολύ" και "μη" τουριστικές κοινότητες γίνεται με βάση την τουριστική κίνηση που παρουσιάζουν σύμφωνα με τον πίνακα 22, παρ.Ι.
2. Η διάκριση σε "λίγο" τουριστικές κοινότητες γίνεται με βάση ανεπίσημες εκτιμήσεις της τουριστικής κίνησης που παρουσιάζουν σύμφωνα με τον πίν.21,παρ.Ι
3.Παραθαλάσσιες κοινότητες
4. Κοινότητες που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα και έχουν πρόσβαση σε παραθαλάσσιους οικισμούς
ΠΗΓΗ : 1. Υπουργείο Εσωτερικών, Διοικητική διαίρεση της Ελλάδος κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, Αθήνα 1985, σελ. 31
2. Ε.Σ.Υ.Ε. Δήμοι και κοινότητες της Ελλάδος με διάκριση αυτών σε πεδινές, ημιορεινές και ορεινές. Αθήνα 1984, σελ. 56-57

ΠΙΝΑΚΑΣ 24
Γάμοι που τελέσθηκαν κατά τα έτη 1985, 1986 και 1987
κατά τόπο μόνιμης κατοικίας του γαμπρού και ποσοστό
μεταβολής μεταξύ των ετών 1986-1987

	Αστική Περιοχή			Ποσοστό μεταβολής	Ημιαστική Περιοχή			Ποσοστό μεταβολής	Αγροτική Περιοχή			Ποσοστό μεταβολής
	1985	1986	1987	%	1985	1986	1987	%	1985	1986	1987	%
Ελλάδα	39650	35661	41416	+16.1	6311	5875	6674	+13.6	17025	15885	17252	+8.6
Ι. Μαγνησίας	695	626	679	+8.5	131	141	157	+11.3	286	237	251	+5.9

ΠΗΓΗ : 1. Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1988, Αθήνα, 1990, σελ. 42
 2. Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1987, Αθήνα, 1988, σελ. 42

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 25

Γάμοι που τελέσθηκαν κατά τα έτη 1985, 1986 και 1987
κατά τόπο μόνιμης κατοικίας του γαμπρού και ποσοστό μεταβολής
μεταξύ των ετών 1986-1987

Περιοχή	Σύνολο περιοχής			Ποσοστό μεταβολής
	1985	1986	1987	%
Ελλάδα	62.986	57.421	65.342	+13.8
Ν.Μαγνησίας	1.112	1.004	1.087	+8.7

ΠΗΓΗ : 1. ΕΣΥΕ , Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1987, Αθήνα 1988, σελ. 42
2. ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1988
Αθήνα 1990, σελ. 42

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 26**Εκπαιδευτική υποδομή των κοινοτήτων της ερευνητικής περιοχής**

Κοινότητα	Εκπαίδευση			
	Μέση (Γυμνάσια Λύκεια)	Στοιχειώδης (Δημοτικά Σχολεία)	Νηπια/γεια	Παιδικοί Σταθμοί
Ζομούλου	—	1 (εξαθέσιο)	1 (διθέσιο)	1
Έσκλου	—	1 (τριθέσιο)	1	—
Μαλιαπόλεως	—	1 (διθέσιο)	1	—
Λεχωνιών	1Γ	1 (εξαθέσιο)	1	—
Στεφανοβικείου	1Α(εξ/σιο)	1 (εξαθέσιο)	1(διθέσιο)	—
Λαφυρών	—	1 (διθέσιο)	1	1
Λώσσης	1Γ (τριτάξιο)	2 (τετρ., διθ.)	1	—
Αγ. Γεωγ.Νηλείας	—	2 (τριθ., μον.)	1	—
Μηλίνης	—	1 (διθέσιο)	1	—
Μηλεών	1Γ (τριτάξιο)	1 (τριθέσιο)	1	—

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 27

Στοιχεία εξέλιξης μαθητών σχολικών μονάδων και διδακτικού προσωπικού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Ν. Μαγνησίας κατά τα σχολικά έτη 1984-85, 1985-86, 1986-87 και 1987-88

	1984-85			1985-86			1986-87			1987-88		
	Μαθητές	Σχολικές μονάδες	Διδ/κό προσ/κό	Μαθητές	Σχολικές μονάδες	Διδ/κό προσ/κό	Μαθητές	Σχολικές μονάδες	Διδ/κό προσ/κό	Μαθητές	Σχολικές μονάδες	Διδακτι προσ/κ
Νηπιαγωγεία	3077	86	142	3118	120	162	3056	99	153	2889	102	1
Δημ.Σχολεία	16491	136	362	16734	141	690	16800	143	708	16839	144	7
Γυμνάσια	7933	31	450	7839	31	456	8010	32	471	7992	30	4
Γενικά Λύκεια	4002	19	285	3984	20	277	4151	20	276	4988	19	4
Ενιαία Πολ.Λύκ	---	---	---	803	1	58	1117	1	101	1156	1	.
Τεχ.Επαγ.Λύκ.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1600	7	;
Μεταλικά Κέντ.	---	---	---	---	---	---	---	---	---	580	3	
Σχ.μον.ειδ.αγω	40	7	9	---	---	---	---	---	---	131	9	

ΠΗΓΗ : 1. ΝΕΛΕ Μαγνησίας, Μαγνησία, 7 χρόνια στο δρόμο της ανάπτυξης 1982-1988, Μάιος 1989, Βόλος, σελ. 60

2. ΕΣΥΕ Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1988, Αθήνα 1990, σελ 136-146

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 28

κοινωνικοοικονομικοί, πολιτιστικοί και επαγγελματικοί φορείς των κοινοτήτων της ερευνητικής πε-
ριοχής.

Κοινότητα	Σύλλογοι			Χορευτικά Τμήματα	Γεωργικοί & Αγροτ. Συνετ.
	Αγροτ.	Αθλητ.	Πολιτ.		
Ριζομύλου	2	1	1	1	1
Σέσκλου	2	1	1	1	1
Αμαλιαπόλεως	2	---	---	---	1
Κάτω Λεχωνίων	1	1	1	2	1
Στεφανοβικείου	2	1	1	---	1
Γλαφυρών	2	1	1	1	1
Γλώσσης	1	1	1	1	1
Αγ. Γεωρ.Νηλείας	1	1	1	1	1
Μηλίνης	2	---	---	---	1
Μηλεών	2	1	1	1	1

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : 1. Στη κοινότητα Γλώσσης υπάρχει ο Αλιευτικός Συναιτερισμός και στην κοινότη-
τα Μηλίνης υπάρχει ο Αλιευτικός Σύλλογος
2. Στην κοινότητα Στεφανοβικείου υπάρχει ο Αγροτοβιομηχανικός Συνεταιρισμός
Παρακαρλίων Περιοχών και στην κοινότητα Ριζομύλου υπάρχει ο Σύλλογος
Ακτημόνων (σε αδράνεια).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.29
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (ΛΑΡΙΣΗΣ), 21.4.1990

Στην...πάντα η «λαμπάντα»;

Του Γιώργου Νούλη

Πάει, εκφυλίστηκε κι αυτό! Ήρθε ένα πρωί ανοίγοντας τα παράθυρά μας, σαν ένας τρελός, μεθυστικός και ανοιξιότικος έρωτας, μας άγγιξε, μας μάγεψε, μας ζάλισε και μας άφησε όπως μας αφήνει και κάθε τι ξένο που τολμούμε ασύδοτα να οικειοποιηθούμε μέσα σ' αυτή την ανιαρή και πεζή καθημερινότητα της ζωής μας.

Μιλάμε γι' αυτόν τον βραζιλιάνικο ρυθμό «λαμπάντα», αυτόν τον ξεφρενο και παραληρηματικό χορό που αναδύοντας έναν ακαταμάχητο ερωτισμό, εκστασίαζε τα πλήθη και τα παρέσυρε με τους... λατιν ρυθμούς του να ξενυχτούν αγκαλιά ο ένας με τον άλλον.

Όμως σαν να μην έφτανε, που απομυζήσαμε μέχρι τελευταίας σταγόνας ό,τι σε αισθησιασμό και ερωτισμό μπορούσε να μας προσφέρει ο χορός αυτός ήρθε και μια είδηση από τη μακρινή Ταϊβάν για να προειδοποιήσει τους θερμόαιμους χορευτές του «λαμπάντα» να σκεφτούν πολύ καλά πριν αφεθούν στον τρελό ρυθμό του.

Γιατροί της χώρας αυτής έχουν βρει ότι ο κυματοειδής βραζιλιάνι-

κος ρυθμός «λαμπάντα» και η σωματική επαφή μπορούν να προκαλέσουν «υπερβολική ροή αίματος» στους άνδρες γεγονός που εύκο-

λα είναι δυνατόν να τους καταντήσει δυσλειτουργικούς.

Οι γιατροί έχουν επίσης προειδοποιήσει και τις νεαρές κοπέλες για το ρυθμό λαμπάντα υποστηρίζοντας ότι οδηγεί σε «μη φυσιολογικές σεξουαλικές σχέσεις» ανάμεσα στο χορευτικό ζευγάρι.

Βέβαια το παγκόσμιο δισκογραφικό κύκλωμα δεν ανέμενε τέτοιες ειδήσεις για να «προφητέψει» το κύκνειο άσμα της λαμπάντα. Αφού αυτό το ίδιο σύστημα είχε αρχίσει να αντιδρά με τα επανειλημμένα ακούσματά του. Αλλά κι αν είναι έτσι κάτι άλλο θα ετοιμάζουν...

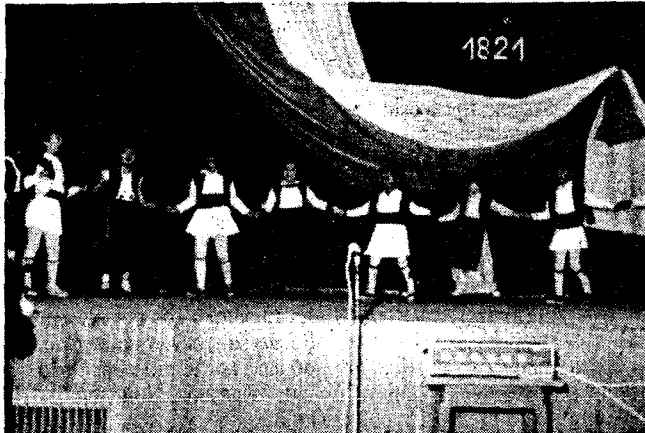
Και ποιος ξέρει, ίσως και αυτό να θέλει τους χορευτές να έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, τα κορμιά τους να αγγίζονται, οι γοφοί να στριφογυρίζουν, η μέση των κορτσιών να λυγίζει προς τα πίσω μέχρι να σχηματίσει τόξο, οι φούστες να ανεμίζουν και να ανασηκώνονται.

Αλλά μέχρις ότου μας ετοιμάσουν τον καινούργιο ρυθμό, ας μιμηθούμε τους Ινδιάνους μάγους και ας χορέψουμε τον χορό της βροχής, επικαλούμενοι το πνεύμα του μεγάλου Μανιτού...

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.30
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ : 18.6.1990

Ακόμα «μη Έλληνες το γένος»;

«Πάνω από 40 χρόνια ζουν και δημιουργούν οι εκπατρισμένοι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στο χωριό «Μπελογιάννης» της Ουγγαρίας, χωρίς ούτε στιγμή να ξεχνούν την πατρίδα τους, την Ελλάδα» — γράφει ο **ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΥΡΟΣ** και παραθέτει μια σειρά πατριωτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις που έγιναν στο χωριό αυτό. Παράλληλα, γράφει, ενημερώνονται ταχτικά για τις πολιτικές εξελίξεις στην πατρίδα και τα προβλήματα που τους απασχολούν. Σε πρόσφατη συζήτηση έγινε λόγος και για το φλέγον πρόβλημα που απασχολεί σοβαρά όσους για αντικειμενικούς και υποκειμενικούς λόγους βρίσκονται ακόμα μακριά από την πατρίδα και τους δι-

Τα παιδιά του χωριού «Μπελογιάννης» γιορτάζουν στο σχολείο την εθνική επέτειο

κούς τους. Εγιναν προτάσεις να σταλούν υπομνήματα στους αρμόδιους και να ζητηθεί η συμπαράσταση των δημοκρατι-

κών και προόδευτικών πολιτικών δυνάμεων για την ικανοποίηση των παρακάτω αιτημάτων:

Να αποδοθεί η ιθαγένεια σε όσους ακόμα τη στερούνται. Να αρθεί η ρατσιστική παράγραφος της υπουργικής απόφασης του 1982 περί «μη Ελλήνων το γένος» και το σπουδαιότερο να αποφασίσει η ελληνική Βουλή την παράταση των δικαιωμάτων ασφάλισης και συνταξιοδότησης για τους επαναπατριζόμενους, αφού υπάρχουν οι λοιπές προϋποθέσεις. Αν δεν γίνει αυτό, τότε ο ελεύθερος επαναπατρισμός για τους συνταξιούχους πολιτικούς πρόσφυγες που ζουν στην Ουγγαρία θα είναι δώρο άδωρο.

A/A Ερωτ/μενου ☐☐☐☐
Ημερ/νία Συμπλ/σης : ☐☐☐☐☐☐

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Σε ποιά βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε ελληνικούς χορούς;

- 1. Καλά
- 2. Έτσι κι έτσι ☐
- 3. Καθόλου

2. Ποιά κατηγορία Ελληνικών παραδοσιακών χορών γνωρίζετε καλύτερα και σας αρέσει να χορεύετε;

- 1. Στεριανούς
- 2. Νησιώτικους
- 3. Λαϊκούς ☐
- 4. Κάτι άλλο (καθορίστε) ☐
- 5. Καμία

3. Σε ποιά βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε τα παρακάτω είδη χορών;

ΚΑΛΑ=1 ΕΤΣΙ ΚΙ ΕΤΣΙ=2 ΚΑΘΟΛΟΥ=3

- Πανελλήνιους ☐
- Στερεοελλαδίτικους ☐
- Θεσσαλικούς ☐
- Μακεδονικούς ☐
- Θρακιώτικους ☐
- Ηπειρώτικους ☐
- Επταννησιακούς ☐
- Πελοποννησιακούς ☐
- Δωδεκανησιακούς ☐
- Κρητικούς ☐
- Ποντιακούς ☐
- Λαϊκούς ☐
- Σμυρναίικους ☐
- Κυπριακούς ☐
- Άλλους ☐

(Για όσους χορεύουν ελληνικούς χορούς.)

4. Σε ποιά βαθμό θεωρείτε σημαντικό στοιχείο στη ζωή σας τους ελληνικούς χορούς;

- 1. Μεγάλο ☐
- 2. Μικρό
- 3. Καθόλου

5. Πότε νοιώθετε την ανάγκη να χορέψετε τούς Ελληνικούς χορούς;

1. Πάντα όταν εμπνέει το περιβάλλον
2. Μερικές φορές όταν εμπνέει το περιβάλλον
3. Σε περιπτώσεις χαράς
4. Σε περιπτώσεις λύπης
5. Σε κατάσταση μέθης ή ευθυμίας
6. Σε περιπτώσεις έντονης πίεσης από το καθημερινό άγχος της ρουτίνας
7. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις
8. Σε ειδικές περιπτώσεις
9. Ποτέ

]]
]]
]]
]]
]]

(Για όσους γνωρίζουν να χορεύουν)

6. Που μάθατε να χορεύετε;

1. Απο τους γονείς
2. Απο το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον
3. Αυτοδίδακτος (συμμετέχοντας σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις)
4. Απο όλα τα παραπάνω
5. Στο σχολείο
6. Σε χορευτικό συγκρότημα
7. Σε σχολή χορού

]]
]]
]]

7. Ποιός κατά την γνώμη σας έπαιξε σημαντικότερο ρόλο στο να νιώσετε την ανάγκη να μάθετε χορούς;
(Καθορίστε τους τρεις σημαντικότερους παράγοντες)

1. Ο πατέρας
2. Η μητέρα
3. Τα μεγαλύτερα αδέρφια
4. Ο παππούς και η γιαγιά
5. Άλλοι συγγενείς
6. Το φιλικό περιβάλλον
7. Οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις
8. Το σχολείο
9. Κινηματογράφος - Τηλεόραση
10. Οι διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα χορευτικά συγκροτήματα
11. Οι διάφορες κοινωνικές ανάγκες
12. Κάτι άλλο
13. Κανένας

]]
]]

8. Συμμετέχετε ή συμμετείχατε ποτέ σε χορευτικό συγκρότημα;

1. Του σχολείου
2. Του Δήμου
3. Πολιτιστικού συλλόγου
4. Επαγγελματικού συγκροτήματος
5. Μπαλέτου κλα σικών χορών
6. Μπαλέτου μοντέρνων χορών
7. Κάποιου άλλου φορέα
8. Σε κανένα

]]
]]
]]

9.Τι εκφράζει για σας ο χορός;

- 1.Εξωτερίκευση χαράς
- 2.Εξωτερίκευση λύπης
- 3.Εξωτερίκευση χαράς και λύπης
- 4.Διέξοδο στα καθημερινά προβλήματα
- 5.Όλα τα παραπάνω
- 6.Κάτι άλλο
- 7.Τίποτα

]]]
]]]
]]]

10.Οι χοροί που συνηθίζετε να χορεύετε έχουν σχέση με τις πιο κάτω κατηγορίες;

(Αναφέρατε τις τρεις συχνότερες περιπτώσεις)

- τις εποχές του χρόνου
- τους μήνες του χρόνου
- ορισμένες θρησκευτικές γιορτές
- διάφορες άλλες γιορτές
- τις επαγγελματικές σας δραστηριότητες
- το περιβάλλον σας
- το φύλο (ανδρικούς ή γυναικείους)
- κάτι άλλο
- με τίποτα

]]]
]]]
]]]

(Για όσους απάντησαν θετικά καθορίστε ποιούς χορούς)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

11.Σε ποιές περιπτώσεις συνηθίζετε να χορεύετε πιο συχνά;

(Να αναφέρετε τις τρεις συχνότερες περιπτώσεις)

- 1.Σε κοινωνικές εκδηλώσεις (Γάμους,Βαπτίσεις κ.λ.π.)
- 2.Σε χοροεσπερίδες
- 3.Σε πάρτυ
- 4.Σε πανηγύρια
- 5.Σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων
- 6.Σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις
- 7.Σε θλιβερά γεγονότα
- 8.Σε ευχάριστες στιγμές

]]]
]]]
]]]

12.Πως περνάτε περισσότερο τον ελεύθερο χρόνο σας;

(Να αναφέρετε τρεις περιπτώσεις κατά σειρά προτίμησης)

- 1.Ταξίδια, εκδρομές, παιχνίδια (οχι τα UFO)
- 2.Ταβέρνες, Ουζερί, Μουσικοχορευτικά κέντρα
- 3.Ζαχαροπλαστεία, Μπουάτ, Καφενεία
- 4.Ντισκοτέκ, Πάμπ, Καφετέριες
- 5.Κινηματογράφος, Θέατρο
- 6.Τηλεόραση, Ραδιόφωνο
- 7.Διάβασμα
- 8.Μουσική δραστηριότητα, (ακροαματική ή ενεργή)
- 9.Συμμετοχή σε Συλλόγους
- 10.Παρακολούθηση αθλητικών εκδηλώσεων (Ποδόσφαιρο,Μπάσκετ)
- 11.Άλλες δραστηριότητες

]]]
]]]
]]]

13.Πόσο συχνά συνηθίζετε να πηγαίνετε για ψυχαγωγία και χορεύετε σε Ντισκοτέκ, Πάμπ, Μπάρ, Καφετέριες με ξένη μουσική;

- 1.Μερικές φορές την εβδομάδα
- 2.Μερικές φορές το μήνα
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Ποτέ

┌

14.Πόσο συχνά συνηθίζετε να πηγαίνετε για ψυχαγωγία και χορεύετε σε λαϊκά μουσικοχορευτικά και άλλα κέντρα με παραδοσιακούς χορούς;

- 1.Μερικές φορές την εβδομάδα
- 2.Μερικές φορές το μήνα
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Ποτέ

┌

15.(Για όσους είναι παντρεμένοι)
Τι εκδήλωση έγινε στο γάμο σας;

- 1.Γλέντι με παραδοσιακούς χορούς
- 2.Γλέντι με λαϊκούς χορούς
- 3.Γλέντι με Ελληνικούς και ξένους χορούς
- 4.Απλή συνεστίαση
- 5.Κάτι άλλο
- 6.Τίποτα

┌

┌

┌

16.Σε ποιό βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε ξένους μοντέρνους χορούς;
(Ντίσκο, Ρόκ κ.λ.π.)

1. Καλά
2. Έτσι κι έτσι
3. Καθόλου

┌

17.Σε ποιό βαθμό γνωρίζετε να χορεύετε παλιούς ευρωπαϊκούς χορούς; (Βάλς, Ταγκό κ.λ.π.)

1. Καλά
2. Έτσι κι έτσι
3. Καθόλου

┌

(Για όσους χορεύουν ξένους χορούς.)

18.Σε ποιό βαθμό θεωρείτε σημαντικό στοιχείο στη ζωή σας τους ξένους χορούς;

1. Μεγάλο
2. Μικρό
3. Καθόλου

┌

19.Πότε νοιώθετε την ανάγκη να χορέψετε τούς ξένους χορούς;

- 1.Πάντα όταν εμπνέει το περιβάλλον
- 2.Μερικές φορές όταν εμπνέει το περιβάλλον
- 3.Σε περιπτώσεις χαράς
- 4.Σε περιπτώσεις λύπης
- 5.Σε κατάσταση μέθης ή ευθυμίας
- 6.Σε περιπτώσεις έντονης πίεσης από καθημερινό άγχος της ρουτίνας
- 7.Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις
- 8.Σε ειδικές περιπτώσεις
- 9.Ποτέ

☐

☐

☐

☐

20.Τι χορούς προτιμάτε να παρακολουθείτε στις διάφορες εκδηλώσεις και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης;

- 1.Ελληνικούς
- 2.Ξένους
- 3.Ελληνικούς και ξένους
- 4.Μπαλέτα κλασικών χορών
- 5.Μπαλέτα μοντέρνων χορών
- 6.Σας είναι αδιάφορο

☐

☐

☐

21. Πόσο συχνά παρακολουθείτε ελληνικούς χορούς σαν θεατής στη ραδιοτηλεόραση;

- 1.Μερικές ώρες την εβδομάδα
- 2.Μερικές ώρες το μήνα
- 3.Μερικές ώρες το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Καθόλου

☐

22.Πόσο συχνά παρακολουθείτε χορούς σαν θεατής σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (Γάμους, Βαπτίσεις, χοροεσπερίδες, πανηγύρια, πάρτυ, "γλέντια", μουσικοχορευτικά κέντρα κ.α.);

- 1.Μερικές φορές την εβδομάδα
- 2.Μερικές φορές το μήνα
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Ποτέ

☐

23.Πόσο συχνά παρακολουθείτε χορούς σαν θεατής σε παραστάσεις χορευτικών συγκροτημάτων και σε διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις;

- 1.Μερικές φορές το μήνα
- 2.Μερικές φορές το χρόνο
- 3.Σπάνια
- 4.Αδιάφορος
- 5.Καθόλου

☐

24. Πόσο συχνά συνηθίζετε να ακούτε ελληνική παραδοσιακή μουσική;

1. Μερικές ώρες την ημέρα
2. Μερικές ώρες την εβδομάδα
3. Μερικές ώρες το μήνα
4. Μερικές ώρες το χρόνο
5. Σπάνια

┌

25. Πόσο συχνά συνηθίζετε να ακούτε ξένη μοντέρνα μουσική;

1. Μερικές ώρες την ημέρα
2. Μερικές ώρες την εβδομάδα
3. Μερικές ώρες το μήνα
4. Μερικές ώρες το χρόνο
5. Σπάνια

┌

26. Πόσο ικανοποιημένος είστε από την κρατική πολιτική που ασκείται σε σχέση με τους χορούς στον τομέα της εκπαίδευσης;

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Λίγο
4. Καθόλου
5. Δεν γνωρίζω

┌

27. Πόσο ικανοποιημένος είστε από την κρατική πολιτική που ασκείται σε σχέση με τις χορευτικές δραστηριότητες των διάφορων πολιτιστικών συλλόγων;

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Λίγο
4. Καθόλου
5. Δεν γνωρίζω

┌

28. (Για όσους ασχολούνται με τους χορούς ή απλά χορεύουν)
Τί προβλήματα αντιμετωπίζετε στο να χορεύετε περισσότερο στη ζωή σας. (Καθορίστε τα τρία κυριότερα στη σειρά).

- η έλλειψη χρόνου
- τα γενικότερα οικογενειακά σας προβλήματα
- τα γενικότερα οικονομικά σας προβλήματα
- τα γενικότερα επαγγελματικά σας προβλήματα
- άλλοι λόγοι (καθορίστε)
- η έλλειψη συχνών κοινωνικών εκδηλώσεων

┌

┌

┌

29. Θα θέλατε να ασχολείστε περισσότερο με τους ελληνικούς χορούς;

1. Ναι
2. Όχι
3. Είστε αδιάφορος

┌

30.Θα θέλατε να μάθετε νέους ή άλλους ελληνικούς χορούς που δεν γνωρίζετε;

- 1.Ναι
- 2.Όχι
- 3.Είστε αδιάφορος

31.Θα θέλατε να ασχολείστε περισσότερο με τους ξένους χορούς;

- 1.Ναι
- 2.Όχι
- 3.Είστε αδιάφορος

32.Θα θέλατε να μάθετε νέους ξένους χορούς που δεν γνωρίζετε;

- 1.Ναι
- 2.Όχι
- 3.Είστε αδιάφορος

33.Τι προβλήματα αντιμετωπίζετε στο να μάθετε νέους χορούς;
(Καθορίστε τα τρία κυριότερα κατά σειρά)

- 1.Ελλειψη χρόνου
- 2.Οικογενειακά
- 3.Οικονομικά
- 4.Επαγγελματικά
- 5.Ελλειψη διάθεσης
- 6.Ελλειψη εκπαιδευτικού φορέα

34. (Για όσους είναι παντρεμένοι και έχουν παιδιά)
Θα σας άρεσε τα παιδιά σας να μάθουν ελληνικούς χορούς;

- 1.Ναι
- 2.Όχι
- 3.Είστε αδιάφορος

35.Σήμερα τα παιδιά σας μαθαίνουν χορούς;

- 1.Στο σχολείο
- 2.Στο Δήμο
- 3.Σε πολιτιστικό σύλλογο
- 4.Σε κάποιο άλλο φορέα
- 5.Σε σχολή ελληνικών χορών
- 6.Σε σχολή μπαλέτου κλασικών χορών
- 7.Σε σχολή μπαλέτου μοντέρνων χορών
- 8.Από εσάς
- 9.Πουθενά

36.Πόσο συχνά συνηθίζετε να παίρνετε τα παιδιά μαζί σας όταν πηγαίνετε σε μουσικοχορευτικά κέντρα και σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις με χορούς (γάμους, γιορτές, γλέντια, πανηγύρια);

- 1.Πολύ συχνά
- 2.Συχνά
- 3.Μερικές φορές
- 4.Σπάνια
- 5.Καθόλου

37. ΦΥΛΟ 1. Άνδρας
 2. Γυναίκα ☐

38. ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ☐ ☐ ☐

39. ΗΛΙΚΙΑ 1. 15-25 ετών
 2. 25 και άνω ☐

40. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Είστε: 1. Παντρεμένος/η
 2. Ανύπαντρος/η ☐
 3. Κάτι άλλο

41. ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ - ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ	ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	ΠΡΟΗΓΟΥΜ ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Νομός	☐	☐	☐

42. Ο τόπος γέννησης - κατοικίας είναι:

1. Χωριό (2.000 κατ.)	☐	☐	☐
2. Κωμόπολη (2.000-10.000 κατ.)	☐	☐	☐
3. Πόλη (10.000 και άνω)	☐	☐	☐

43. Πώς είναι η περιοχή;

1. Ορεινή	☐	☐	☐
2. Ημιορεινή	☐	☐	☐
3. Πεδινή	☐	☐	☐

44. Πόσο καιρό μένετε μόνιμα στον τόπο που ζείτε σήμερα;

1. 1 - 6 μήνες	☐
2. 6 - 12 μήνες	☐
3. 1 - 2 χρόνια	☐
4. 2 - 5 χρόνια	☐
5. 5 χρόνια και άνω	☐

45. (Για όσους δεν ζούν στην γενέτειρά τους)

Πρίν απο πόσο καιρό φύγατε απο τον τόπο γέννησης σας;

1. 1 - 6 μήνες	☐
2. 6 - 12 μήνες	☐
3. 1 - 2 χρόνια	☐
4. 2 - 5 χρόνια	☐
5. 5 χρόνια και άνω	☐

46.Πόσο καιρό έχετε ζήσει σε ξένη χώρα;

1. 1 - 30 ημέρες
2. 1 - 3 μήνες
3. 3 - 12 μήνες
4. 1 - 5 χρόνια
5. 5 - 10 χρόνια
6. Μόνιμα
7. Καθόλου

47. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ ΣΥΖΥΓΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΗΤΕΡΑ

1. Αγράμματος
2. Μερικές τάξεις στοιχειώδους εκπαίδευσης
3. Απόφοιτος στοιχειώδους εκπαίδευσης
4. Μερικές τάξεις μέσης εκπαίδευσης
5. Απόφοιτος μέσης εκπαίδευσης
6. Απόφοιτος μέσης τεχνικής επαγγελματικής σχολής
7. Σπουδαστής Ανώτατης ή Ανώτερης Σχολής
8. Πτυχιούχος Ανώτερης σχολής
9. Πτυχιούχος Ανώτατης σχολής

48. Ποιό είναι το κύριο επάγγελμα;
(Να περιγραφεί με λεπτομέρεια)

- α) το δικό σας _____
- β) του πατέρα _____
- γ) της μητέρας _____
- δ) της/του συζύγου _____

49. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

	ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΓΟΝΕΩΝ	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΠΑΤΕΡΑ	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ
--	------------------------------	-----------------------------	------------------------------

Νομός	_____	_____	_____
-------	-------	-------	-------

50. Ο τόπος γέννησης-κατοικίας είναι:

1. Χωριό (2.000 κατ.)
2. Κωμόπολη (2.000-10.000 κατ.)
3. Πόλη (10.000 και άνω)

51. Πώς είναι η περιοχή;

1. Ορεινή
2. Ημιορεινή
3. Πεδινή

52.ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΖΟΥΝ ΜΕ ΤΗΝ/ΤΟΝ ΣΥΖΥΓΟ

	ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ	ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΓΟΝΕΩΝ ΣΥΖ.
--	------------------------------	-----------------------------------

Νομός

☐

☐

53.Ο τόπος γέννησης-κατοικίας είναι:

- 1.Χωριό (2.000 κατ.)
- 2.Κωμόπολη (2.000-10.000 κατ.)
- 3.Πόλη (10.000 και άνω)

☐

☐

54.Πώς είναι η περιοχή;

- 1.Ορεινή
- 2.Ημιορεινή
- 3.Πεδινή

☐

☐

55.Σε ποιό βαθμό οι γονείς σας και τα αδέρφια σας, αν έχετε, χορεύουν Ελληνικούς χορούς;

- 1.Καλά
- 2.Έτσι κι έτσι
- 3.Καθόλου

☐

56.Πόσο συνδιασκεδάσετε με άτομα του οικογενειακού ή του φιλικού σας περιβάλλοντος που κατάγονται από διαφορετικό μέρος από σας και ζουν σε διαφορετικό μέρος από το τόπο κατοικίας σας;

- 1.Πολύ συχνά
- 2.Συχνά
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Καθόλου

☐

57.(Για όσους δεν ζουν κοντά στο τόπο, που αναφέρεται στις παρακάτω περιπτώσεις).

Πόσο συχνά επισκέπτεσθε τη γενέτειρά σας και τον τόπο κατοικίας των γονέων σας ή τη γενετειρά τους;

- 1.Πολύ συχνά
- 2.Συχνά
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Ποτέ

☐

58. (Για όσους είναι παντρεμένοι και δεν ζούν στον τόπο που αναφέρεται πιο κάτω):

Πόσο συχνά επισκέπτεσθε τη γενέτειρά του/της συζύγου και τον τόπο κατοικίας των γονέων του/της συζύγου;

1. Πολύ συχνά
2. Συχνά
3. Μερικές φορές το χρόνο
4. Σπάνια
5. Ποτέ

└─

59. Πόσο συχνά συνδιασκεδάσετε με άτομα του οικογενειακού ή φιλικού σας περιβάλλοντος που κατάγονται από τη γενέτειρά σας και ζουν σε διαφορετικό μέρος από τον τόπο κατοικίας σας στην Ελλάδα;

1. Πολύ συχνά
2. Συχνά
3. Μερικές φορές το χρόνο
4. Σπάνια
5. Ποτέ

└─

60. Όλα τα παραπάνω σε ποιό βαθμό σας βοήθησαν να χορεύετε νέους ή παλιούς ελληνικούς χορούς;

1. Πολύ
2. Έτσι κι έτσι
3. Καθόλου

└─

61. Πόσο συχνά συνδιασκεδάσετε με άτομα του οικογενειακού ή φιλικού σας περιβάλλοντος που κατάγονται από τη γενέτειρά σας ή από διαφορετικό μέρος από εσάς και ζούν στο εξωτερικό;

1. Πολύ συχνά
2. Συχνά
3. Μερικές φορές το χρόνο
4. Σπάνια
5. Ποτέ

└─

62. Για ποιούς λόγους πιστεύετε ότι έφυγαν από τη γενέτειρά τους;

1. Για οικογενειακούς λόγους
2. Για επαγγελματικούς λόγους
3. Για οικονομικούς λόγους
4. Για λόγους σπουδών
5. Για κοινωνικούς λόγους
6. Για κάτι άλλο

└─

63. Ποιό είναι περίπου το καθαρό μηνιαίο οικογενειακό σας εισόδημα σήμερα;

1. Λιγότερο από 35.000
2. 35.000-60.000
3. 60.000-80.000
4. 80.000-120.000
5. 120.000-250.000
6. 250.000 και άνω

└─

64.Πόσο συχνές επαφές έχετε με τουρίστες και διασκεδάσετε μαζί τους;

- 1.Πολύ συχνές
- 2.Συχνές
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Καθόλου

┌

65.Σε ποιό βαθμό σας βοήθησαν να μάθετε να χορεύετε νέους ή παλιούς ξένους χορούς;

- 1.Πολύ
- 2.Έτσι κι έτσι
- 3.Καθόλου

┌

66.Πόσο συχνά συνδιασκεδάσετε με τους συμπατριώτες σας που ζούν στο ίδιο μέρος με εσάς;

- 1.Πολύ συχνά
- 2.Συχνά
- 3.Μερικές φορές το χρόνο
- 4.Σπάνια
- 5.Καθόλου

┌

67.Ποιούς τοπικούς χορούς χορεύετε στην περιοχή σας;
(Αναφέρατε μόνο τους τοπικούς).

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____

┌
┌
┌
┌
┌

10.Δεν ξέρω

68. Ποιούς άλλους χορούς χορεύετε στην περιοχή σας από άλλα μέρη της Ελλάδας;

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____

10. Δεν ξέρω

]]]
]]]
]]]
]]]

69. Ποιοί χοροί χορεύονταν παλαιότερα στην περιοχή σας και σήμερα δεν χορεύονται πιά;

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____

10. Δεν ξέρω

]]]
]]]
]]]
]]]

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ**

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 1

Επιλογές απαντήσεων για τις
κατηγορίες επαγγελμάτων
(Συμπληρωματικά στοιχεία στην ερώτηση
του ερωτηματολογίου αριθμ. 48)

1	Αγρότης
2	Αλιέας
3	Κτηνοτρόφος
4	Ναυτικός
5	Εργάτης γης
6	Οικοδόμος
7	Οικιακά
8	Σπουδαστής, μαθητής
9	Εργαζόμενος στα μέσα μεταφοράς και επικοινωνίας, χειριστής μηχανημάτων
10	Εργάτης βιομηχανίας, τεχνίτης, χειρωνακτής
11	Ασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών
(κουρέας, φωτογράφος, τσαγκάρης)
12	Υπάλληλος δημοσίων υπηρεσιών και οργανισμών, Επιστήμονας
13	Ιδιωτικός υπάλληλος
14	Επαγγελματίας, Εμπορος
15	Άλλο επάγγελμα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Χοροί και κατηγορίες χορών
(Συμπληρωματικά στοιχεία στις ερωτήσεις
του ερωτηματολογίου αριθμ. 67,68,69)

1	Δημοτικοί	36	Καρυώτικος
2	Θεσσαλικοί	37	Μπογντάνος
3	Συρτός	38	Στο ένα
4	Καραγκούνα	39	Ζερβός
5	Μπεράτι	40	Μικρασιάτικοι
6	Χατζημσιώτικο συρτό	41	Καρσιλαμάς
7	Πατινάδα	42	Λαϊκά - Ρεμπέτικα
8	Πηλιορείτικοι	43	Ζεϊμπέκικο
9	Συρτός Πηλίου (ή Μακρυνίτσας)	44	Χασάπικο
10	Πηλιορείτικος	45	Χασαποσέρβικο
11	Γεωργαλάκης	46	Τσιφτετέλι
12	Της γαλανής το φόρεμα	47	Ποντιακά
13	Μηλίτσα	48	Νησιώτικοι
14	Πανελλήνιοι	49	Νησιώτικα συρτά
15	Τσάμικος	50	Συρτός Σκοπέλου
16	Καλαματιανός	51	Μπάλλος
17	Ρουμελιώτικοι	52	Διάφοροι χοροί - Γαϊτανάκι-Πως το τρέβουν το πιπέρι
18	Ηπειρώτικοι	53	Ευθαλία
19	Στα τρία	54	Της κλεφτουριάς τα βάσανα
20	Γιατρός	55	Ευρωπαϊκοί
21	Πωγωνίσιος	56	Ταγκό
22	Βλάχα	57	Βάλας
23	Κλέφτες	58	Φοξ
24	Μενούσης	59	Σλόου
25	Φυσούνι	60	Πόλκα
26	Φεζοδερβέναγας	61	Καντρίλιες
27	Βλάχικοι	62	Κρητικοί παληοί
28	Αρβανιτοβλάχικοι	63	Πηδηχτός (Αποκριάτικος)
29	Σαρακατσάνικοι	64	Αποκριάτικοι χοροί Σκοπέλου
30	Θρακιώτικα	65	Καμάρα Σκοπέλου
31	Μπαϊντούσκα	66	Αριστείδης (Τρικεριού)
32	Ζωναράδικος ή Ζωναριάτικος	67	Καράβια Ζαγοριανά
33	Συγκαθιστός	68	Σούστα
34	Ανατολικής Ρωμυλίας	69	Πεντοζάλι
35	Καστρινός ή στις τρεις	70	Κοφτός